BIBLIOTHEEK
DER
TECHNISCHE HOGESCHOOL
DELFT

DELFTSCHE STUDENTEN-ALMANAK.

815F

Ch M Schols

Paul Van van Hoen del. W. Hes[illegible] sculp.

PO[illegible]

Ch M Schools

DELFTSCHE STUDENTEN ALMANAK.

POLYTECHNISCHE SCHOOL

DELFTSCHE

STUDENTEN-ALMANAK

VOOR

1884.

POLYTECHNISCHE SCHOOL

TE DELFT BIJ
J. WALTMAN JR.
1884.

INHOUD.

Kalender.

Tijdperken ..... Bladz. 3
Gregoriaansche Kalender ..... " 3
Guldengetal, Epacta, Zonnecirkel, Indictie en Zondagsletter ..... " 4
Verjaardagen der leden van het Kon. Huis ..... " 6
Akademische gedenkdagen ..... " 8
Jaargetijden ..... " 9
Paaschtafel voor 1884—1893 ..... " 9
Hemelverschijnselen ..... " 10
Schijngestalten der Maan ..... " 11
Tafel van de opkomst en den ondergang der Zon ..... " 13
Kalender ..... " 15

Polytechnische School.

Bestuur ..... " 29
Hoogleeraren, Leeraren en Assistenten ..... " 30
Programma der lessen ..... " 33
Toelichting ..... " 49
Uittreksels uit Wetten en Reglementen betreffende de Polytechnische School ..... " 53
a. Grondwet en Wet op het Middelbaar Onderwijs ..... " 54
b. Reglement voor de Polytechnische School ..... " 65
c. Reglement voor het gebruik van de Bibliotheek ..... " 71
d. Voorschrift omtrent het Scheikundig Laboratorium ..... " 75
e. Voorschrift omtrent de Praktische oefeningen met Gereedschap en Draaibank ..... " 77
f. Modelzaal ..... " 78
Examen-Commissie voor Examen B (art. 61—64 der Wet op 't M. O.) ..... " 79
Vragen ter schriftelijke beantwoording voor Examen B (art. 61—64 der Wet op 't M. O.) voor 't jaar 1883 ..... " 80
Uitslag van Examen B (art. 61—64 der Wet op 't M. O.) " 89
Examen-Commissie voor Examen B (art. 60 en C art. 61—64 der Wet op 't M. O.) ..... " 90

Voorafgaande werkzaamheden bij het Examen B (art. 60) en C (art. 61—65 der Wet op 't M. O.) ..... Bladz. 91
Vragen ter schriftelijke beantwoording voor Examen B (art. 61) en Examen C (art. 61—64 der Wet op 't M. O.) voor het jaar 1883 ..... „ 105
Uitslag van Examen B (art. 60) en C (art. 61—64 der Wet op 't M. O.) ..... „ 120
Colleges ..... „ 121

Mededeelingen, die voor den aanstaanden Ingenieur van belang kunnen zijn.

Inleiding ..... „ 127
Inlichtingen ..... „ 129
Inhoud van het gedeelte betreffende Nederland ..... „ 131
Inhoud van het gedeelte betreffende Nederl. Oost-Indië. „ 238

Studentencorps.

Naamlijst der leden van het Studentencorps ..... „ 277
Naamlijst der Ingeschrevenen aan de Polyt. School, die leden van het Corps geweest zijn ..... „ 287
Naamlijst der Ingeschrevenen aan de Polyt. School, die geen lid van het Corps zijn ..... „ 288
Aantal der Ingeschrevenen aan de Polyt. School ..... „ 291
Commissiën in het Studentencorps ..... „ 292
Bijzondere Commissiën ..... „ 293
Disputen en verdere gezelschappen ..... „ 296
Vervolg op de geschiedenis van het Delftsche Studentencorps. Van September 1882 tot September 1883 ..... „ 301
Gezelschapsverslagen ..... „ 332
Bijlagen ..... „ 352
Ter nagedachtenis ..... „ 389

Mengelwerk.

Studentenlied ..... „ 393
Lang leve mijn pijp en mijn potteke bier! ..... „ 395
Onder de palmen ..... „ 397
Verkeerd begrepen ..... „ 417
Liefde doet dwalen ..... „ 419
Twee eerste jaren ..... „ 430
De veldmeijer ..... „ 431
Studentenlied ..... „ 437
Varia ..... „ 439

KALENDER.

TIJDPERKEN.

Het jaar 1884 van de Christelijke jaartelling is het jaar:

7392—7393 van de hedendaagsche Grieken.
6597 volgens de Juliaansche periode.
5644—5645 sedert de schepping, volgens de Israëlieten.
2659—2660 sedert de Olympiade; of het 3e en 4e jaar der 665e Olympiade.
2637 sedert de stichting van Rome, volgens Varro.
2631 volgens de jaartelling van Nabonassar.
1301—1302 van de Hedjrah.
305 sedert de Unie van Utrecht.
71 sedert be herstelling van Nederland.
41 sedert de oprichting der Delftsche Akademie.
20 » » » » Polytechnische School.
36 » » » van het Delftsche studentencorps.

Gregoriaansche kalender.

Het guldengetal..... 4.
De Epacta..... III.
De Zonnecirkel..... 17.
De Romeinsche Indictie..... 12.
De Zondagsletter..... F E.

Guldengetal, Epacta, Zonnecirkel, Indictie en Zondagsletter.

Het Guldengetal heeft zijn oorsprong te danken aan den maancirkel, een' tijdkring van 19 jaren, uitgevonden door Meton (430 v. C.) aan het eind waarvan de nieuwe en volle manen weder op dezelfde data van den Juliaanschen Kalender invallen. Het Guldengetal wijst aan in het hoeveelste jaar van den maancirkel men zich bevindt. Daar men aanneemt dat de eerste maancirkel 1 jaar vóór Christus is aangevangen, moet men bij het jaartal 1 optellen en de som door 19 deelen om het aantal der volbrachte maancirkels te verkrijgen; de rest drukt het Guldengetal uit. De Atheners lieten den door Meton gevonden regel in gulden letters op de deuren van den tempel van Minerva schrijven; van daar de naam het Guldengetal.

De Epacta is het getal, dat den ouderdom der maan, op den 1sten Januari, in dagen aanwijst. De maansomloopstijden beurtelings op 30 en 29 dagen stellende, kan men uit de Epacta gemakkelijk de data van alle volgende nieuwe manen berekenen.

Een Zonnecirkel is een tijdkring van 28 jaren, na verloop waarvan de data weder met dezelfde dagen der week overeenstemmen als bij het begin. Daar het gewone jaar uit 52 weken en 1 dag, het schrikkeljaar uit 52 weken en 2 dagen bestaat, verkrijgt een datum niet denzelfden naam, dien hij in 't vorig jaar droeg, maar zoo beide gewone jaren zijn, dien van één dag later gedurende het geheele jaar, zoo het laatste een schrikkeljaar is, dien van een dag later vóór 29 Februari en van twee dagen later na dien datum; zoo het voorgaande een schrikkeljaar was, dien van twee

dagen later vóór, dien van één dag later na 28 Februari. Waren er geen schrikkeljaren dan zou de Zonnecirkel in plaats van 4 × 7 slechts 7 jaar lang zijn. Men rekent den Zonnecirkel van het 9e jaar vóór Chr. af.

De Romeinsche indictie is een tijdkring van 15 jaren, beginnende 3 jaren vóór Chr. en afkomstig van de Romeinen, die hem gebruikten tot regeling eener belasting.

De Zondagsletter is de letter, die de eerste Zondag van een jaar verkrijgt, als men den 1sten Januari A, den 2den B, enz. noemt. In een gewoon jaar hebben, zoo men telkens na de letters G weder met A begint, alle Zondagen dezelfde letter. In het schrikkeljaar heeft men 2 Zondagsletters. Dit komt voort uit de wijze, waarop de Romeinen den schrikkeldag aan het jaar toevoegden; deze werd als een dag zonder letter tusschen 23 Februari en 5 Maart ingevoerd; zoodat de Zondag, die daarop volgde, één letter terugging.

VERJAARDAGEN

DER

LEDEN VAN HET KONINKLIJK HUIS.

---

19 Februari.	Z. M. WILLEM ALEXANDER PAUL FREDERIK LODEWIJK, Koning Willem III, geb. 1817.
8 April.	WILHELMINA MARIA SOPHIA LOUISA, Erf-Groot-Hertogin van Saksen-Weimar-Eisenach, Zuster des Konings, geb. 1824.
24 Juni.	KAREL ALEXANDER AUGUST JAN, Erf-Groot-Hertog van Saksen-Weimar-Eisenach, Schoonbroeder des Konings, geb. 1818.
5 Juli.	WILHELMINA FREDERIKA ANNA ELISABETH MARIA, gemalin van Z. D. H. den Prins von Wied, geb. 1841.
2 Augustus.	H. M. ADELAÏDE EMMA WILHELMINA THERÈSE VAN WALDECK-PYRMONT, Koningin der Nederlanden, geb. 1858.
22 »	WILLEM ADOLF MAXIMILIAAN KAREL, Prins von Wied, Schoonzoon van wijlen Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, geb. 1845.

25 Augustus.	WILLEM ALEXANDER KAREL FREDERIK HENDRIK Prins van Oranje, geb. 1851.
31 »	WILHELMINA PAULINA MARIA THERÉSIA, Prinses der Nederlanden, dochter des Konings geb. 1880.
24 September.	MARIA ELISABETH LOUISA FREDERIKA, gemalin van wijlen Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden, geb. Prinses van Pruisen, geb. 1855.

AKADEMISCHE GEDENKDAGEN.

---

4 Jan.	1843.	Oprichting van de Academie te Delft.
8 »	1632.	Stichting van het Athenaeum te Amsterdam.
8 Febr.	1575.	Stichting van de Hoogeschool te Leiden.
26 Maart	1636.	Stichting van de Hoogeschool te Utrecht.
1 Juli	1864.	Stichting van de Polyt. School te Delft.
25 Aug.	1614.	Stichting van de Hoogeschool te Groningen.
25 Sept.	1816.	Stichting van de Hoogeschool te Gent.
15 Oct.	1877.	Stichting van de Hoogeschool te Amsterdam.

JAARGETIJDEN.

De Lente begint den 20sten Maart.
De Zomer » » 21sten Juni.
De Herfst » » 22sten September.
De Winter » » 21sten December.

PAASCHTAFEL VOOR 1884—1893.

1884	13	April.
1885	5	»
1886	25	»
1887	10	»
1888	1	»
1889	21	»
1890	6	»
1891	29	Maart.
1892	17	April.
1893	2	»

HEMELVERSCHIJNSELEN.

Er zullen dit jaar drie zonsverduisteringen en twee maansverduisteringen plaats hebben, waarvan slechts eene maansverduistering in Nederland zal zichtbaar zijn.

I. *Zonsverduistering.*

27 Maart. Gedeeltelijke zonsverduistering, onzichtbaar in Nederland.

II. *Maansverduistering.*

10 April. Totale maansverduistering, onzichtbaar in Nederland.

III. *Zonsverduistering.*

25 April. Gedeeltelijke zonsverduistering, onzichtbaar in Nederland. Zij is zichtbaar in Patagonië, Vuurland, het zuidelijk gedeelte van den Atlantischen Oceaan en aan de Kaap de Goede Hoop.

IV. *Maansverduistering.*

4 October. Totale maansverduistering, zichtbaar in Nederland. Begin der verduistering des avonds te 8 u. 33 m. Begin der totale eklips 9 u. 33 m. Einde der totale eklips 11 u. 6 m. Einde der geheele verduistering te 12 u. 6 m.

V. *Zonsverduistering.*

18—19 October. Gedeeltelijke zonsverduistering, onzichtbaar in Nederland. Zij is zichtbaar in het oostelijk deel van Azië, het noordelijkste gedeelte van den grooten oceaan en het westelijk deel van Noord-Amerika.

SCHIJNGESTALTEN DER MAAN

GEDURENDE HET JAAR 1884.

Januari	5	's avonds	9	u.	53	m.	E. K.
»	12	»	3	»	45	»	V. M.
»	20	's morgens	5	»	41	»	L. K.
»	28	»	5	»	19	»	N. M.
Februari	4	»	6	»	15	»	E. K.
»	11	»	5	»	5	»	V. M.
»	19	»	3	»	30	»	L. K.
»	26	's avonds	6	»	53	»	N. M.
Maart	4	»	1	»	51	»	E. K.
»	11	»	7	»	58	»	V. M.
»	19	»	11	»	31	»	L. K.
»	27	's morgens	6	»	5	»	N. M.
April	2	's avonds	9	»	35	»	E. K.
»	10	's morgens	0	»	2	»	V. M.
»	18	's avonds	4	»	12	»	L. K.
»	25	»	3	»	15	»	N. M.
Mei	2	's morgens	6	»	25	»	E. K.
»	10	»	4	»	25	»	V. M.
»	18	»	5	»	12	»	L. K.
»	24	's avonds	10	»	54	»	N. M.
»	31	»	5	»	14	»	E. K.
Juni	8	»	8	»	7	»	V. M.
»	16	»	2	»	52	»	L. K.
»	23	's morgens	5	»	51	»	N. M.
»	30	»	6	»	32	»	E. K.
Juli	8	»	10	»	28	»	V. M.
»	15	's avonds	9	»	56	»	L. K.
»	22	»	1	»	12	»	N. M.
»	29	»	10	»	19	»	E. K.

Augustus	6	's avonds	11	u.	24	m.	V. M.
»	14	's morgens	3	»	26	»	L. K.
»	20	's avonds	10	»	12	»	N. M.
»	28	»	3	»	59	»	E. K.
September	5	's morgens	11	»	13	»	V. M.
»	12	»	8	»	34	»	L. K.
»	19	»	9	»	55	»	N. M.
»	27	»	10	»	38	»	E. K.
October	4	's avonds	10	»	18	»	V. M.
»	11	»	2	»	47	»	L. K.
»	19	's morgens	0	»	49	»	N. M.
»	27	»	5	»	12	»	E. K.
November	3	»	8	»	54	»	V. M.
»	9	's avonds	11	«	30	»	L. K.
»	17	»	9	»	29	»	N. M.
»	25	»	10	»	33	»	E. K.
December	2	»	7	»	17	»	V. M.
»	9	's morgens	11	»	48	»	L. K.
»	17	's avonds	1	»	42	»	N. M.
»	25	»	1	»	39	»	E. K.

TAFEL

van de opkomst en den ondergang der Zon

GEDURENDE HET JAAR 1884.

			Opkomst der Zon.				Ondergang der Zon.			
Januari	7	's morgens	8	u.	12	m.	's avonds	4	u.	1 m.
»	14	»	8	»	7	»	»	4	»	12 »
»	21	»	8	»	0	»	»	4	»	23 »
»	28	»	7	»	51	»	»	4	»	36 »
Februari	4	»	7	»	40	»	»	4	»	49 »
»	11	»	7	»	27	»	»	5	»	3 »
»	18	»	7	»	13	»	»	5	»	16 »
»	25	»	6	»	59	»	»	5	»	29 »
Maart	4	»	6	»	43	»	»	5	»	42 »
»	11	»	6	»	27	»	»	5	»	55 »
»	18	»	6	»	11	»	»	6	»	7 »
»	25	»	5	»	54	»	»	6	»	19 »
April	1	»	5	«	38	»	»	6	»	32 »
»	8	»	5	»	21	»	»	6	»	44 »
»	15	»	5	»	5	»	»	6	»	56 »
»	22	»	4	»	50	»	»	7	»	8 »
»	29	»	4	»	36	«	»	7	»	20 »
Mei	6	»	4	»	22	»	»	7	»	32 »
»	13	»	4	»	10	»	»	7	»	43 »
»	20	»	4	»	0	»	»	7	»	54 »
»	27	»	3	»	50	»	»	8	»	4 »
Juni	3	»	3	»	44	»	»	8	»	12 »
»	10	»	3	«	40	»	»	8	»	19 »
»	17	»	3	»	38	»	»	8	»	23 »
»	24	»	3	»	39	»	»	8	»	24 »
Juli	1	»	3	»	43	»	»	8	»	24 »
»	8	»	3	»	49	»	»	8	»	20 »

		Opkomst der Zon.		Ondergang der Zon.	
Juli	15	's morgens 3 u. 56 m.		's avonds 8 u. 14 m.	
»	22	» 4 » 6 »		» 8 » 6 »	
»	29	» 4 » 16 »		» 7 » 56 »	
Augustus	5	» 4 » 27 »		» 7 » 44 »	
»	12	» 4 » 38 »		» 7 » 30 »	
»	19	» 4 » 50 »		» 7 » 16 »	
»	26	» 5 » 2 »		» 7 » 1 »	
September	2	» 5 » 13 »		» 6 » 45 »	
»	9	» 5 » 25 »		» 6 » 29 »	
»	16	» 5 » 37 »		» 6 » 12 »	
»	23	» 5 » 50 »		» 5 » 56 »	
»	30	» 6 » 2 »		» 5 » 39 »	
October	7	» 6 » 12 »		» 5 » 23 »	
»	14	» 6 » 24 »		» 5 » 7 »	
»	21	» 6 » 37 »		» 4 » 52 »	
»	28	» 6 » 50 »		» 4 » 37 »	
November	4	» 7 » 3 »		» 4 » 24 »	
»	11	» 7 » 16 »		» 4 » 12 »	
»	18	» 7 » 29 »		» 4 » 1 »	
»	25	» 7 » 41 »		» 3 » 53 »	
December	2	» 7 » 51 »		» 3 » 47 »	
»	9	» 8 » 0 »		» 3 » 44 »	
»	16	» 8 » 8 »		» 3 » 44 »	
»	23	» 8 » 12 »		» 3 » 46 »	
»	30	» 8 „ 13 „		» 3 „ 52 »	

JANUARI, 31 dagen.

1 Dinsdag.	Nieuwjaarsdag. — Zet af!
2 Woensdag.	Jassen uit — Broeken los!
3 Donderdag.	Slag klaar!
4 Vrijdag.	Af!!!
5 Zaterd. **E.K.**	
6 **Zondag.**	Driekoningen.
7 Maandag.	
8 Dinsdag.	
9 Woensdag.	
10 Donderdag.	
11 Vrijdag.	
12 Zaterd. **V.M.**	Oprichting van Abruz (1877).
13 **Zondag.**	
14 Maandag.	
15 Dinsdag.	Het nieuwe Crediet Reglement in werking (1883) Het corps neemt de rouw aan.
16 Woensdag.	Lezing van den Heer Valès op Vrije Studie.
17 Donderdag.	
18 Vrijdag.	
19 Zaterdag.	Billard-Concours (1883).
20 **Zond. L.K.**	
21 Maandag.	
22 Dinsdag.	Oprichting van F. C. Q. D. (1859).
23 Woensdag.	
24 Donderdag.	
25 Vrijdag.	Geen Historische Allegorische Optocht, maar Maskerade.
26 Zaterdag.	
27 **Zondag.**	
28 Maand. **N.M.**	
29 Dinsdag.	Oprichting van Cartesius (1879). Dood van Jimmy (1882).
30 Woensdag.	
31 Donderdag.	Lezing van den Heer C. de Groot op de Indologische Vereeniging.

FEBRUARI, 29 dagen.

1 Vrijdag.	De koude van Januari duurt voort.
2 Zaterdag.	Uitgifte van den Almanak 1883. Couranten-verloting.
3 **Zondag.**	
4 Maand. **E.K.**	
5 Dinsdag.	
6 Woensdag.	Oprichting van Vrije Studie (1862).
7 Donderdag.	
8 Vrijdag.	
9 Zaterdag.	
10 **Zondag.**	
11 Maand. **V.M.**	
12 Dinsdag.	Begin der feestweek van O. D. S.
13 Woensdag.	
14 Donderdag.	Kroegjool op klompen. Ik geef 't woord aan het heele D. S. C. Leve de gasten! Draaiorgel concours.
15 Vrijdag.	Brand van de Phoenix (1876).
16 Zaterdag.	Werkavond op de S. P.
17 **Zondag.**	Einde der feestweek O. D. S.
18 Maandag.	
19 Dinsd. **L.K.**	Verjaardag van Z. M. den Koning.
20 Woensdag.	Brand bij Papa. Waar zijn de arme kindertjes. Goddank de krans is gered!
21 Donderdag.	
22 Vrijdag.	
23 Zaterdag.	De Heer Huet verdedigt stellingen op de Debating Club.
24 **Zondag.**	
25 Maandag.	Oprichting der Carousselvereeniging (1878).
26 Dinsd. **N.M.**	
27 Woensdag.	
28 Donderdag.	
29 Vrijdag.	Wegens buitenlandsche betrekkingen eerst heden geplaatst.

MAART, 31 dagen.

1 Zaterdag.	Kroegjool. Neuzen concours. Couranten verbranding. Demmenie gemoerd.
2 **Zondag.**	Apollo concert. Receptie $\Sigma . \sqrt{} - 1 . x$ Kroegjool in miniatuur. „Stilte onder het eerste jaar"!!
3 Maandag.	
4 Dinsd. **E.K.**	Dood van den Heer P. Barendregt NRzn.
5 Woensdag.	Vergadering van het D. S. T. G. Het tooneel-, dans- en vaandel in ontvangstneem-gezelschap. Lezing van den Heer de Beaufort op Vrije Studie.
6 Donderdag.	Het corps neemt de rouw aan.
7 Vrijdag.	Opr. van Odin (1848). Viering van het 7e lustrum. Huishoudelijk concours. Stilte voor Marksveld. De biseps van Odin.
8 Zaterdag.	
9 **Zondag.**	Het D. S. T. G. krijgt een vaandel. Vaandel-likeur 4e uitvoering van het Tooneel. Van Stralen weer op de planken. Wat eet die jongen veel taartjes.
10 Maandag.	
11 Dinsd. **V.M.**	
12 Woensdag.	Een lange turfsteker.
13 Donderdag.	
14 Vrijdag.	
15 Zaterdag.	
16 **Zondag.**	Oudejaarsavonduitvoering op den kroeg. Les Femmes à Papa. Invoer van Salamanders. Troonrede van den koning van Ikanamanur.
17 Maandag.	
18 Dinsdag.	
19 Woensd. **L.K.**	De Paaschvacantie zet een streep achter de lange rei wintervermaken (1883).
20 Donderdag.	Begin der lente.
21 Vrijdag.	Oprichting van het Delftsch Stud.-Corps (1848).
22 Zaterdag.	
23 **Zondag.**	
24 Maandag.	
25 Dinsdag.	
26 Woensdag.	
27 Donderd. **N.M**	
28 Vrijdag.	Maart roert zijn staart.
29 Zaterdag.	
30 **Zondag.**	
31 Maandag.	

APRIL, 30 dagen.

1 Dinsdag.	Deze dag is voor het volgend jaar, van 't grootste gewicht.
2 Woensd. **E.K.**	
3 Donderdag.	
4 Vrijdag.	
5 Zaterdag.	
6 **Zondag.**	
7 Maandag.	Blauwe Maandag.
8 Dinsdag.	
9 Woensdag.	
10 Donderd. **V.M**	Witte Donderdag.
11 Vrijdag.	Goede Vrijdag.
12 Zaterdag.	Stille Zaterdag.
13 **Zondag.**	1e Paaschdag. De zon werkt met kracht op de deur van het schuitenhuis (1883).
14 Maandag.	2e Paaschdag. Opening van het roeiseizoen. Tocht naar Vlaardingen (1883). Klodder kom hier.
15 Dinsdag.	
16 Woensdag.	
17 Donderdag.	
18 Vrijd. **L.K.**	
19 Zaterdag.	
20 **Zondag**	
21 Maandag.	
22 Dinsdag.	
23 Woensdag.	
24 Donderdag.	
25 Vrijd. **N.M.**	Niets nieuws onder de zon.
26 Zaterdag.	
27 **Zondag.**	
28 Maandag.	
29 Dinsdag.	
30 Woensdag.	

MEI, 31 dagen.

1 Donderdag.	Aanneming Wet Middelbaar Onderwijs (1863). Opening van de Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling.
2 Vrijd. **E.K.**	
3 Zaterdag.	
4 **Zondag.**	
5 Maandag.	Vergadering der Reunie-Commissie. Benoeming van een President en Secretaris.
6 Dinsdag.	
7 Woensdag.	
8 Donderdag.	
9 Vrijdag.	
10 Zaterd. **V.M.**	
11 **Zondag.**	
12 Maandag.	
13 Dinsdag.	Alle vogeltjes leggen een ei, behalve de mannelijke individu's.
14 Woensdag.	
15 Donderdag.	
16 Vrijdag.	
17 Zaterdag.	
18 **Zond. L.K.**	
19 Maandag.	
20 Dinsdag.	
21 Woensdag.	Inauguratie van een nieuw lid.
22 Donderdag.	
23 Vrijdag.	
24 Zaterd. **N.M.**	Geimproviseerde kroegjool. Stafmuziek van het 291e Regiment Husaren uit Munchen.
25 **Zondag.**	
26 Maandag.	
27 Dinsdag.	
28 Woensdag.	
29 Donderdag.	Dood van H. K. H. Prinses Marianne der Nederlanden.
30 Vrijdag.	
31 Zaterd. **E.K.**	Hei, 't was in de Mei zoo blij!

JUNI, 30 dagen.

1 **Zondag.**	Het corps neemt de rouw aan.
2 Maandag.	
3 Dinsdag.	
4 Woensdag.	
5 Donderdag.	
6 Vrijdag.	
7 Zaterdag.	
8 **Zond. V.M.**	
9 Maandag.	
10 Dinsdag.	
11 Woensdag.	Begin Examen B. De Commissie zal humaan zijn. Dat belooft veel.
12 Donderdag.	
13 Vrijdag.	Oprichting Debating (1865).
14 Zaterdag.	
15 **Zondag.**	
16 Maand. **L.K.**	
17 Dinsdag.	
18 Woensdag.	
19 Donderdag.	
20 Vrijdag.	
21 Zaterdag.	Begin van den Zomer.
22 **Zondag.**	Uitslag Examen B. Zeer vele knappe koppen, Houden het voor gewis, Dat voorteekens dikwijls (foppen.
23 Maand. **N.M.**	
24 Dinsdag.	
25 Woensdag.	
26 Donderdag.	
27 Vrijdag.	
28 Zaterdag.	
29 **Zondag.**	Aanplakken der Feestprogramma's.
30 Maand. **E.K.**	Race te Alfen. Delftsche Academie † (1864). Uitslag Examen C. De Feestprogramma's worden gelezen.

JULI, 31 dagen.

1 Dinsdag.	Stichting der P. S. (1864).
2 Woensdag.	
3 Donderdag.	
4 Vrijdag.	
5 Zaterdag.	Begin van de schietwedstrijd van Frederik Hendrik.
6 **Zondag**.	Vervolg *(wordt vervolgd)*.
7 Maandag.	Vervolg *(slot volgt)*.
8 Dinsd. **V.M.**	Einde van het concours van Frederik Hendrik. Schuttersmaaltijd.
9 Woensdag.	Begin der viering van het 7e lustrum van het D. S C. Het corps krijgt een vaandel. Inhaling der Reunisten. Reunie diner. Schorsing Crediet Reglement. Café Chantant op de kroeg.
10 Donderdag.	Maskerade. Brand van het Feestgebouw. De feesten gaan toch door.
11 Vrijdag.	Cours pleiniere. De reunisten beloven aan het corps een nieuw vaandel. Vauxhal en geimproviseerd bal champêtre. Plaats voor den Heer van Assendelft.
12 Zaterdag.	Begin 2daagsch Muziekfeest. Officieuse kroegjool. Toewan Presiden di Societeit Disini.
13 **Zondag**.	2e dag Muziekfeest. Bal in 't Gebouw van K. en W.
14 Maandag.	Matinée op de kroeg. Reunie-diner Ambulantes. Kermesse d'été. Inhaling van de overwinnaars te Oudshoorn. Silberstein.
15 Dinsd. **L.K.**	Tocht naar Scheveningen.
16 Woensdag.	Contra-partij. De Prins van Oranje belooft aan het corps een nieuw vaandel. Wingenghemus en Wiengeerngandsch Bngoed.
17 Donderdag.	Nu is het uit met de pret.
18 Vrijdag.	
19 Zaterdag.	Begin der hondsdagen.
20 **Zondag**	
21 Maandag.	
22 Dinsd. **N.M.**	
23 Woensdag.	
24 Donderdag.	
25 Vrijdag.	
26 Zaterdag.	
27 **Zondag.**	
28 Maandag.	
29 Dinsd. **E.K.**	
30 Woensdag.	
31 Donderdag.	

AUGUSTUS, 31 dagen.

1 Vrijdag.	
2 Zaterdag.	Verjaardag van H. M. de Koningin.
3 **Zondag.**	
4 Maandag.	
5 Dinsdag.	
6 Woensd. **V.M.**	
7 Donderdag.	
8 Vrijdag.	
9 Zaterdag.	
10 **Zondag.**	
11 Maandag.	
12 Dinsdag.	
13 Woensdag.	Uitvinding van het Theorema van Sturm.
14 Donderd. **L.K.**	
15 Vrijdag.	
16 Zaterdag.	
17 **Zondag.**	
18 Maandag.	
19 Dinsdag.	Einde der hondsdagen.
20 Woensd. **N.M.**	
21 Donderdag.	
22 Vrijdag.	
23 Zaterdag.	
24 **Zondag.**	
25 Maandag.	Verjaardag van Z. K. H. de Prins van Oranje.
26 Dinsdag.	
27 Woensdag.	
28 Donderd. **E.K.**	Ramp van Krakatau (1883).
29 Vrijdag.	
30 Zaterdag.	
31 **Zondag.**	Verjaardag van H. K. H. Prinses Wilhelmina der Nederlanden.

SEPTEMBER, 30 dagen.

1 Maandag.	
2 Dinsdag.	
3 Woensdag.	
4 Donderdag.	
5 Vrijd. **V.M.**	
6 Zaterdag.	Begin der colleges (1883). Er zit Indisch bloed in dat ventje.
7 Zondag.	Brulavond. I am Cetewayo. Het corpsbeeld met de drankwet.
8 Maandag.	
9 Dinsdag.	
10 Woensdag.	
11 Donderdag.	**Stipte geheimhouding dringend verzocht.** GROENENVERGADERING TE HOUDEN OP *Woensdag 12 September 1883, des morgens ten 7 ure,* in zaal 3 der Polytechnische School. **OPKOMST DRINGEND VERZOCHT.**
12 Vrijd. **L.K.**	
13 Zaterdag.	
14 Zondag.	
15 Maandag.	
16 Dinsdag.	
17 Woensdag.	Worstelstrijd Odin. Les paris sont ouverts. Een doode en een gekwetste.
18 Donderdag.	Er komt een scheurtje in 't gulden vlies.
19 Vrijd. **N.M.**	Groenen race. Donderjool met fakkeltocht. Uitvinding van de Westinghouse rem.
20 Zaterdag.	
21 Zondag.	Donderjool. Waar of de muziek toch blijft? De man met de 14 jassen.
22 Maandag.	Geboortedag van Sturm (1803) en begin van den Herfst.
23 Dinsdag.	
24 Woensdag.	Donderjool.
25 Donderdag.	Ganzenbordconcours bij Jaspers. Vogel- en Plantentuin.
26 Vrijdag.	
27 Zaterd. **E.K.**	Groenen comedie. Lorrette en de Zwagers. Daar boven op een rots! Brothers Price in Delft.
28 Zondag.	Inauguratie. Serenade aan Prof. v. d. Burg. Netjes twee aan twee, hoor!
29 Maandag.	Rijpartij. Verzilverde rijjoolmutsjes. 'k Zou maar een paar honderd pop in mijn zak steken! 10 couverts meer!!
30 Dinsdag.	

OCTOBER, 51 dagen.

1 Woensdag.	
2 Donderdag.	
3 Vrijdag.	
4 Zaterd. **V.M.**	Geimproviseerd Whistconcours.
5 **Zondag.**	Het eerste jaar wordt lid van de kroeg. Nu zullen ze druk komen!
6 Maandag.	Contrafuif aan Σ. ✓—1. x. The Westland steam tram mat scappeele.
7 Dinsdag.	
8 Woensdag.	
9 Donderdag.	
10 Vrijdag.	Oprichting van het Delftsche Studenten Tooneelgezelschap (1881).
11 Zaterd. **L.K.**	
12 **Zondag.**	Kegelconcours (1883). Verschil van meening tusschen Vox en Minerva.
13 Maandag.	
14 Dinsdag.	
15 Woensdag.	
16 Donderdag.	De Firma Briot en Bousquet gevormd (18..).
17 Vrijdag.	
18 Zaterdag.	
19 **Zond. N.M.**	Oprichting van W_7 (1880).
20 Maandag.	De arke Noach's loopt van stapel
21 Dinsdag.	en wordt in dienst gesteld.
22 Woensdag.	Corpsvergadering. Waar of het eerste jaar toch blijft. Dat noem ik eens spreken! Zouden we er nog niet een motie bijvoegen?
23 Donderdag.	
24 Vrijdag.	
25 Zaterdag.	
26 **Zondag.**	
27 Maand. **E.K.**	
28 Dinsdag.	
29 Woensdag.	Eerste aanpapperij van 't eerste jaar op de kroeg van 11 tot $12^1/_4$ uur.
30 Donderdag.	
31 Vrijdag.	Inauguratie van een nieuw lid. Corpsvergadering. M. H. Ik sluit de vergadering en morgen is er weêr vergadering.

NOVEMBER, 30 dagen.

1 Zaterdag.	„Zijn jelui van plan mij hier te donderen"?
2 **Zondag.**	Lezing van den Heer Gram op Vrije Studie. Joyeuse uitreiking van 't Mengelwerk (1883).
3 Maand. **V.M.**	Oprichting der 5 Kolommen (1844).
4 Dinsdag.	
5 Woensdag.	
6 Donderdag.	
7 Vrijdag.	Oprichting van Snellius (1859).
8 Zaterdag.	Prof. Pekelharing verdedigt stellingen op de Debating (1883). Oprichting van O. R. D. (1881).
9 **Zond. L.K.**	Tocht van Praktische Studie naar Dordrecht en Rotterdam.
10 Maandag.	Viering van 't eerste lustrum van Prakt. Studie. Receptie. Al weer brand op Reineveld. Souper in den Doelen.
11 Dinsdag.	Oprichting van Praktische Studie (1878).
12 Woensdag.	
13 Donderdag.	
14 Vrijdag.	Oprichting van Apollo (1849).
15 Zaterdag.	
16 **Zondag.**	Whistconcours (1883).
17 Maand. **N.M.**	
18 Dinsdag.	Oprichting van O. K. W. (1844).
19 Woensdag.	
20 Donderdag.	
21 Vrijdag.	
22 Zaterdag.	Sluiting der Colleges (1862).
23 **Zondag.**	5e Uitvoering van het D. S. T. G. Bravo! Lievert.
24 Maandag.	
25 Dinsd. **E.K.**	
26 Woensdag.	
27 Donderdag.	
28 Vrijdag.	
29 Zaterdag.	
30 **Zondag.**	Verjaardag van de Phoenix.

DECEMBER, 31 dagen.

1 Maandag.	Kroegjool met Café Chantant (1882). Delftsche Studentencorpsen in soorten.
2 Dinsd. **V.M.**	
3 Woensdag.	
4 Donderdag.	
5 Vrijdag.	
6 Zaterdag.	St. Nicolaas (1882).
7 **Zondag.**	Oprichting van Ambulantes (1877).
8 Maandag.	
9 Dinsd. **L.K.**	
10 Woensdag.	
11 Donderdag.	
12 Vrijdag.	
13 Zaterdag.	
14 **Zondag.**	
15 Maandag.	
16 Dinsdag.	
17 Woensd. **N.M.**	
18 Donderdag.	
19 Vrijdag.	
20 Zaterdag.	
21 **Zondag.**	Begin van den Winter. De dagen beginnen te lengen.
22 Maandag.	
23 Dinsdag.	
24 Woensdag.	
25 Donderd. **E.K.**	1e Kerstdag.
26 Vrijdag.	2e Kerstdag.
27 Zaterdag.	
28 **Zondag.**	Het lengen der dagen gaat steeds voort.
29 Maandag.	
30 Dinsdag.	
31 Woensdag.	Oudejaarsavond. Strijk gelijk!

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

BESTUUR.

Het bestuur der Polytechnische School is opgedragen aan een Directeur en een Raad van Bestuur, samengesteld uit de Hoogleeraren der School.

De Directeur is Voorzitter van den Raad.

De Secretaris wordt jaarlijks door den Raad uit zijn midden gekozen.

DIRECTEUR

DR. J. BOSSCHA JR.

SECRETARIS VAN DEN RAAD VAN BESTUUR

DR. A. C. OUDEMANS JR.

HOOGLEERAREN.

In de toegepaste Natuurkunde.

Dr. J. Bosscha Jr. — *Oude Delft*, 93.

In de zuivere en toegepaste Wiskunde.

Dr. G. F. W. Baehr. — *Markt*, 38.

F. J. van den Berg. — *Zuidwal*, 10.

Dr. G. J. Legebeke. — *Spoorsingel.*

In het Landmeten en Waterpassen en de Geodesie.

Ch. M. Schols. — *Oude Delft*, 137.

In de Wiskunde en in het IJken van Maten en Gewichten.

J. A. Snijders C.Jzn. — *Voorstraat*, 65.

In de mechanische Technologie en het maken van modellen en werktuigen.

P. van der Burg. — *Spoorsingel.*

In de Werktuigleer, Kennis van Werktuigen en Constructiën van werktuigonderdeelen.

H. A. Ravenek. — *Molslaan*, 31.

In de schoone Bouwkunde.

E. Gugel. — *Phoenixstraat*, 17.

In de Waterbouwkunde.

E. Steuerwald. — *Oude Delft*, 81.

Hoofdingenieur van den Waterstaat, tijdelijk belast met de lessen in de Waterbouwkunde.

N. H. Henket. — *Koornmarkt*, 75.

In de Staathuishoudkunde en het Administratief Recht.

Mr. B. H. Pekelharing. — *Phoenixtraat*, 56.

In de Scheikunde.

Dr. A. C. OUDEMANS Jr. — *Koornmarkt*, 78.

In de Mineralogie, Geologie en het Mijnwezen.

Dr. T. H. BEHRENS. — *Verwersdijk.*

BELAST MET DE LESSEN

In de Scheepsbouwkunde.

A. H. BEELO, Hoofdingenieur-Adviseur der Marine, *'s Hage.*

In het Scheepsteekenen.

J. A. TER WOLDE, 1e teekenaar Rijks-Werf, *Kadijk, Amsterdam.*

LEERAREN.

In de Werktuigbouwkunde.

A. HUET. — *Oostsingel.*

In de Scheikunde en scheikundige Technologie.

Dr. L. C. LEVOIR. — *Houttuinen*, 39.

In het Boetseeren.

E. LACOMBLÉ. — *Nieuwe Langendijk*, 26.

In de burgerlijke Bouwkunde en kennis van Bouwstoffen.

G. J. MORRE. — *Oude Delft*, 6.

J. A. VAN DER KLOES. — *Oostsingel*, 381.

In het Ornament.

A. LE COMTE. — *Phoenixstraat*, 46.

In het Handteekenen.

PAUL TETAR VAN ELVEN. — *Koornmarkt*, 67.

In de Graphostastiek.

Dr. C. A. SCHELTEMA. — *Van Leeuwenhoeksingel.*

ASSISTENTEN.

In de schoone Bouwkunde.

F. M. L. KERKHOFF. — *Voorstraat*, 14.

In de Natuurkunde.

C. KREDIET. — *Pepersteeg*.

In de burgerlijke Bouwkunde.

B. SCHELLING. — *Geer*, 20.

In de Scheikunde.

G. J. STAM. — *Choorstraat*, 30.

BIBLIOTHECARIS.

J. F. L. SCHNEIDER. — *Bagijnenhof*, 27*a*.

ADMINISTRATEUR.

H. L. VERSCHOOR. — *Vlamingstraat*, 72.

CONCIERGE.

J. LOVIS. — *In het Gebouw*.

PROGRAMMA DER LESSEN

WELKE

gedurende het jaar 1883—84

AAN DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL

ZULLEN GEGEVEN WORDEN.

(Goedgekeurd bij beschikking van den Minister van Binnenl. zaken van 5 Juni 1883, No. 2096, afd. onderwijs.)

Wiskunde.

a. Beschrijvende meetkunde.

II*a*. *(Eerste deel van den tweejarigen cursus.)* Bol. Centrale, evenwijdige en axonometrische perspectief en schaduw van lichamen, door platte en eenvoudige gebogen vlakken begrensd. Eerste gedeelte van de theorie der kromme lijnen en gebogen oppervlakken.

4 uren 's weeks, waarvan 2 uren teekenen.

INGENIEURS B_1.

II*b*. *(Tweede deel van den tweejarigen cursus.)* Voortzetting van de theorie der gebogen oppervlakken met toepassing op perspectief en schaduw. 4 u., waarv. 3 u. teekenen.

INGENIEURS B_2.

Cursus in de beginselen. 1 u. 's weeks.

TECHNOLOGEN B_3.

b. Analitische meetkunde.

II*a*. *In het platte vlak.* Coördinatenleer. Rechte lijn en cirkel. Kromme lijnen van den tweeden graad. 2 u.

INGENIEURS B_1.

II*b*. *In de ruimte.* Rechte lijn en plat vlak. Oppervlakken van den tweeden graad. 1 u.

INGENIEURS B_2.

Cursus in de beginselen. 1 u.

TECHNOLOGEN B_1.

c. Bolvormige driehoeksmeting.

De leer der bolvormige driehoeken en hare voornaamste toepassingen. 1 u., tot Paschen.

INGENIEURS B_1.

Eerste beginselen. 1 u., na Paschen.

TECHNOLOGEN B_3.

d. Analyse.

II*a*. Hoogere stelkunde. Differentiaal- en integraalrekening met betrekking tot functiën van eene enkele onafhankelijk veranderlijke grootheid. Algemeen overzicht. 5 u.

INGENIEURS B_1.

II*b*. Aanvulling der hoogere stelkunde. Differentiaal- en integraalrekening met betrekking tot functiën van twee of meer onafhankelijk veranderlijken. Leer der bepaalde integralen. Integreeren van differentiaal-vergelijkingen. 4 u.

INGENIEURS B_2.

Mechanica.

a. Algemeene cursus.

II*a*. Cinematica. Beweging van een stoffelijk punt. Evenwicht en beweging van vaste lichamen en beweegbare stelsels, eerste gedeelte. Met toepassingen.

INGENIEURS C_1.

II*b*. Evenwicht en beweging van vaste lichamen en beweegbare stelsels, tweede gedeelte. Evenwicht en beweging van vloeistoffen. Met toepassingen. 2 u.

INGENIEURS C_2.

b. Theorie der bouwconstructiën.

II*a*. Leer der veerkracht. Uitrekking, samendrukking, buiging, afschuiving en wringing, hoofdzakelijk van prismatische lichamen. Berekening en graphische behandeling van hout- en ijzerconstructiën, eerste gedeelte. 3 u., na Paschen 2 u.

INGENIEURS C_1.

II*b*. Vervolg der hout- en ijzerconstructiën. Bekleedingsmuren. Gewelven. 1 u.

INGENIEURS C_2.

c. Hydraulica.

Beweging van water in buizen, kanalen en rivieren.

1 u., na Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

d. Beginselen.

II*a*. Evenwicht en beweging van vaste lichamen. 2 u.

TECHNOLOGEN B_2 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1.

II*b*. Vervolg van het evenwicht en de beweging van vaste lichamen. Evenwicht en beweging van vloeistoffen. 2 u.

TECHNOLOGEN B_3 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2.

Toegepaste natuurkunde.

a. Algemeene tweejarige cursus.

Magneetkracht. Wetten der magnetische werkingen. Het meten van magneetkracht. Het vervaardigen van kunstmagneten. Aardmagnetisme. Invloed van scheepsijzer op het kompas. Electriciteit. Aantrekking, afstooting, inductie en hare toepassingen tot het meten, versterken en afleiden van electrische ladingen, ontladingsverschijnselen. Dampkrings-electriciteit. Bliksemafleiders. Standvastige

stroomen en hunne wetten. Bepaling van hunne sterkte. Weerstandsmeting. Scheikundige werkingen, accumulateurs.

Electromagnetisme en inductie. Electromagnetische bewegingswerktuigen. Toestellen tot het voortbrengen van electriciteit. Electrische verlichting. Telegraphie en telephonie. 3 u.

TECHNOLOGEN B_1 EN B_2 EN INGENIEURS B_1 EN B_2.

b. Onderwerpen van bijzonderen aard.

Lichtbreking, kleurschifting. Optische werktuigen. 1 u.

TECHNOLOGEN B_1 EN B_2 EN INGENIEURS B_1 EN B_2.

Meten en wegen. Bepaling van soortelijk gewicht. Areometers. Photometers. Spectroskopen. Mikroskopen. Saccharimeters. 2 u.

TECHNOLOGEN B_3.

c. Praktische oefeningen. 2 u.

Scheikunde.

a. Theoretische en anorganische scheikunde.

II*a*. Verwantschapsleer. Bepaling van atoom- en moleculair gewicht. Amorphe en kristallijne toestand. Dimorphie, isomorphie, isomerie en polymerie. Soortelijk volumen van gasvormige, vloeibare en vaste stoffen. Verband tusschen soortelijke warmte, atoomgewicht en moleculairgewicht. Scheikundige theoriën. Scheikunde der niet-metalen. 2 u.

TECHNOLOGEN B_1 EN MIJNEN-INGENIEURS B_1.

II*b*. Scheikunde der metalen. 1 u.

TECHNOLOGEN B_2.

b. Organische scheikunde.

Inleiding. Elementair-analyse. Bepaling van het specifiek gewicht van dampen. Geschiedenis van de ontwikkeling der organische scheikunde en van de theoriën omtrent de constitutie van organische lichamen. Beschrijving der voornaamste organische verbindingen. 2 u.

TECHNOLOGEN.

c. Scheikundige analyse.

Qualitatieve analyse. 1 u., na Kerstmis.

INGENIEURS B_1 EN TECHNOLOGEN B_1.

d. Scheikunde der bouwstoffen.

IJzer, scheikundig karakter, voornamelijk ter onderscheiding van staal. Staal, onderkenning en keuring. Overige metalen. Verfstoffen. Houtconservatiemiddelen en scheikundige keuring. Mortels. Water, eischen voor drinkwater, voor voeding van stoomketels. 1 u.

INGENIEURS B_2.

e. Oefeningen.

Qualitatieve en quantitatieve analyse en het maken van praeparaten.

TECHNOLOGEN. 9 u.

Qualitatieve en quantitatieve analyse. 6 u.

MIJNEN-INGENIEURS.

Qualitatieve en quantitatieve analyse der bouwstoffen. 2 u.

INGENIEURS B_2.

Delfstofkunde.

Algemeene delfstofkunde. Formeele, physische en chemische kenmerken der mineralen. 4 u., tot Kerstmis.

MIJNEN-INGENIEURS B_1.

II*a*. *Bijzondere delfstofkunde.* Beschrijving der voornaamste mineralen. 4 u., na Kerstmis.

MIJNEN-INGENIEURS B_1.

II*b*. *Bijzondere delfstofkunde*, vervolg. 4 u., na Kerstmis 2 u.

MIJNEN-INGENIEURS B_2.

Aardkunde.

De leer der sedimentaire vormingen. Beknopte beschrijving der meest kenmerkende petrefacten. 1 u.

Delfstofkundige en aardkundige oefeningen.

MIJNEN-INGENIEURS B_1, B_2 EN C_1. 2 u.

Beginselen der mijnontginning.

De wijze van voorkomen, het opsporen, winnen, zuiveren en sorteeren van ertsen en kolen; huttenkunde. 2 u.

MIJNEN-INGENIEURS C_1 EN C_2.

Scheikundige technologie.

Tweejarige cursus.

II*a*. *Scheikundige technologie der anorganische stoffen.* Metallurgie. Metaalpraeparaten en metaallegeringen. Zwavel. Iodium. Bromium. Zuren. Alcaliën en alcalische aarden. Kalk en cement. Glas- en aardewerkfabricatie. Aluin en ultramarijn. Lichtstoffen. Brandstoffen. Water. 3 u.

TECHNOLOGEN.

Mechanische technologie.

III*a*. *De bewerking van metalen.* Het smelten uit de ertsen. Het maken der metaallegeringen en hare eigenschappen. Het gietbedrijf. Het smeden, pletten, draad- en buizentrekken. Het ruw en fijn afwerken door vijlen, draaien, freezen, slijpen, ponzen, stampen, etsen, émailleeren, enz. Het maken van munten, naalden, spelden, spijkers, bouten, schroeven. De inrichting van sloten. 3 u.

TECHNOLOGEN B_1 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1.

III*c*. *De bewerking van het hout.* De ruwe bewerking, het opwerken en voltooien. *De papierfabricatie.* Het maken van gewoon en gekleurd papier. De boek-, plaat- en steendrukkerij. *Het weven* in zijn geheelen omvang. De lakenfabricatie. *De fabricatie van glas.* Het smelten. De inrichting der ovens. Het maken van ruit- en spiegelglas. Het slijpen van glas. Het beleggen van spiegels. *Het maken van aardewerk.* Fayence, steengoed, gewoon aardewerk, muurplaatjes en metselsteenen. 3 u.

TECHNOLOGEN B_2 EN B_3 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2 EN C_1.

Kennis van werktuigen.

II*a*. *Moteurs.* Stoomwerktuigen. Geschiedenis der uitvinding. Over-

zicht der verschillende stelsels. Landmachines. Bootmachines. Locomobielen. Locomotieven. Heete lucht- en gasmachines. Hydraulische moteurs. Windmolens. 3 u., na Kerstmis 2 a.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN C_2, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1 EN B_2 EN TECHNOLOGEN B_2 EN B_3.

Werktuigleer.

Overbrenging van beweging. Rollen. Riemen. Nokken. Sleuven. Onronde schijven. Tandraderen. Koppelstangen. *Toepassingen.* Raderwerken, stoomschuifbewegingen, parallelbewegingen, enz. 3 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2.

Wrijving bij werktuigen Regeling van snelheid. Reminrichtingen, vliegwielen, regulateurs. *Theorie der wateropvoerwerktuigen.* 3 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2.

Oefeningen in verband met de voorgedragen onderwerpen. 5 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2. 6 u.

Theorie der calorische werktuigen, met toepassing op het stoomwerktuig. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE ED SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2.

Werktuigbouwkunde en werktuigkundig teekenen.

a. Beginselen van constructieleer.

II*a*. Onderdeelen van werktuigen. Constructiën in hout, gegoten ijzer en koper. 2 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1 EN B_2.

b. Projecteeren.

II*a*. Stoomketels en stoomwerktuigen voor fabrieken en poldergemalen. 2 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2.

c. Oefeningen in het verklaren van werktuigkundige teekeningen.

IV*a*. Stoomketels. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1.

IV*b*. Poldergemalen en waterraderen. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2.

IV*c*. Locomotieven. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1.

IV*d*. Bootmachines. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2.

d. Schets- en teekenoefeningen.

Het schetsen, opmeten en in teekening brengen naar modellen. Het uitwerken van de onderdeelen van een werktuig, waarvan de planteekening gegeven is. 4 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1 EN B_2, SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Het ontwerpen van werktuigen en hunne onderdeelen. 6 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2 EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2.

e. Constructiën van werktuigonderdeelen.

Voordracht en oefeningen. 3 u.

CIVIEL INGENIEURS C_1.

Burgerlijke bouwkunde en bouwkundig teekenen.

a. Kennis van bouwstoffen.

III*a*. Algemeene beschouwing van bouwmaterialen.

Steen. Natuurlijke steenen, gebakken steenen, niet gebakken, kunstmatige steenen. Hun voorkomen, kenmerken, eigenschappen, vastheid, weerstand en duurzaamheid. Hunne toepassing en wijze van gebruik bij waterbouw, bruggen, wegen en burgerlijken bouw. Onderzoek en keuring. Prijzen en firma's.

Hout. Verschillende houtsoorten, voorkomen en kenmerken, eigenschappen, vastheid, weerstand, duurzaamheid, gebreken. Toepassing van verschillende houtsoorten. Bewerkingen tot het tegengaan van bederf, brandgevaar, krimpen en trekken. Onderzoek en keuring. Machinale bewerking van hout.

Rijshout, riet en stroo. Voorkomen, eigenschappen, toepassing. Onderzoek en keuring. 2 u.

INGENIEURS EN TECHNOLOGEN B_1.

III*b*. *Metalen. Glas. Metselspeciën en mortels. Stukadoorwerk. Bindmiddelen voor steen, hout, ijzer, glas, enz. Teer. Pek. Harpuis. Mastiek. Asphalt. Caoutchouc en guttapercha. Verfstoffen en vernissen. Touwwerk. Papier, linnen, behangerswerk.* Eigenschappen, toepassing, onderzoek en keuring. 2 u.

INGENIEURS EN TECHNOLOGEN B_2.

III*c*. *Rioleering, waterleidingen, gasleidingen.* Materialen hierbij toegepast, aanleg. 1 u.

CIVIEL EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1.

b. Onderdeelen van gebouwen.

II*a*. Houtverbindingen. Steenverbanden. Metaalverbindingen. Houten wanden, houten en ijzeren balklagen, vloeren, kozijnen, deuren, ramen. Houten en ijzeren kappen. 2 u. voordr., 7 u. teek.

CIVIEL EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS B_1, TECHNOLOGEN B_1, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2 EN MIJNEN-INGENIEURS B_2 EN C_1, DE VOORDRACHT.

II*b*. Vervolg houten kappen en dakbedekkingen. Goten en kroonlijsten. Houten, steenen en ijzeren trappen. Maatregelen het bouwen voorafgaande. Fundeeringen. Metselwerken onder en boven den grond. Gewelven, constuctie van ton-, kruis- en koepelgewelven. 2 u. voordr., 6 u. teekenen.

CIVIEL EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS B_2, TECHNOLOGEN B_2, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_2, DE VOORDRACHT.

c. Projecteeren.

II*a*. Algemeene wetten en conventioneele bepalingen omtrent het ontwerpen en teekenen van platte gronden, opstanden en doorsneden van gebouwen. Voorschriften met het oog op doelmatigheid, gezondheid en constructie. Vormen van de onderdeelen der uit-

wendige ordonnantie: lijstwerken, deuren en vensters, gesloten en doorbroken wanden: *a.* in gehouwen steen of pleister; *b.* in gebakken steen. Vormen van de onderdeelen van houten gebouwen. Vormen der inwendige ordonnantie; deuren, schoorsteenen, vloeren, zolderingen, wandbekleedingen, enz. Het ontwerpen: *a.* van kleine woonhuizen; *b.* van woonhuizen van middelbare grootte; *c.* van verschillende houten gebouwen. 2 u.

Hierbij oefeningen uit dezelfde onderwerpen. 2 u.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN ARCHITECTEN C_1.

Uit verschillende onderwerpen. 4 u.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

II*b*. *Spoorweggebouwen*. Halten. Tusschenstations. Hoofdstations. Waterstations. Goederenloodsen. Rijtuigloodsen. Locomotiefloodsen. Werkplaatsen en reparatiewinkels. 2 u., na Paschen 1 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2 EN ARCHITECTEN C_2.

Oefeningen in het ontwerpen van spoorweggebouwen. 4 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

Van verschillende soorten van gebouwen. 4 u.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

d. Oefeningen in de beginselen van de constructie en van het projecteeren. 3 u.

TECHNOLOGEN B_2 EN B_3, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2 EN MIJNEN INGENIEURS C_1.

e. Het opmaken van bestekken en begrootingen.

CIVIEL- EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2. 1 u.

f. Geschiedenis der bouwkunst.

II*a*. Grondbeginselen van de aesthetiek der bouwkunst. Bouwkunst der vóór-klassieke oudheid. Klassieke bouwkunst. 1 u. voordr.

CIVIEL- EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1.

II*b*. Middeleeuwsche bouwkunst. Renaissance en moderne bouwkunst. 1 u. voordr.

CIVIEL- EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2.

Oefeningen in architectonische stijlvormen. 2 u.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

g. Decoratieve bouwkunst.

In- en uitwendige versieringen van gebouwen, monumenten, enz.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2. 4 u.

h. Ornament.

A. Stijlleer.

II*b*. De Renaissance. 1 u.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

B. Oefeningen in het ontwerpen.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2. 9 u.

Waterbouwkunde en waterbouwkundig teekenen.

a. Beginselen.

Beschoeiingen en bekleedingsmuren. Zinkstukken, bleeslagen en andere rijswerken. 1 u. voordr., 2 u. teekenen.

CIVIEL- EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS B_2.

b. Eigenlijke waterbouwkunde.

Sluizen, eerste gedeelte. Algemeene beschrijving der verschillende soorten van sluizen. Samenstelling der onderdeelen.

2 u. voordr., tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1, ARCHITECTEN C_1 EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1.

Sluizen, tweede gedeelte. Projecteeren van sluizen met de daarop betrekking hebbende berekeningen. *Kanalen.* Algemeene beschrijving der verschillende soorten van kanalen. Aanleg van scheepvaartkanalen. Grondwerken. Kunstwerken. Uitwateringskanalen. Kanalen in Nederland. 2 u. voord., tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_2, SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2 GEDEELTEL.

Hydrographie van Nederland. Tegenwoordige toestand. Geschiedkundig overzicht der vroegere gesteldheid. Plannen tot verbetering van min gunstige toestanden. *Zeeweringen.* Aanleg van dijken, Duin-, dijk-, strand- en oeververdediging. *Rivierwerken.* Dijken. Rivierverbeteringen. Stuwen. 2 u. voordr., na Kerstmis:

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN C_2.

c. Oefeningen.

Samenstellende deelen van sluizen. 4 u., tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1, ARCHITECTEN C_1 EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1.

Hydrographie. Zeeweringen. Rivierwerken. 4 u., na Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1.

Sluizen. 4 u., tot Kerstmis.

Kanalen. Hydrographie. Zeeweringen. Rivierwerken.

CIVIEL INGENIEURS C_2. 4 u., na Kerstmis.

d. Bruggen.

Eerste gedeelte. Inleiding. Landhoofden, jukken, pijlers, ijsbrekers. Bovenbouw van vaste houten bruggen. 2 u., tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN ARCHITECTEN C_2.

Tweede gedeelte. Projecteeren van bruggen met de daartoe betrekkelijke berekeningen. Vaste ijzeren bruggen, beweegbare houten en ijzeren bruggen, drijvende bruggen, steenen bruggen. Algemeene opmerkingen betreffende het bouwen, keuze van bouwplaats, bepaling der hoofdafmetingen, keuze der bouwstoffen. Steigerwerken en gebruik van werktuigen. 2 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2 EN ARCHITECTEN C_2 GEDEELTELIJK.

e. Wegen.

Eerste gedeelte. Inleiding. Communicatiemiddelen in het algemeen. Traceeren van wegen.

Aanleg. Aardebaan. Klinkerwegen, keiwegen, grintwegen, Mac-Adam-wegen, enz. Weegbruggen.

Spoorwegen. Bovenbouw, ballast, steunpunten der rails, dwarsliggers, enz., verschillende vormen van gewone rails, kruisingen, wissels, traversen en rolwagens, draaischijven, waterkranen en reservoirs. 2 u., na Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1.

ARCHITECTEN C_1. van Kerstm. t. Paschen.

Tweede gedeelte. Algemeene inrichting voor locomotief- en rijtuigremises, stations-emplacementen, parallelwegen, overwegen, afrasteringen, signalen en seinen. Berekening der tegenstanden op spoorwegen. Hellende vlakken, buitengewone systemen van spoorwegen, transportkabel. Grondtransport. Tunnels. Rivierovergangen. Spoorwegonderhoud en exploitatie. 2 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

f. Oefeningen.

In verband met de voorgedragen onderwerpen over bruggen en wegen. 4 u.

CIVIEL INGENIEURS C_1.

CIVIEL INGENIEURS C_2. 4 u.

ARCHITECTEN C_2. 4 u., tot Kerstmis.

Scheepsbouwkunde en scheepsbouwkundig teekenen.

SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS.

Cursus B. Beschrijving van het samenstel van schepen, zoo houten als ijzeren en composite, en van de inrichtingen aan boord. De uitvoering van den bouw. Waterverplaatsing. Stabiliteit.

2 u. voordr.

Cursus C. Voortzetting van den beschrijvenden scheepsbouw. Hoofdtrekken van de theorie van de beweging van het schip op zee. Voortstuwing. Sterkte van het schip. Het ontwerpen naar gestelde eischen. Bijzondere eischen van oorlogsschepen. Tonnemeting.

2 u. voordr.

Teekenoefeningen.

Voor de scheepsbouwkundtge ingenieurs B_1, het construeeren en

teekenen van kromme lijnen, het copieëren en op andere schaal overbrengen van scheepsteekeningen. Voor B_2, het teekenen naar een scheepsbestek en van teekeningen, die geheel het verband van een schip of deelen daarvan voorstellen. Voor C, het maken van teekeningen, behoorende bij de berekeningen van een schip, het teekenen en berekenen van een of meer ontwerpen. 6 u.

Landmeten en waterpassen.

a. Algemeene cursus.

CIVIEL INGENIEURS C_1, ARCHITECTEN C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Landmeten. Instrumenten. Onderdeelen: randverdeeling en hare aflezing, vizierinrichtingen, niveau. Instrumenten tot het meten en uitzetten van hoeken; theorie, regeling en gebruik. Het planchet. De boussole. Hulpmiddelen tot het meten van lengten.

Uitvoering en daarbij voorkomende berekeningen. Verschillende handelwijzen tot het opmeten en het in teekening brengen van terreinen. Driehoeksmeting. Veelhoeksmeting. Detailmeting. De inhoudsbepaling. Het uitbakenen van lijnen.

Waterpassen. De trigonometrische hoogtemeting. Het gewone waterpassen. De barometrische hoogtemeting. 2 u.

b. Bijzondere onderwerpen.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Het beoordeelen van de nauwkeurigheid van hoek- en lengtemetingen. Invloed der fouten op de berekende grootheden. Algemeen begrip van de methode der kleinste vierkanten. Het vereffenen der fouten bij driehoeks- en veelhoeksmetingen. De secundaire driehoeksmeting, enz. 1 u.

c. Praktische oefeningen.

CIVIEL INGENIEUTS C_1 EN C_2, ARCHITECTEN C_1 EN C_2 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1 EN C_2.

Op daartoe aan te wijzen tijden zal er gelegenheid zijn tot prak-

tische oefeningen in het onderzoek, de regeling en het gebruik van instrumenten, betrekking hebbende op landmeten en waterpassen.

Geodesie.

Uitbreiding van den cursus over landmeten en waterpassen tot groote opmetingen. Kaartenprojectiën. Meetkunstige beschrijving van Nederland. Sterrekundige bepalingen. 1 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

Situatieteekenen.

Oefeningen. 2 u., van Kerstmis tot Paschen.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Meten en wegen.

Theorie van het meten en wegen, in verband met den ijk der maten, gewichten en weegwerktuigen. 2 u.

Praktische oefeningen. 4 u.

Staathuishoudkunde.

Sociale geschiedenis van Frankrijk sedert 1789. 1 u.

Theorie der statistiek. 1 u.

Administratief recht.

a. Inleiding.

Algemeene beginselen van administratief recht; administratieve rechtspraak in Nederland. Spoorwegwetgeving. 1 u.

INGENIEURS C_1.

b. In betrekking tot waterstaat en openbare werken.

Onteigening. Overzicht onzer verordeningen op waterstaat en openbare werken betrekking hebbende. 2 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

c. In betrekking tot het bouwwezen.

ARCHITECTEN C_2.

d. In betrekking tot fabrieken en werktuigen.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2.

e. In betrekking tot het mijnwezen.

MIJNEN-INGENIEURS C_2.

Handelsrecht.

Handteekenen.

Schetsteekenen naar verschillende voorwerpen.	2 u., tot Paschen; 6 u., na Paschen.
Teekenen naar pleister, koppen, enz.	4 u., tot Paschen.
Idem ornament.	4 u.
Landschapteekenen en oefeningen in het wasschen.	2 u.

De gelegenheid tot oefeningen in het **boetseeren** en tot **praktische oefeningen in het bewerken van hout en metalen,** zal op de daartoe aan te wijzen tijden openstaan.

TOELICHTING.

Volgens de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs is de Polytechnische school bestemd voor de opleiding van:

1°. aanstaande industrieelen of technologen, die eene grootere mate van theoretische of technische kennis verlangen dan aan eene hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus verkregen kan worden;

2°. hen, die zich wenschen te bekwamen tot:
civiel ingenieur;
architect of bouwkundig ingenieur;
werktuigkundig ingenieur;
mijnen-ingenieur.

De bijwoning der lessen aan de Polytechnische school is aan geene andere voorwaarde gebonden, dan de storting der bij de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs vastgestelde som en de door het reglement voorgeschreven opgave van de lessen, welke men wenscht te volgen.

Die storting bedraagt *f* 200.-, te voldoen bij den aanvang van elk studiejaar. Zij, die slechts enkele lessen wenschen te volgen, betalen, mede bij den aanvang van elk studiejaar, voor lessen die gegeven worden: éénmaal 's weeks *f* 10.-, tweemaal *f* 20.-, driemaal *f* 30.-, vier- of meermalen *f* 40.-.

Leerlingen, die aan de oefeningen in het scheikundig laboratorium wenschen deel te nemen, storten bij den aanvang van het

studiejaar eene waarborgsom van *f* 15.- voor eerstbeginnenden, *f* 40.- voor hen die wenschen zich met onderzoekingen en bereidingen van grooteren omvang bezig te houden. Uit die som wordt vergoed wat door hen wordt gebroken of door hun toedoen in het ongereede geraakt.

Zij, die aan de praktische oefeningen met gereedschap en draaibank wenschen deel te nemen, hebben zich voor eigen rekening van de meest benoodigde gereedschappen te voorzien.

Evenmin als een toelatingsexamen bestaan er overgangsexamens.

In overeenstemming met de geheele vrijheid van studie, in den geest der wet, voor de Polytechnische school als beginsel aangenomen, is het aan ieder die haar wenscht te bezoeken overgelaten te beoordeelen of hij de daartoe noodige kundigheden bezit, en voorts geheel aan de eigen verantwoordelijkheid der leerlingen, in hoeverre zij van de hun openstaande gelegenheid om zich te bekwamen gebruik willen maken.

Hierbij behoort in het oog te worden gehouden:

dat bij het onderwijs aan de Polytechnische school ondersteld wordt, dat allen, die daarvan gebruik maken, in het bezit zijn van de kundigheden, welke aan eene hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus kunnen verkregen worden, voor zooverre die kundigheden betrekking hebben op vakken, waarop zij zich wenschen toe te leggen;

dat voor hen, die een diploma als technoloog of ingenieur wenschen te verwerven, het volbracht eindexamen der hoogere burgerschool alleen dan een waarborg voor genoegzame voorbereiding oplevert, indien daarbij voor elk der afdeelingen: wis- en werktuigkunde, natuurkundige wetenschappen en hand- en rechtlijnig teekenen, de vorderingen alleszins voldoende werden gerekend;

dat het alle aanbeveling verdient, zooveel mogelijk van de zomervacantiën partij te trekken tot praktische oefening, als onmisbaar voor den technicus en bevorderlijk aan eene vruchtbare studie.

Het leerplan is er op ingericht, dat zij, die in voormelden zin

het eindexamen der hoogere burgerschool met goed gevolg hebben afgelegd, bij behoorlijke vereeniging van eigen studie met het geregeld volgen der lessen en het getrouw deelnemen aan de in het programma opgenomen oefeningen:

door een *driejarigen cursus* zich de kundigheden kunnen eigen maken, die gevorderd worden bij het examen B, art. 60, waardoor een diploma van technoloog verkregen wordt; en

door een eersten *tweejarigen cursus* de kundigheden, welke gevorderd worden voor een der examens B, artt. 61 tot 65, en daarna door het volgen van een tweeden *tweejarigen cursus*, die, welke vereischt worden voor het overeenkomstige examen C, waardoor een diploma van ingenieur verkregen wordt.

Eene doelmatige tijdverdeeling brengt mede, dat de eerste tweejarige cursus voor scheepsbouwkundig-, werktuigkundig- en mijneningenieur zich ook over enkele vakken, die eerst in examen C voorkomen, uitstrekt.

Voor zooverre de lessen eene bepaalde plaats in het leerplan innemen, is deze in het programma aangewezen.

De lessen, aangeduid door B_1, zijn meer bepaald bestemd voor het eerste, die aangeduid door B_2 voor het tweede voorbereidingsjaar voor examen B.

Gelijke beteekenis hebben C_1 en C_2 met betrekking tot examen C.

De vermelding van het aantal uren voor de verschillende oefeningen heeft geen andere beteekenis dan te doen uitkomen, gedurende welken tijd op de noodige hulp en leiding kan worden gerekend, geenszins die, dat aan deze oefeningen niet meer tijd zou kunnen of moeten besteed worden.

De teekenzalen, het lokaal voor het boetseeren en de laboratoriën staan in den regel elken werkdag, van 9 tot 4 uur, voor die oefeningen open.

Van de bibliotheek — elken namiddag van 12—4 uur en elken

avond, behalve des Zaterdags, van 7—10 uur voor een ieder open — kan ook door de leerlingen gebruik gemaakt worden.

Zij, die zich wenschen te bekwamen tot het verkrijgen eener akte voor het middelbaar onderwijs in handteekenen, rechtlijnig teekenen of boetseeren, vinden in de lessen over het bouwkundig projecteeren en de geschiedenis der bouwkunst, in die over decoratieve bouwkunst en ornament en in de lessen in het handteekenen en boetseeren de gelegenheid, genoemde vakken te beoefenen in die uitgebreidheid, als voor hun examen noodig is.

De cursus in meten en wegen is bijzonder bestemd voor hen, die zich voor de betrekking van adjunct-ijker der maten, gewichten en weegwerktuigen wenschen te bekwamen.

De cursus vangt aan op Maandag 3 September.

Aldus vastgesteld ter algemeene vergadering van hoogleeraren en leeraren der Polytechnische school, op heden den 30sten Mei 1883.

BOSSCHA, *Voorzitter.*
A. C. OUDEMANS JR., *Secretaris.*

UITTREKSELS

UIT

WETTEN EN REGLEMENTEN

BETREFFENDE DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

GRONDWET.

ART. 194. Het openbaar onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der Regeering.

De inrigting van het openbaar onderwijs wordt, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, door de wet geregeld.

Er word overal in het rijk van overheidswege voldoend openbaar lager onderwijs gegeven.

Het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezigt der overheid, en bovendien, voor zoover het *middelbaar* en lage onderwijs betreft, behoudens het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid des onderwijzers; het een en ander door de wet te regelen.

WET

HOUDENDE REGELING

VAN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

(Vastgesteld 2 Mei 1863. *Staatsblad* n°. 50.)

TITEL I.

Algemeene bepalingen.

ART. 2. al. 5. Op de onderwijzers van scholen, van overheidswege opgerigt of gesubsidieerd, is van toepassing het 2de lid

van art. 23 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103.)

Dit artikel luidt:

„De onderwijzer onthoudt zich van iets te leeren, te doen of toe te laten, wat strijdig is met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden."

Art. 2. al. 6. Op de lokalen van alle scholen is van toepassing art. 4 van genoemde wet.

Dit artikel luidt;

„Geen schoolonderwijs wordt gegeven in lokalen, die verklaard zijn voor de gezondheid schadelijk te wezen."

Art. 8. De bevoegdheid tot het geven van middelbaar onderwijs vervalt voor hem, die bij een eindvonnis is veroordeeld:

a. wegens misdaad.

b. wegens diefstal, opligting, meineed, misbruik van vertrouwen of aantasting der zeden.

Bij ergerlijk levensgedrag of wanneer hij, bij het geven van onderwijs, leeringen verspreidt strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des Lands, kan de onderwijzer door Ons worden verklaard zijne bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren te hebben.

Art. 9. Hij, die de bevoegdheid tot het geven van middelbaar onderwijs verloren heeft kan haar niet terugkrijgen.

In het geval, omschreven in het laatste lid van het voorgaande artikel, kan zij door ons worden teruggegeven.

TITEL II.

Van het openbaar middelbaar onderwijs.

Art. 12. Openbaar middelbaar onderwijs wordt gegeven in:

d. de polytechnische school.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de Polytechnische School.

§ 1. *Van de School.*

ART. 39. De polytechnische school is bestemd voor de opleiding:

1°. van aanstaande industriëlen of technologen, die eene grootere mate van theoretische en technische kennis verlangen dan aan eene Hoogere Burgers hool met vijfjarigen ursus kan verkregen worden;

2°. van hen, die verlangen zich te bekwamen tot:

a. civiel-ingenieur;

b. architect of bouwkundig ingenieur;

c. scheepsbouwkundig ingenieur;

d. werktuigkundig ingenieur;

e. mijnen-ingenieur.

ART. 40. Het onderwijs aan de polytechnische school omvat:

a. de hoogere stelkunde;

b. de bolvormige driehoeksmeting en de analytische meetkunde;

c. de beschrijvende meetkunde en hare toepassingen;

d. de differentiaal- en integraalrekening;

e. het landmeten, waterpassen en de geodesie;

f. de theoretische mechanica;

g. de toegepaste mechanica;

h. de kennis van werktuigen;

i. de mechanische technologie en de werktuigbouwkunde;

k. de toegepaste natuurkunde;

l. de toegepaste, de praktische en de analytische scheikunde;

m. de scheikundige technologie;

n. de kennis van het hedendaagsche fabriekswezen;

o. de delfstofkunde en de aardkunde;

p. de toegepaste aardkunde en de mijnontginning;

q. de metallurgie;

r. de waterbouwkunde, den aanleg van gewone wegen en spoorwegen en den bruggenbouw;

s. de burgerlijke bouwkunde;

t. de scheepsbouwkunde;

u. het rechtlijnig en handteekenen, met toepassing op de verschillende vakken;

v. praktische oefeningen met gereedschap en draaibank;

w. het maken van modellen van werktuigen;

x. de staathuishoudkunde;

ij. het handelsregt;

z. het administratief regt in betrekking tot den waterstaat, de openbare werken, het mijnwezen en de nijverheid.

ART. 41. Ieder, die als kweekeling der polytechnische school is ingeschreven, stort bij den aanvang van elk studiejaar eene som van *f* 200. Hij verkrijgt daardoor den toegang tot alle lessen der school.

Zij, die slechts enkele lessen wenschen te volgen, betalen, mede bij den aanvang van elk studiejaar, voor lessen, die gegeven worden:

eenmaal 's weeks, *f* 10;

tweemaal 's weeks, *f* 20;

driemaal 's weeks, *f* 30;

viermaal of meermalen 's weeks, *f* 40.

De in dit artikel vermelde gelden worden in 's Rijks schatkist gestort.

§ 2. *Van de leeraren.*

ART. 42. De hoogleeraren en andere leeraren der polytechnische school worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen.

Op hen is mede van toepassing art. 31, luidende:

„Voor de directeuren en leeraren der Rijks-hoogere burger- en landbouwscholen komt, met opzigt tot hunne aanspraak op

pensioen, als diensttijd mede in aanmerking de tijd, dien zij krachtens eene vaste aanstelling, van Ons, van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken of van een gemeentebestuur ontvangen als onderwijzer bij eene openbare inrigting van onderwijs hebben doorgebragt."

§ 3. *Van het bestuur.*

ART. 43. Het bestuur der polytechnische school is opgedragen aan eenen door Ons te benoemen directeur en eenen Raad van bestuur, zamengesteld uit de hoogleeraren der School.

De werkkring en bevoegdheid van den directeur en van den raad van bestuur, hunne betrekking tot het overige onderwijzend personeel en de inwendige regeling der school worden, voor zoover die niet door deze wet zijn bepaald, bij algemeenen maatregel van bestuur vastgesteld.

TITEL IV.

Van het toezigt.

ART. 46. Het oppertoezigt op het middelbaar onderwijs berust bij Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

TITEL V.

Van de eindexamens.

ART. 55. Aan hen, die aan de polytechnische school het onderwijs hebben bijgewoond, wordt eenmaal 's jaars gelegenheid gegeven, om ten gevolge van een examen een getuigschrift of een diploma te verkrijgen.

Tot die examens worden ook toegelaten zij, die het onderwijs aan de school niet hebben bijgewoond:

De examens worden in het openbaar gehouden.

ART. 58. De eindexamens der polytechnische school worden afgenomen door commissiën, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te benoemen. De leden genieten uit 's Rijks schatkist vergoeding voor reis- en verblijfkosten, benevens vacatiegelden.

ART. 59. Zij, die naar het diploma van technoloog, civiel-, bouwkundig-, scheepsbouwkundig-, werktuigkundig-, of mijneningenieur dingen, leggen een eerste examen A af, van gelijken omvang als het in Art. 57 voorgeschreven eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus.

Van dit examen zijn vrijgesteld zij, die het getuigschrift bezitten, verkregen na aflegging van zoodanig examen voor eene der in dat artikel genoemde commissiën.

ART. 60. Het diploma van technoloog wordt door hen, die het in het voorgaande artikel vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van een examen in:

a. de bolvormige driehoeksmeting en de beginselen der analytische meetkunde;

b. de beginselen der beschrijvende meetkunde;

c. die der theoretische en toegepaste mechanica, en van de kennis van werktuigen:

d. die der mechanische technologie;

e. de toegepaste natuurkunde;

f. de toegepaste en analytische scheikunde;

g. de scheikundige technologie;

h. de bouwkunde, voor zooveel betreft de kennis van bouwstoffen en de samenstelling van eenvoudige gebouwen;

i. het hand- en ornementteekenen.

Art. 61. Het diploma van civiel ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A. hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de hoogere stelkunde;

b. de bolvormige driehoeksmeting en de analytische meetkunde;

c. de beschrijvende meetkunde;

d. de differentiaal- en integraalrekening;

e. de toegepaste natuurkunde;

f. de analytische scheikunde met betrekking tot de bouwmaterialen;

g. de kennis van bouwstoffen, gebruikelijk zoowel voor bouwkundige als waterbouwkundige werken;

h. de constructie van de onderdeelen van gebouwen;

i. het vervaardigen van eenvoudige bouwkundige en waterbouwkundige teekeningen en handteekenen.

Het derde examen C betreft:

a. de theoretische en toegepaste mechanica en de kennis van werktuigen;

b. de waterbouwkunde, omvattende:

1°. den aanleg van gewone wegen en spoorwegen en dien van bruggen;

2°. den aanleg van zeeweringen;

3°. de kennis der rivieren als afwateringsmiddelen en in betrekking tot de scheepvaart;

4°. den aanleg van kanalen, sluizen, havens en maritime werken;

5°. de hydrographie van ons land, kennis van polders en bemalingen;

c. de burgerlijke bouwkunde, omvattende:

1°. de constructie van eenvoudige gebouwen;

2°. de beginselen der schoone bouwkunst;

d. het situatie-, ornament- en handteekenen, benevens het teekenen van voorwerpen tot de waterbouwkunde behoorende;

e. het maken van ontwerpen, bestekken en begrootingen;

f. de beginselen der geodesie en het praktisch landmeten en waterpassen;

g. het administratief regt in betrekking tot den waterstaat en openbare werken.

Art. 62. Het diploma van architect of bouwkundig ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B is hetzelfde als het examen B, vermeld in het voorgaande artikel.

Het derde examen C betreft:

a. de vakken onder *a* en *e* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. de burgerlijke bouwkunde, de schoone bouwkunst in haren geheelen omvang daaronder begrepen;

c. de waterbouwkunde, voor zooveel betreft den aanleg van verschillende bestratingen, het bouwen van bruggen, sluizen en kaaijen;

d. het theoretisch en praktisch landmeten en waterpassen;

e. het bouwkundig-, ornament- en handteekenen.

f. het administratief regt, in betrekking tot openbare werken.

Art. 63. Het diploma van scheepsbouwkundig ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de vakken onder *a*—*e* van het examen B, vermeld in art. 61;

b. de analytische scheikunde in betrekking tot de materialen voor den scheepsbouw;

c. de kennis der bouwstoffen, bij den scheepsbouw in gebruik;

d. de beginselen van het scheepsteekenen en het handteekenen.

Het derde examen C betreft:

a. het vak *a* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. het teekenen van werktuigen;

c. de scheepsbouwkunde en het scheepsteekenen;

d. de waterbouwkunde en het waterbouwkundig teekenen, voor zooveel betreft werken, die tot de scheepvaart betrekking hebben.

Art. 64. Het diploma van werktuigkundig ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de vakken *a*—*e* van het examen B, vermeld in art. 61.

b. het vak *e*, vermeld in art. 60;

c. de analytische scheikunde in betrekking tot de materialen voor werktuigen.

Het derde examen C betreft:

a. het vak *a* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. mechanische technologie en werktuigbouwkunde;

c. het vak *h*, vermeld in art. 60;

d. het handteekenen en het teekenen van werktuigen;

e. het administratief regt in betrekking tot fabrieken en werktuigen.

Art. 65. Het diploma van mijnen-ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de vakken *a*—*e* van het examen B, vermeld in art. 61;

b. de delfstofkunde.

Het derde examen C betreft:

a. het vak *a* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. het vak *h*, vermeld in art. 60;

c. het vak *d* van het examen C, vermeld in art. 62;

d. de aardkunde en de toegepaste aardkunde;

e. de mijnontginning;

f. de docimasie;

g. de metallurgie;

h. het teekenen van werktuigen;

i. het administratief regt in betrekking tot het mijnwezen.

Art. 66. Wanneer een der in de voorgaande artikels vermelde examens naar genoegen der commissie is afgelegd, wordt door haar aan den geëxamineerde een getuigschrift of een diploma afgegeven, volgens het model, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken vastgesteld.

Getuigschriften worden afgegeven voor goed volbragte eindexamens der burgerscholen en hoogere burgerscholen, alsmede voor het eerste examen A voor technoloog, en het eerste en tweede examen A en B voor civiel-, bouwkundig-, scheepsbouwkundig-, werktuigkundig- en mijnen-ingenieur; diploma's worden afgegeven voor goed volbragte eindexamens als landbouwkundige, technoloog, civiel-, bouwkundig-, scheepsbouwkundig-, werktuigkundig- en mijnen-ingenieur.

De getuigschriften worden kosteloos afgegeven; voor het diploma wordt betaald eene som van veertig gulden. Deze gelden worden in 's Rijks schatkist gestort.

Art. 67 al. 3. De commissiën, bedoeld in art. 58, zenden een verslag van hare werkzaamheden aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

TITEL VI.

Van de akte van bekwaamheid.

Art. 82. Ieder, die krachtens deze wet of krachtens vroegere verordeningen hier te lande een diploma van technoloog, civiel-ingenieur, architect of bouwkundig-ingenieur, scheeps-

bouwkundig-ingenieur, werktuigkundig-ingenieur of mijnen-ingenieur verkregen heeft, is bevoegd onderwijs te geven in de technische wetenschappen, waarin hij ter verkrijging van zijn diploma een examen heeft afgelegd. Hij behoort daartoe echter in het bezit te zijn van het getuigschrift van goed zedelijk gedrag, vermeld in art. 25. (Af te geven door het dagelijksch bestuur der gemeente of gemeenten, waar men gedurende de twee laatste jaren heeft gewoond.)

REGLEMENT

VOOR DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

§ 1. Van den directeur, den raad van bestuur en de leeraren.

ART. 1.

Het bestuur der polytechnische school is opgedragen aan eenen directeur en eenen raad van bestuur, samengesteld uit de hoogleeraren der school.

De directeur is voorzitter van den raad.

De secretaris wordt jaarlijks door den raad uit zijn midden gekozen.

ART, 2.

De raad vergadert zoo dikwijls hij door den directeur wordt samengeroepen. De samenroeping moet geschieden, indien drie leden schriftelijk het verlangen daartoe aan den directeur te kennen geven.

Ieder lid van den raad is bevoegd in die vergaderingen zoodanige onderwerpen, het onderwijs en de school betreffende, ter sprake te brengen, als hij zal goedvinden.

De raad stelt, onder nadere goedkeuring van den Minister van Binnenlandsche zaken, zoodanige voorschriften vast, als ter uitvoering van dit reglement noodig worden bevonden.

ART 3.

De regeling van het onderwijs geschiedt door den directeur in overleg met den raad van bestuur. Bij verschil van gevoelen tusschen hem en den raad, onderwerpt hij met zijne voorstellen het gevoelen van den raad aan den Minister.

ART. 4.

De directeur doet jaarlijks voor den laatsten October. aan den Minister een uitvoerig verslag van den staat der school gedurende het afgeloopen schooljaar.

ART. 5.

Ieder jaar in de maand Mei wordt het programma der lessen voor het volgend schooljaar in eene algemeene vergadering, volgens het 1ste lid van art. 12 bijeengeroepen, vastgesteld en vóór den 1sten Juni aan den Minister ter bekrachtiging aangeboden.

ART. 6.

Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis van den directeur wordt zijne betrekking tijdelijk waargenomen door den oudsten hoogleeraar in jaren, tot dat de Minister in de tijdelijke waarneming zal hebben voorzien.

ART. 7.

Is een der hoogleeraren of leeraren door ongesteldheid of andere wettige reden verhinderd onderwijs te geven, dan verwittigt hij daarvan aanstonds den directeur.

Om geene andere reden mag het onderwijs worden nagelaten zonder vergunning van den directeur.

Voor eene afwezigheid van eenen hoogleeraar of leeraar gedurende langer dan eene week wordt de vergunning van den Minister gevorderd, welke door tusschenkomst van den directeur wordt gevraagd.

ART. 8.

Bij ontstentenis van eenen hoogleeraar of leeraar gedurende langer dan eene week kan het onderwijs door den directeur, na overleg met den raad van bestuur, tijdelijk aan eenen anderen worden opgedragen. Hiervan wordt onmiddellijk kennis gegeven aan den Minister.

ART. 9.

De directeur is bevoegd de lessen en praktische oefeningen zoo dikwijls bij te wonen, als hij noodig oordeelt.

ART. 10.

De directeur doet zich, zoo dikwijls hij zulks noodig oordeelt, door de hoogleeraren en leeraren schriftelijk verslag geven van den toestand van het hun opgedragen onderwijs en van de vorderingen der leerlingen.

Deze verslagen worden, minstens éénmaal 's jaars, in eene vergadering van den raad van bestuur door den directeur medegedeeld en overwogen.

ART. 11.

De leeraren zijn bevoegd aan den directeur en aan den raad van bestuur zoodanige voorstellen te doen, als zij in het belang der school wenschelijk achten.

ART. 12.

De directeur is bevoegd de leeraren met de hoogleeraren tot eene algemeene vergadering bijeen te roepen, telkens wanneer hij het noodig acht.

Eveneens kunnen, ter behandeling van zaken het onderwijs betreffende, door den directeur gedeeltelijke vergaderingen worden bijeengeroepen van de hoogleeraren en leeraren, die onderwijs geven aan eene der afdeelingen der school, vermeld in

art. 39 der wet van den 2den Mei 1863 (Staatsblad n°. 50). De directeur is verplicht eene algemeene of eene gedeeltelijke vergadering bijeen te roepen, wanneer hem door drie zijner ambtgenooten het verlangen daartoe schriftelijk wordt te kennen gegeven.

ART. 13.

De directeur heeft het algemeen toezicht over de verzamelingen en werkplaatsen. Geene aankoopen of bestellingen worden daarvoor gedaan dan na zijne machtiging.

ART. 14.

De zorg voor de verzamelingen en werkplaatsen is opgedragen aan de hoogleeraren en leeraren, belast met het onderwijs in de vakken, waarbij daarvan wordt gebruik gemaakt.

Dient eene verzameling of werkplaats voor het onderwijs van meer dan eenen hoogleeraar of leeraar, dan wordt het beheer daarvan geregeld door den raad van bestuur.

ART. 15.

Het bewaren der bibliotheek is opgedragen aan eenen bibliothecaris, door den Minister aan te stellen. Voor het gebruik der bibliotheek wordt door den directeur, in overleg met den Raad van bestuur, een reglement ontworpen en door den Minister vastgesteld.

ART. 16.

De ambtenaar, onder den directeur met het dagelijksch beheer der gebouwen en meubelen belast, te gelijk klerk van den directeur, wordt, als de bedienden, bij de school benoemd en ontslagen door of van wege den Minister.

§ 2. Van de leerlingen.

ART. 17.

Niemand wordt tot de lessen der polytechnische school toegelaten, dan na door den directeur te zijn ingeschreven, en de verschuldigde gelden te hebben betaald.

De inschrijving geschiedt kosteloos en wordt bij den aanvang van ieder schooljaar herhaald.

Bij de inschrijving ontvangt ieder een exemplaar van het programma der lessen, en bij de eerste inschrijving een exemplaar van dit reglement.

ART. 18.

In geen geval kan aanspraak worden gemaakt op terugbetaling van gestorte schoolgelden.

ART. 19.

Het staat aan ieder ingeschrevene vrij de lessen te volgen, die hij verkiest.

Hij geeft daarvan kennis aan den directeur, welke aan de betrokken hoogleeraren en leeraren opgave doet van de namen der leerlingen die hunne lessen wenschen te volgen.

ART. 20.

De leerlingen zijn verplicht zich gedurende de lessen ordelijk te gedragen. Indien zij de orde storen, moeten zij zich, op bevel van den leeraar, verwijderen.

De leeraar geeft van het voorgevallene onmiddellijk kennis aan den directeur.

ART 21.

Bij herhaald onordelijk gedrag gedurende de lessen, of bij onzedelijk gedrag daar buiten, en bij wederkeerende ongehoorzaamheid aan de reglementaire voorschriften in het algemeen,

kan aan eenen leerling door den raad van bestuur, op voorstel van den directeur, het verder bijwonen der lessen ontzegd worden.

ART. 22.

Ieder leerling is verplicht voor den directeur of voor den raad van bestuur te verschijnen wanneer hij daartoe van den directeur eene oproeping ontvangen heeft.

ART. 23.

De cursus vangt aan den eersten Maandag in September.

Er zijn drie vacantiën: eene van 1 Juli tot den aanvang van den volgenden cursus, eene met Kerstmis en eene met Paschen, elke van tien dagen. De directeur bepaalt den dag op welken de beide laatstgenoemde vacantiën aanvangen.

REGLEMENT

VOOR

HET GEBRUIK VAN DE BIBLIOTHEEK

DER

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

1. De bibliotheek is geopend, Zon- en Feestdagen uitgezonderd, iederen namiddag van 12 tot 4 ure en iederen avond, behalve des Zaterdags, van 7 tot 10 ure; in de Kerst- en de Paaschvacantie iederen namiddag van 12 tot 4 ure; in de zomervacantie iederen Maandag en Donderdag namiddag van 2 tot 4 ure.

Op deze uren zal altijd een assistent tegenwoordig zijn, bereid tot het verschaffen van inlichtingen en hulp.

Docenten der Polytechnische school staat het bezoeken van de bibliotheek, buiten de genoemde uren, van des voormiddags 9 tot 12 ure vrij.

2. In de bibliotheek is een catalogus voorhanden, benevens een register van later bijgekomen boeken. Zij mogen niet van de voor hen bestemde plaats worden weggenomen.

De door de bezoekers in handen genomen boeken moeten door hen met zorg weder op hunne juiste plaats worden weggeborgen.

3. Docenten en leerlingen der Polytechnische school kunnen voor hun eigen gebruik werken uit de bibliotheek, tegen behoorlijk ontvangbewijs, ter leen bekomen, laatstgenoemden op persoonlijke aanvraag.

Voor personen, die niet tot de school behooren, wordt daartoe eene bijzondere vergunning van den directeur of van den bibliothecaris vereischt.

4. De gewone tijd, waarvoor boeken uitgeleend worden, is veertien dagen.

Indien na verloop van dien tijd het werk nog langer begeerd wordt, kan de termijn van teruggaaf door den bibliothecaris verlengd worden, echter slechts ingeval het werk door niemand anders verlangd wordt en onder verbindtenis van onverwijlde terugzending, zoodra zulks het geval mocht zijn.

5. Van de uitgeleende werken wordt door den bibliothecaris register gehouden, dat steeds in de bibliotheek voorhanden zal zijn.

In de bibliotheek wordt gelegenheid gegeven tot het schriftelijk aanvragen van uitgeleende werken. Aan dergelijke aanvraag wordt, nadat het verlangde werk weder is ingekomen, zoo spoedig mogelijk voldaan, en wel, indien hetzelfde werk door meer dan één persoon verlangd wordt, in de volgorde waarin de aanvragen zijn geschied.

6. Niemand mag meer dan 10 banden te gelijk ter leen hebben, zonder vergunning van den directeur of van den bibliothecaris.

7. Teekeningen, kaarten, platen, plaatwerken, handschriften, woordenboeken, losse nommers van tijdschriften, of vervolgwerken kunnen niet dan bij uitzondering worden ter leen verstrekt, ingevolge eene bijzondere vergunning van den directeur of van den bibliothecaris, aan wien de beslissing toekomt of eenig werk onder de bepaling van dit artikel valt.

8. De tijdschriften moeten gedurende de twee eerste maanden, nadat zij zijn ingekomen, steeds van Maandag ochtend 9

tot Zaterdag namiddag 4 ure in de bibliotheek aanwezig zijn.

De bibliothecaris heeft echter de bevoegdheid om bij uitzondering en voor zoolang hiertegen door geen van de docenten bedenking wordt gemaakt, de nieuw ingekomen nommers van tijdschriften, die meer bepaaldelijk op het vak van een der docenten betrekking hebben, aan dien docent, alvorens zij in de bibliotheek ter lezing worden gelegd, voor den tijd van eene week ten gebruike te geven.

9. De afgifte en het weder in ontvangst nemen van werken geschiedt alleen des avonds en Maandag en Donderdag namiddag van 1 tot 4 ure.

De bibliothecaris heeft echter de bevoegdheid hier van af te wijken.

10. Van 1 tot 10 Juli kan geen aanspraak worden gemaakt op het ter leen bekomen van boekwerken. Vóór 1 Juli moeten alle uitgeleende werken terug bezorgd worden. In bijzondere gevallen, ter beoordeeling van den bibliothecaris, moeten, op diens schriftelijke aanvraag, de uitgeleende werken ook binnentijds onmiddelijk terug bezorgd worden.

11. Ieder is verantwoordelijk voor de schade aan eenig door hem ontvangen werk, terwijl het in zijn bezit was, toegebracht, en is gehouden bij verlies of bederf, de waarde van het geheele werk — van tijdschriften den geheelen jaargang — te vergoeden, in zooverre namelijk geene enkele deelen of nommers te bekomen zijn. Echter kan in bijzondere gevallen met eene mindere schadevergoeding genoegen genomen worden.

Vergoeding is opvorderbaar van ieder, die, na tweemaal schriftelijk door den bibliothecaris daartoe te zijn uitgenoodigd, nalatig blijft in het terugzenden van eenig werk.

De beslissing of vergoeding behoort te worden gevorderd, en zoo ja, de bepaling tot welk bedrag, staat aan den bibliothecaris.

Zoolang aan de vordering tot vergoeding niet is voldaan, worden den betrokken persoon geene werken uitgeleend.

12. In de bibliotheek mogen geene overjassen, hoeden, rot-

tingen en dergelijken worden medegebracht, er mag niet dan op fluisterenden toon gesproken en niet gerookt worden.

13. In gevallen, waarin dit reglement niet voorziet, beslist de directeur, zooveel mogelijk in overleg met den bibliothecaris.

Ontworpen in overleg met den Raad van Bestuur.

DELFT, den 19 November 1867.

De Directeur der Polytechnische school.
(Get.) L. COHEN STUART.

Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 30 November 1867, n°. 222, 5e afdeeling.

VOORSCHRIFT

omtrent de toelating en het gebruik van het Scheikundig Laboratorium

DER

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

1. In het Scheikundig Laboratorium worden toegelaten alle kweekelingen der Polytechnische school, die daartoe bij den directeur zijn ingeschreven, en wel voor de uren, die daartoe door het programma der lessen zijn aangewezen.

2. Zij zijn gehouden voor hunne intrede in het laboratorium eene waarborgsom te storten, waaruit zal worden vergoed, al wat door hen wordt gebroken of door hun toedoen in het ongereede geraakt. Deze som bedraagt *f* 15,— voor eerstbeginnenden in de scheikundige analyse, en *f* 40,— voor hen, die zich met onderzoekingen en bereidingen van grooten omvang wenschen bezig te houden.

3. De stoffen, voor scheikundige onderzoekingen benoodigd, worden aan hen, die in het Laboratorium werkzaam zijn, kosteloos verstrekt. Van de apparaten, die den kweekelingen der Polytechnische School in gebruik worden gegeven, wordt nauwkeurig aanteekening gehouden, en daarvan zal door hen jaarlijks voor het begin der zomervacantie verantwoording moeten gedaan worden.

4. Mocht het in den loop van den cursus blijken, dat de door kweekelingen verschuldigde vergoeding bijna zooveel be-

draagt als het door hen gestorte waarborgkapitaal, zoo zal eene nieuwe waarborgsom worden gevorderd.

Aan hen, die na drie dagen daartoe te zijn aangemaand, deze som niet hebben gestort, zal de toegang tot het Laboratorium ontzegd worden, zoolang totdat zij de hun opgelegde verplichting zijn nagekomen.

5. De kweekelingen der Polytechnische School zullen, vóór het verlaten van het Laboratorium, bij gelegenheid der zomervacantie, of wanneer zij die inrichting op een anderen tijd van den cursus vaarwel zeggen, de sleutels van hunne kasten en laden moeten afgeven. Deze overgave geschiedt in elk geval voor de afrekening van het waarborgkapitaal.

6. Ieder kweekeling der Polytechnische School, die in het Laboratorium werkzaam is, is aansprakelijk voor de zaken, die hem van wege die inrichting zijn toevertrouwd.

Aldus vastgesteld door den Raad van bestuur der Polytechnische School in zijne vergadering van heden 10 Augustus 1864.

(Get.) L. COHEN STUART,
Voorzitter.

VOORSCHRIFT

omtrent de Praktische oefeningen met Gereedschap en Draaibank en in het maken van Modellen

AAN DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

1. Tot de praktische oefeningen met gereedschap en draaibank en het maken van modellen worden toegelaten alle kweekelingen der Polytechnische School, die daartoe bij den directeur zijn ingeschreven, en wel voor de uren, welke op den rooster der lessen zijn aangewezen.

2. Indien het aantal van de kweekelingen, die op dezelfde uren wenschen werkzaam te zijn, te groot is, om allen te gelijk daartoe de gelegenheid te geven, zullen zij zich hebben te gedragen naar de door den directeur vast te stellen splitsing.

3. Zij zullen zich voor hunne eigen rekening voorzien van de meestbenoodigde gereedschappen, als: beitels, schaven, zagen, enz. en tot berging van deze van eene kist, voor welke eene geschikte plaats zal worden aangewezen.

4. Die gereedschappen zullen voor ieder van de kweekelingen voorzien zijn van een bijzonder merkteeken, na gemaakt gebruik behoorlijk worden weggeborgen en slechts met vergunning van den eigenaar door anderen mogen gebruikt worden.

5. De kweekelingen zullen zelve hunne beitels slijpen, hunne schaven stellen en in het algemeen de hun toebehoorende gereedschappen in goeden staat onderhouden.

Voor een en ander zullen hun de noodige aanwijzingen worden gedaan.

6. Zij zullen van de werktuigen en gereedschappen der modelmakerij slechts met vergunning van den leeraar in het modelmaken mogen gebruik maken.

7. Zij zijn voor de hun ten gebruike afgestane werktuigen en gereedschappen der modelmakerij aansprakelijk. In alle gebreken, welke door hun toedoen mochten ontstaan, zal voor hunne rekening worden voorzien.

8. De benoodigde min kostbare houtsoorten zullen hun kosteloos verschaft worden. Zij, die andere materialen wenschen te bewerken, zullen deze zelve moeten bekostigen.

9. Het is den kweekelingen niet geoorloofd aan het dienstdoend personeel eenig werk op te dragen, of op welken grond ook belooningen te doen toekomen.

10. Onverminderd de bepalingen van Art. 20 van het reglement, kan bij tekortkomen aan de uit dit voorschrift voortspruitende verplichtingen, de toegang tot de werkzaal door den directeur worden ontzegd.

Aldus vastgesteld door den raad van bestuur in zijne vergadering van heden 27 October 1864.

(Get.) L. COHEN STUART,
Voorzitter.

De modelzaal der Polytechnische School is geopend des Maandags namiddags van 1—4 uur.

COMMISSIEN EN VRAGEN VAN DE EXAMENS *B* EN *C* DER POLYTECHNISCHE SCHOOL VOOR HET JAAR 1883.

Commissie tot het afnemen van het examen B, volgens Artt. 61—64 der Wet van 2 Mei 1863 (Staatsblad N°. 50).

J. A. Snijders Cz., Voorzitter, Hoogleeraar aan de Polytechnische School.

Dr. H. J Rink, Hoogleeraar aan de Rijks Universiteit te Groningen.

Dr. P. H. Schoute, Hoogleeraar aan de Rijks Universiteit te Groningen.

Dr. A. C. Oudemans, Hoogleeraar aan de Polyt. School.

Dr. H. Behrens, » » » » »

Dr. G. J. Legebeke, » » » » »

A. J. H. Beeloo, Hoofd-Ingen.-Adviseur voor Scheepbouw, te 's Gravenhage.

G. J. Morre, Leeraar aan de Polyt. School.

P. Tétar van Elven, Leeraar aan de Polyt. School.

J. A. van der Kloes, » » » » »

Vragen ter beantwoording gesteld bij het examen B, volgens Artt. 61—64 der Wet van 2 Mei 1863 (Staatsblad N°. 50).

1883.

ART. 61—64.

Differentiaal-rekening.

1. Zoo gegeven is:

$$du = (7x^2 + Ayz + 6y + Bz)\,dx + (5y^2 + 3xz + Cx + 8z)\,dy + (9z^2 + Dxy + 5x + Ey)\,dz,$$

vraagt men A, B, C, D en E zoodanig te bepalen, dat du de totale differentiaal wordt van eene functie der drie onafhankelijk veranderlijken x, y en z. Tevens wordt gevraagd d^2u te berekenen.

2. Men vraagt op de parabool $y^2 = 2\,px$ een punt P en op de rechte lijn $y = x + p$ een punt Q zoodanig te bepalen, dat de afstand PQ minimum zij.

3. Bepaal de vergelijking van den osculeerenden cirkel in het punt der kromme $x^{2/3} + y^{2/3} = a^{2/3}$, waarvoor $x = y$ is en onderzoek van welke orde het contact der beide krommen in dat punt is.

Integraal-rekening.

1. Bepaal den integraal

$$\int_0^b dy \int_0^a y\,e^{xy} \cos xy\,dx$$

2. Bepaal de algemeene oplossing der vergelijking:

$$\frac{d^2y}{d^2x} - - 5\frac{dy}{dx} + 6y = x^2 + x - 2.$$

3. Bepaal den inhoud van het gesloten deel der kromme

$$x^{2n+1} + y^{2n+1} = a\,(xy)^n$$

zoo n een geheel positief getal is.

Analytische Meetkunde.

1. Gegeven zijn eene ellips en twee willekeurige punten. Men vraagt de meetkundige plaats te bepalen van het snijpunt der loodlijnen uit deze punten op elk paar toegevoegde middellijnen neergelaten.

2. Gegeven zijn twee elkaar kruisende lijnen, waarvan eene met de Z-as samenvalt. Men brengt vlakken aan loodrecht op de Z-as en construeert in ieder dier vlakken den cirkel op de verbindingslijn der snijpunten van ieder vlak met de beide lijnen als middellijn. Men vraagt de meetkundige plaats te bepalen van die cirkels en den aard van het onstane oppervlak te onderzoeken.

3. Te bepalen de vergelijking van het oppervlak gevormd door de normalen, die in de punten der doorsnede van een elliptischen cilinder $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$ met een vlak $z = m\,x$ aan dien cilinder kunnen worden aangebracht.

Beschrijvende Meetkunde.

1. Een omwentelingsoppervlak, waarvan $a\,b$ de omwentelingsas en M de meridiaankromme voorstelt, wordt gesneden door een kegel, die het punt t tot top en de kromme A in het horizontale vlak tot richtlijn heeft. Men vraagt een punt der doorsnede met de raaklijn in dat punt te construeeren.

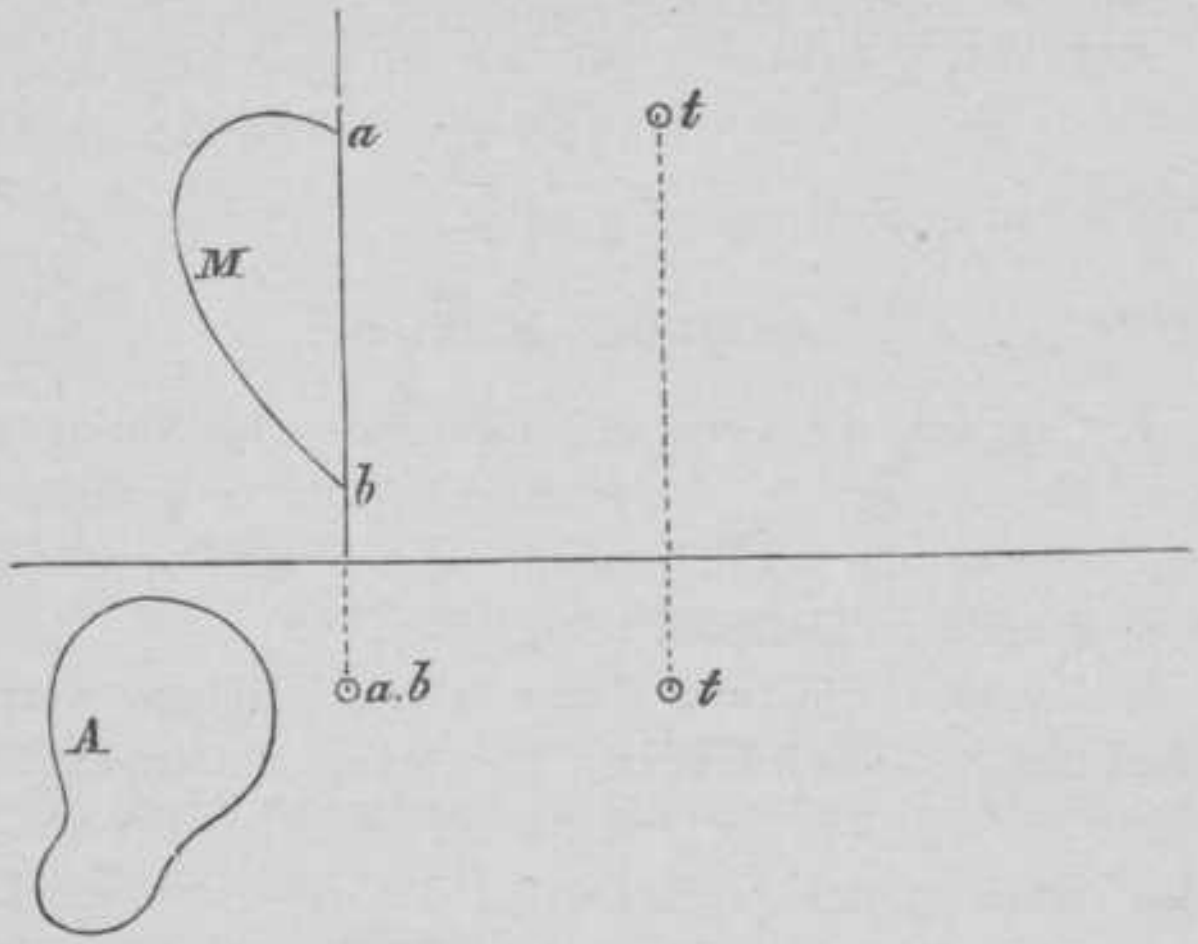

2. Twee rechte cirkelvormige kegels, die denzelfden top hebben en waarvan de assen in het horizontale vlak liggen, zijn door deze assen en de halve tophoeken gegeven. Met behulp van ingeschreven bollen met gelijke stralen de gemeenschappelijke raakvlakken der beide kegels te bepalen.

3. In perspectief te brengen een afgeknotten cirkelvormigen cilinder, waarvan het cirkelvormige grondvlak *a b* in het horizontale vlak en het bovenvlak *c d* in een vlak loodrecht op het tafreel gelegen is, met de eigen schaduw en de schaduw op het horizontale vlak.

Hoogte van het oog boven het horizontale vlak 16 cM.
Afstand » » » tot het tafreel 20 cM.

Het vlak door het oog loodrecht op tafreel en grondvlak raakt den cilinder volgens *b d* aan.

Lichtstraal als in de schets. Oog en cilinder aan weerskanten van het tafreel.

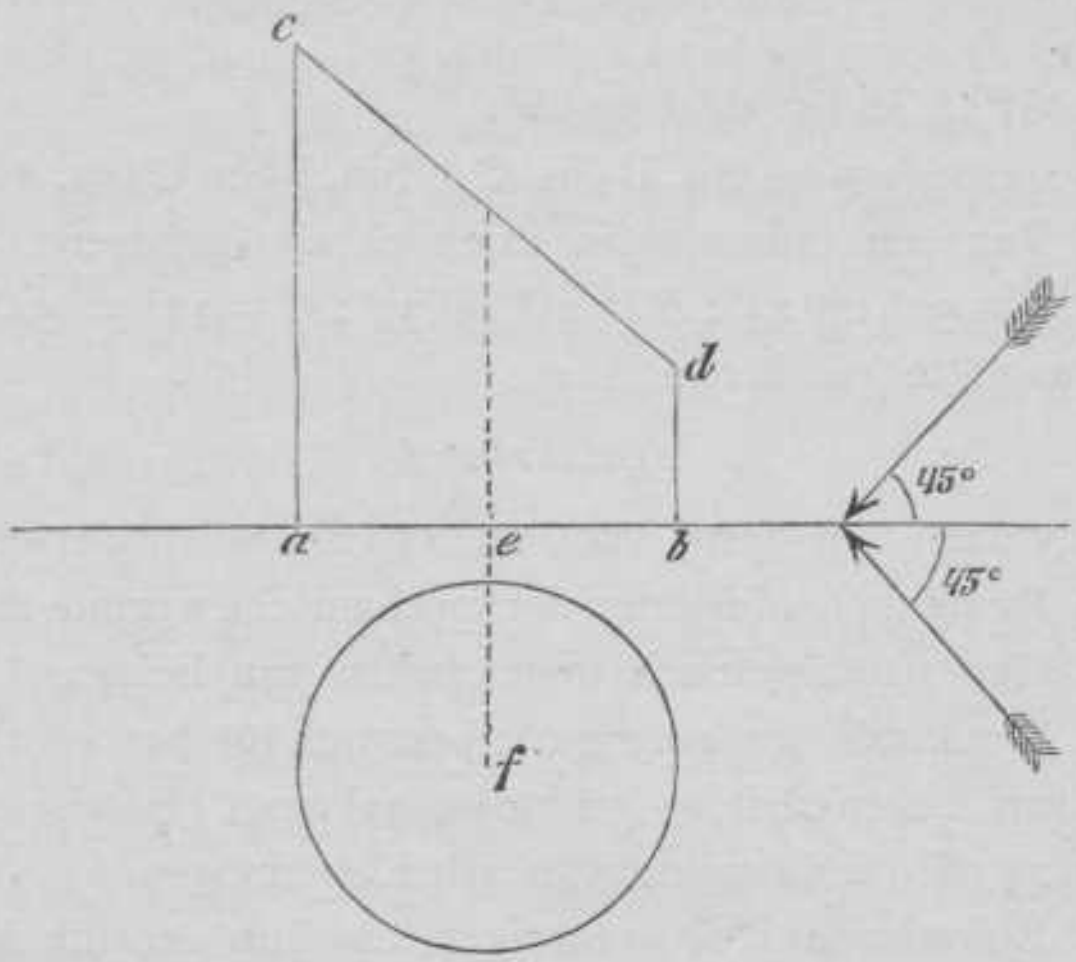

Hoogere Stelkunde.

1. Door toepassing van het theorema van Sturm te onder zoeken de wortels der vergelijking:

$$x^4 - 3x^2 + 8x - 1 = 0.$$

2. Te onderzoeken of de beide volgende reeksen convergent of divergent zijn:

$$1 + \frac{1}{2^2} + \frac{1}{3^3} + \frac{1}{4^4} + \ldots\ldots\ldots$$

$$a_1 + \frac{1}{3} \cdot \frac{a_2}{2} + \frac{1}{3} \cdot \frac{2}{5} \cdot \frac{a_3}{3} + \frac{1}{3} \cdot \frac{2}{5} \cdot \frac{3}{7} \cdot \frac{a_4}{4} +$$

zoo in de laatste reeks de grootheden a_1, a_2, a_3 . . . eene rekenkundige reeks van de 3de orde vormen.

Bolvormige Driehoeksmeting.

1. Af te leiden de formule:

$$\cos. A = - \cos. B \cos. C + \text{Sin. } B \text{ Sin } C \cos. a$$

2. Van een bolvormigen driehoek zijn gegeven:

$$a = 50^\circ\ 17'\ 24''; B = 41^\circ\ 29'\ 33''; C = 73'\ 38'\ 51''$$

gevraagd te berekenen A.

Natuurkunde.

Gevraagd een opstel van een der volgende onderwerpen:

1. De beide hoofdwetten der mechanische warmte-theorie.

2. Het photometrisch onderzoeken van lichtgas.

1. Dynamo's en magneto's bestemd tot het voortbrengen van electriciteit op groote schaal voor electrische verlichting of overbrenging van arbeidsvermogen.

2. Electrische meetwerktuigen en hun gebruik bij het bepalen van stroomsterkten, weerstanden en electromotorische krachten.

Scheikunde.

ART. 61 EN 62.

ART. 61, 62 EN 64.

1. Hoe wordt het lood bereid? Welke andere metalen kunnen in het lood van den handel voorkomen? Hoe kan men deze ontdekken en welke eigenschappen deelen zij aan het lood mede? Welke loodverbindingen zijn voor den ingenieur en voor den bouwkundige van gewicht en hoe worden zij verkregen?

2. Wat zijn hydraulische kalken en cementen? Waardoor wordt de deugdelijkheid daarvan bepaald? Op welke gronden berust het gebruik daarvan?

ART. 63, 64.

1. Wat is ketelsteen? hoe wordt die gevormd? Welke middelen zijn er, om de vorming daarvan tegen te gaan en op welke wetenschappelijke gronden berust het gebruik daarvan?

2. Welke middelen zijn er om hout voor bederf te bewaren? en op welke wetenschappelijke gronden berust het gebruik daarvan?

ART. 64.

1. Dezelfde vraag als voor Art. 63, 64 onder numero 1 is gesteld.

2. Wat zijn metaallegeeringen? Welke metaallegeeringen zijn bij den werktuigbouw in gebruik? Hoe kunnen de bestanddeelen daarvan worden aangetoond? en tot welke doeleinden worden zij gebezigd?

Burgerlijke bouwkunde.

1. Geef door schetsen de meest gebruikelijke houtverbindingen aan tot aanlassching, kruising en verzwaring en noem eenige onderdeelen van gebouwen, waarbij zij worden toegepast. Schaal $^1/_{10}$.

2. Teeken eene horizontale doorsnede van een schuifkozijn met schuifbaar onder- en bovenraam. Beide ramen in deze doorsnede aan te geven. Het kozijn in den dag 1,20 M. breed. Schaal $^1/_5$.

3. Teeken eene verticale doorsnede van een vleugeldeur met kozijn en betimmering (over een der vleugels), die achter het behang wegschuift. De deur moet met losse inleglijsten zijn bewerkt. De naalden kunnen vast of draaiend zijn. Het rolwerk in de teekening aan te geven. Schaal $^1/_{10}$.

4. Noem eenige regels, die gevolgd worden ter verkrijging van een gemakkelijk te beklimmen trap, ten aanzien van de verhouding van op- en aantrede. Wat noemt men de klimlijn en waar wordt zij gewoonlijk aangenomen in den platten grond bij rechte en scheluwe steektrappen, spiltrappen en wenteltrappen. Hierbij enkele zelf te kiezen platte gronden te schetsen en de klimlijnen daarin aan te geven. Schaal $^1/_{20}$.

Naar keuze één van de twee volgende vragen te beantwoorden.

1. Teeken de schuin- en de holmal van een wrongstuk (boven- of leuningstuk), ontleend aan een trap met schalmgat, naar een zelf te kiezen voorbeeld. Schaal $^1/_5$.

2. Geef door enkele lijnen de plaats der kapspanten aan over een onregelmatigen vierhoek volgens onderstaande schets. Het dak moet rondom schilden hebben, die allen

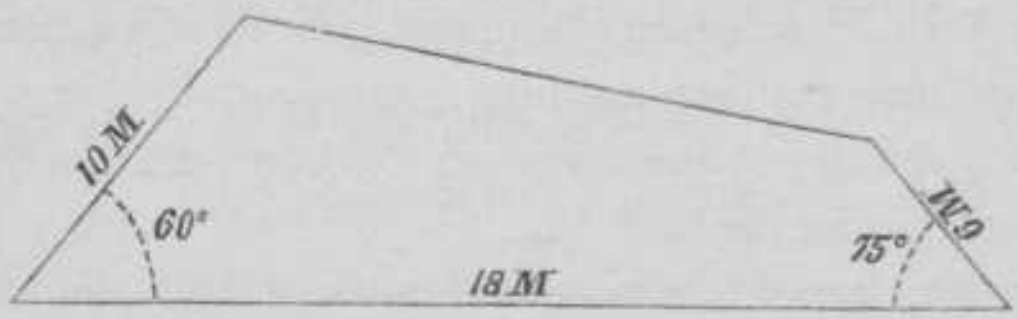

met het horizontale vlak een even grooten hellingshoek maken. Teeken een der kapspanten en sla een der hoekkepers uit. De keus der constructie van het kapspant is vrij. Schaal $^1/_{50}$.

5. Welke zijn de meest gebruikelijke fundeeringen bij gebouwen? Helder dit door een schets op. Waarop heeft men te letten bij hoeken en snijdingen van muren? De

aanleg van het fundament bij al de schetsen aan te nemen op $4^1/_2$ waalsteen. Schaal $^1/_{10}$.

Naar keuze één van de twee volgende vragen te beantwoorden:

1. Schets in platten grond en doorsnede (schaal $^1/_{50}$) een recht tongewelf, een scheef tongewelf, een kloostergewelf, een gewoon kruisgewelf en een koepelgewelf. Bij deze schetsen behoeft men geene voegen van steenen te teekenen, maar eene enkele beschrijvende lijn voor elk der verkregen vlakken moet worden aangegeven.

2. Van een koepelgewelf over eene rechthoekige ruimte, groot 5 bij 7 M., te teekenen eene verticale doorsnede volgens eene der diagonalen van den rechthoek en eene verticale doorsnede evenwijdig met eene der zijden. De gordelbogen zijn 2 bij $2^1/_2$ steen zwaar en het gewelf is één waalsteen dik. Het gewelfvlak kan bolvormig of dat van eene omwentelings-ellipsoïde zijn. In den platten grond de richting van eene voeg aan te geven. Schaal $^1/_{50}$.

Kennis van bouwstoffen.

A. Natuurlijke steen.

1. Welke zijn de hier te lande het meest gebruikelijke en de voor ons klimaat het meest geschikte soorten van natuurlijken steen?

2. Waarop heeft men bij het verwerken van natuurlijken steen voornamelijk te letten?

B. Gebakken steen.

3. Welke zijn de voornaamste soorten van metselsteen, die in de verschillende streken van ons land vervaardigd

worden; waarin verschillen zij onderling en met die van Duitschland?

4. Welke zijn de kenmerken van een deugdelijk baksteenfabrikaat?

C. Metselspecie.

5. Uit welke stoffen wordt in ons land metselspecie bereid?

6. Waartoe dienen de cementen en welke stoffen worden daartoe gebezigd?

D. Niet gebakken kunststeen.

7. Wat is beton; waartoe dient het en uit welke stoffen wordt het bereid?

8. Wat is het verschil tusschen beton en cementsteen, kunstzandsteen en dergelijken?

E. Hout.

9. Welke zijn de voornaamste, voor de practijk dienstige kenmerken ter onderscheiding der verschillende houtsoorten? Door een voorbeeld op te helderen.

10. Waaraan herkent men meer speciaal het naaldhout?

11. Welke soorten van hout worden ten onzent in de bouwkunde het meest gebruikt en waarvoor?

Handteekenen.

Het teekenen van een slijpsteen en van een anker in hellenden stand geplaatst.

Bouwkundig- Waterbouwkundig- en Scheepsbouwkundig teekenen.

De bekwaamheid der Candidaten in deze vakken werd uit de overgelegde teekeningen beoordeeld.

Voldoend examen B is afgelegd door:

Art. 61 en 62.

P. J. A. M. van den Bergh.
S. Bouma.
W. C. M. van Eeten.
B. V. E. Houthuijsen.
F. M. E. L. Kerstens.
A. van Lennep.
H. Loudon.
L. C. Nijenhuis.
J. M. C. Quarles de Quarles.
C. F. Stoel.

Art. 61, 62 en 64.

A. J. J. van Dreveldt.
J. A. van Eijk Bijleveldt.
*A. D. Heederik.
A. Reijding.
H. W. van Rossem.
Th. Steinmetz.
*J. M. F. M. van Winkel.

Art. 63 en 64.

G. A. van der Leijé.
C. C. Prins.
*Jhr. H. Rappard.
N. C. H. Verdam.
G. de Vries.
J. H. Zeeman.

Art. 64.

A. H. P. Augustijn.
H. E. J. G. du Bois.
P. J. Boreel.
C. L. J. Palmer van den Broek.
G. J. F. van Vrijberghe de Coningh.
H. Doijer Dzn.
*M. G. Hoekstra.
*W. van Prehn.
J. P. F. Römer.
J. G, F. Rooker.
IJ. A. Schram.
A. van Swieten.

NB. De met een * geteekende namen behooren aan niet-leden van het corps.

Commissie tot het afnemen van examen B, volgens art. 60 en C volgens art. 61—64 der wet van 2 Mei 1863 (Staatsblad N°. 50).

Dr. J. Bosscha, Voorzitter, Hoogleeraar-directeur der Polytechnische School.
Dr. G. F. W. Baehr, Hoogleeraar aan de Polyt. School.
F. J. van den Berg, » » » » »
E. Gugel, » » » » »
N. H. Henket, » » » » »
E. Steuerwald, » » » » »
Mr. B. H. Pekelharing, » » » » »
Dr. H. Behrens, » » » » »
Ch. M. Schols, » » » » »
J. A. Snijders C.Jz., » » » » »
H. A. Ravenek, » » » » »
Dr. G. J. Legebeke, » » » » »
Dr. L. C. Levoir, Leeraar » » » »
A. Le Comte, » » » » »
P. van der Burg, » » » » »
Dr. W. F. Koppeschaar, » aan de H. B. S. te 's Hage.
Dr. C. A. Scheltema, » » » » » Delft.
J. W. Welcker, Ingenieur van de Waterstaat te Alkmaar.
D. Maarschalk, Oud-Directeur-Generaal der Staatsspoorwegen in N. I. te 's Hage.
F. Ph. J. Mahieu, Ingenieur van het stoomwezen der Spoorwegdiensten te 's Hage.
A. W. van Dam, Leeraar aan de Akademie van Beeldende Kunsten en technische wetenschappen te Rotterdam.
A. J. W. Beeloo, Hoofdingen. der Marine te 's Hage.
L. C. P. W. Visser, » » » » Amsterdam.

Ontwerpen, onderzoekingen enz. ter uitvoering opgegeven als voorafgaande werkzaamheden bij het examen B, volgens Art. 60 en C volgens Artt. 61—65 der Wet van 2 Mei 1863 (Staatsblad N°. 50.)

1883.

ART. 60. (TECHNOLOOG.)

Scheikundige onderzoekingen.

A. Qualitatieve analyse.

Chroomijzersteen. Portland cement. Centen metaal.

B. Quantitatieve analyse.

Beenasch. Ruwe potasch. Ruwe salpeter. Zilver in lood.

C. Docimasie.

Keukenzout in drinkwater. Ruwe salpeter. Mangaan sulfaat.

Bouwkunde.

Te ontwerpen: een pakhuis, te bouwen op een vrij terrein ter grootte van 200 M²; bevattende behalve den beganen grond twee verdiepingen en zolder. De vloeren te construëeren voor eene belasting van 1500 kilo per M². Den beganen grond aan te leggen met eene hoogte van 4 M., de beide volgende verdiepingen 2,75 hoog van vloer tot onderkant bindten.

Voor de samenstelling van het gebouw voornamelijk gebruik te maken van hout en steen.

Gevraagd: Platte grond, dwarsdoorsnede en eene opstand, allen op de schaal van 1 : 50.

ART. 61. (CIVIEL INGENIEUR.)

Waterbouwkunde.

A. Bruggen en wegen.

Een ontwerp van een spoorwegbrug voor enkel spoor over het einde van een station van een lager liggenden spoorweg, naar de volgende gegevens: Spoorwijdte, de normale = 1,435 M.

Op het station onder de brug liggen 6 sporen; de afstand van de buitenste dezer sporen is midden op midden 25 M., doch kan verminderd worden; de afstand tusschen twee naast elkander liggende sporen moet minstens 4,50 M. bedragen; overigens kan de ligging dezer sporen worden geregeld zooals het best met de brugconstructie uitkomt.

De bovenkant der rails op het station gelijk 0 stellende, ligt het maaiveld op + 6 M. en de bovenkant der rails op de brug op + 3 M.

De taluds van de ingraving van het station en van de ophooging van den hooger liggenden spoorweg zijn van $1^1/_2$ op 1.

Het profil van vrije ruimte is het normale, hoog 4,80, breed 4 M. (Zie de achterstaande schets.)

Op de teekening moeten ook worden aangegeven, de

dwarsprofillen van beide spoorwegen, met ballast, afwatering, enz.

Beide spoorwegen liggen waterpas.

De grond bestaande uit klei en zand is vast; de stand van het grondwater is tusschen ÷ 3 tot ÷ 2,50 M.

Schaal 1 à 100 en voor details grooter.

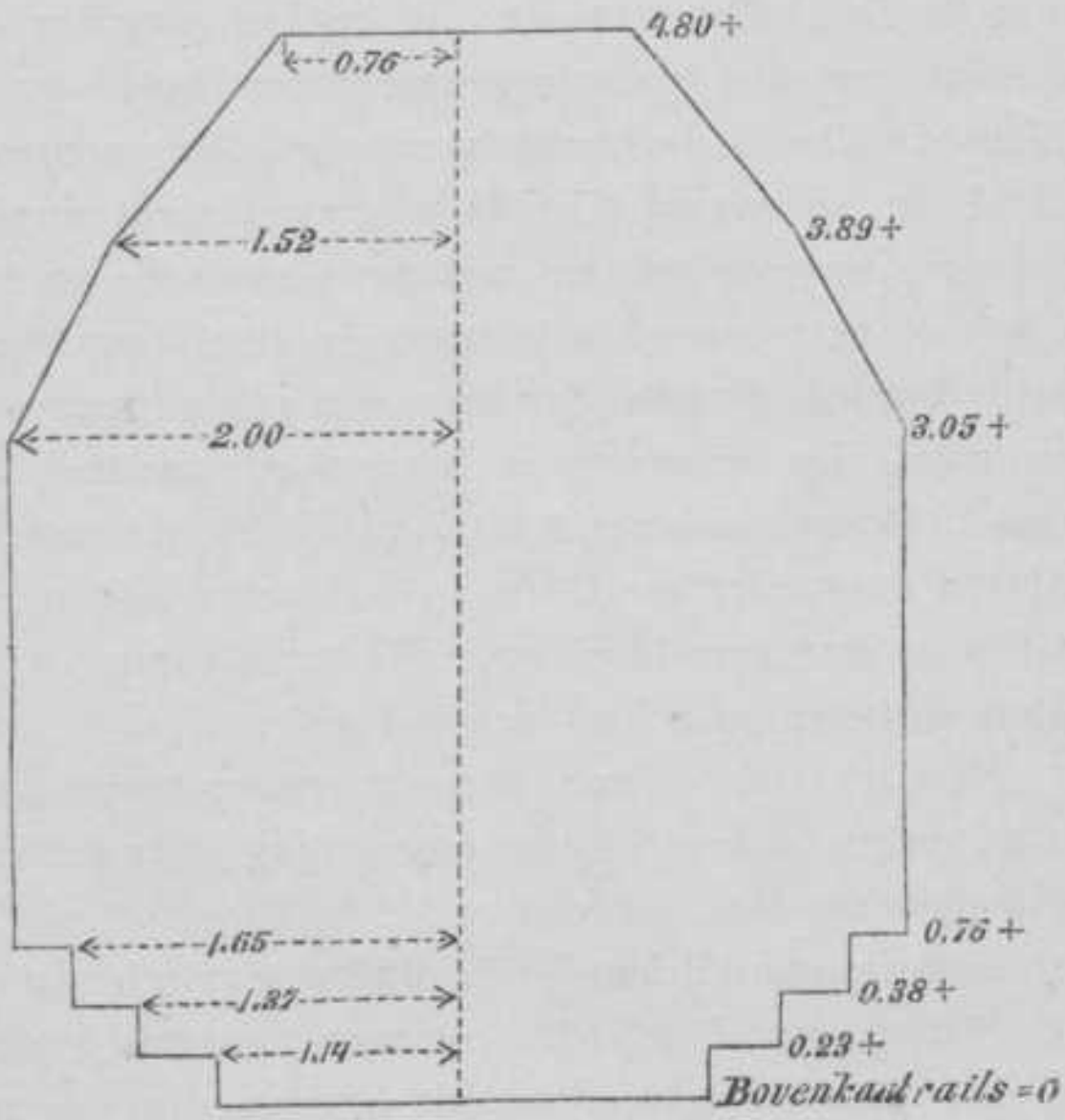

Normal profil.

2. Van een bestaanden aarden weg gelegen tusschen twee voorname plaatsen moet een klinkertweg gemaakt wor-

den; daarvoor is de onteigening reeds geschied. De kruin des wegs is 1,00 M. in ophooging. Langs den weg is aan de westzijde een afwateringsloot dienende tot afwatering van het naastgelegen terrein, terwijl aan de oostzijde een beek of waterleiding is tot de algemeene afwatering van het terrein. Zie Bijlage I. Een ontworpen spoorweg voor dubbelspoor snijdt den bestaanden weg onder een hoek van 30°. De aslijn van den te maken overweg moet de aslijn van den spoorweg onder een hoek van 60° snijden. De kant der aardebaan van den spoorweg is 2,00 M. in ophooging. Uit de te graven afwateringsloten langs den overweg en den spoorweg moet de grond tot de ophoogingen van den overweg en den spoorweg verkregen worden. Buiten den overweg is de gewone weg horizontaal. De spoorweg is horizontaal; spoorwijdte de normale. De grond bestaat uit 1,50 M. hoogte vaste kleiaarde en daaronder zand.

Grootste stroomsnelheid 0,50 M. per seconde.

Men verlangt op schaal van 1 : 100:

1° Een dwarsprofil van den spoorweg; tevens daarop aan te geven de breedte van onteigening waar het dwarsprofil genomen is.

2° Een dwarsprofil van den klinkertweg op schaal 1 : 500.

3° Platten grond van den overweg, waarop geteekend zijn de onteigeningsbreedten, de kruinen der wegen, de taluds en hetgeen noodig is tot de afwatering en de veiligheid; op schaal 1 : 50.

4° Het kunstwerk, waar de spoorweg over de waterleiding gaat.

3. Een ontwerp te maken van rangeersporen op een

gedeelte van een stationsterrein van 500 × 42 M., gelegen aan een vrij blijvend zijspoor; het ontwerp zal moeten voldoen, behalve aan de gewone, aan de volgende bijzondere eischen met gebruik van de vermelde gegevens, als: de gezamenlijke lengte der voor het opstellen van wagens beschikbare sporen moet zoo groot mogelijk zijn; op elk spoor de daartoe beschikbare lengten aanwijzen.

De wagens moeten aan twee kanten kunnen worden aan- of weggevoerd, hetgeen in den regel zal geschieden met rangeermachines; voor enkele wagens ook uit de hand.

Alleen wissels, of gedeelten daarvan, van de afmetingen der schets (zie bijlage II) mogen worden gebruikt, verder:

Spoorkruisingen naar behoefte en geen of zoo weinig mogelijk draaischijven.

De afstand der sporen midden op midden is meestal en minstens 4,50 M.

De grootste breedte der geladen wagens is 3,00 M.

Op de teekening zooveel noodig en doenlijk afmetingen bijschrijven en berekeningen bijvoegen.

Op de teekening aan te geven: geschikte plaatsen voor één weegbrug, lang 8 M., en voor één of twee ladingsmallen.

Schaal van het ontwerp 1 : 1000.

Op de schaal van 1 : 100 aan te geven op welke wijze men van het eene spoor in het andere komt.

b. Overige waterbouwkunde.

1. Te ontwerpen een paar puntdeuren voor het benedensluishoofd eener schutsluis, die twee kanaalpanden moet

verbinden. De sluis is wijd 7 M.; de bovenkant van den slagdrempel in genoemd sluishoofd is gelegen op 2 M. + A. P.; de sprong der deuren is $^1/_6$; de waterstanden op het bovenpand wisselen af tusschen 8,10 en 8,25 M. + A. P.; die op het benedenpand tusschen 4,15 en 4,30 M. + A. P.

Schuiven in de deuren zijn niet noodig.

2. Men vraagt van een der deuren één opstand en twee doorsneden op de schaal van 1 : 20. Op de teekening moeten de verbindingen der samenstellende deelen, en ook de draaipunten, duidelijk zijn voorgesteld. De deur moet draaien op eene taats.

Eene rivier, op de teekening (Bijlage III tot de halve grootte gereduceerd) nader voorgesteld, splitst zich bij een op den linkeroever gelegen dorp in twee armen, die een gedeeltelijk onbekaad, gedeeltelijk bekaad en gedeeltelijk bedijkt eiland insluiten. Op den rechteroever van den rechterarm ligt eene stad, waar een scheepvaartkanaal uitmondt. De schutsluis, waardoor het kanaal gemeenschap heeft met de rivier, is oud en vordert vernieuwing; de behoeften der kanaalvaart eischen een ruimere sluis en een voorhaven; daarbij wordt verlangd, dat het kanaal bevaren kan worden door rivierschepen van 60 M. lengte, 7 M. breedte en 2 M. diepgang, en dat de vaart van dergelijke schepen nimmer gestremd zij door te lagen waterstand. De waterstand op de rivier kan dalen tot 1 M. beneden M. R. en klimmen tot 3,75 M. boven M. R.

Men vraagt een algemeen plan te ontwerpen, waarbij voor de rivier, voor de uitwateringen op de rivier, voor de kanaalvaart en voor de riviervaart een in alle opzich-

ten normale en bevredigende toestand wordt verkregen, en de verschillende bestaande belangen zoo min mogelijk worden gekrenkt.

De werken, die daartoe noodig worden geacht, moeten *in het rood* op de teekening worden aangegeven; door bijschriften en aanwijzing der hoogten moet de beteekenis der voorgestelde werken voldoende worden duidelijk gemaakt. Wanneer belangrijke grondverplaatsingen noodig zijn, moet ook worden aangewezen, waar de grond wordt geborgen.

De normale breedte der onverdeelde rivier is 300 M.; de normale breedte van het winterbed is 500 M. In het winterbed zijn geen werken veroorloofd, die hooger reiken dan 2 M. + M. R.

3. Men vraagt:

a. op de schaal van 1 : 200 te schetsen de lengtedoorsnede en den platten grond eener schutsluis;

b. van deze sluis op de schaal van 1 : 50 te teekenen eene dwarsdoorsnede van het binnensluishoofd over de deurkassen;

c. aan te geven welke de minste breedte is van het terrein, waarover men ter plaatse van het binnensluishoofd zal moeten kunnen beschikken om de sluis behoorlijk te bouwen, en aan te wijzen hoe men den bouw dan heeft te regelen. (Bij het ontwerpen van de sluis moet men bedacht zijn op de beperkte breedte van het te verkrijgen terrein.)

De gegevens zijn met betrekking tot:

de rivier:

hoogste waterstand....	3,75	M. +	M. R.
schutspeil.....	2,10	» +	»
laagste waterstand.....	1,—	» ÷	»

het kanaal:

hoogste waterstand.....	0,30	» ÷	»
kanaalpeil.....	1,20	» ÷	»
laagste waterstand.....	1,30	» ÷	»

den aansluitenden dijk en het terrein:

kruin van den dijk.....	4,—	M. +	M. R.
hoogte van het terrein..	1,80	» +	»

de schepen:

lengte.....	60 M.
breedte.....	7 »
diepgang.....	2 »

den bouwgrond:

gemengde grond, tamelijk samenhangend en vrij dicht.

Bouwkunde.

Te ontwerpen: eene bergplaats voor twee locomotieven met reservoirgebouw, het laatste bevattende: beneden eene ruimte voor ketel en pomp, eene bergplaats voor brandstoffen en eene wachterswoning; en in de bovenverdieping het lokaal voor eene waterbak van ± 15 M^3 inhoud. Gevraagd: twee platte gronden, een doorsnede en eene opstand, allen op de schaal van 1 : 100.

ART. 62. (BOUWKUNDIG INGENIEUR.)

Bouwkunde.

Men verlangt het ontwerp voor een Hotel, te stichten op een terrein groot 50 bij 60 M. en op de lange zijden ter wederzijden bebouwd, terwijl de beide korte zijden op breede straten uitkomen.

Het gebouw moet bevatten:

Eene overdekte inrit met binnenplaats voor het keeren van rijtuigen;

afzonderlijke toegang voor voetgangers;

ruime vestibulen, trappen en gangen;

afzonderlijke toegaug naar de keukens en voor het dienstpersoneel;

een vertrek voor den portier;

eene bergplaats voor bagage en koffers;

een vertrek voor bedienden en guides;

een bureau voor den hotelhouder;

deze vier laatstgenoemde vertrekken te plaatsen in de nabijheid van den hoofdingang;

eene groote eetzaal met dienkamer;

eene groote ontbijtzaal met buffet;

eene ontvangkamer;

eene rookkamer.

dertig à veertig logeerkamers met één bed;

tien à twaalf logeerkamers met twee bedden;

zes à acht salons voor familiën met slaapkamers en boudoirs;

acht slaapvertrekken voor mannelijke en vrouwelijke dienstboden;

acht slaapvertrekken voor mannelijke en vrouwelijke bedienden van de gasten.

eene woning voor den hotelhouder, bestaande uit drie à vier kamers;

eene kamer voor tafelgereedschap en service;

eene linnenkamer.

In de kelderverdieping: twee keukens, provisie-, wijn-, bierkelders; voorts bergplaatsen voor brandstoffen en gereedschappen, eene eetkamer voor bedienden.

Op iedere verdieping: eene linnenkamer, eene badkamer en de noodige privaten en urinoirs.

De schetsteekeningen moeten voorstellen: het plan van den beganen grond, van de eerste en tweede verdieping en van het souterrein, den voorgevel en één of meer doorsneden. De plannen op de schaal van 1 : 200; de opstanden op de schaal van 1 : 100.

2. Men verlangt het ontwerp van een woonhuis voor een gegoed burger, te bouwen op een terrein, lang 25, breed 13 M. dat op de lange zijden is bebouwd terwijl de korte zijden aan straten uitkomen.

Het gebouw moet bevatten:

Twee zitkamers,

Eene eetkamer.

Eene zaal.

Eene kinderkamer.

Eene studeerkamer.

Eene badkamer.

Vier of vijf slaapkamers.

Eene keuken, provisie- en wijnkelder, bergplaatsen voor

brandstoffen en voor gereedschappen en de verder noodige gemakken.

Het wordt gewenscht, dat niet het geheele terrein worde bebouwd maar een gedeelte daarvan als tuin kan worden aangelegd.

De schetsteekeningen moeten voorstellen: de platte gronden der verschillende verdiepingen, eene doorsnede en den gevel op de schaal van 1 : 100.

3. Men verlangt een schetsontwerp voor het plafond van eene eetzaal in Renaissance-stijl. De zaal heeft eene breedte van 9 meter, eene lengte van 18 en eene hoogte van 5,5 meter. Aan de lange zijden zijn lichtramen en dubbele deuren, aan de smalle zijden eene schoorsteen en daartegenover eene groote deur volgens bijgegeven distributie.

Gevraagd: plan en doorsnede op de schaal van 1 : 50.

4. Men verlangt het ontwerp van een hoofdportaal van een hotel, met inrit en balkon dáárboven.

Gevraagd: plan, opstand en doorsnede op de schaal van 1 : 20.

ART. 63. (SCHEEPSBOUWKUNDIG INGENIEUR.)

Scheepsbouwkunde.

1. Geef in groote trekken aan, bijv, langsdoorsnede, lastlijn, grootspant en een voor en achterspant, met het tuig van een zeilschooner van ± 25 M. lengte, 6,10 M. wijdte en 3 M. grootste diepgang, met eene schatting van waterverplaatsing, plaats van drukkingspunt en zeilpunt. De teekening op $^1/_{50}$ der ware grootte.

2. Maak een schets op $^1/_{10}$ der ware grootte van een schroefraam van een ijzeren schip van ± 2500 ton waterver-plaatsing, met aanduiding van de vingerlingen en het roer met haken. Hierbij te schetsen een gedeelte van het achterschip.

3. Een schets te vervaardigen op $^1/_{10}$ der ware grootte van het vooreinde der kiel, de verbinding van den voorsteven, looze kiel en loefhouder, apostelen, kluisplaten en een vóórdraaispant van een houten schip, met duidelijke aanwijzing van lasschen, bebouting, enz.

4. Geef een schets van eene stuurinrichting geschikt om de loos van den stuurreep weg te nemen, of te ontgaan.

In beide gevallen wenscht men met behulp van twee stuurraderen te werken, één op het achterdek en één op de loopbrug.

Teekenen van werktuigen.

Het schetsen, opmeten en in teekening brengen van een kussenblok.

Waterbouwkunde.

1. Geef door schetsen op de schaal van 1 : 50 eene voorstelling van eenige inrichtingen tot het vastlegggen en verhalen van schepen in groote havens.

2. Geef de schets van een plankier langs een havendam ter verkrijging van eene aanlegplaats voor schepen van 3,50 M. diepgang. Het dagelijksch hoog water is 0,90 M. + A. P.; het dagelijksch laag water 0,80 M. ÷ A. P.; het plankier moet reiken tot 3.20 M. + A. P.

3. Teeken op de schaal van 1 : 200 de lengte-doorsnede, den plattegrond en een dwars-doorsnede van een

vast droogdok, bestemd voor schepen van hoogstens 75 M. lengte, 13 M. breedte en 4,20 M. diepgang.

ART. 64. (WERKTUIGKUNDIG INGENIEUR.)

Werktuigbouwkunde.

1. Van een horizontaal stoomwerktuig, waarvan de twee cilinders 0,35 meter middellijn, de zuigers 0,60 meter slaglengte hebben, en de drijfstang 1,65 meter lang is, het schets-ontwerp te maken op $^1/_{10}$ der ware grootte.

De beweging is steeds in denzelfden zin, stoom toelaat 0,4 van den zuigerslag, aanvankelijke stoomoverduk 4 atmosfeeren; aantal omwentelingen der krukas 100 per minuut.

De beweging moet door middel van een op het midden der krukas geplaatst rondeel overgebracht kunnen worden.

Op grootere schaal nader uit te werken een cilinder met de stoomverdeeling door middel van een enkele schuif, den kruiskop met geleiders en eene dwarsdoorsnede over het raam op die plaats, de koppen der drijfstang en een kassenblok.

2. Maak een schetsontwerp van een scheprad in staat 80 M^3 per minuut gemiddeld 1,75 M. hoog op te voeren; beneden waterstand nagenoeg constant, boven waterstand veranderlijk en wel tusschen 0,25 M. hooger en 0,50 M. lager dan den gemiddelden. De beweging moet verkregen worden van de krukas van een stoomwerktuig, die 50 omwentelingen per minuut maakt.

Teekenen van het geheel op $^1/_{10}$ der ware grootte; de-

tails van scheprad, wateras en tandraderen op grootere schaal.

Bouwkunde.

Hetzelfde vraagstuk als voor het examen B art. 60 (Technoloog) is opgegeven, alleen met dit onderscheid, dat voor de samenstelling van het gebouw uitsluitend ijzer en steen mag gebruikt worden.

ART. 65. (MIJNEN-INGENIEUR.)

Teekenen van werktuigen.

Het schetsen, opmeten en in teekening brengen van een kussenblok.

Scheikundige onderzoekingen.

A. Qualitatieve analyse.

Tinsteen met wolfram. Uranpecherts. Zwartkoper.

B. Quantitatieve analyse.

Loodglans op lood, zwavel, ijzer en ganggesteente.
Zwartkoper en hard lood.
Mangaan in ijzerspath.

C. Docimasie.

Keukenzout in drinkwater. Ruwe salpeter. Mangaan sulfaat.

Bouwkunde.

Hétzelfde vraagstuk, als voor het examen B art. 60. (Technoloog) is vermeld.

Vragen, ter schriftelijke beantwoording gesteld bij het examen B volgens art. 60 en C volgens artt. 61—65 der Wet van 2 Mei 1863 (Staatsblad No. 50).

1883.

ART. 60 (TECHNOLOOG).

Bolvormige driehoeksmeting.

Van twee plaatsen op aarde zijn lengte en breedte gegeven, namelijk: 40° 24′ O.L. en 16° 1′ 6″ N.B.
6° 9′ 41″ W,L. en 51° 15′ N.B.
Bepaal den afstand dezer plaatsen.

Analytische meetkunde.

1. In driehoek ABC worden rechthoeken als PQRS beschreven, zoodanig dat PQ langs AB valt en de punten R en S in de zijden BC en AC liggen.

Men vraagt de meetkunstige plaats van het snijpunt der diagonalen van die rechthoeken.

2. Op een ellips een punt te bepalen, zoodanig dat het deel der raaklijn in dat punt tusschen de beide assen der ellips gelegen, gelijk aan de som der beide halve assen zij.

Beschrijvende meetkunde.

Men vraagt de gewone perspectief te construeeren van een cilinder (straal 2, hoogte 9 cM.), die op het grondvlak staat. De as is 4 cM. van het tafereel verwijderd en 4 cM. rechts van het oog geplaatst.

Op het grondvlak ligt ook een rechthoekig parallelopi-

pedum (lang 20, breed 10, hoog 2 cM.), zoodanig dat een der korte ribben in het tafereel valt en de ribben van het grondvlak hoeken van 45° met de grondlijn maken. De ribbe, die in het tafereel ligt, is 4 cM. links van het oog geplaatst.

Men verlangt in deze perspectief voor evenwijdig aan het tafereel onder een hoek van 30° met het grondvlak en van de rechterzijde invallend licht de eigen en de slagschaduw dezer lichamen op het grondvlak en van den cilinder op het blok aan te geven.

Hoogte van den horizon 6 cM., distantie 20 cM.

2. Men vraagt de bollen te construeeren, die door drie gegeven punten gaan en een gegeven straal hebben.

Theoretische en toegepaste mechanica.

1. Twee volkomen elastische ballen stooten met gelijke snelheden centraal tegen elkander. Bewijs, dat de verhouding hunner massa's moet zijn als 1 : 3, zal een hunner na den stoot in stilstand komen.

2. Aan een windas (straal r) is een last P opgehangen. Om het rad (straal nr) van dit windas is een koord geslagen, dat met een gewicht Q is belast, hetwelk vrij naar beneden hangt.

Zoo er geen evenwicht is en Q daalt, vraagt men, het traagheidsmoment van het windas met het rad Mr^2 stellende, naar de beweging van dit samenstel en naar de spanningen in de koorden, waaraan P en Q zijn bevestigd.

3. Twee vaten, P en Q, zijn op een horizontaal vlak geplaatst en staan met elkander in verbinding door eene kleine opening s in het punt A, terwijl zich in den wand

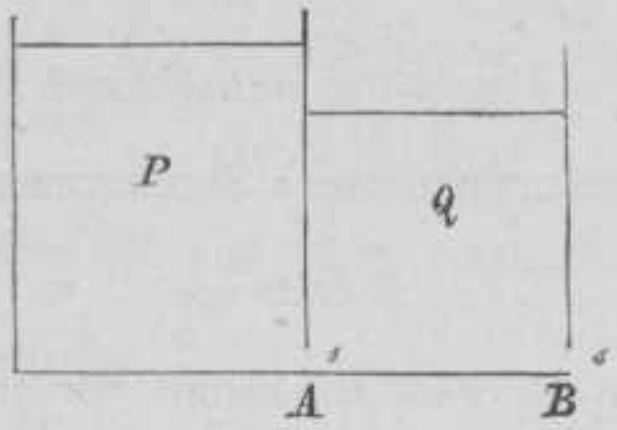

van het vat Q in het punt B eene tweede kleine opening *s* bevindt.

Zoo de vloeistof-spiegel in P op eene constante hoogte *h* gehouden wordt, vraagt men hoe hoog de vloeistof in Q zal staan, zoo de uitstrooming permanent is geworden. Tevens wordt gevraagd de snelheid, waarmede de vloeistof door beide openingen stroomt.

Kennis van werktuigen.

1. Verklaar door schetsen, voor zoo noodig met korte beschrijving, verschillende pompen met doorboorden zuiger.

2. Geef een overzicht en verklaring van de u bekende middelen tot het meten van den arbeid van moteurs.

Mechanische technologie.

1*a*. of 1*b*. ter keuze.

1*a*. Het verwerken der metalen door middel van walsen.

1*b*. Het verbinden van metaaldeelen en de daarbij gebruikelijke gereedschappen en werktuigen.

2*a*. of 2*b*. ter keuze.

2*a*. Het voor- en fijnspinnen van vezelstoffen in het algemeen.

2*b*. De vervaardiging van machinaal papier.

Toegepaste natuurkunde.

Een opstel te maken over: Saccharimetrie.

Scheikunde.

1. Hoe komt men tot de kennis der structuur van organische verbindingen?

Elementair analyse uitgesloten.

2. Op welke wijze bepaalt men NH_3, CO_2, CS_2 en totaal S gehalte en lichtgas.

Scheikundige technologie.

a. of *b.* naar keuze.

a. De rietsuiker-fabricatie gaat met groote verliezen gepaard; licht dat feit toe en wijs aan hoe daarin verbetering te brengen om de concurrentie der beetwortelsuiker te kunnen volhouden?

b. De fabricatie van zachte zeep en de verschillende soorten van harde id. id.

Hand- en ornamentteekenen.

Het teekenen naar een model van een kaapstander.

ART. 61. (CIVIEL INGENIEUR.)

Theoretische en toegepaste mechanica.

1. Twee zware massa's m en m' door een onrekbaren draad verbonden worden op de hellende vlakken A B en A C gelegd, bij wier gemeenschappelijke top A een vaste katrol is aangebracht, waarover de draad wordt geslagen,

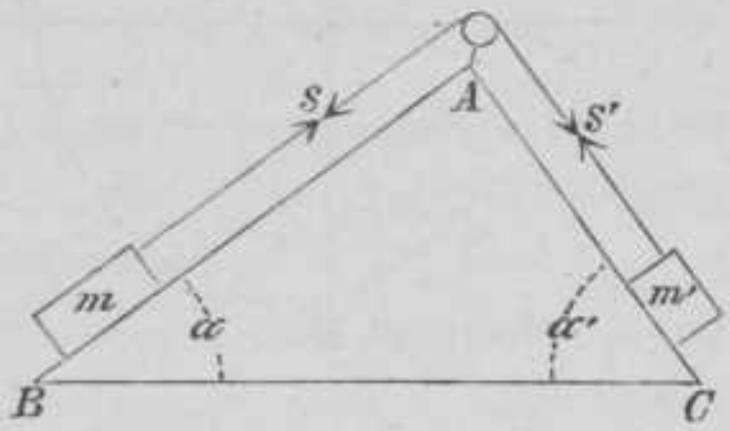

zoodat zijn richting evenwijdig is aan de vlakken. Men vraagt, met inachtneming van de draaiende beweging der schijf, de versnelling der beweging van m en m' en de spanningen in de beide deelen van den draad te bepalen.

2. Een bol wordt op een volkomen glad vlak in beweging

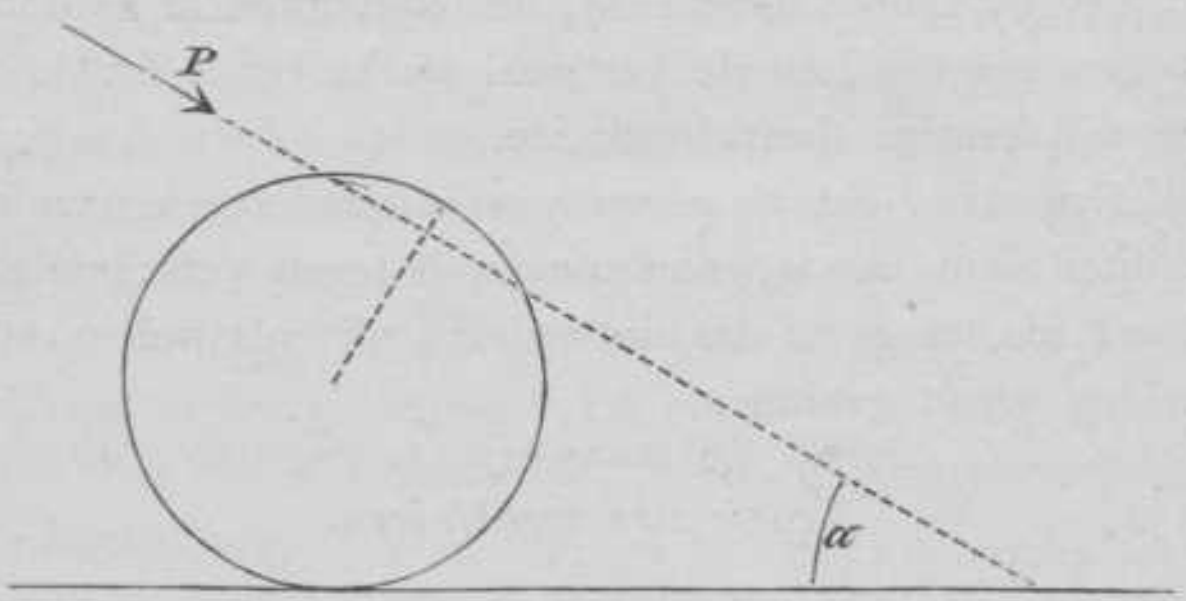

gebracht door een stoot; hoe moet die aangebracht worden, opdat de aanvankelijke beweging een zuiver rollende zij.

3. Een toldeur, welke de gedaante heeft van een rechthoekigen driehoek C A B, die door een kwartcirkel is afgerond, kan om de spil A B draaien. Hoe groot moet de tangens van den hoek C B A genomen worden, opdat

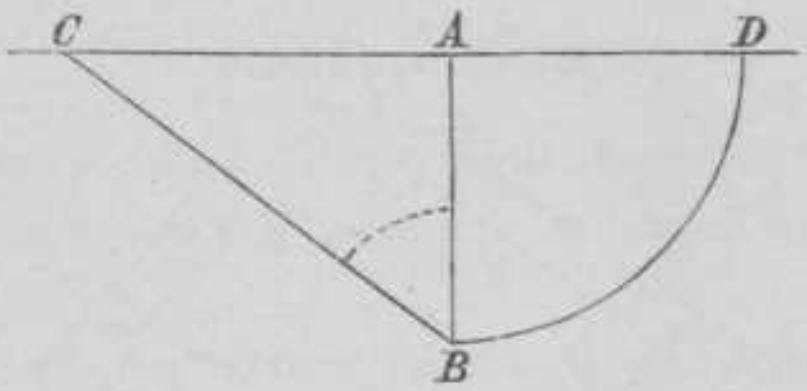

de deur op het punt sta van zelf zich te openen, als het niveau van het water tot aan de lijn C D komt.

4. Een horizontale prismatische balk, aan de beide uiteinden bevestigd, is in het midden door eene gegeven kracht en bovendien gelijkmatig over de geheele lengte belast. Te bepalen de doorbuiging, de lijn der momenten, de gevaarlijke doorsnede, de buigpunten in de doorgebogen lengteas, en de verticaal afschuivende kracht in eene willekeurige dwarsdoorsnede.

5. Een overzicht te geven van het onderzoek naar de stabiliteit van een gewoon tongewelf tegen verschuiving, zoowel in het geval dat de wrijving niet als wèl in aanmerking wordt genomen.

Kennis van werktuigen.

Verklaar door schetsen, voor zoo noodig met korte beschrijving, verschillende pompen met doorboorden zuiger.

2*a*. of 2*b*. ter keuze.

2*a*. Verklaar door schetsen, voor zoo ver noodig met korte beschrijving, de inrichting van een stoomhei.

2*b*. Verklaar de inrichting en de werking van een gewone stoomschuif.

Waterbouwkunde.

I. 1. Teeken op de schaal van 1 : 50 het dwarsprofiel van een zeedijk met kunstmatige verdediging.

Kruinsbreedte ..... 4,— M.
H. W. ..... 1,80 » + A. P.
L. W. ..... 1,65 » ÷ »
Maaiveld binnendijks... 0,90 » + »
Richting van den dijk W.Z.W. — O.N.O.

De dijk ligt aan den linkeroever van een der zuidelijke Nederlandsche zeegaten, zonder voorland; doch langs den oever liggen uitgebreide slikken, die tot 0,50 M. — H. W. zijn opgewassen.

Maten moeten worden bijgeschreven.

2. Geef schetsen van de 11 bekende soorten van beweegbare stuwen, zoowel in gesloten als in geopenden stand; en geef eene meer uitvoerige teekening op schaal van een der geschetste inrichtingen.

Men verlangt bij de schetsen en teekening de bijvoeging van sommige benamingen en maten.

II. Men verlangt duidelijke, behoorlijk gecoteerde schetsen uit de hand:

1. Van een spoorwegkruising onder $^1/_{10}$ voor normaalspoor; daarvan te schetsen platte grond van de geheele kruising en eenige détails.

2. Van een dubbele basculebrug voor gewoon verkeer, breed 6 M. tusschen de leuningen, hebbende een overspanning van 12 M.; het gedeelte om de draaiingsas ter wederzijde over ongeveer 2 M. lengte; te schetsen platte grond, lengte- en dwarsdoorsnede.

3. Van de lassching van 2 platen in elkanders verlengde gelegen en aan uitrekking onderhevig; elke plaat is 40 × 1,2 centimeter; T = 600 kilogram per vierkante centimeter; bouten zwaar 2,5 centimeter; 2 laschplaten; het klinkwerk goed sluitend; de verbinding met de minste verzwakking. De schets moet bevatten: aantal en verdeeling der bouten, dikte en lengte der laschplaten met korte berekening toegelicht.

III. Te schetsen een brugje voor enkel spoor, wijd in

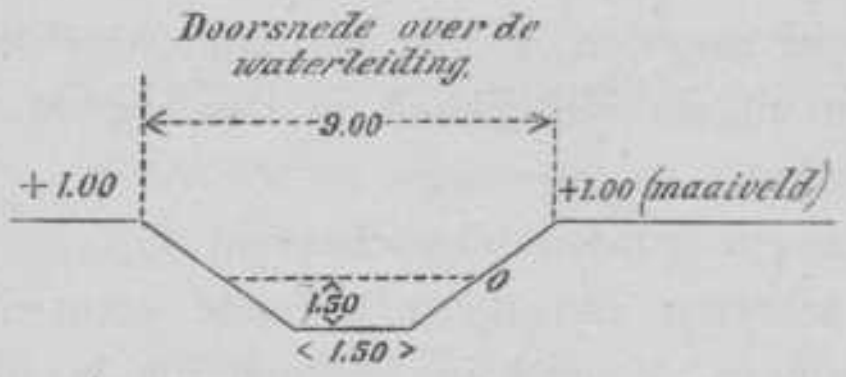

den dag 3 M., gefundeerd op een doorgaande laag beton dik 1 M.

Gegevens:

Peil = waterhoogte in de nabijzijnde waterleiding = 0.

Terreinhoogte = 1 M. +.

Bovenkant beton = 1,50 M. —

Hoogte bovenkant rails 3,00 M. +

Twee hoofdliggers elk hoog 0,40 M. van balkijzer.

Het rectificeeren der waterleiding geschiedt niet door den aannemer van het brugje.

Wel moet de fundeeringsput door den aannemer van het brugje gemaakt worden.

Men vraagt:

1° Begrooting van het brugje;

2° Indeeling en opgave van de bepalingen van het bestek voor het brugje, zooals bij den Rijkswaterstaat of de Staatsspoorwegen gebruikelijk is.

Schoone bouwkunst.

1. Men verlangt een beknopte beschrijving van een of ander monument der klassieke, byzantijnsche of middeneeuwsche bouwkunst met aanwijzing der kenmerkende karaktertrekken van zijn stijl, wat platte grond, constructie en vormen betreft.

2. Geef eenige schetsteekeningen van kroonlijsten: *a.* van bergsteen, *b.* van baksteen, *c.* van hout.

Ornament- en handteekenen.

Het teekenen naar een kapiteel-pleister fragment.

Landmeten en waterpassen.

1. Van een gesloten veelhoek zijn de hoeken op één na en verder alle zijden gemeten. Men vraagt aan welke voorwaarden de uitkomsten der meting moeten voldoen en verder de formules te ontwikkelen om volgens de methode der kleinste vierkanten de voorkomende verschillen over de lengten der zijden te verdeelen. De middelbare waarde van de fout bij de lengtemeting wordt evenredig met den vierkantswortel uit de lengte aangenomen.

2. Geef een overzicht van de verschillende methoden voor het uitzetten van de punten van een boog van gegeven straal, zoowel voor het geval, dat het terrein geheel vrij is, als voor het geval dat slechts eene strook van het terrein overzien en begaan kan worden. De hoofdpunten worden ondersteld reeds uitgezet te zijn.

3. Geef een overzicht van de werkzaamheden voor het overbrengen van het peil over een breede rivier en van de wijze hoe daarbij de verschillende fouten op de uitkomsten der meting geëlimineerd worden.

Geodesie.

1. Een punt op het bolvormig aardoppervlak is door lengte en breedte gegeven; een tweede punt is ten opzichte van het eerste door afstand en azimuth bepaald. Men vraagt de formules te ontwikkelen voor de berekening van de lengte en de breedte van dit tweede punt.

2. Men vraagt de veranderingen te onderzoeken die de hoeken en de lengten der lijnen ondergaan, bij de overbrenging van het bolvormig aardoppervlak op eene kaart volgens de zenithale equivalente projectie.

ART. 62. (BOUWKUNDIG INGENIEUR.)

Theoretische en toegepaste mechanica.

Dezelfde vragen als voor Art. 61.

Kennis van werktuigen.

Dezelfde vragen als voor Art. 61.

Burgerlijke bouwkunde.

I. *Schoone bouwkunst.*

Dezelfde vragen als voor Art. 61.

II. *Projecteeren* (Constructie).

1. Hoe bepaalt men de afmetingen der vertrekken in woongebouwen van verschillenden rang in verband met de standplaatsen en de afmetingen van deuren, vensters en stookplaatsen?

2. Wat is in het algemeen op te merken omtrent de plaatsing en de distributie van privaten in gebouwen van meerdere verdiepingen met het oog op den afvoer der faecale stoffen en meer in 't bijzonder omtrent privaten met een groot aantal zittingen, met het oog op verlichting en ventilatie?

3. Geef eenige schetsteekeningen van zolderingen met geheel of gedeeltelijk zichtbare kappen voor spanningen van 6,12 en 18 M.

4. Hoe bepaalt men het aantal en de grootte der lichtopeningen naar de hoogte en oppervlakte der vertrekken?

5. Welke afmetingen worden gegeven aan de hoofdtrappen:

a. van groote en monumentale openbare gebouwen;

b. van heerenhuizen en openbare gebouwen van minderen rang;

c. van gewone burgerlijke woonhuizen;

welke aan zolder- en keldertrappen? Welke verhoudingen voor aan- en optreden zijn voor deze verschillende soorten van trappen gebruikelijk? Welke algemeene voorschriften zijn bij het ontwerpen van trappen met het oog op de doelmatigheid en schoonheid der distributie en met het oog op de veiligheid der inwoners in acht te nemen?

6. Hoe komt men tot geschikte hoogte-afmetingen van verdiepingen, die lokalen van aanmerkelijk verschillende grootte bevatten; hoe handelt men met groote zalen in dat geval:

a. wanneer deze in de onderverdieping

b. wanneer ze in de bovenste verdieping gelegen zijn?

Landmeten en waterpassen.

Dezelfde vragen als voor Art. 61.

Ornament- en handteekenen.

Gevraagd:

I. te teekenen naar voorbeeld:

1. Een pleisterkop (Cicero).
2. Een romeinsch pleisterfragment.

II. te ontwerpen:

1. Een buffetmeubel.
2. Eene wandbekleeding in tegels.

ART. 63. (SCHEEPSBOUWKUNDIG INGENIEUR.)

Theoretische en toegepaste mechanica.

1—4. Dezelfde vragen als voor Art. 61.

5. Den vorm te bepalen van een omwentelings-lichaam van gelijken weerstand tegen uitrekking onder de werking van het eigen gewicht en van eene volgens de omwentelingsas gerichte uitwendige kracht.

Kennis van werktuigen.

1. Geef een schets met korte toelichting van een modernen scheepsketel.

2*a*. of 2*b*. naar keuze.

2*a*. Geef een schets met korte toelichting van een centrifugaalpomp.

2*b*. Verklaar de inrichting en de werking van den spaanschen takel.

Waterbouwkunde.

Een kort opstel over havens en havenwerken.

ART. 64. (WERKTUIGKUNDIG INGENIEUR.)

Theoretische en toegepaste mechanica.

1—4. Dezelfde vragen als voor Art. 61.

5. Dezelfde vraag als voor Art. 63.

6. Ontwikkel de formule voor het verlies aan arbeid door de wrijving bij de overbrenging door tandraderen tusschen twee onderling evenwijdige assen, wanneer de tandvormen als cirkel-ontwondenen zijn geconstrueerd.

7. Hoe komt men door toepassing van de beide hoofdwetten der mechanische warmte-theorie tot de bepaling der economische waarde van een stoomwerktuig met expansie en condensatie, welks cilinder van een de warmte niet geleidende stof is vervaardigd, wanneer de stoom in overhitten toestand in den cilinder intreedt, en de expansie wordt voortgezet tot op de drukking van den condensor.

Welke twee gevallen kunnen zich hier voordoen, en wat is de voorwaarde vergelijking daarvan?

Kennis van werktuigen.

1. Verklaar de inrichting en de werking van den spaanschen takel.

2. Geef een schets met korte toelichting van een centrifugaalpomp of van een hoogdruk turbine.

3. Schets de inrichting van een pseudo-astatischen regulateur met indirecte overbrenging, en verklaar kortelijk de werking daarvan.

4. Geef eene verklaring van het parallelogram van Watt, of van de ruit van Peaucellier,

Mechanische technologie.

Dezelfde vragen als vermeld onder 1*a* en 1*b* voor Art. 60.

Werktuigbouwkunde.

1. Maak eene schetsteekening van het achterdeel van een locomotiefketel (vuurkist met verbinding aan het cilindrische gedeelte), met détails der verbindingen en versterkingen; en verklaar kortelijk de wijze van berekening der afmetingen.

2. Geef eene schetsteekening met verklaring van de wijze van berekening der afmetingen, van de losse katrol met beugel en haak voor den lastketting eener kraan van 10 000 kilogram draagvermogen.

Handteekenen.

Het teekenen naar een model van een kaapstander.

ART. 65. (MIJNEN-INGENIEUR.)

Theoretische en toegepaste mechanica.

Dezelfde vragen als voor Art. 61.

Kennis van werktuigen.

Dezelfde vragen als voor Art. 60.

Landmeten en waterpassen.

Dezelfde vragen als voor Art. 61.

Aardkunde en toegepaste aardkunde.

1. Op te geven de wijze van voorkomen der voor ijzerfabricatie dienende ertsen, opgehelderd door voorbeelden van de voornaamste vindplaatsen.

2. Welke ertsen worden voornamelijk in de kristallijne schiefers en de daarbij behoorende eruptieve gesteenten aangetroffen? Van welken invloed is deze wijze van voorkomen op de exploitatie? Het onderwerp dient door voorbeelden uit eenige der voornaamste mijnstreken opgehelderd te worden.

Docimasie.

De meest gebruikte methodes van scheikundig onderzoek te schetsen, die bij de smelting van koperhoudende pijrieten te pas komen.

Metallurgie.

Gevraagd een beknopt vergelijkend overzicht der methodes voor extractie van goud en zilver langs den natten weg, met en zonder behulp van kwik.

Mijnontginning.

1. Eene ertsvoerende laag komt in een dal op circa 15 M. hoogte boven eene vaarbare rivier aan den beganen grond uit. De laag helt naar het dal toe, hellingshoek = 10 tot 15°. Het dekkende is vrij harde en kompakte Coblenz-zandsteen. Hoe is deze laag het voordeeligst in ontginning te brengen? Dikte der laag circa 1,5 M.

2. Men heeft zoowel in richting als in vorm verschillende schachten. Beschrijf de meest voorkomende en geef op hetgeen bij het doen eener keuze in aanmerking komt.

Voldoende is afgelegd het examen ter verkrijging van het diploma

Voor Civiel Ingenieur.

Door de Heeren:

*J. C. van Aalst.
R. van den Broek.
A. J. Buis.
G. G. Calkoen.
*J. T. J. Cuijpers.
E. F. L. T. van Dreveldt.
*H. J. C. Eilbracht.
*J. J. Flohil.
C. C. van 't Groenewout.
J. van der Hoek.
R. A. v. Holthe tot Echten.
J. J. 's Jacob.
A. Koolhoven.
J. Kraus.
K. J. A. Ligtvoet.
H. van der Minne.
H. de Mol van Otterloo.
A. Plomp.
J. N. van Ruijven.
A. Snethlage.
A. Westenberg.

Voor Architecten.

Door de Heeren:

*J. T. J. Cuijpers.
J. B. Kam.

Voor Scheepsbouwkundig Ingenieur.

Door de Heeren:

D. L. Graadt van Roggen.
J. Schoehuizen.

Voor Werktuigkundig Ingenieur.

Door de Heeren:

J. C. Dijxhoorn.
D. L. Graadt van Roggen.
H. J. Herbig Jr.
G. L. F. Philips.

Voor Mijnen-Ingenieur.

Door de Heeren:

*M. Koperberg.
H. C. Stork.
N. Wing Easton. *

NB. De met een * geteekende namen behooren aan niet-leden van het corps.

COLLEGES.

Met gemengde gevoelens namen wij kennis van het Rooster der lessen voor 1883—84. Met genoegen zagen wij dat de Hoogleeraar-Directeur zijne hoogst belangrijke colleges weder zou openen — met leedwezen misten wij de namen van den Berg en Grothe.

Vooral de treurige redenen die den heer van den Berg noodzaakten in den volgenden Cursus van zijn colleges af te zien, troffen ons zeer. De uitstekende wijze waarop Z. H. G. zich ook weêr in den afgeloopen cursus van zijn taak kweet — de groote duidelijkheid waarmede Z. H. G. zijne vele colleges wist te geven, doen ons zijn afwezigheid dubbel betreuren. Moge zijn gezondheidstoestand hem spoedig in staat stellen zijn gewichtige taak te hervatten.

Hoewel de colleges van den Heer Scheltema niet tot het verslag van het afgeloopen jaar behooren, meenen wij toch te moeten wijzen op de groote vlugheid waarmede ZEd. de verschillende onderwerpen van de Leer der Bouwconstructien afhandelt, waardoor het wijzen op de moeilijkheden, een belangrijke factor bij het doceeren achterwege blijft en het maken van aanteekeningen zeer vermoeilijkt wordt.

De Colleges van Prof. Baehr worden zeer geprezen.

Tot ons groot genoegen werd de Heer van der Burg in de afgeloopen cursus tot Hoogleeraar aan de P. S. benoemd. De onderhoudende, degelijke wijze waarmede Z. H. G. zijn Colleges weet te geven, maakt zijn benoeming van groote waarde voor allen die met Z. H. G. in aanraking komen.

In 't afgeloopen jaar, door een langdurige ongesteldheid verhinderd zijne interessante Colleges waar te nemen, wist Prof. Steuerwald het gemis daarvan te vergoeden door zijne belangrijke »Aanteekeningen omtrent Polders". Wij gelooven dat hier een hartelijk woord van dank voor dit bewijs van belangstelling in zijn leerlingen op zijn plaats is.

Mochten wij in den Almanak voor 1882 er reeds op wijzen hoe de Hoogleeraar Gugel veel tijd ten beste gaf aan het verstrekken van inlichtingen gedurende de teekenoefeningen der Civiel Ingenieurs, dubbel aangenaam is het ons dat Z. H. G. blijft bewijzen dat de vorderingen der Civiel Ingenieurs hen zeer ter harte gaan.

Over den assistent in de burgerlijke bouwkunde, den heer Kerkhoff, slechts lof. Steeds er op uit tot het geven van goeden raad en zeer gewaardeerde inlichtingen, is hij den Civiel Ingenieur tot grooten steun.

Tot ons leedwezen bleef dit jaar op het College over de Geschiedenis van de Bouwstijlen het grootste gedeelte van de Renaissance onbehandeld. Vooral voor hen die voor Bouwkundig Ingenieur studeeren is dit zeer te betreuren. Wij achten het daarom wenschelijk dat de tijd voor dit College beschikbaar, beter over de verschillende

onderwerpen verdeeld, of dat voor de Architecten gedurende een gedeelte van den cursus een afzonderlijk College in Renaissance gegeven worde.

Wat de teekenuren van den Heer Le Comte betreft, meenen wij dat het onbillijk is, dat ZEd's. hooggewaardeerde hulp voor de Bouwkundige Ingenieurs zeer beperkt wordt door het groot aantal jongelieden, studeerende voor een acte van M. O., te meer daar de opleiding daartoe o. i. minder tot het doel der P. S. behoort.

De Colleges van den Heer van der Kloes verliezen een groot deel van hun waarde door het gemis van een geregelde behandeling. De groote moeite die ZEd. zich in het afgeloopen jaar getroostte door vele excursies de waarde zijner Colleges te verhoogen, doen ons met reden hopen dat ZEd. ons dezen grief zal ontnemen.

Niettegenstaande de dringende klacht over de geringe hulp op de teekenuren Werktuigbouwkunde, in onzen vorigen Almanak opgenomen, moeten wij deze dit jaar herhalen. Ongegrond is zij toch voorzeker niet, waar de Heer Huet zijn aandacht over drie groote teekenzalen moet verdeelen. Ook wordt van verschillende zijden geklaagd over het begrip dat ZEd. zich over het op de P. S. algemeen erkende beginsel van vrije studie vormt.

Terwijl het aantal ingeschrevenen voor Scheepsbouwkunde steeds toeneemt en tot een 20-tal geklommen is, blijft het onderwijs in de Scheepsbouwkunde steeds stiefmoederlijk bedeeld.

Wel werden de Colleges van C_2 met 2 in de week vermeerderd, maar toch staat de opleiding voor scheepsbouwers zeer ten achter bij die voor Mijningenieur en Tech-

nologen, waar, voor voor een zeer veel kleiner aantal leerlingen, vaste Professoren verbonden zijn.

Een vaste leeraar, ook op de hoogte van particuliere scheepsbouw, steeds op de teekendagen aanwezig, zou in een werkelijk bestaande behoefte voorzien.

Ten slotte nog eenige opmerkingen omtrent gebouw en inventaris. Van vele zijden wordt geklaagd over de ondoelmatigheid der zalen 3 en 4, waarin nog voor een deel de gewaardeerde colleges van Prof. Legebeke over Beschrijvende Meetkunde gegeven worden.

In de teekenzalen zou aan een algemeen gevoelde behoefte voldaan worden, door het aanbrengen van waschkommen en verdere benoodigdheden tot het reinigen der handen. Wel zijn op die zalen fonteintjes aanwezig, doch men mist de gelegenheid het waschwater te verwijderen, terwijl daarbij het wasschen van verfpotjes, waschbakken en handdoeken, voor handenreiniging onbruikbaar maken.

MEDEDEELINGEN

DIE

VOOR DEN AANSTAANDEN INGENIEUR

VAN BELANG KUNNEN ZIJN.

EEN WOORD TOT INLEIDING.

Evenals in vorige jaren meent de Commissie tot Redactie van dezen Almanak, velen aangenaam te zijn door de opname van dit hoofdstuk.

Van bijzonder groot gewicht acht zij in dit hoofdstuk, een gedeelte van een »Brief aan een Lid der Staten van Gelderland, door Mr. J. R. THORBECKE", vooral om de hoogst interessante mededeelingen omtrent de ontwikkeling der Waterstaat.

Wat het opnemen van gedeelten uit de begrootingen aangaat, meenden wij het voetspoor der vorige Redactie te moeten volgen, en alleen die posten op te nemen welke voor den aanstaanden Ingenieur van direct belang zijn.

Wat het gedeelte »Nederland" betreft, hebben wij voor zoover 't ons mogelijk was, de mededeelingen omtrent Stoomtramwegen uitgebreid. Behalve de lengte der banen meenden wij ook de spoorwijdten op te moeten geven, doch ons is slechts voor enkelen dienaangaande inlichtingen verstrekt.

Eenige brieven om inlichtingen over vereenigingen op Electro-technisch gebied bleven onbeantwoord,

zoodat wij ook weder dit jaar niet in staat zijn daaromtrent mededeelingen op te nemen.

Een hartelijk woord van dank aan den heer J. NELEMANS, voor de belangrijke hulp die hij ons verleend heeft bij de indeeling van het Personeel bij den Waterstaat.

In 't gedeelte over Nederlandsch-Indië behoefden wij dit jaar weinig wijzigingen te brengen. Eenige wetten, reeds dikwijls door onze voorgangers opgenomen, lieten wij achterwege, met verwijzing naar vorige Almanakken.

Behalve de *Bataviasche havenwerken* achtten wij de *Waterwerken in de Afdeeling Demak*, en de *Werken tot behoud en verbetering van het vaarwater in den noordelijken ingang van straat Madoera*, te belangrijk om dit jaar niet in onzen Almanak op te nemen.

Ten slotte brengen wij onzen hartelijken dank aan allen die ons bij het samenstellen van dit gedeelte inlichtingen hebben verstrekt, en vooral aan Prof. Mr. B. H. PEKELHARING, die ook weêr dit jaar door zijne belangrijke hulp aan de Redactie, getoond heeft een warm hart te hebben voor ons Studentencorps.

De Commissie tot Redactie van
den Almanak voor 1884.

INLICHTINGEN.

Het doel van dit gedeelte in den Almanak is tweeledig:

I. Belangrijke bizonderheden onder het oog van den lezer te brengen.

II. Den lezer de plaatsen aan te wijzen, waar hij mededeelingen, te uitgebreid voor dit boekje, kan vinden.

De bronnen waaruit geput werd, waren voornamelijk:

a. Staats-Almanak voor het Koninkrijk der Nederlanden. (S. P.)

b. Regeerings-Almanak voor Nederlandsch-Indië. (S. P.)

c. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. (C 11.)

d. Bijvoegsel op dit Staatsblad, bevattende belangrijke Kon. besluiten of Ministriëele beschikkingen, welke niet in het Staatsblad voorkomen. (C 12 en 14.)

e. Alphabetisch register op het Staatsblad. (C. 12.)

f. » » » » Bijvoegsel op het Stbl. (C. 15.)

g. *Boogaard.* Wetten, decreten, besluiten en tractaten op den Waterstaat in Nederland. Met aanteekeningen. (C. 37.)

h. *Van Citters* en *van Roosendaal.* Wetten, besluiten, enz. betreffende de Spoorwegen in Nederland. (C. 74.)

i. Staatsblad van Nederlandsch-Indië. (C. 24.)

k. Staatscourant.

l. Bijblad van de Staatscourant, bevattende de Handelingen van de Staten-Generaal, en hiervan voornamelijk de Bijlagen, waar-

onder de Begrooting voor Nederland als Bijlage A en die voor Indië als Bijlage B afzonderlijk voorkomen.

---

a en *b* bevinden zich op de Phoenix, *c—l* op de Bibliotheek der Polytechnische School, onder de rubriek: *Rechtswetenschappen* en onder de letters en nummers, die er achter zijn geplaatst.

Alle Staatsbladen en alle andere werken zijn elk voor zich nog weder van een afzonderlijk register voorzien.

Van groot belang is ook: *Verslag aan den Koning over de openbare werken.* (Verschijnt eenmaal in het jaar.) (Waterbouwkunde, Wegen en Bruggen. A. 1.)

INHOUD

van het gedeelte betreffende

NEDERLAND.

DEPARTEMENT VAN WATERSTAAT, HANDEL EN NIJVERHEID.

Blz.

Het Departement..... 133

Afdeeling Waterstaat.

Organisatie van het Korps Ingenieurs van den Waterstaat.... 134
Reglementaire verordening en instructie voor de ambtenaren van den Waterstaat..... 139
Personeel van den Waterstaat..... 155
Provinciale Waterstaatsdienst..... 158
Personeel voor den aanleg van het kanaal van Amsterdam naar de Merwede..... 159
Landsgebouwen..... 161
Thorbecke's gevoelen omtrent den oorsprong en het karakter der waterschappen..... 163

Afdeeling Handel en Nijverheid.

Toezicht op het Stoomwezen..... 184
Toezicht op het Mijnwezen..... 185
Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op de Begrooting voor het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Dienst 1884..... 189

Spoorwegen.

A. Staatsspoorwegen..... 192
Toezicht op de Spoorwegdiensten..... 192

Blz.
Personeel bij den aanleg van Staatsspoorwegen..... 194
Exploitatie der Staatsspoorwegen..... 196
Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen..... 197
Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen voor het jaar 1884..... 203
Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op de Begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen voor het jaar 1884. 204
B. Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij..... 206
C. Nederlandsche Rhijn-Spoorwegmaatschappij..... 209
D. Nederlandsche Centraal-spoorwegmaatschappij..... 211
E—N. Andere spoorwegmaatschappijen..... 212
O. Lokaal-spoorweg Haarlem—Zandvoort..... 215

Stoomtramwegen.

A. Stoomtramwegen geëxploiteerd door Spoorwegmaatschappijen 215
B. Stoomtramwegen aangelegd en geëxploiteerd door Stoomtramwegmaatschappijen..... 216

Verschillende Vereenigingen.

Amsterdamsche Kanaalmaatschappij..... 222
Koninklijk Instituut van Ingenieurs..... 222
Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs..... 224
Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te Amsterdam .. 225
Wiskundig genootschap..... 227

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Het Departement..... 229

Afdeeling Materieel.

Personeel van het Korps Ingenieurs der Marine..... 232
Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het Departement van Marine voor het jaar 1884..... 233

NEDERLAND.

DEPARTEMENT VAN WATERSTAAT, HANDEL EN NIJVERHEID.

Bij Koninklijk Besluit van 6 November 1877 (Stbl. 194) is, met ingang van dien dag ingesteld een departement van algemeen bestuur, dat den naam zal dragen van het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Aan het hoofd van dat departement is de zorg opgedragen voor de uitvoering der wetten en wettelijke verordeningen betreffende den waterstaat, de spoorwegen, de posterijen, de telegraphie, de openbare middelen van vervoer, de scheepvaart, de Rijn-, Maas- en Scheldevaart, de zeevisscherijen, de stoomtoestellen, de inrichtingen welke gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken, het ijkwezen, de landverhuizers, het mijnwezen en de octrooien.

Het Departement.

Minister: J. G. VAN DEN BERGH,
Audientie: Donderdag ten 12 ure.

Secretaris-Generaal: Jhr. Mr. G. DE BOSCH KEMPER.

Afdeelingen Waterstaat A en B.
Raadadviseur: J. G. W. Fijnje.

Waterstaat A.

Rivieren, Kanalen, Wegen, Zee- en Havenwerken, Indijkingen, Waterschappen, enz.

Administrateur, chef der afdeeling: W. T. Koster.
Hoofdcommiesen: J. Margadant.
Mr. N. J. v. IJsselstein.
Mr. J. M. Hoog.

Waterstaat B.

Aanleg der Staatsspoorwegen. Toezicht op de Spoorwegen voor welker aanleg en exploitatie concessie is verleend.

Directeur, chef der afdeeling: N. T. Michaëlis.
Hoofdcommies: Jhr. E. van Citters.

Afdeeling Handel en Nijverheid.

Administr., chef der afd.: Mr. W. A. baron v. Verschuer.
Hoofdcommies: J. P. Breedveld.

AFDEELING WATERSTAAT.

Organisatie van het korps Ingenieurs van den Waterstaat.

Eene reorganisatie van het korps Ingenieurs en Opzichters van den Waterstaat, waardoor alle vroegere organisatiën zijn vervallen, is vastgesteld bij Koninklijk besluit van 8 Februari 1849 (Stbl. 6), sedert gewijzigd bij de Koninklijke Besluiten van 1853 (Stbl. 9),

1854 (Stbl. 2), 1855 (Stbl. 3), 1857 (Stbl. 190), 1866 (Stbl. 16), 1870 (Stbl. 48), 1871 (Stbl. 96), 1873 (Stbl. 31), 1874 (Stbl. 20) en bij dat van 1881 (Stbl. 56).

Tengevolge van deze herhaalde wijzigingen, is het korps Ingenieurs van den Waterstaat als volgt georganiseerd: (*)

Art. A.

Ter geregelde uitoefening van het vast te stellen bestuur van, en het toezicht op den Waterstaat, zullen er in het rijk zijn elf districten en twee inspectiën.

Art. B.

Het	1e	district	bestaat	uit	de	provincie	Groningen.
»	2e	»	»	»	»	»	Friesland.
»	3e	»	»	»	»	»	Drenthe.
»	4e	»	»	»	»	»	Overijsel.
»	5e	»	»	»	»	»	Gelderland.
»	6e	»	»	»	»	»	Noord-Brabant.
»	7e	»	»	»	»	»	Limburg.
»	8e	»	»	»	»	»	Utrecht.
»	9e	»	»	»	»	»	N.-Holland.
»	10e	»	»	»	»	»	Z.-Holland.
»	11e	»	»	»	»	»	Zeeland.

Art. C.

(Koninklijk Besluit van 1881, Stbl. 56.)

Art. 1. De eerste inspectie van den Waterstaat bestaat uit de 1e, 2e, 3e, 4e, 8e, 9e en 11e districten en de

(*) Bij het ministerie is in bewerking eene wet tot reorganisatie van den Waterstaatsdienst.

tweede inspectie uit de 5e, 6e, 7e, en 10e districten.

Art. 2. Het beheer in een district is opgedragen aan een Hoofd-Ingenieur. Door Ons kunnen, indien de belangen van den dienst dit vorderen, twee of meer districten onder het beheer van één Hoofd-Ingenieur worden vereenigd.

ART. D.

In elke inspectie is één inspecteur.

De algemeene dienst van den Waterstaat kan door Ons aan een Hoofd-Inspecteur, Inspecteur of Hoofd-Ingenieur wordee opgedragen (1870, Stbl. 48.)

Het beheer der groote rivieren is sedert 1 Januari 1875 van den gewonen waterstaatsdienst in de districten gescheiden en, met ingang van 1 April 1881, onder den Inspecteur in de tweede inspectie, opgedragen aan twee Hoofd-Ingenieurs.

Voor dat beheer zijn twee rivierdistricten verdeeld in vijf arrondissementen. Deze zijn:

1e Rivierdistrict.

Eerste Arrondissement,		Boven-Rijn en Waal.
Tweede	»	Pannerdensch kan., Neder-Rijn en Lek.
Derde	»	IJssel in Gelderland en Overijsel, Zwarte Water en Zwolsche diep.

2e Rivierdistrict.

Vierde Arrondissement,		Beide Merweden en Dordtsche waterwegen.
Vijfde	»	Maas en Amer; benevens de Rotterdamsche waterweg.

In elk district is een Hoofd-Ingenieur (1855, Stbl. 3).

De dienst van den Hoofd-Ingenieur in het 3e en 8e district kan door Ons aan een der ander nevensgelegen districten worden opgedragen (1866, Stbl. 16).

In elk district worden zooveel Ingenieurs en Adspirant-Ingenieurs geplaatst, als de behoefte van den dienst zal vorderen.

Art. E.

(Kon. Besluit van 1870, Stbl. 48 gewijzigd door dat van 1881 32. Art. 1.)

Behalve de Inspecteurs, bedoeld bij art. D., kunnen door Ons benoemd worden:

Vijf	Hoofd-Ingenieurs	1e	klasse.
Zes	»	2e	»
Twaalf	Ingenieurs	1e	»
Twaalf	»	2e	»
Twaalf	»	3e	»
Zes	Adspirant-Ingenieurs.		

Art. F.

(Kon. Besluit van 1881, Stbl. 32. Art. 2.)

De jaarlijksche bezoldiging van den Hoofd-Inspecteur, de Inspecteurs, de Hoofd-Ingenieurs en de Adspirant-Ingenieurs van den Waterstaat wordt bepaald als volgt:

Voor den	Hoofd-Inspecteur				f 6500,—
»	een Inspecteur				» 5500,—
»	» Hoofd-Ingenieur	1e	klasse		» 5000,—
»	» »	2e	»		» 4500,—
»	» Ingenieur	1e	»		» 3600,—

ART. I.

De Minister stelt instructies voor de ambtenaren van den Waterstaat vast.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Maart 1849 is vastgesteld eene Reglementaire Verordening en Instructie, ter uitvoering van het Koninklijk Besluit van 1849 (Stbl. 6) houdende reorganisatie van het korps ingenieurs van den Waterstaat.

Deze instructie is gewijzigd bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 17 Febr. 1882.

Ze luidt nu als volgt:

I. *Algemeene bepalingen.*

ART. 1. Onder ambtenaren van Rijks waterstaat worden verstaan de ambtenaren, behoorende tot het korps ingenieurs benevens de vaste opzichters van 's Rijks waterstaat.

ART. 2. Alle ambtenaren van den Rijks waterstaat gehoorzamen, met inachtneming van eene gepaste ondergeschiktheid tegenover hunne meerderen in rang, in het algemeen aan de ambtenaren onder wier bevelen zij zijn geplaatst.

Wanneer ambtenaren van gelijken rang voor denzelfden dienst werkzaam zijn, voert de oudste in dienst het bevel. Indien zij gelijk in dienstjaren zijn, is het bevel aan den oudste in jaren.

De ouderdom in dienst wordt gerekend naar den datum der laatste aanstelling.

ART. 3. Alle ambtenaren van den Rijks waterstaat

Voor een Ingenieur 2e klasse	f	2800,—
» » » 3e »	»	2000,—
» » Adspirant-Ingenieur	»	1200,—

De verhooging van bezoldiging van de thans in dienst zijnde Inspecteurs, Hoofd-Ingenieurs, Ingenieurs, en Adspirant-Ingenieurs kan door Ons met ingang van 1 Januari worden toegekend.

Art. G.

(Kon. Besluit van 1881, Stbl. 32. Art. 3.)

De in het vorig artikel benoemde hoofd-ambtenaren en ambtenaren declareeren ter vergoeding van reis- en verblijfkosten op den voet als ten hunnen aanzien is bepaald bij Onze besluiten van 1858 (Stbl. 51) en 1849 (Stbl. 62.)

De abonnementen voor bureaukosten bedragen voor:

den Hoofd-Inspecteur en de Inspecteurs ieder	f	1000,—
de Hoofd-Ingenieurs, ieder	»	800,—
de Ingenieurs, aan het hoofd van een bureau geplaatst, ieder	»	600,—

Art. H.

Bij Koninklijk Besluit van 1876 (Stbl. 162) werd het korps van vaste Opzichters geregeld als volgt:

25	Opzichters 1e klasse op een tractement van	f	1500,—
25	» 2e » » » » » »	»	1300,—
25	» 3e » » » » » »	»	1200,—
25	» 4e » » » » » »	»	1000,—

De Opzichters worden aangesteld door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

vestigen hunne gewone verblijfplaats naar aanwijzing van den Minister.

ART. 4. Ieder waterstaats-ambtenaar tracht in zijnen werkkring volkomen bekend te geraken met alles wat hem tot behoorlijke uitoefening van zijnen dienst nuttig kan zijn, waartoe behoort de kennis van den toestand en de behoeften van de landstreek over welke zijn dienst zich uitstrekt.

Hij legt zich tevens toe op kennis van den prijs der bouwstoffen en daggelden, in het belang van de juistheid der begrootingen.

ART. 5. Geen ambtenaar van Rijks waterstaat mag zich, zonder schriftelijke vergunning van den Minister, belasten met het ontwerpen, het uitvoeren van of het toezicht houden over werken, ondernomen door bijzondere besturen of particulieren.

ART. 6. Het is verboden aan iemand, niet uit den aard zijner betrekking tot kennisneming van dergelijke stukken bevoegd, mededeeling te doen van de memoriën, ontwerpen, teekeningen en kaarten, tot den dienst van den waterstaat behoorende en welke niet door den druk zijn bekend gemaakt.

ART. 7. Aan alle ambtenaren van den Rijks waterstaat is het verboden rechtstreeks of middellijk deel te nemen aan aanneming of levering van bouwstoffen, hetzij deze ten koste van het rijk of van particulieren geschiede.

Insgelijks mogen zij geen deel hebben in voorschotten aan aannemers, noch buiten de vervulling van hun dienstplicht, de belangen van de aannemers bij de administratie waarnemen.

Art. 8. Geen ambtenaar van den Rijks waterstaat, van welken rang ook, mag op eigen gezag leveringen bevelen, werken uitvoeren, of uitgaven hoe ook genaamd doen, zonder opdracht van zijn chef.

Alle hiermede in strijd gedane handelingen blijven voor rekening van den lastgever.

Gevallen van dadelijk dringende behoefte, om dreigende ongelukken of schaden te voorkomen, maken hierop uitzondering, mits daarvan onverwijld rapport worde gedaan.

In zoodanige omstandigheden zijn de ambtenaren gehouden, met oordeel en voorzichtigheid te handelen, door allen het noodige te doen verrichten, ten einde na bekomen lastgeving verder te kunnen handelen.

Art. 9. Geen ambtenaar is bevoegd, zonder toestemming van den Minister afwijking van de goedgekeurde bestekken en contracten te gelasten of te gedoogen, zoowel ten opzichte der te maken werken als van de hoeveelheid en de hoedanigheid der te leveren bouwstoffen.

Ingeval zulke afwijkingen onvermijdelijk en onverwijld moeten plaats hebben, wordt aan den onmiddellijken chef daarvan onverwijld kennis gegeven en de goedkeuring van den Minister gevraagd.

Art. 10. Ten einde den Minister, den hoofdinspecteur en de inspecteurs in staat te stellen over de bekwaamheid van de leden van het korps te oordeelen, worden alle teekeningen, ontwerpen, rapporten, memoriën, bestekken, begrootingen, enz. door de vervaardigers onderteekend en zooveel mogelijk in originali aan den Minister ingezonden, onder bijvoeging

der aanmerkingen en wijzigingen, waartoe die stukken aanleiding geven.

ART. 11. De hoofdinspecteurs, de inspecteurs en hoofdingenieurs zijn verplicht, van tijd tot tijd het archief der tot hun werkking behoorende ambtenaren in te zien, ten einde zich te verzekeren dat de ingekomen en de minuten van verzonden stukken behoorlijk bewaard worden en laatstgemelde in voldoenden duidelijken staat zijn; wijders dat van alles register wordt gehouden, dat de kaarten in goede orde en met aanduiding der zaak tot welke zij behooren bewaard worden, opdat bij verplaatsing, ontslag of overlijden, het geheele archief aan den daartoe bevoegden ambtenaar kan worden overgegeven.

ART. 12. Van de overgave en overneming van het archief der ambtenaren van den Rijks waterstaat wordt behoorlijk proces-verbaal in drievoud opgemaakt, en een der exemplaren aan den Minister ingezonden door tusschenkomst van den onmiddellijken chef.

ART. 13. Een ambtenaar van den Rijks waterstaat mag zich, zonder wettige redenen, op eigen gezag niet buiten de grenzen van zijn dienstkring en, behalve voor dienstzaken, niet van zijne standplaats verwijderen.

Hij behoeft daartoe verlof, dat aan of door tusschenkomst van zijn onmiddellijken chef moet worden gevraagd.

De ingenieur kan vijf dagen verlof aan de adspirantingenieurs en de opzichters toestaan en de hoofdinspecteur, inspecteur en hoofdingenieurs tien dagen

aan de ingenieurs, adspiranten en opzichters, zonder verplichting om daarvan rapport te doen.

Verlof voor langeren tijd, alsmede voor langer dan twee dagen aan den hoofdinspecteur, de inspeeteurs en hoofdingenieurs, wordt door den Minister verleend.

ART. 14. Wegens in den dienst gepleegde verkeerde handelingen, verzuimen en plichtverzaking en wegens wangedrag, kan aan de ambtenaren van 's Rijks waterstaat beneden den rang van ingenieur, door hun onmiddellijken chef worden opgelegd eene schorsing van ten hoogste vier dagen in dienst.

Daarvan wordt onmiddellijk rapport gedaan aan den hoofdingenieur, die de bevoegdheid heeft tot het opleggen van straf door middel van verdere schorsing òf in dienst, òf in bezoldiging, òf in beiden gezamenlijk, tot een maximum van acht dagen.

Van een en ander wordt onverwijld aan den Minister kennis gegeven.

ART. 15. Alle ambtenaren van den Rijks waterstaat leggen, alvorens in dienst te treden, in handen van den Minister of op zijne vergunning schriftelijk, den ambtseed of de belofte af, dat zij de werkzaamheden en plichten aan hun ambt verbonden, met ijver, getrouwheid en overeenkomstig de hun te geven instructiën zullen vervullen.

II. *Van den Hoofd Inspecteur.*

ART. 16. De hoofd-inspecteur is belast met de algemeene leiding van en het toezicht op den dienst van den Rijks waterstaat in haar geheelen omvang.

Het is voorts zijne roeping, in samenwerking met de inspecteurs, de belangen van het Rijk voor te staan en die met de belangen der verschillende besturen en van de ingezetenen te vereenigen, in dier voege dat, behoudens de eerstgenoemde ook de laatstgenoemde bevorderd worden.

ART. 17. Aan den hoofd-inspecteur is de leiding van den algemeenen dienst van den waterstaat opgedragen. Hij waakt voor de eenheid en het onderling verband bij de uitvoering der werken, welke aan het korps wordt toevertrouwd of aan zijn toezicht onderworpen.

ART. 18. Hij brengt jaarlijks aan den Minister verslag uit over al de leden van het korps, en onderwerpt aan den Minister, jaarlijks vóór April het ontwerp van een verslag aan den Koning over de openbare werken in het afgeloopen jaar.

ART. 19. Hij draagt zorg voor de bevordering, het ontslag en de verplaatsing van de ambtenaren en de verdere maatregelen, die in het belang van den dienst noodig zijn.

Van hem gaan de voorschriften uit ter uitvoering van de bepalingen, die door den Minister voor den werkkring der ambtenaren van den Rijks waterstaat worden gemaakt.

ART. 20. Hij doet, vóór Juli van elk jaar, aan den Minister elk voorstel betreffende de op de staatsbegrooting voor het volgend jaar voor te stellen uitgaven ten behoeve van den dienst van den Rijks waterstaat.

ART. 21. Hij roept, zoo dikwijls hij dit noodig

acht, de beide inspecteurs tot het houden eener vergadering op, ter behandeling van zaken in het belang van den dienst.

In bijzondere gevallen kan hij tot het bijwonen van zoodanige vergadering, ook een of meer der hoofdingenieurs en ingenieurs oproepen.

ART. 22. Hij is bevoegd zich te begeven op alle werken, welke door den Rijks waterstaat worden uitgevoerd of aan zijn toezicht zijn onderworpen, en zich op zijne reizen door de betrokken waterstaatsambtenaren te doen vergezellen.

ART. 23. Hij staat in onmiddellijke betrekking tot den Minister met wien hij eene geregelde briefwisseling voert.

Hij is bevoegd, met de inspecteurs in briefwisseling te treden en hun inlichtingen en opgaven te vragen. Hij is ook bevoegd, in briefwisseling te treden met de Commissarissen des Konings in de provinciën.

III. *Van de Inspecteurs.*

ART. 24. De inspecteurs zijn belast met het toezicht op den dienst van den Rijks waterstaat binnen hunne inspectie.

Het is voorts hunne roeping de belangen van het Rijk voor te staan en die met de belangen der verschillende besturen en van de ingezetenen te vereenigen, in dier voege dat, behoudens de eerstgenoemde ook de laatstgenoemde bevorderd worden.

ART. 25, Hun werkkring van toezicht strekt zich in de eerste plaats uit tot alle werken, die door den

Rijks waterstaat worden uitgevoerd of onderhouden; wijders over alles wat betreft den waterstaat, de wegen, bruggen en veren daaronder begrepen, zonder onderscheid of de kosten daarvan worden betaald door het Rijk of op eene andere wijze gevonden, en voor zoover een en ander invloed heeft op of in verband staat met de algemeene Rijks belangen.

ART. 26. Zonder bijzondere lastgeving van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid hebben de inspecteurs geen bestuur of beheer over werken, uitgezonderd in gevallen van dringende noodzakelijkheid en bij afwezigheid of ontstentenis der gewone waterstaats-ambtenaren.

ART. 27. Wanneer bij uitzondering het beheer van eenig werk door den Minister aan een inspecteur is opgedragen, volgt deze de regelen, die omtrent zoodanig beheer voor de hoofdingenieurs zijn voorgeschreven.

ART. 28. Bij de werken, die van Rijkswege in hunne inspectiën worden gemaakt of onderhouden, zien zij toe, dat deze overeenkomstig de goedgekeurde bestekken en ontwerpen worden uitgevoerd.

Bij hunne inspectiën kunnen zij zich door de hoofdingenieurs en door de ingenieurs doen vergezellen.

ART. 29. De inspecteurs houden een streng toezicht over het personeel der Rijks waterstaats-ambtenaren in hunne inspectie en maken zich bekend met hunne kunde, dienstijver en gedrag.

In den aanvang van ieder jaar doen zij, onder overlegging van de rapporten der hoofdingenieurs, een rapport nopens al de leden van het korps in hunne

inspectie aan den hoofdinspeeteur, opdat deze, met overlegging van de rapporten der inspecteurs in staat zij den Minister in te lichten wie in betrekking tot kunde, dienstijver, gedrag en geschiktheid bij bevordering in aanmerking kan komen, of wie in een of ander opzicht onverhoopt eenige terechtwijzingen moet ontvangen.

ART. 30. Van tijd tot tijd, en vooral in het tijdvak dat de werken worden uitgevoerd, doen zij inspectiën der voornaamste werken in art. 25 bedoeld.

Te dien einde hebben zij de bevoegdheid zich te begeven op alle werken van waterstaat, in dat artikel omschreven.

ART. 31. De inspecteurs zenden, vóór Juni van ieder jaar, de ontwerp-begrootingen der hoofdingenieurs met de noodige toelichtingen en hun advies aan den hoofdinspecteur.

ART. 32. Bij buitengewone of algemeene riviercorrespondentie, voert de inspecteur, belast met het toezicht op het beheer der rivieren, bevel, overeenkomstig het reglement voor den dienst der riviercorrespondentie, en alle ambtenaren van den Rijks waterstaat daarbij geplaatst, staan alsdan bepaaldelijk onder zijne bevelen. Hij brengt jaarlijks aan den Minister het verslag uit over de riviercorrespondentie.

ART. 33. De inspecteurs staan in onmiddellijke betrekking tot den Minister, met wien zij eene geregelde briefwisseling voeren.

Zij zijn bevoegd, zoowel onderling als met de hoofdingenieurs in briefwisseling te treden en hun

inlichtingen en opgaven te vragen ter geregelde volbrenging hunner dienstwerkzaamheden.

Zij zijn ook bevoegd in briefwisseling te treden met de Commissarissen des Konings.

IV. *Van de Hoofd-ingenieurs.*

ART. 34. De hoofdingenieurs houden het oog op de deugdelijke uitvoering der werken, overeenkomstig de daarvoor goedgekeurde bestekken.

In den regel doen de ingenieurs de opnemingen der werken en maken daarvan verbaal op.

De hoofdingenieurs zijn evenwel bevoegd dat zelf te doen; voor belangrijke werken wordt hun dit aanbevolen.

Zij geven certificaten van betaling af.

Zij dragen in tijds de maatregelen tot onderhoud der werken voor.

ART. 35. De hoofdingenieurs zijn verantwoordelijk voor de vervaardiging der ontwerpen van alle werken in hun district; zij doen opmaken de berekeningen en begrootingen van kosten, benevens goede en volledige bestekken, zorgende dat de prijzen gesteld worden overeenkomstig de plaatselijke en tijdelijke omstandigheden, alsmede naar den aard der bewerkingen.

In den geleidenden brief bij de inzending of in de memorie van toelichting wordt het doel van het werk en de bijzondere constructiën, naarmate van het belang der zaak, behoorlijk ontwikkeld of beredeneerd.

Alle ontwerpen van werken worden door tusschenkomst der Commissarissen des Konings aan den Minister gezonden, behalve die, betrekking hebbende

op het beheer der groote rivieren, welke door tusschenkomst van den inspecteur aan den Minister gezonden worden.

De hoofdingenieurs wonen de aanbestedingen bij en maken een beknopt rapport van den afloop, houdende hunne consideratiën over den aannemingsprijs, de geschiktheid en de soliditeit der aannemers en borgen, alsmede hun advies tot goed- of afkeuring der aanbesteding.

Dit rapport en het besluit van den Minister worden, door tusschenkomst van den Commissaris des Konings, verzonden, behalve voor de werken der groote rivieren, waaromtrent de inzending rechtstreeks geschiedt.

Art. 36. De briefwisseling van de hoofdingenieurs met den Minister heeft in den regel plaats door tusschenkomst van den Commissaris des Konings of den inspecteur. Hiervan is uitgezonderd de inzending van stukken van comptabelen aard en andere door den Minister te bepalen, welke rechtstreeks aan den Minister geschiedt.

In spoedvereischende gevallen heeft de briefwisseling met den Minister rechtstreeks plaats, en wordt door den hoofdingenieur zoo noodig een afschrift van zijn rapport, binnen 24 uren, aan den Commissaris des Konings, aan den inspecteur of aan beiden gezonden.

De hoofdingenieurs zijn aan den hoofdinspecteur en aan de inspecteurs verantwoording verschuldigd nopens alle opmerkingen, door dezen gemaakt betreffende onderwerpen van den dienst.

ART. 37. De hoofdingenieurs zijn bevoegd, aan waterschaps-, gemeente- en andere besturen inlichtingen te vragen.

ART. 38. Bij rampen of buitengewoon gevaar en bijzondere omstandigheden, den dienst betreffende, geven zij daarvan onmiddellijk kennis aan den Minister, Commissaris des Konings, hoofdinspecteur en inspecteur.

Naarmate van omstandigheden bepalen zij zich bij een eerste rapport tot eene bloote kennisgeving, om bij latere, zoo spoedig mogelijk volgende rapporten in meer bijzonderheden te treden.

Zij nemen aanvankelijk de onverwijld noodige maatregelen, om gevaar af te weren of voor te komen, of schade te beletten.

Zij dragen de noodige maatregelen onverwijld voor, en handelen overeenkomstig de bepalingen in art. 8 nader omschreven.

De hoofdingenieurs dragen zorg bekend te zijn en te blijven met den staat van het district in het algemeen en van alle waterstaats-werken in het bijzonder, vooral van die welke ten laste van het Rijk zijn of moeten worden gemaakt en onderhouden.

Vóór den 15en van iedere maand zenden zij aan den inspecteur een rapport nopens de vordering der werken.

Zij zien toe op de goede uitvoering der werken en leveringen, en in het algemeen op het goed beheer van de ingenieurs en opzichters.

Eenmaal 's jaars, vóór Juli, brengen zij door tusschenkomst van den inspecteur en hoofdinspecteur, aan den Minister een algemeen verslag uit over den

toestand en de behoeften van hun district, ingericht volgens hun te verstrekken model.

ART. 40. Zij onderhouden eene goede verstandhouding met al de besturen waarmeê zij in aanraking komen, in het oog houdende dat, onverminderd hun plicht om toe te zien dat geene werken gemaakt worden of in verval geraken, in strijd met de algemeene belangen, zij nimmer eenigen anderen invloed op die besturen kunnen uitoefenen dan die eene welwillende medewerking tot bevordering der wederzijdsche belangen beoogt.

ART. 41. De werkkring van de hoofdingenieurs strekt zich uit over den geheelen omvang van den dienst, die hun is toevertrouwd.

Zij houden nauwlettend toezicht op het gedrag hunner onderhoorigen, en brengen vóór het einde van het jaar een rapport over dezen uit aan den inspecteur, onder overlegging van de rapporten der ingenieurs.

ART. 42. Zij zorgen, dat te zijner tijd de noodige peilingen en veldwerkzaamheden geschieden, om den stand van zaken en den veranderlijken loop der rivieren en van de stroomingen langs de kusten na te gaan, voor zoover een en ander in verband staat met hunnen dienst en ten einde in het algemeen belang tijdig maatregelen te kunnen voorstellen.

ART. 43. De hoofdingenieurs zenden, vóór Mei van ieder jaar, de ontwerp-begrooting van het volgend jaar voor hun district, volgens door of van wege den Minister te geven modellen en instructiën aan den inspecteur.

Voor zoover op de ontwerp-begrooting aanvraag van fondsen wordt gedaan voor belangrijke nieuwe werken, zijn zij gehouden de voorstellen daartoe met de noodige toelichting, vóór Maart van het jaar, waarin de begrooting wordt ingezonden, aan den inspecteur te doen toekomen.

ART. 44. De hoofdingenieurs zenden, vóór den 5en van iedere maand, aan den inspecteur hunne declaratiën wegens reis- en verblijfkosten over de afgeloopen maand, benevens die van de onder hen dienende ingenieurs. Bij elke declaratie wordt eene afzonderlijke nota gevoegd, waarbij het doel van elke reis wordt opgegeven.

De nota's der ingenieurs en adspirantingenieurs worden door den hoofdingenieur, zooveel noodig met zijne opmerkingen, bij de declaratiën gevoegd.

V. *Van de Ingenieurs en de Adspirant-Ingenieurs.*

ART. 45. De ingenieurs en adspirantingenieurs staan onder de onmiddellijke bevelen van den hoofdingenieur in hun district, of van den hoofdinspecteur, den inspecteur of hoofdingenieur, aan wien zij zijn toegevoegd; zij geven hun rekenschap van al hunne werkzaamheden.

Hun werkkring wordt bepaald door den Minister of op diens machtiging, door den hoofdambtenaar, onder wiens bevelen de ingenieur is geplaatst.

ART. 46. De ingenieurs, dienstdoende in eenig arrondissemet, zijn, behalve met de vervaardiging der ontwerpen, begrootingen, bestekken, enz. hun door den hoofdingenieur opgedragen, meer bepaald be-

last met de goede uitvoering der werken en de bijzonderheden van den dienst; het keuren der materialen, het toezicht op de werken, het nakomen der besteksbepalingen en de goede oplevering der werken, waarvan zij de verbalen opmaken, die tot afgifte der certificaten noodig zijn; het verrichten of surveilleeren der waterpassingen, peilingen, metingen, enz.

Vóor Juni van ieder jaar, brengen zij aan den hoofdingenieur verslag uit over den toestand en de behoeften van hun arrondissement.

ART. 47. De plichten der ingenieurs, die aan eenig ander lid van het korps zijn toegevoegd, vloeien voort uit die welke aan hunnen onmiddellijken chef zijn opgedragen. Zij handelen bij de uitoefening hunner dienstverrichtingen naar zijne aanwijzing.

ART. 48. De adspirantingenieurs zijn bestemd om te worden toegevoegd aan andere leden van het korps, ten einde hun hulp te verleenen en zich op deze wijze tevens voor den dienst te bekwamen.

ART. 47 is op hen toepasselijk.

VI. *Van de Opzichters.*

ART. 49. De opzichters, aan het korps der ingenieurs van 's Rijks waterstaat toegevoegd, verleenen hulp aan de ingenieurs bij het doen van opnemingen, metingen, peilingen en waterpassingen, bij het maken van ontwerpen, begrootingen en rapporten, het verzamelen van gegevens, enz. en het houden van opzicht over de werken.

Hun werkkring wordt bepaald door den Minister

of op diens machtiging door den hoofdambtenaar, onder wiens bevelen de opzichter is geplaatst.

Zij zijn meer bepaaldelijk belast met het dagelijksche opzicht over de werken, en zorgen voor eene deugdelijke levering en verwerking der materialen overeenkomstig de bestekken.

Elk hoofdingenieur geeft aan de hem toegevoegde opzichters in zijn district meer bijzondere instructies.

Dit artikel is ook toepasselijk op de buitengewone en tijdelijke opzichters.

Personeel van den Waterstaat.

ALGEMEENE DIENST.

P. Caland, Hoofd-Inspecteur, 's Gravenhage.
W. Verweij Az., Ingenieur 2e klasse, 's Gravenhage.
H. Wortman, Adspirant-Ingenieur, 's Gravenhage.
W. K. Behrens, Adspirant-Ingenieur, 's Gravenhage.
J. Nelemans, Adspirant-Ingenieur, 's Gravenhage.

Inspectiën van den Waterstaat.

EERSTE INSPECTIE.

J. F. W. Conrad, Inspecteur, 's Gravenhage.
P. C. van Kerckhoff, Adspirant-Ingenieur, toegevoegd aan den Inspecteur, 's Gravenhage.

Kanaal van Amsterdam naar de Merwede.

J. M. F. Wellan, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Utrecht.
J. Kluit, Ingenieur 2e klasse, Amsterdam.
G. A. Escher, Ingenieur 2e klasse, Gorinchem.
P. H. Kemper, Ingenieur 2e klasse, Utrecht.
A. E. Kempees, Ingenieur 3e klasse, Vreeswijk.

Eerste en tweede district (Groningen en Friesland).

J. Strootman, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Groningen.
J. J. Roelants, Ingenieur 1e klasse, Groningen.
H. E. de Bruijn, Ingenieur 1e klasse, Leeuwarden.

Derde en vierde district (Drenthe en Overijsel).

L. A. Reuvens, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Zwolle.
P. Loke, Ingenieur 1e klasse, Zwolle.
D. N. Labrijn, Ingenieur 2e klasse, Zwolle.
C. A. Jolles, Ingenieur 3e klasse, Assen.

Achtste en negende district (Utrecht en Noordholland).

L. J. du Celliée Muller, Hoofd-Ingenieur 1e kl., Haarlem.
Th. Bleckman, Ingenieur 1e klasse, Utrecht.
W. J. S. J. Blom, Ingenieur 1e klasse, Amsterdam.
J. W. Welcker, Ingenieur 1e klasse, Alkmaar.
B. Hoogenboom, Ingenieur 2e klasse, Hoorn.

Elfde district (Zeeland).

A. J. Brevet, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Middelburg.
J. A. E. Musquetier, Ingenieur 2e klasse, Vlissingen.
C. B. Schuurman, Ingenieur 2e klasse, Ter Neuzen.
N. A. M. van den Thoorn, Ingenieur 3e klasse, Goes.

TWEEDE INSPECTIE.

H. S. J. Rose, Inspecteur, 's Gravenhage.
F. Doffegnies, Adspirant-Ingenieur, toegevoegd aan den Inspecteur, 's Gravenhage.

Rotterdamsche Waterweg onder beheer van den Hoofd-Ingenieur in het 2e rivierdistrict G. VAN DIESEN.

W. F. Leemans, Ingenieur 1e klasse, Rotterdam.
D. J. Steyn Parvé, Ingenieur 3e klasse, Hoek van Holland.

Verlegging van den mond der Maas.

C. F. M. H. Schnebbelie, Ingenieur 1e klasse, 's Hertogenbosch.
R. P. J. Tutein Nolthenius, Ingenieur 3e klasse, 's Hertogenbosch.
M. Caland, Ingenieur 3e klasse, 's Hertogenbosch.

Vijfde district (Gelderland).

A. L. de Bruijn Kops, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Arnhem.
Jhr. A. O. van den Santheuvel, Ingenieur 1e kl., Arnhem.
R. O. van Manen, Ingenieur 1e klasse, Zutfen.

Zesde district (Noordbraband).

A. M. K. W. baron van Ittersum, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, 's Hertogenbosch.
A. Keurenaer, Ingenieur 2e klasse, Vught.
Jhr. C. de Jong van Beek en Donk, Ingenieur 3e kl., Breda.

Zevende district (Limburg).

J. de Kruijff, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Maastricht.
A. A. Bekaar, Ingenieur 2e klasse, Maastricht.

Tiende district (Zuidholland).

L. H. J. J. Mazel, Hoofd-Ingenienr 1e klasse, 's Gravenhage.
W. H. Hubrecht, Ingenieur 1e klasse, 's Gravenhage.
E. R. van Nes van Meerkerk, Ingenieur 3e klasse, Brielle.

RIVIER-BEHEER.

Eerste Rivierdistrict.

J. van der Toorn, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, 's Gravenhage.

Eerste arrondissement (Boven-Rijn en Waal).

J. W. G. Stieneker, Ingenieur 1e klasse, Nijmegen.
J. G. Ermerins, Ingenieur 3e klasse, Tiel.

Tweede arrondissement (Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn en Lek).

R. J. Castendijk Jr., Ingenieur 3e klasse, Utrecht.

Derde arrondissement (IJsel in Gelderland en Overijsel, Zwarte Water en Zwolsche Diep).

J. C. Ramaer, Ingenieur 3e klasse, Kampen.

Tweede Rivierdistrict.

G. van Diesen, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, 's Gravenhage.

Vierde arrondissement (Boven-, Beneden- en Nieuwe Merwede en Dordtsche Waterwegen).

C. de Bruijn, Ingenieur 2e klasse, Dordrecht.
H. F. Beijerman, Ingenieur 3e klasse, Dordrecht.

Vijfde arrondissement (Maas en Amer).

A. van Hooff. Ingenieur 1e klasse, 's Hertogenbosch.
R. H. Gockinga, Adspirant-Ingenieur, 's Hertogenbosch.

Ingenieurs met onbepaald verlof.

J. A. A. Waldorp, Hoofd-Ingenieur 1e klasse.
J. Dirks, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
J. van der Vegt, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Hoofd-Ingenieur bij den provincialen Waterstaatsdienst in Zuid-Holland.
E. Steuerwald, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, gedetacheerd bij de Polytechnische School te Delft.
J. Mulder, Ingenieur 2e klasse, gedetacheerd bij den aanleg van Staatsspoorwegen.
Ph. W. van der Sleyden, Ingenieur 2e klasse, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Provinciale Waterstaatsdienst.

Bij elke provincie is het besluit vermeld, waarbij de instelling van een afzonderlijken provincialen waterstaatsdienst door koning is goedgekeurd.

Personeel van den Provincialen Waterstaatsdienst.

Noord-Brabant. (Kon. Besluit 11 Sept. 1875, n⁰. 30.)
Hoofd-Ingenieur: F. C. Bake, 's Hertogenbosch.
Ingenieur: H. J. L. M. van Schevichaven, 's Bosch.
Adj.-Ingenieur: P. H. A. van Wamel.

Gelderland. (Kon. Besluit 10 Nov. 1864, n⁰. 59.)
Ingenieur: M. A van Idsinga, Arnhem.
Adj.-Ingenieur: J. Böthlingk, Arnhem.

Zuid-Holland. (Kon. Besluit 2 Febr. 1874, n⁰. 15.)
Hoofd-Ingenieur: J. van der Vegt, 's Gravenhage.

Noord-Holland. (Kon. Besluit 8 Sept. 1881, n⁰. 20.)
Hoofd-Ingenieur: J. Scholtens, Haarlem.

Overijsel. (Kon. Besluit 8 Sept. 1881, n⁰. 20.)
Ingenieur: A. Deking Dura, Zwolle.

Friesland. (Kon. Besluit 7 Febr. 1876, n⁰. 17.)
Hoofd-Ingenieur: S. J. Vermaes, Leeuwarden.
Ingenieur: A. Gorter, idem.

Groningen. (Kon. Besluit 6 Mei 1864, n⁰. 31.)
Hoofd-Ingenieur: J. Kater Tzn., Groningen.
Ingenieur: G. Wind, idem.

Drenthe. (Kon. Besluit 28 Aug. 1876, n⁰. 3.)
Prov. Ingenieur: J. P. Havelaar, Assen.
Ingenieur: J. P. Hofstede, idem.

Zeeland. (Kon. Besluit 8 Sept. 1881, n⁰. 20.)
Hoofd-Ingenieur: M. B. G. Hogerwaard, Middelburg.
Ingenieur: W. de Man, Neuzen.
Ingenieur: C. L. M. Lambrechtsen. Goes.
Ingenieur: Jhr. C. C. Th. Six Hzn., Zieriksee.

Limburg. (Kon. Besluit 11 Aug. 1881, n⁰. 12.)
Ingenieur: J. W. H. Bauduin.

Utrecht. (Kon. Besluit 8 Sept. 1881, n⁰. 20.)
Ingenieur: K. van Rijn, Utrecht.

Het Personeel bij den aanleg van het kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede,

volgens de wet van 29 Juli 1881 (Stbl. N°. 143).

J. F. W. Conrad, Inspecteur in de 1e Inspectie, 's Gravenhage.
J. M. F. Wellan, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Utrecht.

Sectie Amsterdam.

(Amsterdam—Maarssen.)

Sectie-Ingenieur:

J. Kluit, Ingenieur 2e klasse, Amsterdam.

Adjunct-Ingenieurs:

G. Roodenburch.
D. J. van Lennep.
F. L. S. F. Baron v. Tuijll v. Serooskerken.
P. A. Melchior.
} Amsterdam.

Sectie Utrecht.

(Maarssen—de Lek.)

Sectie-Ingenieur:

P. H. Kemper, Ingenieur 2e klasse, Utrecht.

Ingenieur:

A. E. Kempees, Ingenieur 3e klasse, Vreeswijk.

Adjunct-Ingenieurs:

Th. J. Rosskopf, Utrecht.
O. J. Vaillant, Jutphaas.
W. J. Bierens de Haan, Utrecht.
F. J. des Tombe, Utrecht. (1)

---

(1) De Adjunct-Ingenieur J. W. van Marle van de Sectie Utrecht is onlangs bij den Waterstaat in Indië benoemd en nog niet vervangen.

Sectie Gorinchem.

(Van de Lek tot de Merwede.)

Sectie-Ingenieur:

G. A. Escher, Ingenieur 2e klasse, Gorinchem.

Adjunct-Ingenieurs:

J. Groenendaal Jzn.
J. G. van der Muelen.
R. Haagsma.
J. A. Stoop.
} Gorinchem.

LANDSGEBOUWEN.

Het beheer der landsgebouwen omvat de oprichting en het onderhoud van de Rijksgebouwen in de residentie en van al de Rijksgebouwen in gebruik bij de posterijen, de telegrafie en het ijkwezen, alsmede bij de administratiën van de belastingen, de invoerrechten, de hypotheken en het kadaster. Het bevat ook het ontwerpen van gebouwen ten behoeve van de Departementen van Waterstaat, Handel en Nijverheid, en van Financiën, de beoordeeling van de ontwerpen en het toezicht op de uitvoering van gebouwen, waarvoor Rijkssubsidie wordt gevraagd of verleend en de beoordeeling van de ontwerpen van nieuwe of der inrichting van bestaande gebouwen, die voor den post-, telegraaf- en ijkdienst door Ge-

meenten of bijzondere personen aan den Staat worden verhuurd.

Het beheer is verdeeld in twee districten.

Het 1e district strekt zich uit over de provinciën Friesland, Groningen, Drenthe, Overijsel, Gelderland en Utrecht.

Bouwkundige:	C. H. Peters, 's Gravenhage.
Hoofdopzichters:	D. Fokkens, Zwolle.
»	L. Faber, 's Gravenhage.
Opzichter:	J. W. van Oort, Zwolle.

Het 2e district strekt zich uit over de provincien: Noord- en Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

Bouwkundige:	Jhr. J. P. E. Hoeufft, 's Gravenhage.
Hoofdopzichters:	J. A. Weinberg, 's Gravenhage.
»	G. D. Wijndels de Jong, Amsterdam.
»	J. J. G. Rinkes, Breda.

THORBECKE'S GEVOELEN OMTRENT DEN OORSPRONG EN HET KARAKTER DER WATERSCHAPPEN.

In het jaar 1843 schreef de hoogleeraar Thorbecke een voor ons waterstaatsrecht allerbelangrijkst opstel. De aanleiding daartoe vond hij in de wijze, waarop in Gelderland een reglement voor de rivierpolders was tot stand gebracht. Hij koos den vorm van een brief aan een lid der Staten van Gelderland. Op onwederlegbare wijze betoogt de geleerde schrijver de ongrondwettigheid van het reglement. Voorts geeft hij eene even scherpzinnige als vrijzinnige uitlegging van art. 220 der Grondwet, hetwelk over de reglementen der waterschappen handelde. Deze beschouwing leidde den schrijver tot den oorsprong en het karakter der waterschappen. Wat hij dienaangaande, in zijn eigenaardigen, kernachtigen stijl, in het midden brengt, verdient, naar onze bescheidene meening, ook thans nog alle aandacht en waardeering.

Wij laten hier volgen wat voorkomt op blz. 39 – 63 van den Brief aan een lid der Staten van Gelderland, over de Macht der Provinciale Staten, uit art. 220 der Grondwet. (1)

Tot dusver de uitleg der Grondwet. Gij geeft wellicht toe, dat zij den ruimen zin, dien ik er in vinde,

(1) Wij hebben ons de vrijheid veroorloofd, enkele zinsneden te spatiëeren. De Red.

kan hebben. Maar gij beroept u op den aard der zaak, en op de geschiedenis. De poldergenootschappen, zegt gij, zijn burgerrechtelijke lichamen, op overeenkomst gegrond, en de overheid behandelde ze steeds als zoodanig.

Gij laat den oudsten tijd getuigen. Gij verklaart met den heer Brouwer, (1) volgens Meijer, (2) de eerste formatie van gemeenten hier te lande uit vereeniging tegen het water.

Is dit juist, was polder gemeente, dan was dijkrecht van het tijdstip af, waarop men hier gemeenten kende, niet, zooals wordt beweerd, privati, maar publici juris. Uwe gemeente is de eerste Staat, dijkrecht het eerste Staatsrecht. Het werd, als zaak der gemeente, aan de willekeur der bijzondere personen onttrokken.

Aan het hoofd der gemeente kwam, onder de Fransche Monarchie, de graaf als Koninklijk ambtenaar, wiens macht, na den val der Carolingische inrichting in de negende eeuw, erfelijk, en vervolgens de grond der Landsheerlijkheid werd.

Wij kwamen dus, van uwe premissen, op den kortsten weg aan waar wij, geloof ik, moeten wezen; tot erkenning van het overheidsrecht over den waterstaat.

Ik durf die premissen echter, hoezeer zij mij de wapens in de hand geven, niet overnemen; in zooverre daarbij een volk van bewoners of aankomelin-

---

(1) In zijne Proeve ten betoog der dringende behoefte van dijk- en polderzaken in Gelderland aan eene grondwettige herstelling. Zalt-Bommel, 1842.

(2) Instit. judiciair. IV. p. 23. sqq.

gen wordt ondersteld, tusschen welke, vóór de poldergemeenschap, geene rechtsverbintenis bestond. Uwe voorstelling, streng genomen, sluit, in hare gevolgen, overeenkomst tusschen bijzondere personen over dijkzaken geheel uit. Het is evenwel buiten twijfel, dat zoodanige verdragen ontelbare malen zijn aangegaan. De theorie van Meijer verklaart ook bloot het ontstaan van plaatselijke gemeenten. Maar de oudste bevolking dezer landen, waartoe onze historische verbeelding kan opklimmen, leefde reeds in groote, zelfstandige volksgemeenten, waarvan de plaatselijke gemeenten onderdeelen waren. Er zijn sporen, (1) vooral in de Friesche geschiedenis, waaruit men mag vermoeden, dat hier en daar, waar men meest bloot lag, waterafleiding en bedijking reeds onder het gezag der volksgemeente heeft gestaan. Als stukken of overblijfselen dier vroegste rechtsorde ware ik genegen te beschouwen zoowel vele poldergemeenschappen, wier grenzen wij later, in de XIIIe en XIVe eeuw, met die der graaflijke ambsdistricten zien overeenstemmen; als onderscheidene gemeenrechtelijke, soms zeer strenge, grondstellingen van water- en dijkgebied; b. v. het recht om de noodige aarde te halen ten naasten lande en ter minste schade, eerst buitendijks, dan binnendijks (2); het recht van spasteking; het boezemrecht.

---

(1) Zie de dissertatie de jure circa aggerum aquarumque curam in insula Walacriae instituto, door den Heer W. A. Snouck Hurgronje in 1837 te Utrecht verdedigd, p. 15 sqq.

(2) Als een oud recht beschreven in de Ordonnantie van Keizer Karel V. 1537 op den Lekkendijk bovendams, art. 16, Utr. Plb. II. p. 70.

Dan ik waag niet te beweren, dat de waterstaat alom volksgemeentelijk was. De volksgemeenten werden binnen de meeste provinciën vervolgens (lees: achtereenvolgens) gedurende de tiende en elfde eeuw, in erfelijke graafschappen of heerlijkheden ontbonden. Na deze omwenteling moesten ook op vele plaatsen, waar tot dusver de waterstaat een tak van publiek recht was geweest, overeenkomsten de vorige inrichting vervangen.

Ik kome tot uw stelsel terug; dat gij, door het met de theorie van Meijer te verbinden, tegen u zelven keerdet. Ik wil het vrijer, denkelijk meer overeenkomstig met uwe eigenlijke meening, uitleggen. De overheid, dit is, geloof ik, uw beginsel, heeft zoo min de eerste dijken, waterleidingen of sluizen verordend, als de eerste woningen en dorpen op haar gebod zijn ontstaan. Bijzondere personen, alleen of bij vereeniging, legden, tot beveiliging hunner eigendommen, dergelijke werken naar goedvinden aan. Onze oudste landsheerlijke dijkbrieven, die van de dertiende en volgende eeuwen, zijn niet anders, dan bevestiging van het recht dier bijzondere ondernemingen geweest.

Deze voorstelling is, geloof ik, eenzijdig, enkel gegrond op feiten, waaruit vaak de eerste aanleg van waterweringen ontsprong. Doch het begin is niet het geheel, noch de regel aller volgende ontwikkeling. Het bestel over den waterstaat is uit den aard niet privaatrechtelijk. Het is in 't wezen een deel der Landsregeering, dat ook de provincie-overheid zich al zeer tijdig aantrok.

Bij de wijze van verdediging tegen het water had-

den velen of allen belang. Afzonderlijke bemoeiing bleek niet voldoende, of zelfs nadeelig, te zijn. Men besefte de noodzakelijkheid van onderwerping aan algemeene voorwaarden en één stelsel.

Zelfs in de Groningsche Ommelanden, waar, uit eigenaardige oorzaken, de autonomie der zijl- en dijkgenootschappen onbeperkter, dan in eenige andere onzer provinciën, bleef, ziet men reeds zeer vroeg de zijlvestenijen der kerspelen verbonden tot meer omvattende schepperijen, en de rechters der onderscheidene schepperijen op warfdagen vergaderen. (1) Een bijzonder genootschap, eene plaatselijke gemeente mocht, en mag nog heden, huishoudelijke maatregels nemen. Sluit dit eene vrijheid in om allerlei waterweringen te maken? Geenszins. Waterwerken zijn vooreerst met de publieke zaak in onmiddellijke aanraking, zooverre zij op den loop en het gebruik van openbare stroomen invloed hebben. Voorts is de waterstaat een gebied, waarop in den regel niemand enkel voor zich zelven kan zorgen, zonder een ander te schaden.

Een tijd lang kon de strijd tusschen buren, hier en daar, onder gunstige omstandigheden, in verdrag worden opgelost. Dan hoe meer de bevolking toenam, en hare deelen zich aaneen sloten, des te duidelijker moest men inzien, dat 'tgeen door bijzondere personen of gemeenten tot waterkeering stuksgewijze wierd ondernomen, doorgaans in grooter of kleiner

---

(1) Zie Halsema, ov. den regeringsvorm der Ommelanden, in Verhandel. pro excol. jure patr. II. p. 516 sqq., 545 sqq., 558 sq.

kring, rechtstreeks of bij gevolg, het gansche land betrof, en alzoo wetgeving van hooger hand eischte.

Hierin beginnen, met de dertiende en veertiende eeuw, Landsverordeningen te voorzien. De Graaflijkheid was in den aanvang enkel op rechts- en krijgsgebied gegrond. De veelomvattende tak van regeering, dien wij voormaals politie noemden, en waarvan de zorge voor den waterstaat een deel is, ontwikkelde zich eerst later. De werking ontdekken wij in de genoemde verordeningen.

Merkwaardig, ook in dit opzicht, uitstekend leerrijk en helderder, dan die van eenige andere provincie, is de Friesche geschiedenis. Na het verval der oude volksinstellingen vinden wij gedurende de vijftiende eeuw, zonder dat een hooger beleid zichtis, eene menigte verdragen tusschen gemeenten, kloosters, adeelen, rechters of bijzondere personen en dijken. (1) Gelijk toenmaals over zoovele aangelegenheden, die later door de wetgeving, of de landsheerlijke macht van bestuur, werden geschikt. Dan terstond bij de vestiging der elders reeds geformeerde, Landsheerlijkheid, op het eind dier eeuw, wordt de zorge voor sluizen, wateren en dijken als plicht der

(1) Zie b. v. zoodanige overeenkomsten v. 1402 (Charterb. v. Vriesl. I. p. 335), v. 1424 (ibid. p. 463, vergel. de uitspraak v. 2 August. 1438, p. 516), v. 1427 (p. 471 sq.), v. 1441 (p. 521), v. 1450 (p. 539), v. 1453 (p. 544 sq.), v. 1456 (p. 565, uitspraak van wege den Raad van Groningen v. 1411 p. 647 sq.), v. 1473 (p. 657), v. 1474 p. 659), v. 1475, 1477, 1478, 1479, 1481, 1482, 1487, v. 8 April en 20 Mei 1519, (p. 662, 667, 670, sqq., 673 sqq., 690, 705, 715, 739, II. p. 378 sq. Vergel. Landb. v. Martena ad a. 1507, ibid. II. p. 67 sqq., p. 73.

nieuwe overheid erkend. (1) Er verschijnen dadelijk van harentwege krachtige ordannantiën, daartoe betrekkelijk (2), soms na overleg met den Landdag; die zich, zoo bij als na de aanneming van Karel van Spanje, dat stuk ijveriger en gestadiger aantrekt. (3)

Wij bezitten lange reeksen van publiekrechtelijke dijkordeningen, vooral van Gelderland, Utrecht, Hol-

(1) Reversaelbrief van Hertog Albert van Saxen aan die van Westergoo v. 30 April 1498 (chart. v. Vriesl. I. p. 782): „Geloven — „wij den inwoenderen ende Landen voorz. orbaerheijt, nuth, welfaeren „ende profijt in sluijsen, wateren, landt, sandt, dijcken ende dammen, „off anders toe raemen, ende neerstelich te verfolgen."

(2) Ordonnantie van den Hertog van Saxen, „overmits welcke dij „dijcken in desen Landen reparirt, opgemackt ende underholden wor„den sollen", aangehaald in de Uitspraak van den Stadhouder, Graaf te Stolberg, v. 28 April 1501 (chart. v. Vriesl. II. p. 216 sq.). De stadhouderlijke uitspraak zelve is op die Ordonnantie gegrond. Vergelijk de Ordonnantiën van Hertog Georg over het maken der dijken in Westergoo en Oostergoo v. 1504 (ibid. p. 240 sq.); van den Raad v. 6 Maart 1505 over het slatten der Ee (p. 245, cf. p. 253); van den Stadhouder v. 1507 (p. 260 sq.); Verklaring van Hertog Goorg v. 11 Dec. 1509 (p. 266).

(3) Artikelen, in 1522 aan Keizer Karel V voorgesteld van wege de Gedeputeerden van Vriesland:

„Dat die Landen zullen moegen ordineeren op politiën van dijcken, „dammen, sluijsen, diepten ende wateringen;"

Antwoord des Keizers.

„Sie sullen moeghen ordonnantie stellen zo op politiën, dijcken, „dammen, sluijsen, diepten ende wateringe, dienende totten profijte „ende orber van den Lande, die zie ghehouden zullen weesen den Keij„ser, ofte den Potestaet ende Raedt te presenteren, om diezelfde te „approberen ende te confirmeeren."

Landb. van Martena, ibid. p. 125; cf. p. 129 col. b. Zie het bericht van de Landdagen, „op die materie van dijckagien," v. 11 Maart 1524 (p. 141), v. 8 Febr. en 26 Mei 1525 (p. 154 sq., cf. p. 485—491, 492 sqq., 495 sq., 497 sq.), v. 10 Febr. 1527 (p. 172), v. 27 Febr. 1528 (p. 179 sq.), inzonderheid van 1529 (p. 181 sqq., 185, col. a.)

land, Zeeland en Friesland. Dan wie bediende er zich van, om de geschiedenis van de betrekking der overheid tot den waterstaat te schrijven?

Vergun, dat ik de hoofdbeginselen onder één overzicht brenge, en, om hunne werking te bewijzen, eenige voorbeelden uit den grooten overvloed kieze. Ik wil slechts eenige lichten langs den weg plaatsen, dien dit gewichtig deel onzer wetgeving volgde.

In het gezag, door onze provinciale overheid van den beginne af geoefend, onderscheide ik drie hoofdtakken:

1. Verleening van het recht om een dijk of eene wetering aan te leggen;

2. Wetgeving over dijkplichtigheid;

3. Regeling van het bestuur.

1. Wij zien de overheid machtigen tot aanleg van nieuwe dijken of weteringen, de richting er van voorschrijven, en het gebied van het waterschap bepalen.

Dit geschiedt in den oudsten dijkbrief van Maas en Waal, dien van 1321 (1), waarbij Graaf Reinald de poldergemeente van dien naam instelt. Het gemeene Land, zegt de brief, verlangde eenparige wetering en bedijking. De oorkonde teekent de twee weteringen, die door het land zullen moeten gaan. Zij wijst zelfs de plaatsen aan, waar de sijtwinden of afschuttingen en sluizen moeten worden gemaakt, en de wijze, waarop zij behooren te werken.

Bij een Landbrief van 1320 (2) machtigt dezelfde

(1) Geld. Plb. II. Append. p. 8 sqq.
(2) Ibid. p. 91 sqq.

Graaf Reinald die van Driel en bijliggende gemeenten tot het graven eener nieuwe wetering. Hij omschrijft strekking en gebied van het werk. Wie er zal mogen uitwateren, en dat zij, die binnen de omschrijving zijn, het water van de landen daar buiten mogen keeren.

Dergelijke wetgeving ziet gij de Utrechtsche bisschoppen oefenen; b. v. in den schouwbrief van 1385 (1), die het waterschap van Heycop, genaamd de Lange Vliet, sticht; of in dien van 1414 voor het waterschap Bijleveld (2). Een voorbeeld van later tijd is het octrooi der Staten van Utrecht van 1652 aan de belanghebbende geërfden, om een slaperdijk te mogen leggen (3).

Ten aanzien van Holland behoef ik u slechts aandachtig te maken op het Handvest van den Alblasserwaard van 1277 (4), de dijkinstelling tusschen Lek en Merwede van 1280 (5), en op het merkwaardige Handvest van Rijnland van 1285, vergunnende, binnen zekeren omtrek, dijk en sluizen te maken (6), alle stukken van Graaf Floris V. In de volgende eeuw machtigt Willem van Beieren (7) die van Alphen en naburige gemeenten tot het aanleggen eener waterleiding, waarvan de richting en werking worden voor-

(1) Utr. Plb. II. p. 129 sq.

(2) L. c. p. 142; ook bij Pabst de Hydrarch. Bijleveld, Traject. ad Rhen. 1836, Handvest, p. 16 sqq.

(3) Utr. Plb. l. c. p. 172. Vergel. het Reglement v. 1653, p. 173 sqq.

(4) Gr. Plb. II. p. 1587 sqq.

(5) Van Mieris, Charterb. I. p. 403 sq.

(6) Van Leeuwen, Handvesten van Rijnlandt p. 5. sqq.

(7) Oorkonde v. 1356 bij van Leeuwen, ibid. p. 168 sqq.

geschreven. Vier-en-dertig jaren later (1) gebiedt Albrecht van Beieren de gelanden in Hoogeveen en den Benthorn een waterschap, uitwaterende in den Rijn, te graven.

Wil over 't algemeen, waar, zooals in Holland of in het Nijmeegsche Quartier, doorgaande bedijking noodig was, de oude overeenkomst opmerken van de omschrijving der groote poldergemeenten met die der baljuwschappen, ambten of andere districtsverdeeling van het platte land ten behoeve der oefening van het graaflijk rechtsgebied. De ambten van het Rijk van Nijmegen, tusschen Maas en Waal, van Bommelre- en Tielrewaard, van Over- en Nederbetuwe, die in de veertiende en volgende eeuwen als zoovele hoofddistricten van dijkbestuur te voorschijn komen, ziet men reeds in het verbond van Landvrede van 25 Jan. 1359 (2) gevestigd. Ten aanzien van Holland behoef ik u slechts de namen van Rijnland, Schieland, Delfland en zooveel andere, tevens ringen van rechterlijk bestier en hoofdwaterschappen, te herinneren.

Het was, na het in werking brengen van het landsheerlijk waterbouw- en dijkrecht, natuurlijk, dat ook de oude genootschappen en werken, afkomstig uit een tijd die nog geen Landsheerlijkheid kende, werden behandeld alsof zij niet dan op hooger gezag waren gesticht. Dit verzet derhalve, waar het noodig schijnt, de grenzen der poldergemeenten, scheidt of verbindt. Dus worden door de Handvesten van

(1) Oorkonde van 1390, ibid. p. 191 sq.
(2) Bij Nijhoff, Gedenkw. II. p. 128.

Jan van Beieren en Margaretha van Bourgonje v. 20 1422 (1) de verschillende dijkbesturen in den thans nog zoogenaamden Krimpenrewaard, en door de Ordonnantie van Philips II v. 1559 (2) de vier wateringen van Walcheren tot één stelsel en bestuur samengesmolten. Gelijk bij Resolutie der Staten van Holland v. 21 Jan. 1630 de verschillende polders van het Land van Voorne, uit »souveraine authoriteyt", onder ééne gemeene dijkagie worden gebracht (3).

2. De dijkplichtigheid wordt in bijzondere gevallen, zonder opzicht tot eenig verdrag, door de overheid bepaald. Niet eigendunkelijk, maar volgende den regel, dien zij door gestadige toepassing vestigt, dat dijklast op alle bebouwde landen, aan overstrooming onderhevig, als een grondlast, gelijkelijk verdeeld, rust. Naar dien regel verordent zij, welke erven dijkplichtig zijn, en in welke mate. Het is, in stede van uit vrijwillige verbintenis te ontspringen, een publieke last, die aan de bezitters wordt opgelegd Gij vindt de bewijzen, waar gij het boek der dijkbrieven openslaat. Bijvoorbeeld reeds in het dijkrecht van Salland v. 1308 (4). door den bisschop van Utrecht gezet met »riddere ende knapen ende dat mene lant;" van Landsheeren wege met ridderschap en steden in 1485, 1494, 1504, 1505, 1532, 1533

(1) Van Mieris, l. c. IV. p. 656 sqq. Vergel. het Handvest van Philips van Bourgonje en Vrouw Jacoba van 13 Mei 1430, ibid. p. 976 sqq.

(2) Zie Snouck Hurgronje, l. c. p. 30, 31; cf. p. 42.

(3) Gr. Plb. II. p. 1797 sqq.

(4) Dumbar Analact. II. p. 246.

en 1535 hervormd. Ten aanzien van Gelderland vergenoeg ik mij, het bevel aan te halen van Hertog Reinald v. 1414 (1) tot nieuwe omschrijving van dijkplichtingen der Arkemeen; of den Linge-brief van Hertog Arnold v. 1456 (2).

De oudste bisschoppelijke dijkbrief van den Lopikkerwaard van 1318 (3) beveelt alle daar gelanden »mergen mergens gelijk" te dijken (4). *Mergen mergens gelijk*, dat is, gelief hier in 't voorbijgaan een blik op te werpen, het oude gemeenrechtelijke beginsel van verdeeling, reeds in den oudsten Landbrief van Maas en Waal (5), en in dien van 1320 (6), gelijk alom, aangenomen. Zoodat art. 52 van uw polderreglement, dit beginsel handhavende, de berisping, die het wedervoer (7) geenszins schijnt te verdienen. Indien men, gelijk de Lopikkerwaard van bisschop Rudolph van 1454, geen land vindt van bijzondere personen, dorpen of kerspelen, daar de dijklast op kan worden verhaald, zal ten laatste het gemeene land, dat is, zullen alle ingezetenen gezamenlijk, de kosten dragen (8).

De Heer van IJsselstein beweerde ongehouden te zijn.

---

(1) Geld. Plb. l. c. p. 162.

(2) Ibid. p. 113 sq.

(3) Utr. Plb. II. p. 106 sq.

(4) Vergelijk den uitleg van den brief door bisschop Rudolph v. 1434, ibid. p. 108; v. 1440, l. c. p. 109.

(5) Boven bl. 170 aangehaald.

(6) Zie boven, l. c.

(7) Zie Brouwer, l. c. p. 57 sq.

(8) Art. 16 sqq. Utr. Plb. l. c. p. 111; art. 24, p. 112; art. 29, p. 113.

Maar hij wordt met zijne onderzaten, bij de eigen ordonnantie, mede in den Lopikkerwaard beschreven, om daarin te doen en te gelden, »overmits dattet Land van IJsselsteyn mede bevloyt in den inbreeken van den Lekkendijk." (1) Zoo gij de ordonnantiën der Staten van Utrecht van 1437 op het onderhouden van de Vecht en den Rijn (2), van 1531 en 1606 op den Rijndijk (3), of die van 1616 op de schouwe en hoefslaging van de Eem (4) wilt inzien, gij zult de dijkplichtingen aangewezen vinden, en hun, wat zij hebben te doen, van Landswege geboden.

Hollandsche voorbeelden geven de ordonnantiën van Hertog Willem van 1367 betreffende de gelanden onder den Crommenijerdijk (5), en van Hertog Jan van 1422 aangaande Kennemerland (6).

Uit hetzelfde rechtsbeginsel handelt, reeds bij den aanvang der dertiende eeuw, de algemeene Friesche Vertegenwoordiging in het merkwaardige geval, door abt Emo geboekt (7), en vloeien vervolgens de groote Friesche ordonnantiën v. 1503 (8) en 1510 (9) voort. Het zijn die, welke den dijklast over het gansche land verdeelen en toewijzen, beschrijvende, welke

(1) Ibid. art. 25 sqq. p. 112 sq.
(2) Utr. Plb. l. c. p 215 sqq.
(3) Art. 15, 16 ibid. p. 238 sqq.
(4) L. c. p. 178 sqq.
(5) Gr. Plb. II. p. 1639 sqq.
(6) Aldaar, p. 1637 sq.
(7) In Matthaei Veritas aevi Analect. III. p. 49 sq. Vergel. Wiarda, von den Landtagen der Friesen bij Upstalsboom, p. 85 sqq.
(8) Charterb. van Vriesl. II. p. 225 sqq.
(9) Landboek van Martena, ibid. p. 74 sqq.

dijken door ieder deel, gemeente, grietenij, stad of geestelijke corporatie zullen worden opgemaakt.

In 1515 verzoeken die van Franeker ontheffing van dijklast; waarop van wege Vorst Karel wordt geantwoord: » dit article en is niet redelick, ergo nihil" (1).

In de provincie Groningen wordt in 1549 aan de eigenerfden van zekere streek door de Gedeputeerden der gemeene landen bevolen, *of* hunne erven ten behoeve van het gemeene Land te verlaten, *of* anders het onderhoud der dijken ten eeuwigen dage op zich te nemen. Onder voorwaarde, in dit laatste geval, dat zelfs het verlaten der landerijen hen niet meer bevrijde, maar dat al hunne goederen, ook in andere Quartieren gelegen, voor den last aansprakelijk blijven (2).

Ik mag u niet vermoeien met meer aanhalingen; doch verzoek u de rechtseigenschap van den dijklast nog eens door te denken. Raadpleeg onze oorkonden, en gij ontmoet, geloof ik, drieërlei gemeenrechtelijke, kenmerkende instelling: het boezemrecht (3);

---

(1) Charterb. van Vriesl. II. p. 319.

(2) Driessen, Monumenta Groning. III. p. 448.

(3) Eener opzettelijke behandeling wel waardig. Zie onder andere de Groot, Inleyd. II. 5 § ult. Dijkbrief van Sallant v. 1308 bij Dumbar, Analect. II. p. 241 sqq. Dijkrecht van Hertog Eduard v. 1370 aan Ter Wolde en andere kerspelen op de Veluwe langs den IJsel, bij Nijhoff Gedenkw. II. p. 261. Resolutie van den Gelderschen Landdag v. 20 Nov. 1633, Geld. Plb. II. p. 267 sq. Halsema, ov. den regeeringsvorm der Ommelanden in Verhand. pro excol. jure patrio, II. p. 507 sqq. Schouwbrief van bisschop Johan v. 1323 op den Lekkendijk boven dams, Utr. Plb. II. p. 63. Dijkbrief van bisschop David v. 1493 (ibid. p. 64), en de Ordonnantie v. 1532 art. 17 (l. c. p. 66), alsmede die van Keizer Karel V v. 1537, door de Staten des Lands

het verbod, goederen anders te verdeelen of te vervreemden, dan met den dijk er toe behoorende (1); en dat verjaring niet bevrijdt (2). Schijnt het u mogelijk, eene plichtigheid van die natuur en met zulke gevolgen enkel uit verdrag af te leiden? De twee laatste punten stip ik inzonderheid aan tot wederlegging der, dunkt mij, onjuiste bezwaren tegen uw polderreglement, dat het niet lette op vrijdom, bij verkoop of verdeeling, of door onheugelijk tijdverloop aangekomen (3).

3. De regeling van het bestuur vervat:

Ten eerste, het schouwen en de politie in 't algemeen;

Ten andere, het rechtsgebied;

Eindelijk, de samenstelling van het besturend personeel.

---

ontworpen, art. 18 sqq. (l. c. p. 70 sq.) op denzelfden dijk; de bisschoppelijke dijkbrieven v. 1434 (ibid. p. 108) en 1454 art. 16 (l. c. p. 111) voor den Lekkendijk beneden dams.

(1) Zie b. v. Gereform. Dijkr. van Thielre- en de Bommelre-Weerden Cap. XI art. 1; de zoo even aangehaalde Ordonnantiën v, 1323 en 1537 art. 44, op den Lekkendijk boven dams; Ordonnantie der Staten van Utrecht op den Grebbendijk v. 1663 art. 21, Utr. Plb. II. p. 99. Vergelijk Hackmann, de jure aggerum, Stade 1690. C. X. n°. 265—274, p. 289 sqq.

(2) Van daar b. v. het bevel van Hertog Reinald v. 1414, boven blz. 174 aangehaald. Van daar de voorschriften der Oost-friesche dijkverordeningen, om de landerijen van nieuws te beschrijven, ten einde ook die, welke zich tot hiertoe hadden onttrokken, dijkplichtig te maken. Dus geboden bij de Oost-friesche dijkverordeningen v. 1539, 1541 en 1608, aangehaald bij Hackm. l. c. n°. 217 qq. Stapelholm. Teichordn. v. 1625, ibid. Mantissa, p. 36, 37; Neue Oldenburg. Teichordn. v. 1681, Hackm. l. c. n°. 220 sqq.

(3) Zie Proeve ten betoog der ongrondwettigheid enz. p. 25, 26; Brouwer, l. c. p. 58.

Het is onnoodig aan te toonen, dat de wetgeving over de twee eerste stukken voortkwam of haar kracht ontleende van landsheerlijk gezag. Hierdoor alleen kregen onderscheidene harer deelen, de macht van panding, later parate executie genoemd (1), de onteigening ten behoeve der werken (2), het uitsluitend recht van het bestuur om dijken, leigraven of weteringen aan te leggen (3), hun eigen karakter en den noodigen waarborg.

En wie oefent het bestuur? Het moeten, zoo de poldergemeente niet is dan een burgerlijk rechtslichaam, lasthebbers zijn der ingezetenen. Doch gij vindt gemeenlijk een landsheerlijk ambtenaar, den dijkgraaf, dikwerf een en denzelfden persoon als den rechter, ambtenaar of baljuw van het landrechtelijk district, aan het hoofd van het bestuur. Hij bestuurt gemeenlijk met heemraden, tot wier aanstelling de

---

(1) Voor Friesland reeds in 1225 uitgedrukt in het verdrag over het graafschap tusschen Otto II, Bisschop van Utrecht, en Floris, Graaf van Holland, Charterb. van Vriesl. I. p. 89; Landbrief v. 1321, Geld. Plb. II. Append. p. 8, 9; Dijkbrief van Hertog Reinald voor Bommelre-Waard v. 1409, ibid. p. 96; Dijkbrieven voor den Lekkendijk beneden dams v. 1328 en 1405; Utr. Plb. II. p. 107. Vergelijk Schrassert, C. G. Z. p. 178, n°. IV.

(2) Reeds bepaald bij het Landrecht van Graaf Reinald v. 1320 voor die van Driel enz., Geld. Plb. ibid. p. 91; Landbrief van Over- en Nederbetuwe v. 1327 l. c. p. 29; Schouwbrief van bisschop Floris voor het waterschap van Heycop v. 1385, Utr. Plb. II. p. 130; van Frederik van Blankenheim voor het waterschap Bijleveld v. 1414 art. 2, ibid. p. 142; Ordonnantie der Staten v. Utrecht over de schouwe van den Marendijk v. 1644 art. 18, ibid. p. 167.

(3) Landbrief van Over- en Nederbetuwe v. 1327, zoo even aangehaald, Geld. Plb. l. c. p. 29; Dijkbrief van Ter Wolde enz. van Hertog Eduard v. 1370, Nijhoff, Gedenkw. II. p. 261.

Landsheer medewerkt, zoo hij die niet alleen doet. In allen gevalle is het de Landsheer, die de wijze van benoeming regelt. De heemraden wijzen, als schepenen, het recht, door den graaflijken rechtsdwang, die aan den dijkgraaf behoort, in werking te brengen. Dan de dijkgraaf heeft niet enkel den rechtsdwang; hij heeft de schouw en de geheele politiemacht (1); hij is het uitvoerend gezag. Het gebod van den dijkgraaf en heemraden wordt, als publiek gebod, door strafbepalingen tegen allen weerstand gesterkt. Den grond drukt reeds de oudste dijkbrief van den Lekkendijk beneden dams v. 1328 uit: »waar »iemand die dit wederstonde, en zijnen dijk niet aan »en nam, nogte en maakte als voorsz. is, dat zou»den wij houden aan zijnen lijve en aan zijnen goede, »gelijk aan den genen die ons ende onsen »Landen bederven wouden" (2).

Dit overzicht, hoe bijeengetrokken, toont, geloof ik, volkomen aan dat de Graaflijkheid, van haar eerste opkomst als Staatsrecht af, verre was, den waterstaat aan privaatrechtelijke beschikking te laten. Ik nam meestal zeer oude voorbeelden, omdat later tijd, 't geen reeds bij de aanvankelijke formatie eener algemeene Landsregeering als haar taak werd opgevat, enkel staafde en uitbreidde.

---

(1) Landbrief voor die tusschen Maas en Waal v. 1321, Geld Plb. l. c. p. 8, 9. De dijkgraaf heeft de schouw met de heemraden, Landbrief van tusschen Maas en Waal v. 1532, ibid. p. 21, v. 1534, l. c. p. 25, 26; de heemraden zonder den dijkgraaf slechts in geval van nood, ibid. p. 26; Brief v. 1383 voor Overbetuwe, ibid. p. 33, 34; Landrecht van Tielre- en Bommelre-Waarden, ibid. p. 108.

(2) Utr. Plb. II. p. 107.

Onder de Republiek zijn de waterschappen eene van de werkzaamste zorgen van de wetgevende en besturende macht der Provinciale Vergadering. De Staten van Gelderland besluiten reeds op den Landdag van 16 Mei 1603 te doen »concipiëren eene »generale goede ordonnantie op te dijks, die men »overal in deze furstendoms end graafschap, doch »mutatis mutandis, sal hebben t' observieren" (1). Ten welken einde uit de Quartieren eene commissie wordt benoemd. Een besluit, dat de instelling van een gemeen dijkrecht voor de vier stoelen van het Nijmeegsche Quartier in 1640 ten gevolge schijnt te hebben gehad (2). De Staten hervormen de dijkrechten, zoo in hun geheel (3), als in bijzondere deelen (4).

Zij beslissen in geschillen over het toemaken van dijken of over waterwerken in 't gemeen (5).

---

(1) Landdags recessen v. 28 Mei 1600 en 16 Mei 1603.

(2) Reces v. 24 August 1640. Dankbaar erken ik de mededeeling dezer bescheiden verschuldigd te zijn aan de vriendelijkheid van mijn ouden commilito Mr. G. A. G. de Meester te Harderwijk.

(3) Gereformeerde Dijkregten van het Rijk van Nijmegen v. 1679; van Tielre- en Bommelre-Waarden v. 1683; Nieuwe Reglementen op de Arkemeensche en Oosterwoldsche zeedijken v. 22 Mei 1611 en 14 Maart 1715, Geld. Plb. II. p. 126 sqq. III. p. 293 sqq. Resolutie v. 12 April 1710, ibid. III. p. 161, en 24 Maart 1713, l. c. p. 220 sqq., ten aanzien van Beest en Renoy.

(4) Nieuwe bepalingen van dijkrecht voor Bommelre-Waard bij Resolutie v. 15 Mei 1716, Geld. Plb. III. p. 326 sq.; Resolutiën v. 24 Maart 1713 en 24 April 1723, ibid. p. 400 sq.: van het dijkrecht der vier bovenambten des Quartiers van Nijmegen, 17 Dec. 1723, ibid. p. 407 sqq.

(5) Resolutiën van den Gelderschen Landdag v. 25 en 27 April 1711 (Geld. Plb. III. p. 164, 165), v. 17 Oct. 1718 (ibid. p. 348 sq.). Zie ook die v. 1 April 1715, l. c. p. 292.

Zooals bijzonderlijk in gevallen, waar buitengewoon herstel wordt vereischt of waarin bij de bestaande wetgeving niet genoeg schijnt voorzien (1). Zij houden eindelijk toezicht op de uitvoering (2). De overheid zag geenszins voorbij, dat in waterkeeringen meestal een dubbel belang is betrokken; een eigen plaatselijk belang der geërfden, en een publiek belang. Zoo ontelbaar de verscheidenheid der waterwerken is, zoo verscheiden is de reden, waarin, van de onschijnbare kade af, die de landman voor zijn akker opwerpt, tot aan de zeewering toe, die provinciën dekt, bijzonder en openlijk belang met elkaar zijn verbonden.

Het eerste kan soms, naar de gelegenheid en den aard der polders, zooverre overwegen, dat, het werk eens omschreven zijnde, aan het publiek belang door toezicht wordt voldaan. Dit hield onze overheid zeer wel in 't oog bij zoovele octrooien tot bedijking en droogmaking gedurende de XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuw in Holland, Zeeland, Friesland en de Generaliteitslanden verleend (3). Waar waterwerken geen belang

---

(1) Resolutie van den Gelderschen Landdag v 6 Juli 1712, en van het Quartier van Nijmegen, tot de beslissing gemachtigd, van 14 Juli 1712, l. c. p. 213 sqq. Resolutiën van den Landdag v. 27 April 1714 (ibid. p. 246 sq.); v. 7 Dec. 1715 (l. c. p. 316 sq.).

(2) Resolutiën v. 16 Mei 1716 (ibid. p. 327 sq.); v. 12 April 1726 (p. 433 sq.): v. 26 Maart 1727 (p. 448 sq.); v. 30 April 1728 (p. 461 sq.).

(3) Bij voorbeeld de octrooien tot bedijking van de Zijp v. 1561, 1571, 1596 (Gr. Pbl. II. p. 1653—1690); van de Beemster v. 1607 (ibid. p. 1697 sqq.); van de Purmer v. 1617 (ibid. p. 1719 sqq.);

van derden of van het algemeen kwetsen, weshalve daar de schikking der onmiddellijk belanghebbenden gehinderd? Men begreep veeleer, hen, door gunning van vrijheid en vrijdommen, te moeten aanmoedigen.

In andere gevallen, waar velerlei belang, buiten dat der deelgenooten, in 't spel kwam, en het Landsbelang zelf gevoelig werd aangedaan, overhoorde men evenwel de stem der dijkplichtigen of hunner besturen niet. Men liet hun niet zeldzaam macht, om verordeningen of keuren te maken, en hen zelven de ontwerpen van noodige hervorming voordragen.

Dus handelden, bij voorbeeld, de Staten van Gelderland. Het ontwerp, afkomstig van de besturen, werd onderzocht door de Landsvergadering, of, op haren last, door het Hof; en vervolgens door haar zelve, of van harentwege door het Hof gearresteerd (1). De keuren der hollandsche en utrechtsche heemraadschappen zijn bekend.

---

van den Schermer v. 1631 (ibid. p. 1753 sqq.); in Zeeland, van Borselen v. 1615 (l. c. p. 1843 sqq.); in de Generaliteitslanden, l. c. p. 1847 sqq.; in Friesland, onder andere, de ordonnantie v. 27 Juli 1574 (Charterb. van Vriesland III. p. 981 sqq.); de verdragen ten aanzien van de bedijking van Woreumer Uiterland v. 30 Sept. en 5 Dec. 1620 (p. 262 sq.): v. 25 Jan. en 15 April 1621 (p. 264, 268 sq.), vergeleken met de Resol. van den Landdag v. 20 April 1605 nº. VI (p. 112) en 31 Maart 1610 nº. XII (p. 172 sq.); de Resolutiën v. 20 Juni 1672 (V. p. 829); v. 27 Febr. 1680 (p. 1173 sqq.).

(1) Zie de Inleiding en Conclusien der Gereformeerde dijkregten van het Rijk van Nijmegen v. 1679 en van Tielre- en Bommeler-Waarden v. 1683; de Resolutie van den Landdag van 12 April 1710 (Geld. Plb. III. p. 161) ten aanzien van Beest en Renoy; vergeleken met die v. 24 Maart 1713, ibid. p. 220 sqq.

Dan wat men ook aan de betrokkenen toestond, het bleef aan de provinciale regeermacht ondergeschikt. Al deze, naar de omstandigheden meer of min beperkte, rechten werden door bijzondere personen of gemeenschappen niet verkregen als een vast, volstrekt, zelfstandig privaatrecht, welks gebruik uitsluitend zaak is der bijzondere persoonlijke vrijheid; in zijne uitwerkselen steeds te beoordeelen naar de wet, waaronder het ontstond; onaantastbaar door nieuw gebod van hooger hand. Het waren en zijn verleeningen van politie; instellingen, wier bestaan de openbare orde aangaat; en wier werking, met opzicht tot de algemeene huishouding, van Landswege wordt bewaakt en, des noodig, geleid.

De nieuwe polderomschrijving van uw reglement bestrijdt men inzonderheid met het feit, dat de overheid de oude waterschappen tot hiertoe doorgaans in wezen had gelaten [1]. Volgt hieruit, dat zij onbevoegd was tot verandering? Neen. Zij hield wellicht het bestaande stelsel voor dragelijk, of schuwde het ontzaggelijk bezwaar, aan nieuwe inrichting gepaard.

---

[1] Zie Brouwer, l. c. p. 22 sq., 27, 28, 29.

AFDEELING HANDEL EN NIJVERHEID.

1. Toezicht op het Stoomwezen.

De wet van 1869 (Stbl. 97) en het Kon. Besl. van 1869 (Stbl. 154) laatst gewijzigd bij Kon. Besl. van 1877 (Stbl. 199) regelen het toezicht op het gebruik van stoomstoestellen.

Ieder, die de vergunning tot het in werking brengen van een stoomketel wenscht te verkrijgen, wendt zich met eene schriftelijke aanvraag tot den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

De ambtenaren, belast met de beproeving en het toezicht op de stoomtoestellen dragen den titel van hoofd-ingenieur, ingenieur, adspirant-ingenieur of opzichter van het stoomwezen.

Behalve deze ambtenaren is er volgens art. 3 der wet eene Commissie, aan welke in de gevallen bij de wet aangewezen, handelingen en uitspraken der ambtenaren ter beoordeeling worden onderworpen.

Tegenwoordige Ambtenaren.

Hoofd-Ingenieur belast met het toezicht op den dienst van het Stoomwezen.

S. L. van Kempen, Arnhem.

Eerste district (Noord-Brabant en Limburg).

N. van Dissel, Ingenieur 2e klasse, 's Hertogenbosch.

Tweede district (Zuid-Holland en Zeeland).

W. A. M. Piepers, Ingenieur 1e klasse, Rotterdam.

Derde dtstrict (Noord-Holland).

H. W. E. Struve, Ingenieur 2e klasse, Amsterdam.

Vierde district (Gelderland en Utrecht.)

S. L. van Kempen, Hoofd-Ingenieur, Arnhem.
J. N. Kooij, Adspirant-Ingenieur, Arnhem.

Vijfde district (Friesland, Groningen, Drenthe en Overijsel).

H. J. P. van Meurs, Ingenieur 1e klasse, Zwolle.

Commissie van beoordeeling.

Dr. P. L. Rijke, *Voorzitter.*	A. Sol.
	B. J. Karpesteijn.
J. Groll.	A. Flaes.

II. Toezicht op het Mijnwezen.

Bij Kon. Besluit van 1876, n°. 21 werd, met intrekking van de Kon. Besluiten van 1851, n°. 48 en van 1873 n°. 31 vastgesteld het volgende:

ART. 1.

Het onmiddellijk toezicht op de mijnen en groeven en op de naleving der verordeningen die daarop betrekking hebben worden opgedragen aan een Ingeneur der mijnen.

ART. 2.

De Ingenieur der mijnen oefent zijne bediening uit, volgens eene door onzen Minister van Binnenlandsche Zaken: (lees: Waterstaat, Handel en Nijverheid) vast te stellen instructie.

ART. 3.

Hij geniet eene bezoldiging van *f* 2500,— 's jaars, en wordt ten aanzien van vergoeding voor reis- en verblijfkosten gerangschikt in de 2e klasse van het tarief, vastgesteld bij Kon Besluit van 1849 (Stbl. 62)

Ingenieur der mijnen.

E. van der Elst, tijdelijk te Kerkrade.

Het mijnwezen wordt beheerscht door de Fransche Wet van 21 April 1810 (Bulletin des lois, 285) *concernant les mines, minières, carrières et usines*, wier uitvoering is geregeld bij Kon. Besluit van 1818 (Stbl. 35.) De rechten, voortvloeiende uit concessiën van mijnen, zijn nog nader geregeld bij Kon. Besluit van 1824 (Stbl. 23). Bij Kon. Besluit van 1877 (Stbl. 155) is vastgesteld een reglement betrekkelijk de ontginning van steenkolenmijnen, terwijl bij Kon. Besluit van 1855 n°. 67, is goedgekeurd een door de Staten van Limburg vastgesteld reglement op de ontginning van onderaardsche of overdekte steengroeven in dat hertogdom. Het beheer en genot van de dominiale steenkolenmijnen te Kerkrade zijn voor den tijd van 99 jaren afgestaan aan de Aken-Maastrichtsche-Spoorwegmaatschappij, krachtens de wet van 1845 (Stbl. 29).

De Ingenieur der mijnen ontvangt jaarlijks een tractement van *f* 2500 benevens *f* 600 voor reis-, verblijf-, en bureaukosten.

Uittreksel uit de Ontwerp-Begrooting voor het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, voor het dienstjaar 1884.

IIde AFDEELING.

Waterstaat.

Art. 5. Jaarwedden van den hoofdinspecteur, de inspecteurs, de hoofdingenieurs, ingenieurs en adspirant-ingenieurs.

één hoofdinspecteur		*f* 6500,—	
twee inspecteurs	à *f* 5500,—	„ 11000,—	
vijf hoofdingenieurs der 1e kl.	„ „ 5000,—	„ 25000,—	
zes „ „ 2e kl.	„ „ 4500,—	„ 27000,—	
twaalf ingenieurs „ 1e kl.	„ „ 3600,—	„ 43200,—	
twaalf „ „ 2e kl.	„ „ 2800,—	„ 33600,—	
twaalf „ „ 3e kl.	„ „ 2000,—	„ 24000,—	
zes adspirant-ingenieurs	„ „ 1200,—	„ 7200,—	
verlofstraktement van een ingenieur 2e kl.		„ 1400,—	
			f 178,900,—

Art. 6. Jaarwedden van de vaste opzichters.

vijfentwintig opzichters 1e kl.	à *f* 1800,—	*f* 45000,—	
„ „ 2e kl.	„ „ 1500,—	„ 37500,—	
„ „ 3e kl.	„ „ 1200,—	„ 30000,—	
„ „ 4e kl.	„ „ 1000,—	„ 25000,—	
			„ 137,500,—

Art. 110. Jaarwedden van de beide bouwmeesters en van het verder vaste personeel belast met het toezicht op landsgebouwen.

één bouwkundige		*f* 3500,—	
één „		„ 3000,—	
één hoofdopzichter		„ 1800,—	
één „		„ 1700,—	
drie hoofdopzichters	à *f* 1600,—	„ 4800,—	
twee opzichters	„ „ 1300,—	„ 2600,—	
			„ 17,400,—

Art. 115. Kosten van toezicht op de spoorwegdiensten.

Jaarwedde van den voorzitter	*f* 4000,—	
de leden, één à *f* 3500 en één à *f* 2000	„ 5500,—	
Transporteere...	*f* 9500,—	

Per transport...	*f* 9500,—	
den secretaris.....	„ 2500,—	
de ingenieurs voor het stoomwezen der spoorwegdiensten, twee à *f* 2400,—.....	„ 4800,—	
de rijksopzieners op de spoorwegdiensten: vijf der 1e kl., twee à *f* 1800 en drie à *f* 1700,—.....	„ 8700,—	
zeven der 2e kl., één à *f* 1500,— en zes à *f* 1400,—.....	„ 9900,—	
zes der 3e kl., drie à *f* 1300,— en drie à *f* 1200,—.....	„ 7500,—	
toelage aan één opzichter van den waterstaat, dienstdoende als rijksopziener.....	„ 300,—	
		f 43,200,—

Art. 117.

Jaarwedde van den Rijkscommissaris bij de exploitatie der Staatsspoorwegen..... „ 3,000,—

IIIde AFDEELING.

Handel en Nijverheid.

Art. 134.

jaarwedde van den ingenieur der mijnen..... *f* 2,500,—

Art. 138.

Jaarwedden en verdere belooningen der ambtenaren belast met het onderzoek der stoomtoestellen en het toezicht daarop:

één hoofdingenieur.....	*f* 2800,—	
twee ingenieurs der 1e kl. à *f* 2200,— tot *f* 2500,—.....	„ 4700,—	
twee ingenieurs der 2e kl. à *f* 1700,— tot *f* 1900,—.....	„ 3600,—	
één adspirant-ingenieur.....	„ 1300,—	
zes opzichters der 1e kl. à *f* 1000,— tot *f* 1200,—.....	„ 7100,—	
vijf opzichters der 2e kl. à *f* 800,— tot *f* 900,—.....	„ 4400,—	
		„ 23,900,—

Uittreksel uit de Memorie van Toelichting van de Begrooting voor het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Dienst 1884.

Verbetering der rivieren.

De verkregen resultaten blijven aan de goede verwachtingen beantwoorden, en er wordt derhalve bij voortduring in denzelfden zin voortgewerkt.

De buitengewone hooge waterstanden op de Rijn-takken en de Maas in de laatste maanden van het vorige en in het begin van dit jaar, hebben aan de rivierwerken slechts geringe schade toegebracht.

De verbetering van de Waal werd krachtig voortgezet en vorderde regelmatig tot Dodewaard, terwijl tevens het vak bij Gent onderhanden is genomen, daar op die plaats de minste diepte werd aangetroffen. Bij Tiel zijn belangrijke verbeteringen in de Waal uitgevoerd.

Op den Neder-Rijn was de diepe geul den dijk van het Arnhemmer en Velperbroek zoo dicht genaderd, dat het noodig werd geoordeeld de verdere verplaatsing krachtig tegen te gaan, waarvoor strekdammen in uitvoering werden genomen.

Op den Gelderschen IJsel werd ook thans weder de verruiming onder Wilsum voortgezet en werden eenige verbeteringswerken onder Zalk uitgevoerd, ter verdieping van het vaarwater tusschen het Katerveer en Kampen.

De versterking van den Werkendamschen Sasdijk werd op de Boven-Merwede voortgezet, zoomede de verbetering van het riviervak onder Papendrecht in de Beneden-Merwede.

Ter verdere uitvoering van de wet van 15 November 1876 is met de verruiming der Nieuwe Merwede voortgegaan,

Voor de verbetering van den waterweg van Dordrecht naar het Hollandsch Diep is de verruiming langs den linkeroever der Dordtsche Kil krachtig voortgezet.

De bevestiging der oevers van het Mallegat is geheel uitgevoerd en met die langs sommige gedeelten der Dordtsche Kil is aangevangen.

Voorts is eene verbetering van de Oude Maas nabij de scheiding met het Mallegat noodzakelijk, om dit riviervak in verband te brengen met de afdamming van de Krabben en verruiming van het Mallegat.

In den toestand der Nieuwe Maas van Rotterdam tot de Oostpunt van Rozenburg is aanhoudende vooruitgang waar te nemen, daar de vroeger hinderlijke ondiepten bij Schiedam en Pernis meer en meer verdwijnen.

Beneden dat punt werden in den vaarweg naar het Voornsche Kanaal verbeteringswerken uitgevoerd, die de diepte hebben verbeterd, zoodat in dit riviervak nergens minder dan 55 dM. bij laag water wordt gepeild.

Voor de verbetering van den Rotterdamschen waterweg zijn de werken, volgens de wet van 26 Juli 1881 ondernomen, regelmatig voortgezet, en hoewel zeer belemmerd door het aanhoudend ongunstige weêr, werden toch in 1882 ruim 2.000.000 M^3 uit de doorgraving van den Hoek van Holland en tusschen de hoofden verwijderd. De diepte in den mond nam daardoor toe tot 45 dM. beneden gewoon laag water, doch de belangrijke zandverplaatsingen in het Scheur, een gevolg van den afvoer van veel opper-

water, deden die diepte in den afgeloopen winter weder tot 40 dM. teruggaan, terwijl tevens de breedte der vaargeul verminderde.

Door het hervattcn der werkzaamheden, zoodra de weêrsgesteldheid zulks toeliet, verkreeg de vaargeul van het Westgat reeds in het laatst van April 1883 weder de diepte van 45, en in het laatst van Juni eene doorgaande diepte van 50 dM. onder gewoon laag water, bij eene minste breedte van 125 M. Die geul is over 175 M. 45 en over 200 M. 40 dM. diep beneden genoemd peil.

Ter uitvoering der wet van 26 Januari 1883 van de verlegging van den Maasmond is het opmaken der onteigeningsstukken voor de geheele nieuwe rivier onderhanden genomen en reeds zoover gevorderd, dat men vertrouwt in 1884 met het aankoopen van terreinen een begin te kunnen maken.

SPOORWEGEN.

A. Staatsspoorwegen.

Bij de wet van 1875 (Stbl. 67) gewijzigd bij die van 1880 (Stbl. 258) zijn bepalingen vastgesteld omtrent de spoorwegdiensten en het gebruik der spoorwegen. Bij Koninklijk besluit van 1875 (Stbl. 183) aangevuld bij dat van 1880 (Stbl. 36) is vastgesteld een algemeen reglement voor den dienst op de spoorwegen; bij dat van 1876 (Stbl. 7) aangevuld bij dat van 1883 (Stbl. 127) een algemeen reglement voor het vervoer op de spoorwegen. Het algemeen toezicht op de spoorwegdiensten is geregeld bij Kon. besluit van 1876 (Stbl. 159) gewijzigd bij dat van 1876 (Stbl. 166). Voorschriften voor de wijze waarop de spoorwegen worden afgesloten zijn vastgesteld bij Kon. besluit van 1876 (Stbl. 161). Bij de wet van 1878 (Stbl. 124) zijn bepalingen vastgesteld omtrent de regeling van den dienst en het gebruik der locaalspoorwegen en bij Kon. besluit van 1879 (Stbl. 27) een voorloopig algemeen reglement voor den dienst en het vervoer op die spoorwegen.

Toezicht op de Spoorwegdiensten.

Het algemeen toezicht op de Spoorwegdiensten wordt onder den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid uitgeoefend door een Raad van Toezicht, het dagelijksche toezicht door ambtenaren onder den raad.

Raad van Toezicht.

M. C. Piepers, *Voorzitter.*
G. H. Uhlenbeck.
W. J. Wolterbeek.
Jhr. Mr. E. W. Berg, *Secretaris.*

Ingenieurs voor het Stoomwezen der Spoorwegdiensten.

F. Ph. J. Mahieu.
J. D. C. M. de Roos.

Rijksopzieners op de Spoorwegdiensten.

A. J. Hendriks, Amersfoort.
J. G. Starck, Arnhem.
O. R. J. Viveen, Zwolle.
J. S. A. Noordendorp, Breda.
J. H. A. Hanckar, Utrecht.
W. D. Eeltjes, Utrecht.
B. A. van Dorp, Meppel.
J. A. A. Jonkergouw, Venlo.
J. J. van Leeuwen, Zutfen.
D. Storm, Haarlem.
W. P. Verbeek, Dordrecht.
A. M. Vroeg, Leeuwarden.
J. J. F. Pennink, Maastricht.
H. du Croix, Groningen.
J. J. Brutel de la Rivière, Amsterdam.
J. J. Hoogenboom, Nijmegen.
Th. Heyblom (opz. v. d. Waterst.), Terneuzen.
M. Buyze, Tiel.
B. de Jong, Gouda.

Aanleg van Staatsspoorwegen.

Bij de wetten van 1860 (Stbl. 45), 1873 (Stbl. 55) en 1875 (Stbl. 205) is de aanleg bevolen van Spoorwegen voor rekening van den Staat.

Personeel bij den aanleg van Staatsspoorwegen.

Directeur.

N. T. Michaëlis.

Hoofd-Ingenieurs.

J. W. Witsen Elias.
M. Simon Gz.

Eerstaanwezende Ingenieurs.

J. Leyds.
A. C. Broekman.
L. J. Kesper.
J. D. Evers.

Sectie-Ingenieurs.

A. Simons.
Jhr. E. J. de Savornin Lohman.
J. M. Telders (waarn. Eerstaanwezend Ingenieur).
B. A. A. Deenik.
Jhr. L. A. Sandberg.
Jhr. P. H. A. Martini Buys, (waarn. E. a. Ing.)
P. J. Waller.
J. Mulder.
G. Oosting.
J. A. Lindo.
Jhr. O. J. A. Repelaer van Driel.
A. W. Th. Kock.

Adjunct-Ingenieurs.

J. J. R. Grinwis.
M. W. J. 's Gravesande Guicherit.
J. Schroeder van der Kolk.
C. R. J. Kallenberg van den Bosch.
A. Fock.
B. P. Bilheimer.
Jhr. M. J. Schuurbeque Boeije.
S. G. Everts.
C. P. E. Ribbius.
B. J. van den Berkhof.
M. L. J. Immink.
C. Groll.
Jhr. H. G. Verspijck.
Jhr. C. A. H. Ghislain Everts.
P. G. J. Joosten.

Bouw- en Werktuigkundigen.

J. van Asperen, 2e klasse.
P. J. Neyt, 2e klasse.
M. van Ruth, 3e klasse.
N. J. Beversen, 3e klasse.
L. J. Eijmer, 3e klasse.
G. A. M. Groeneveldt, 3e klasse.

Exploitatie der Staatsspoorwegen.

Bij de wet van 1863 (Stbl. 100) is bepaald, dat de exploitatie der Staatsspoorwegen bij concessie wordt gegund aan bijzondere ondernemers.

Geene concessie wordt voor langer verleend dan voor 50 jaren na de voltooiing der wegen in de concessie begrepen.

Nadat de exploitatie 20, 30 of 40 jaren heeft geduurd, kan de weg van Rijkswege worden genaast tegen betaling eener som, door de wet aangeduid. De concessionaris voorziet in het materiëel van vervoer en in alles wat tot de exploitatie behoort. Dit materiëel, steeds in voldoende hoeveelheid voorhanden, moet, evenals de wegen en al de daartoe behoorende kunstwerken, gebouwen en andere voorwerpen, in den besten staat onderhouden worden. Bepaald aangewezen herstellingen komen, bij uitzondering, voor rekening van den staat. De onderneming moet in Nederland zijn gevestigd en haar bestuur, althans voor twee derde gedeelte, uit Nederlanders samengesteld. Na het eindigen der concessie verkrijgt de staat den eigendom van hetgeen door den concessionaris voor de exploitatie is aangeschaft en verkregen, tegen betaling van een bedrag, dat de waarde, door deskundigen te schatten, niet overtreft. Geene concessie wordt verleend tenzij vooraf in 's rijks kas een waarborgkapitaal is gestort, geëvenredigd aan de lengte der te exploiteeren wegen. Alle ontvangsten der onderneming worden aan den staat verantwoord. Een reglement op de contrôle

der ontvangsten is vastgesteld bij Kon. besluit van 1865 (Stbl. 33). Jaarlijks dient de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid aan den Koning een verslag in, omtrent de exploitatie en al wat daartoe in betrekking staat. Dit verslag wordt medegedeeld aan de Staten-Generaal. Het beheer en de verantwoording van het vernieuwingsfonds der Staatsspoorwegen zijn geregeld bij de wet van 1865 (Stbl. 165). Het reglement ter uitvoering dier wet is vastgesteld bij Kon. besluit van 1866 (Stbl. 7) aangevuld bij dat van 1868 (Stbl. 34).

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Ingevolge de overeenkomst van 24/25 Mei 1876, voor zooveel noodig bij de Wet van 1876 (Stbl. 210) bekrachtigd, is aan deze maatschappij de exploitatie verleend:

a. Van de spoorwegen voor rekening van den Staat aangelegd of nog aan te leggen langs de lijnen in art. 2 der wet van 1860 (Stbl. 45) vermeld, met uitzondering van de lijn Amsterdam door de Zaanstreek langs Alkmaar tot Nieuwediep;

b. van de spoorwegen voor rekening van den staat aan te leggen, krachtens de wet van 1873 (Stbl. 55);

c. van de spoorwegen voor rekening van den staat aan te leggen, krachtens de wet van 1875 (Stbl. 205) van:

1e. Nijmegen—Venlo; (1)

(1) Deze lijn werd 1 Juni 1883 voor het publiek geopend.

2e. Stavoren—Leeuwarden; (1)

d. voor zoover dit door den Koning wordt bepaald, van de spoorwegen, welke, hetzij krachtens de wet van 1875 (Stbl. 205), hetzij krachtens andere wetten nog voor rekening van den staat mochten worden aangelegd of over welke, op Nederlandsch grondgebied gelegen, de staat bij overeenkomst met andere ondernemingen, bij naasting of op andere wijze de beschikking mocht bekomen, mits de alhier bedoelde wegen aan de door de maatschappij alsdan geëxploiteerde wegen aansluiten (2).

De maatschappij is daarenboven bevoegd:

a. na verkregen machtiging des Konings, op voorwaarden door Hem goedgekeurd, spoorwegen van bijzondere ondernemingen te exploiteeren.

b. voor zoover haar dit door den Minister van Waterstaat enz. wordt toegestaan lichter-, stoomboot-, omnibus-, wagen- en dergelijke diensten op te richsen of uit te oefenen, waar zulks voor den dienst der spoorwegen, met name voor het bestellen en afhalen van goederen of tot bevordering van doorgaand verkeer noodig mocht zijn.

De spoorwegen van bijzondere ondernemingen, met goedkeuring des Konings door de maatschappij geexploiteerd, zijn de volgende:

van Almelo tot Salzbergen, ingevolge overeenkomst

---

(1) Van deze lijn werd het gedeelte Leeuwarden—Sneek met 16 Juli 1883 voor het publiek geopend.

(2) Sedert de wet van 22 April 1880 exploiteert de Maatschappij ook de door den Staat overgenomen lijnen Hollandsch Diep—Belgische grens en Roosendaal—Breda.

van 4/11 Juni 1864 met de Almelo—Salzberger spoorwegmaatschappij;

van Gronau tot de Nederlandsche grenzen, ingevolge overeenkomst van $\frac{\text{26 Augustus}}{\text{14 September}}$ 1875 met de Dortmund—Enschedéer spoorwegmaatschappij;

van Luik tot Eindhoven met zijtakken, ingevolge overeenkomsten van 27 en 28 Maart 1864 en 6 Mei 1867 met de Luik-Limburgsche spoorwegmaatschappij.

van Nijmegen tot Tilburg, ingevolge overeenkomst van 24 Maart 1883 met den Nederlandschen Zuidooster spoorwegmaatschappij.

Reglementen tot uitvoering van art. 38 der concessie van 1876 (Stbl. 210) betreffende de vernieuwings- en reservefondsen der Staatsspoorwegen, bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in gebruik, zijn vastgesteld bij Kon. besluit van 1877 (Stbl. 102) en 1877 (Stbl. 287).

De zetel der maatschappij is te Utrecht,

Personeel van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

W. K. M. Vrolik, Directeur-Generaal.

J. L. Cluijsenaar, Secretaris en Chef van den Centralen dienst.

J. W. Stous Sloot, Hoofd-Ingenieur-Werktuigkundige.

E. J. B. H. M. Engeringh, Chef van dienst van mouvement, handelszaken en goederenverkeer.

J. Kalff, Hoofd-Ingenieur, Chef van dienst van weg en werken.

J. H. Verhoop, Chef der afd. Hoofdboekhouding.
H. J. D. Doorman, » » » Magazijnen.
A. J. Rühle von Lelienstern ter Meulen, » » » Tractie en Materieel.
P. G. Wiardi Beckman, » » » Contrôle.
Jhr. Mr. J. C. M. van Riemsdijk, » » » Algemeene dienst.
W. P. Nieuwenhuizen, Chef der beweging.
H. C. Bosscha, Inspecteur in algemeenen dienst.
H. Spanjaard, idem.
W. E. J. Terlaak, idem.
Jhr. F. van Reenen, Chef van het Tariefwezen.
J. J. Beijerman, Goederen-Inspecteur.
Jhr. Mr. A. J. M. Bake, Chef der Reclamen.
J. C. Evers, Telegraaf-Inspecteur.
J. J. Kips, Ingenieur, Chef der afdeeling weg en werken.
J. P. M. Kaptijn, Ingenieur in Algemeenen dienst.

Dienst op de lijnen.

A. Noordernet.

Eerste District.

(Nieuweschans-Harlingen, Groningen-Meppel, Leeuwarden-Zwolle, Leeuwarden-Sneek.)

P. van der Elst jr., Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Groningen.
J. C. Estor, Adjunct-Inspecteur, idem Zwolle.
Jhr. W. v. Jamus van Hemert, idem Groningen.

Tweede District.

(Arnhem-Zwolle, Zutfen-Gronau, Zwolle-Almelo, Almelo-Salzbergen.)

H. W. Mosselman, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Zutfen.
J. B. H. Silvergieter Hoogstad, Adjunct-Inspecteur, idem, Zutfen.
B. H. Bannier, idem, idem, Zutfen.
L. J. de Sonnaville, Sectie-Ingenieur te Groningen.
W. J. Klerk de Reus, » » Meppel.
M. J. van Duijl, » » Zutfen.
H. M. W. M. Staring, Ingenieur, Chef der werkplaats te Zwolle.
S. E. Haagsma, Adjunct-Ingenieur, idem.
J. A. Roetert Tak, Ingenieur der Tractie te Zwolle.
G. van Egmond, Adjunct-Ingenieur, idem.

B. ZUIDERNET.

Derde District.

(Arnhem-Nijmegen, Elst-Geldermalsen, Nijmegen-'s Bosch.)

J. C. du Celliee Muller, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Nijmegen.

Vierde District.

(Nijmegen-Venlo, Endhoven-Venlo, Venlo-Maastricht.)

G. L. L. E. Quaedvlieg, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Venlo.

Vijfde District.

(Eindhoven-Rotterdam, Breda-Roosendaal-Vlissingen, Esschen-Roozendaal-Moerdijk, Utrecht-Boxtel, 's Bosch-Tilburg.)

C. W. P. Mieling, Districts-Inspecteur, Breda.
J. J. van Beuningen, Adjunct-Ingenieur te Rotterdam.
C. M. Kooij, » » Breda.
A. van den Brandeler, » » Middelburg.
F. G. H. A. Sassen, » » 's Bosch.
H. P. M. G. van der Kun, » » Venlo.
Ch. Renson, » » Luik.
Jhr. W. Hoeufft, » » Rotterdam.
J. M. M. Waldorp, » » Nijmegen.
E. Oberstadt, Ingenieur, Chef der Werkplaats te Tilburg.
Th. Bertrand, Adjunct-Ingenieur, idem.
J. A. Roessingh van Iterson, Ingenieur der Tractie, idem.
J. J. Montijn, Waarnemend Adjunct-Ingenieur, Werktuigkundige te Vlissingen.
E. F. Melms, Adjunct-Ingenieur, idem, te Venlo.
H. J. Achenbach, Adjunct-Ingenieur, idem, te Breda.

Zesde District.

(Luik-Limburgsche lijnen: Eindhoven-Luik en Liers-Flémalle en zijtakken.)

J. J. M. A. Glasius, Districts-Ingenieur, Mouvement en Handelszaken, te Luik.
A. L. Schiecke, Adjunct-Inspecteur, idem, te Hasselt.
A. J. Léonard, idem, idem, te Luik.
W. K. van Heinde, Adjunct-Ingenieur, Werktuigkundige, te Luik.

Het bestuur der Maatschappij komt voor in den Staats-Almanak (Bibliotheek Phoenix.)

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen voor het jaar 1884.

Iste AFDEELING.

Aanleg.

ART. 1.

één directeur			f 5000,—
één ingenieur 2e kl. van den Waterstaat met onbepaald verlof.	jaarwedde . f 2800,—		„ 3000,—
	toelage . . . „ 200,—		
één opzichter 2e kl. van den Waterstaat	toelage. . . . „ 1500,—		„ 1500,—
drie hoofdingenieurs	à „ 5000,—		„ 15000,—
vier eerstaanwezende ingenieurs.	„ „ 4000,—		„ 16000,—
zeven sectie-ingenieurs	„ „ 3000,—		„ 21000,—
één sectie-ingenieur (1).			„ 1800,—
één „			„ 2600,—
twee sectie-ingenieurs	„ „ 2200,—		„ 4400,—
zes adjunct-ingenieurs.	„ „ 2000,—		„ 12000,—
twee „	„ „ 1700,—		„ 3400,—
twee „	„ „ 1500,—		„ 3000,—
één „			„ 1400,—
twee „	„ „ 1300,—		„ 2600,—
twee „	„ „ 1200,—		„ 2400,—
één bouw- en werktuigkundige 2e kl.			„ 2900,—
één „ „ „ 2e kl.			„ 2100,—
twee „ „ „ 3e kl.	„ „ 1900,—		„ 3800,—
één „ „ „			„ 1600,—
één hoofdopzichter			„ 3000,—
vier hoofdopzichters	„ „ 2500,—		„ 10000,—
twee „	„ „ 2400,—		„ 4800,—
twee „	„ „ 2200,—		„ 4400,—
vijftien opzichters 1e kl.	„ „ 2000,—		„ 30000,—
acht „ 1e kl.	„ „ 1800,—		„ 14400,—
negen „ 1e kl.	„ „ 1700,—		„ 15300,—
elf „ 1e kl.	„ „ 1600,—		„ 17600,—

(1) Ingenieur 2e klasse van den burgerlijken waterstaat in Nederlandsch-Indië met onbepaald verlof.

zes	opzichters	2e kl.	à *f* 1500,—	*f*	9000,—
twee	„	2e kl.	„ „ 1400,—	„	2800,—
tien	„	3e kl.	„ „ 1400,—	„	14000,—
drie	„	3e kl.	„ „ 1300,—	„	3900,—
elf	„	3e kl.	„ „ 1200,—	„	13200,—
twee	„	3e kl.	„ „ 1100,—	„	2200,—
vijf	„	3e kl.	„ „ 1000,—	„	5000,—

Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op de Begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen voor het jaar 1884.

Van hetgeen sedert de indiening van de begrooting voor het dienstjaar 1883 aan de Staatsspoorweglijn is gedaan of nog te doen is, wordt een overzicht aangetroffen in de bijlage van deze memorie.

Te Amsterdam, waar met de voltooiing der stations wordt voortgegaan, is het hoofdgebouw op het Centraal personenstation in aanbouw..

Voor de lijnen waarvan de aanleg is bevolen bij de wet van 10 November 1875 (Stbl. 205) zijn de onteigeningswetten uitgevaardigd, en de te onteigenen perceelen aangewezen, behalve voor het gedeelte van Maassluis tot het eindpunt van de lijn van Rotterdam naar den Hoek van Holland, voor welk gedeelte de richting nog niet is kunnen vastgesteld worden, omdat zij afhankelijk is van de beslissing omtrent de voltooing van den Nieuwen Waterweg van Rotterdam.

Voorts werd nog eenige onteigeningswet gevorderd voor de uitbreiding van het station 's Hertogenbosch, en in verband daarmede voor de omlegging van de Dieze en

van een gedeelte van den Nederlandsch-Zuid-Ooster-Spoorweg. Voor deze onteigening zijn al plans gereed.

Met uitzondering van het gedeelte Rotterdam-Maassluis, waarvoor gemachtigden tot aankoop benoemd zijn, is de onteigening bij minnelijke overeenkomst zoo goed als afgeloopen.

De gerechtelijke onteigening zal vermoedelijk weldra ten einde gebracht zijn voor de lijn Groningen-Delfzijl en wordt voorbereid voor het gedeelte van Hoorn tot Enkhuizen.

Van de bruggen over de groote rivieren is die te Reenen op het beproeven en afwerken na gereed, van die te Baanhoek de onderbouw voltooid en de bovenbouw in de fabriek in bewerking.

De bovenbouw der doorlaatbruggen over de Baartwijksche overlaat en het Bossche Inundatieveld zijn mede in bewerking. De aanbestede spoorwegwerken worden, waar de onteigening zulks toelaat, geregeld voortgezet op de gedeelten Dordrecht-Gorinchem, Amersfoort-Kesteren, Stavoren-Sneek, Zwaluwe-Baardwijk en op de lijnen Zaanstreek-Enkhuizen en Groningen-Delfzijl.

Aanhoudende verzakkingen, die belet hebben gevolg te geven aan het voornemen om met het gedeelte Geldermalsen-Ressen-Elst, ook het gedeelte van Gorinchem tot Geldermalsen in exploitatie te brengen, zijn thans sedert eenigen tijd zoover in rust, dat de opening van het verkeer op dit spoorwegvak met den aanstaanden winterdienst kan tegemoet gezien worden.

Dubbel spoor wordt in dit jaar gelegd tusschen Roozendaal en Breda en tusschen Arnhem en Zutfen.

Het voornemen bestaat in het volgende jaar met de spoorwegverdubbeling voort te gaan op de gedeelten Roozendaal-Bergen-op-Zoom, Middelburg-Vlissingen en Utrecht-Waardenburg, waar de behoefte daaraan het meeste gevoeld wordt. Voorts blijkt steeds meer de noodzakelijkheid van een sedert lang ontworpen uitbreiding van de buitenhaven te Vlissingen, welker ruimte op den duur ontoereikend is voor het verkeer der stoomschepen, zoodat het raadzaam voorkomt daartoe in het volgende jaar over te gaan.

Aan een beperkt plan tot vereeniging van den personendienst der onderscheidene te Maastricht samenkomende spoorwegdiensten in het station van den Staatsspoorweg, waaromtrent overeenstemming is verkregen, zal vermoedelijk weldra uitvoering kunnen gegeven worden.

Er is op dit oogenblik een lengte van 1090564 meter voltooid terwijl een lengte van 226997 meter in aanleg is.

B. Hollandsche IJzeren-Spoorwegschappij.

De maatschappij is opgericht bij notarieele acte van 8 Aug. 1837, bekrachtigd bij Kon. Besluit van 1837 (Stbl. 58). Aan de Heeren Serrurier c. s. was bij Kon. Besluit van 1 Juni 1836 de vergunning verleend, een spoorweg aan te leggen tusschen Amsterdam en Haarlem. Dit recht werd overgedragen aan de maatschappij, aan wie bij besluit van 22 Juni 1840 werd toegestaan de lijn te verlengen tot Rotterdam. De lengte van deze lijn bedraagt 85.9 K. M.

Bij de concessie van $\frac{30 \text{ Maart}}{20 \text{ April}}$ 1865, bekrachtigd bij de wet van 7 Aug. 1865 (Stbl. 99), is aan deze maatschappij de exploitatie van den Noord-Hollandschen Staatsspoorweg opgedragen en tevens vergunning verleend tot het aanleggen en exploiteeren van een spoorweg tusschen de stations Haarlem en Uitgeest.

De Noord-Hollandsche Staatsspoorweg, loopende van Helder langs Alkmaar door de Zaanstreek naar Amsterdam, heeft eene lengte van 80.8 K. M. De lijn van Uitgeest tot Haarlem is 17.9 K. M.

Volgens de concessie van $\frac{30 \text{ Maart}}{4 \text{ April}}$ 1870 heeft deze maatschappij aangelegd den spoorweg van Amsterdam over Hilversum en Amersfoort naar Zutfen, met een zijtak van Hilversum naar Utrecht.

Deze lijn, sedert 15 Mei 1876 geheel in exploitatie, heeft eene lengte van 125.6 K. M. Door deze maatschappij wordt tevens, sedert 24 Juli 1878, geëxploiteerd de lijn van Zutfen tot Winterswijk, lang 43.5 K. M. en aangelegd door de Nederl.-Westph. Spoorwegmaatschappij.

De geheele lengte der lijnen, waarover de maatschappij sedert laatstgenoemd tijdstip het beheer voert, is 354 K. M.

In November 1882 heeft eene nieuwe commissie voor al de lijnen der Maatschappij en voor de Noord-Hollandsche staatslijn de goedkeuring der Tweede Kamer verworven.

De zetel der maatschappij is te Amsterdam.

Personeel van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.

Algemeen Beheer.

Administrateur: A. K. P. F. R. van Hasselt, Amsterdam.
Hoofd-Ingenieur-Adviseur: P. J. Mouthaan, Delft.

A. Administratieve Dienst.

Chef van den Algemeenen Dienst, Mr. C. Bakker Cz., Amsterdam.
Chef van Tarieven en Handelszaken, J. J. Froger W.Az., Amsterdam.
Chef der Contrôle, H. J. F. Mirandolle, Amsterdam.
Chef van Dienstregeling, Personentarieven en Magazijn, P. C. Beelenkamp, Amsterdam.
Chef der Boekhouding, H. J. Pieltjes, Amsterdam.

B. Uitvoerende Dienst.

Chef van Weg en Werken en Mouvement, N. H. Nierstrasz, Amsterdam.
Chef van den Goederendienst, J. A. D. Bakx, Amsterdam.
Ingenieur van den Weg, L. E. Asser, Amsterdam.
Adjunct-Ingenieur, F. W. van Veen, Amsterdam.

Hoofdopzichters:

Op de lijn Amsterdam-Rotterdam: C. Vlaanderen Az., 's Gravenhage.
Op de lijnen Amsterdam-Helder en Haarlem-Uitgeest: J. W. Ruijs, Haarlem.
Op de lijnen Amsterdam-Amersfoort en Hilversum-Utrecht: Jb. Smit, Hilversum.
Op de lijnen Amersfoort-Zutfen en Zutfen-Winterswijk: W. van Doorn Jr., Zutfen.

Opzichters van de Telegraaf:
M. Brondgeest, Haarlem.
J. J. Smit, Hilversum.
Inspecteur in Algemeenen Dienst, E. D. Kits van Heijningen, Amsterdam.
Inspecteur der Inspectie Amsterdam, G. F. Schadd Wz., Amsterdam.
Inspecteur van de lijnen Amsterdam-Rotterdam, Helder-Amsterdam en Uitgeest-Haarlem, J. C. van Lockhorst, Haarlem.
Inspecteur van de lijnen Amsterdam-Winterswijk en zijtak Hilversum-Utrecht, R. H. F. Ronte, Amersfoort.
Chef van Tractie en Rollend materieel, G. A. A. Middelberg, Amsterdam.
Ingenieur der Tractie, H. Stolp, Amsterdam.
Ingenieur der Werkplaatsen, L. Sloot, Haarlem.
Adjunct-Ingenieur-Werktuigkundige, H. Swartbol, Amsterdam.

C. Nederlandsche Rhijn-Spoorwegmaatschappij.

Deze maatschappij werd in 1845 opgericht met een kapitaal van *f* 24,000,000,— verdeeld in 100,000 aandeelen, ieder groot *f* 240,—, die alle zijn volgestort. Het doel was te exploiteeren de reeds aangelegde lijn Amsterdam-Arnhem, de spoorwegwerken te Amsterdam uit te breiden, verder aan te leggen en te exploiteeren de lijnen Arnhem-Pruisische grenzen en Utrecht-Gouda-Rotterdam. In 1867 werd concessie verleend tot den aanleg en exploitatie van de lijnen: Harmelen-Breukelen en Gouda-den-Haag. Het kapitaal werd met *f* 6,000,000,— vergroot, verdeeld

in 25,000 aandeelen. Op 22,000 is het volle bedrag van *f* 240,— op de overige *f* 96,— gestort. In 1872 is het kapitaal nogmaals vergroot met *f* 6,000,000,— verdeeld in 25,000 aandeelen, op ieder waarvan *f* 36,— is gestort.

Deze maatschappij exploiteert de lijn Leiden-Woerden, van de maatschappij van dien naam. Voorts ook de stoomtramlijnen den Haag-Scheveningen en Ede-Wageningen.

Personeel van de Nederlandsche Rhijn-Spoorwegmaatschappij.

Directie.

Mr. H. Ameshoff, President, Utrecht.
J. Staats Forbes, Vice-President, Londen.
J. C. s' Jacob, Thesaurier, Utrecht.
Mr. J. J. Uytwerf Sterling, Utrecht.
Mr. S. P. J. A. van Hoogstraten, Secretaris, Utrecht.
Mr. F. D. Graaf Schimmelpenninck, 2e Secretaris, Utrecht.
A. L. d' Hamecourt, Administrateur van de eigendommen der maatschappij, Utrecht.
A. M. Buis, Contrôleur, »
W. M. J. Werker, Boekhouder, Utrecht.

J. Verloop Cz., Ingenieur der maatschappij.... Utrecht.
C. W. Verloop, Ingenieur-werktuigkundige..... »
B. Tweedy, Inspecteur van den loopenden dienst en van de stations ..... Utrecht.
R. Wright, Ingenieur van den weg, inzonderheid belast met het toezicht op het onderhoud en de bewaking ..... »

G. Hageman, Hoofdopzichter voor de uitbreiding en verbetering van weg en werken..... Utrecht.
W. F. van Vliet, Hoofdopzichter voor het onderhoud in de bewaking van den weg Amsterdam-Emmerik..... Arnhem.
T. J. Koobs, Hoofdopzichter van den weg Utrecht-Rotterdam, Gouda-den Haag, Leiden-Woerden en Harmelen-Breukelen..... Gouda.
D. G. Bingham, Algemeen-Goederen-Agent.... Utrecht.
A. Heckenrath, Chef van het Tariefwezen..... »
C. H. Bingham, Goederen-Inspecteur..... »

D. Nederlandsche Centraal-Spoorwegmaatschappij.

Deze maatschappij is opgericht in 1860. Zij had toen concessie voor de lijn Utrecht-Zwolle. In 1863 verkreeg zij concessie voor de lijn Zwolle-Kampen. De lijn is 102 K. M. lang.

De zetel der maatschappij is te Utrecht.

Personeel van de Nederlandsche Centraal-Spoorwegmaatschappij.

Mr. David J. C. van Lennep, Directeur.
Henri Boers, Secretaris, tevens belast met de functiën van Chef van den Algemeenen dienst (Comptabiliteit, kas en magazijn) en Chef der afdeeling contrôle.
C. P, J. Verhoesen, Chef der afdeeling aanleg en onderhoud van weg en werken.
J. W. H. Conrad, Chef der afdeeling beweging.
H. A. van Beuningen, Chef der afdeeling goederenvervoer.
C. M. Heckenrath, Chef der afdeeling materieel en tractie.

E. Noordbrabant-Duitsche-Spoorwegmaatschappij.

Aan deze maatschappij werd concessie verleend voor den aanleg en de exploitatie van een spoorweg van Boxtel over Gennep naar de Pruisische grenzen.

F. De Aken-Maastrichtsche-Spoorwegmaatschappij

werd opgericht in 1845 met het doel om Aken, Maastricht en Hasselt door een spoorweg te verbinden. De lijn wordt sedert 1 Augustus 1867 geëxploiteerd door den *Grand Central Belge.*

G. De Luik-Maastrichtsche-Spoorwegmaatschappij

nam in 1860 de in 1856 verleende concessie over voor den aanleg en de exploitatie van de lijn Luik-Maastricht.

H. De Nijmeegsche-Spoorwegmaatschappij

opgericht in 1863, tot aanleg van de lijn Nijmegen-Duitsche grens in de richting van Cleef, welke lijn wordt geëxploiteerd door de *Reinische Eisenbahn*, die de lijn Cleef-Nederlandsche grenzen heeft aangelegd.

I. Nederlandsche-Westphaalsche-Spoorwegmaatschappij.

Deze maatschappij nam de concessie over tot aanleg en exploitatie van de spoorwegen van Zutphen langs

Winterswijk naar de Pruisische grenzen in de richting van Bocholt.

De lijn Zutphen-Winterswijk wordt sedert 24 Juli 1878 geëploiteerd door de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.

De Bergisch-Märkische-Spoorwegmaatschappij exploiteert sedert 21 Juni 1880 de lijn Winterswijk-Borken en sedert 25 Augustus 1880 eveneens de lijn Winterswijk-Bocholt.

K. De Spoorwegmaatschappij-Gent-Terneuzen

nam de in 1864 verleende concessie voor den aanleg van de lijn Sluiskil, Sas van Gent tot aan de Belgische grenzen, in de richting van Gent over. Deze lijn wordt geëxploiteerd door het *Syndicat d'exploitation des chemins de fer dans les Flandres.*

L. Spoorwegmaatschappij-Mechelen-Terneuzen

opgericht in 1869.

M. Spoorweg van Venloo naar de Pruisische grenzen in de richting van Straelen.

De concessie voor den aanleg en de exploitatie van dezen spoorweg werd den 11 September 1867 verleend aan de Keulen-Mindensche-Spoorwegmaatschappij te Keulen, sinds 1 April 1881 Königliche Eisenbahn-Direction. (Rechts-Rheinische).

N. Rheinische-Eisenbahn.

Lijnen: Kaldenkirchen-Venlo, Elten-Zevenaar en Groesbeek-Nijmegen.

O. Lokaalspoorwegen.

Voor deze spoorwegen geldt de wet van 9 Augustus 1878 (Stbl 124), waarbij de Koning wordt gemachtigd afwijking toe te laten van verschillende bepalingen der wet van 9 April 1875. Daaraan is gevolg gegeven door Kon. Besl. van 31 Januari 1886 (Stbl. 27.) Onder lokaalspoorwegen heeft men volgens de wet van 1878 te verstaan spoorwegen, waarbij de belasting, welke door iedere as van het rollend materieel op de spoorstaven wordt gebracht niet meer bedraagt dan 10000 kilogram en waarbij geene grootere snelheid dan van 30 kilometer per uur wordt bereikt.

Haarlem-Zantvoort Spoorweg-Maatschappij.

Directie.

G. Eltzbacher, President-Commissaris, Amsterdam.
P. C. Beelenkamp, Hoofd-Inspecteur der H. IJ. S. M., Amsterdam.
Prof. Mr. T. M. C. Asser, Amsterdam.
J. Eltzbacher, Amsterdam.
E. Sulzbach, Frankfort.
} Commissarissen.
W. R. Blankenberg, Secretaris, Amsterdam.
E. J. J. Kuinders, Directeur, Amsterdam.
J. C. J. Elemans, Ingenieur, Haarlem.

De lijn is ruim 9 K.M. lang. De zetel der maatschappij is te Amsterdam.

STOOMTRAMWEGEN.

De wetgeving op de spoorwegen en de lokaalspoorwegen is niet van toepassing op de stoomtramwegen, wanneer het vervoer eene snelheid van 15 kilometer per uur niet overschrijdt. Voor zoover zij door meer dan ééne gemeente loopen, geldt de wet van 23 April 1880 (Stb. 60) betreffende de openbare middelen van vervoer, met uitzondering der spoorwegdiensten, alsmede het Kon. Besl. van 31 Juli 1880 (Stb. 121) ter verzekering van de veiligheid der reizigers. Overigens is de regeling van dit onderwerp aan de gewestelijke en plaatselijke besturen opgedragen.

A. Stoomtramwegen geëxploiteerd door Spoorwegmaatschappijen. [1])

1. Den Haag—Scheveningen,

geëxploiteerd door de Nederlandsche Rhijn-Spoorweg-maatschappij. Lang 4.750 meters.

2. Ede—Wageningen,

eveneens geëxploiteerd door de Nederlandsche Rhijn-Spoorwegmaatschappij.

3. Beverwijk—Wijk aan Zee,

geëxploiteerd door de Hollandsche IJzeren-Spoorwegmaatschappij.

4. Kerkrade—Simpelveld,

geëxploiteerd door de Aken-Maastrichtsche-Spoorwegmaatschappij. Lang 8.000 meters.

5. Rhijnlandsche Stoomtramweg Maatschappij.

Leiden—Katwijk aan Zee.

geëxploiteerd door de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.

---

[1]) 1—4 ook aangelegd door Spoorwegmaatschappijen.

De Maatschappij is gevestigd te 's Gravenhage.
President-Commissaris: P. C. Evers.
Secretaris: D. de Graeff van Polsbroek.
Chef van dienst (benoemd door de H. IJ. S. M.): G. H. van Beusichem.

6. Stoomtramweg Ligtevoorde—Groenlo, geëxploiteerd door de Hollandsche IJzeren-Spoorwegmaatschappij. Lengte 4.000 meters.

7. Westlandsche Stoomtramweg-Maatschappij.
a. Den Haag—Loosduinen—Poeldijk—Naaldwijk,
b. Poeldijk—Monster—'s Gravesande,
geëxploiteerd door de Hollandsche IJzeren-Spoorwegmaatschappij.

Commissarissen:
President: J. W. Bake.
Mr. Ferd. Hooft Graafland.
Mr. H. Schiff.
Gezamenlijke lengte der banen ± 20 K.M.

B. Stoomtramwegen aangelegd en geëxploiteerd door Stoomtramweg Maatschappijen.

1. Amsterdam—Sloterdijk.

Commissarissen:
H. J. de Marez Oyens, President.
J. E. Texeyra de Mattos.
Jhr. J. Hartsen.
J. R. de Kruyff.
Beheerend Vennoot: T. Sanders.
Lengte der baan 2500 meter.

2. Rotterdamsche Tramweg-Maatschappij.

Rotterdam—Delfshaven.

Delfshaven—Schiedam.

Zijtak Delfshaven

Lengte der baan 7215 M.

Commissarissen:

S. W. Josephus Jitta.

M. E. Ezechiels.

J. Knottenbelt.

Directeur: Guichart.

3. Noord-Zuidhollandsche Stoomtrammaatschappij.

Haarlem—Leiden.

Directeur: A. van der Ploeg.

Commissarissen:

Mr. Th. de Haan Hugenholtz, President.

A. Kock (Ingenieur bij den aanleg van Staatsspoorspoorwegen, Secretaris.

W. van der Tak.

J. A. Waterwegen.

J. J. van Heekeren.

De lengte der baan is 28 kilometer.

4. Gooische Stoomtram.

Amsterdam—Nieuwer Amstel—Diemen—Muiden—Naarden—Laren—Huizen—Hilversum.

Directeur: Jhr. J. H. van Reigersberg Versluys.

Commissarissen:

A. Bruinier.

J. H. van der Meulen Sczn.

A. L. van Tienen.

J. P. Roelofsz.

Lengte der baan 36000 meter.
Spoorwijdte 1,43[5] Meter.

5. Geldersche Stoomtramwegmaatschappij.

Dieren—Doesburg—Keppel—Doetinchem—Terborgh.

Commissarissen:

C. Willink Ketjen, President.
Jhr. O. J. A. Repelaer van Driel.
Jhr. W. L. van Schuylenburgh.
R. van Enst.
C. H. van Hengel.
Mr. L. Losecaat Vermeer.
Mr. P. Gratama, Secretaris.

Directeur: H. H. Erdbrink.
Werktuigkundige: L. P. do Suarz.
Lengte van de hoofdbaan 24 K.M.
Spoorwijdte 0,75 M.

6. Stoomtramwegmaatschappij Oldambt.

Finsterwolde—Winschoten en Finsterwolde—Scheemda.

Commissarissen:

J. H. Roemeling.
te Finsterwolde. { Mr. A. H. Koning.
E. H. Huisman.
te Beerta. { Dr. B. Slingenberg.
A. H. Buiskool.

Directeur: T. Dalhuisen.
Lengte der baan 24 K.M.

7. Zuider-Stoomtramwegmaatschappij.

a. Breda—Oosterhout—Geertruidenberg.

b. Oosterhout—Dongen.

Comissarissen:

A. J. Hamilton, President.
L. Sanson.
Jhr. J. H. van Reigersberg Versluys.
G. F. Michiels.

Directeur: C. F. Loder.
Lengte der banen 25 K.M.

8. Stoomtramwegmaatschappij

's Bosch—Helmond.
a. 's Bosch—Kight,
b. 's Bosch—Helmond.

Commissarissen:

Mr. E. H. J. M. van Zinnicq Bergmann, President.
J. A. van Rooij.
J. W. F. Levelt.
R. A. van der Ven.
L. M. H. Vermeulen.
Directeur: Jhr. L. van der Does de Willebois.

9. Noord-Brabantsche Stoomtramwegmaatschappij.

Tilburg—Waalwijk en Kaatsheuvel—Cappelle.

Commissarissen:

Jhr. Mr. J. B. Verheijen.
J. F. Jansen.
Am. de Beneditty.

Directeur: J. van Elzen.
Lengte der banen 27 K.M.
Spoorwijdte 1,067 M.

10. IJsel Stoomtrammaatschappij.
Leiden—de Vink—Voorschoten.
Voorschoten (Wijkerbrug) — Leidschendam.
Voorschoten (Huis Den Deijl) — Wassenaar.

Commissarissen:

W. C. Hojel, President.
J. H. de Groot.
R. A. Buisman.
C. Rozenraad.
C. J. van der Oudermeulen.
Jhr. Mr. A. K. Godin de Beaufort,
A. Vlasto.
Mr. F. H. Göbel.
W. J. A. Schütz.

Directeuren:

L. F. Hojel.
Mr. F. Baron van Hogendorp.

Binnenkort komt de lijn Utrecht—Vreeswijk in exploitatie en de sectie Gouda—Haastrecht.

Lengte der nu geëxploiteerde banen 15.9 K.M:

11. Chemins de Fer Economiques Neerlandais.
Lijn Vlissingen—Middelburg.

Commissarissen:

Verkuyl Quaquelaar,
Peters.

Directeur: O. Beumer.

Lengte der baan 8 K.M.

12. Stoomtramwegmaatschappij Bergen op Zoom—Tholen.

Commissarissen:

A. G. V. Hombach, President.
David Bolier.
C. A. Daverveldt.
J. C. de Bruijn.
Directeur: G. J. van Dixhoorn.

Lengte der baan 8 K.M. Spoorwijdte 1.067^5 M.

13. Nederlandsche Tramwegmaatschappij.

Sneek—Harlingen.
Joure—Gorredijk,
In aanleg Bergum—Gorredijk,
Joure—Sneek.

Commissarissen:

J. A. Baron van Hardenbroek, President.
J. W. K. Gerlach.
C. Verneijs.
Directeur: S. Hamelink.

Lengte der banen 72 K.M. (daaronder is begrepen de lengte der paardentram Dokkum—Bergum).

Ten slotte vermelden wij nog het bestaan van:

14. De Schielandsche Tramwegmaatschappij.
15. Stoomtram Zeist—Driebergen—Doorn.
16. Westfriesche Stoomtramwegmaatschappij.
17. Stoomtram Gouda—Bodegraven.

AMSTERDAMSCHE KANAALMAATSCHAPPIJ.

De werken van het Noordzee-kanaal zijn sedert Mei 1883 aan het Rijk overgegaan.

Mr. M. F. de Monchy, *Likwidateur*.

J. W. Jos. Jitta, Aug. Hendrichs, } *Commissarissen*.

De Maatschappij en Likwidatie bemoeit zich alleen met de aflossing der aandeelen.

VERSCHILLENDE VEREENIGINGEN.

Koninklijk Instituut van Ingenieurs.

Opgericht onder bescherming van Z. K. H. Willem Alexander Paul Frederik Lodewijk, Prins van Oranje (thans Z. M. de Koning), den 31 Augustus 1847.

Goedgekeurd bij Kon. Besluit van 4 Februari 1848, No. 81.

De zaken van het Instituut worden bestuurd door een Raad van negen leden, te kiezen uit de gewone leden, waarvan een President, een Vice-President en een Penningmeester is. Jaarlijks treden drie raadsleden af, volgens een bij loting opgemaakten rooster. De raad wordt bijgestaan door een Secretaris, uit de gewone leden, voor den tijd van drie jaren, door den raad benoemd, en aan wien tevens het beheer over de bibliotheek is toevertrouwd. De vergaderingen van het Instituut hebben plaats vijfmaal 's jaars, en wel des morgens ten 11 ure, op door den raad te bepalen dagen, doch zooveel mogelijk op den

tweeden Dinsdag in September, November, Februari en den tweeden Donderdag in Juni.

Het laatstelijk vastgestelde reglement van het Instituut is goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van den 16 Mei 1871, N°. 16.

Het Instituut telde den 6 September 1883: den Beschermheer, 12 honoraire leden, 773 gewone en 168 buitengewone, te zamen 953 leden.

Van het Instituut is eene afdeeling opgericht op Java, die den naam van »Afdeeling Nederlandsch Indië" voert en thans 178 leden telt.

Raad van Bestuur.

Beschermheer, Honorair President.

Z. M. de Koning.

	JAAR VAN AFTREDING.
J. F. W. Conrad, *President*	1884
Dr. E. F. van Dissel, *Vice-President*	1884
Dr. J. Bosscha	1884
G. van Diesen	1885
J. P. de Bordes	1885
H. P. L. C. de Kruijff	1885
N. Th. Michaëlis	1886
H. P. Vogel	1886
W. H. Hubrecht	1886
J. Tideman, *Secretaris*	1884

Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs.

Deze Vereeniging, welke te Delft gevestigd is en 215 leden telt, werd opgericht den 30 Maart 1853 en hervormd den 23 Maart 1872.

Zij heeft ten doel het vormen van een band tusschen hare leden en het bevorderen der algemeen maatschappelijke belangen van den ingenieur, voornamelijk:

a. door het behandelen van vraagstukken van oeconomischen, administratieven, technischen en industrieelen aard en zich zoo noodig verklaren omtrent aangelegenheden betreffende de vorming of opleiding van den Ingenieur, zijn vooruitzichten, werkkring, rechten en maatschappelijk standpunt.

b. het uitgeven of ondersteunen der uitgaven van mededeelingen en verhandelingen betrekking hebbende op de sub. *a* bedoelde onderwerpen.

Als gewoon lid der Vereeniging kunnen alleen toetreden zij, die in het bezit zijn van een diploma van Ingenieur of Technoloog, verkregen aan de Nederlandsche Rijksinstelling; als buitengewoon lid kunnen worden aangenomen zij die niet in het bezit zijn van bedoeld diploma, doch door opleiding of maatschappelijke positie bij het belang der Vereeniging betrokken zijn, en tot eerelid kunnen benoemd worden personen die zich jegens de Vereeniging verdienstelijk hebben gemaakt of haar belangen op bijzondere wijze bevorderen.

Het cijfer achter den naam der Bestuursleden duidt het jaar van aftreding aan.

Beschermheer:

Z. M. de Koning.

Bestuur voor het Vereenigingsjaar 1883/1884.

A. C. Broekman, *Voorzitter*, 's Hertogenbosch... 1886
C. F. M. H. Schnebbelie, *Secretaris*, id. 1889
J. M. Telders, *Penningmeester*, Reenen 1885
J. L. Cluijsenaer, Utrecht 1884
P. H. Kemper, Utrecht..... 1886
L. J. Kesper, Arnhem..... 1884
J. W. Welcker, Alkmaar 1885

Maatschappij ter Bevordering van bouwkunst te Amsterdam.

Het doel der maatschappij, opgericht in 1842, is de beoefening en kennis der bouwkunst te bevorderen. De maatschappij tracht dit doel te bereiken: 1e door jaarlijks prijsvragen uit te schrijven en de bekroonde antwoorden, in plaat gebracht, met verklarenden tekst, onder den titel van »Bouwkundige ontwerpen" te doen uitgeven; 2e door de uitgifte van een tijdschrift met platen getiteld: »Bouwkundige bijdragen", waarin mededeelingen over de bouwkunst (zoowel in theoretischen als in praktischen zin) worden opgenomen; 3e door de afzonderlijke uitgaaf van »Afbeeldingen van oude bestaande gebouwen" hier te lande, welke uit het oogpunt der kunst en geschiedenis merkwaardig zijn; 4e door het uitgeven van afzonderlyke platen van belangrijke gebouwen in ons land; 5e door het voorstaan der belangen van de bouwkunst en der algemeene belangen harer beoefenaars; 6e door het bevorderen van het onderwijs in de bouwkunst; 7e door het houden van

vergaderingen en tentoonstellingen; 8e door het vormen eener bibliotheek; en 9e door het oprichten van afdeelingen.

Jaarlijks worden te Amsterdam eene algemeene vergadering en eene algemeene wetenschappelijke bijeenkomst gehouden, en in eene der plaatsen, waar eene afdeeling gevestigd is, eene tweede wetenschappelijke bijeenkomst.

De Maatschappij telt omstreeks 1000 leden, van welke bijna één vijfde gedeelte te Amsterdam; de belangen der buitenleden worden door correspondenten in de voornaamste steden waargenomen. Zij telt voorts acht afdeelingen, die te Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage, Leiden, Arnhem, Zwolle, Leeuwarden en Utrecht gevestigd zijn, haar eigen bestuur en geldmiddelen hebben, en wier leden niet gehouden zijn tot het lidmaatschap der maatschappij toe te treden.

Het bestuur is samengesteld als volgt:

C. Muysken, *Voorzitter*.
C. T. J. Louis Rieber, *Secretaris*.
P. J. H. Cuypers, *Vice-Voorzitter*.
N. Redeker Bisdom, *Penningmeester*.
J. R. de Kruyff.
T. Sanders.
H. W. Veth.
H. Cramer.
W. C. Metzelaar.
J. N. Nieuwenhuis.

Correspondent te Delft.

G. J. Morre.

Wiskundig Genootschap.

Het Wiskundig Genootschap, onder de zinspreuk: »Een onvermoeide arbeid komt alles te boven", te Amsterdam, werd reeds in het jaar 1779 opgericht door A. B. Strabbe, J. Bolten, H. Rakers, allen te Amsterdam, en P. Heijnis, te Haarlem woonachtig. Het heeft ten doel, de beoefening der wiskundige wetenschappen, zoowel zuivere als toegepaste, aan te moedigen en te bevorderen, en tracht dit doel te bereiken: *a.* door het houden van vergaderingen, eensdeels maandelijks van October tot Maart, ten andere eene jaarlijksche algemeene vergadering in April; *b.* door de uitgave van een tijdschrift, thans onder den titel: »Nieuw Archief voor Wiskunde"; *c.* door de uitgave van eene reeks vraagstukken ter oplossing voor de leden, later gevolgd door de oplossingen; *d.* door het jaarlijks uitschrijven van prijsvragen; *e.* door de instandhouding en vermeerdering eener boekerij, die thans eene afzonderlijke plaatsing heeft in de Universiteits-bibliotheek te Amsterdam; enz.

Het genootschap bestaat uit gewone leden, leden van verdienste en honoraire leden. Op 1 Maart 1883 telde het 224 binnenlandsche en 5 buitenlandsche leden. De gewone leden, waartoe ieder kan worden aangenomen, betalen eene jaarlijksche contributie van vijf gulden, en als entrée één gulden.

Bizonderheden omtrent de geschiedenis van het genootschap komen o. a. voor in eene op 3 Mei 1879 door den hoogleeraar Dr. C. J. Matthes gehouden feestrede ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan.

De werken van het genootschap zijn voor het meerendeel voorhanden in de bibliotheek der Polytechnische School.

Het bestuur is thans samengesteld uit de volgende leden:

Dr. D. van Lankeren Matthes, Voorzitter.
Dir. H. B. S. 5jar. cursus te Amsterdam.
Dr. J. D. van der Waals, Hoogleeraar te Amsterdam.
F. J. van den Berg, Hoogleeraar te Delft.
J. Versluys te Amsterdam.
A. N. Godefroy, Architect te Amsterdam.
Dr. D. Bierens de Haan, 1e Secretaris, Hoogl. te Leiden.
Dr. N. P. Kapteijn, 2e Secretaris te Amsterdam.
Mr. H. S. van Lennep, Penningmeester te Amsterdam.
J. W. Tesch, Redacteur der »Wiskundige Opgaven" te 's Hage.
A. J. van Pesch, Inspecteur der boekerij, Hoogleeraar te Amsterdam.

Eene »Wetenschappelijke Commissie" (Dr. D. Bierens de Haan, Voorzitter; Dr. C. H. C. Grinwis, F. J. van den Berg, Ch. M. Schols en A. J. van Pesch) behandelt, onder goedkeuring van het bestuur, alles wat tot het wetenschappelijke vak behoort.

Na het afdrukken van het voorgaande werden wij door de welwillende medewerking van den heer H. F. R. Hubrecht, Directeur der Nederlandsche Bell Telephoon Maatschappij nog in staat gesteld het volgende omtrent Vereenigingen op Electro-technisch gebied op te nemen. Wij hopen in het volgend jaar aan deze belangrijke rubriek een grootere uitgebreidheid te geven.

Nederlandsche Bell Telephoon Maatschappij,

gevestigd te Amsterdam Warmoesstraat 174*a*.

Commissarissen:
C. Fellinger, *Voorzitter*.
Mr. M. C. van Hall.
A. de Browne de Tiège.
W. Ruys.
L. de Groof, *Secretaris*.

Directeur: Dr. H. F. R. Hubrecht.

Adressen der Ned. Bell Telephoon Maatschappij in andere plaatsen:

Administratie-Rotterdam, Westnieuwland 2.
Administrateur: F. A. Hoefer.

Administratie-'s Gravenhage, Kapelsbrug 1.
Administrateur: Jhr. F. W. R. Flugi van Aspermont.

Administratie-Arnhem, Paauwstraat 8.
Administrateur: R. C. v. d. Meulen.

Administratie-Groningen, Groote Markt 18.
Administrateuren: J. Schilthuis H.Gzn.
Jb. van Houten.
Mr. R. Feith.

Administratie-Utrecht, Neude 117.
Administrateur: G. A. van Leeuwen.

Voorloopig adres Administratie-Haarlem, Wilhelminastr. 39.
» » Administratie.Zaandam, Westzijde H 226.

Wij laten hier eenige overzichten volgen om daardoor het gewicht van de telephoon aanschouwelijk voor te stellen.

UITKOMSTEN DER EXPLOITATIE.

Geabonneerden.

		Verkregen.	Aangesloten.
Amsterdam.	1 November 1883...	1047	1009
Rotterdam.	1 November 1833...	453	450
Arnhem.	1 November 1883...	111	110
's Gravenhage.	1 November 1883...	145	133
Groningen.	1 November 1883...	55	42
Utrecht.	1 November 1883...	53	—
Haarlem.	1 November 1883...	58	—
Zaandam.	1 November 1883...	14	—
	Totaal...	1936	1713

Verbindingen.

Amsterdam.	Maand October 1883.....	116605
Rotterdam.	Maand October 1883.....	53000
Arnhem.	Maand October 1883.....	5784
's Gravenhage.	Maand October 1883.....	5251

In Amsterdam werden in de maand October behandeld 1722 telegrammen.

In Arnhem in dezelfde maand 148 telegrammen.

Behalve te Amsterdam en Arnhem bestaat thans ook te 's Gravenhage en te Groningen eene aansluiting van het telegraafkantoor met het centraalbureau in die plaatsen, zoodat ook daar gelegenheid bestaat tot het opgeven en bestellen van telegrammen per telephoon.

Nederlandsche Maatschappij voor Electriciteit en Metallurgie,

gevestigd te 's Gravenhage Z. O. Buitensingel 137.

Directeur W. J. Wisse.

Nederlandsche Electriciteits Maatschappij.

gevestigd te Amsterdam Oudebrugsteeg 7.

Directeur (vacant).

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Het departement.

Minister: Geerling.
Audiëntie: Vrijdag ten 11 ure.

Secretaris-Generaal: L. J. T. Broekhoff.

Eerste afdeeling: *Materieel der Zeemacht.*

Aanbouw, onderhoud en herstelling van het materieel der Zeemacht. Stoomvaartdienst. Artillerie. Het technische deel der Marine. Bestuur der werven en magazijnen en het ambtelijk personeel bij de maritieme directiën, benevens het personeel van het werkvolk.

Kapitein ter Zee, Chef der afdeeling: Jhr. A. C. van Haeften.

Hoofd-Ingenieur, Adviseur voor scheepsbouw: A. J. H. Beeloo.

In den Staats-Almanak komt met betrekking tot de benoembaarheid tot Adspirant-Ingenieur bij de Marine het volgende voor:

»Naar gelang der behoefte worden, door middel van de Staats-Courant, kandidaten opgeroepen, die

op den 1sten September van het jaar, waarin de toelating geschiedt, hun 26ste jaar nog niet zijn ingetreden, in het bezit zijn van het diploma van Scheepsbouwkundig-Ingenieur, ingevolge de Wet van 1863 (Stbl. 50), en verlangen geplaatst te worden als Adspirant-Ingenieur bij de Marine. Zij moeten zich daartoe onderwerpen aan een vergelijkend examen in de vakken, waarvan de kennis voor deze betrekking wordt vereischt en die in het programma voor het examen zijn omschreven."

In de Verordeningen voor 's Rijks werven komt het volgende voor:

»Indien er behoefte aan Adspirant-Ingenieurs bij de Kon. Ned. Marine bestaat, wordt in de Nederlandsche Staats-Courant eene oproeping gedaan van kandidaten, met vermelding van het aantal beschikbare plaatsen en de vereischten.

Voor de betrekking van Adspirant-Ingenieur bij de Marine komen alleen in aanmerking jongelieden van een gezond gestel, die op den 1sten September van het jaar, waarin de toelating geschiedt, hun 26ste jaar nog niet zijn ingetreden en in het bezit zijn van het diploma van Scheepsbouwkundig-Ingenieur, ingevolge de Wet van den 2den Mei 1863 (Stbl. 50). Zij, die voor de opengestelde plaatsen wenschen in aanmerking te komen, dienen daartoe een verzoekschrift op zegel in aan den Minister van Marine, onder overlegging van:

1°. de geboorte-acte;

2°. het gevorderde diploma van Scheepsbouwkundig-Ingenieur;

3°. een certificaat, door een bevoegd geneesheer afgegeven, waaruit blijkt, dat de kandidaat een gezond gestel heeft.

Indien het aantal kandidaten dat der opengestelde plaatsen niet overtreft, zijn de gevorderde vereischten voldoende om tot Adspirant-Ingenieur te kunnen worden benoemd.

Voor de rangschikking en ook voor de benoeming bij meer kandidaten dan plaatsen, zijn zij aan een vergelijkend examen onderworpen, af te nemen door eene commissie, benoemd door den Minister van Marine.

Dit examen omvat:

1°. de mechanica;

2°. de scheepsbouwkunde, inzonderheid met betrekking tot het oorlogschip;

3°. de kennis van het scheepsstoomwerktuig onder de meest voorkomende vormen;

4°. het scheeps- en werktuigkundig teekenen, blijkbaar uit overgelegde gewaarmerkte teekeningen;

5°. vaardigheid in het uit de hand schetsen van werktuigen;

6°. het vlug cijferen en vaardig toepassen van formules op voorbeelden en getallen;

7°. de beginselen van de burgerlijke bouwkunde, waarvan de kennis aanbevelend is.

Tot Adspirant-Ingenieur benoemd, blijven zij onder het genot eener jaarwedde van *f* 1000 één jaar aan de Pol. School te Delft, ten einde zich tot het

door hen af te leggen examen C voor Werktuigkundig-Ingenieur te bekwamen, om daarna, zoowel op 's Rijks als op sommige belangrijke buitenlandsche werven, in de gelegenheid gesteld te worden zich in de praktijk te oefenen en hunne studiën voort te zetten en te voltooien.

Personeel der Marine hier te lande.

Algemeene dienst.

Hoofd-Ingenieur, ...
Directeur van de modelkamer en bibliotheek, J. J. Backer Dirks.
Verificateur van 's rijks zeeinstrumenten, Dr. P. J. Kaiser.

Er zijn verder drie Directiën der Marine: te Willemsoord, te Amsterdam en te Hellevoetsluis.

Willemsoord.

Directeur en Kommandant, W. K. van Gennep, Schout-bij-nacht.
Onder-Directeur, A. N. L. Koops, Kapitein ter zee.
Hoofd-Ingenieur, J. C. Jansen.
Ingenieur der 1e klasse, G. Turk.
» » 2e » F. S. C. M. Wijs.

Amsterdam.

Directeur en Kommandant, Jhr. M. W. van Renselaar Bowier, Schout-bij-nacht.
Onder-Directeur, W. Steffens, Kapitein ter zee.
Hoofd-Ingenieur, L. C. P. W. Visser.
Ingenieur der 1e klasse, C. L. Loder.

Ingenieurs der 2e klasse, J. F. van Beek en H. Cop.
Adspirant-Ingenieur, K. F. Koning.
» H. M. van Andel } tijdel. buitensl.
» J. S. van Veen } gedetacheerd.

Hellevoetsluis.

Directeur en Kommandant: W. Enslie, Schout-bij-nacht.
Onder-Directeur, D. J. Weijs, Kapitein-Luitenant ter zee.
Hoofd-Ingenieur, J. W. Calten.
Ingenieur der 1e klasse, P. J. Turk.

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het Departement van Marine voor het jaar 1883.

1ste AFDEELING.

ART. 7. *Bezoldigingen en toelagen van de ingenieurs der Marine.*

A. *Algemeene dienst.*

één hoofdingenieur, adviseur voor scheepsbouw	*f*	5000,—
twee adspirant-ingenieurs voor 8 maanden à *f* 1500,— per jaar	„	2000,—
twee idem voor 4 maanden à *f* 2000,— per jaar	„	1333,33
één idem voor 8 maanden à *f* 1000,— per jaar	„	666,67
één idem voor 4 maanden à *f* 1500,— per jaar	„	500,—
toelagen en verdere kosten, vallende op het detacheeren buitenslands en inschepen van adspirant ingenieurs	„	4000,—

B. *Amsterdam.*

één hoofdingenieur	*f*	4000,—
één ingenieur 1e kl.	„	3000,—
twee ingenieurs 2e kl. à *f* 2000,— à *f* 2500,—	„	4500,—

C. *Hellevoetsluis.*

één hoofdingenieur	*f*	4000,—
één ingenieur 1e kl	„	2500,—

D. *Willemsoord.*

één hoofdingenieur	*f*	3500,—
één ingenieur 1e kl	„	2500,—
één ingenieur 2e kl	„	2500,—

INHOUD VAN HET GEDEELTE

BETREFFENDE

NEDERLANDSCH OOST-INDIE.

MINISTERIE VAN KOLONIËN.

DEPARTEMENT VAN BURGERLIJKE OPENBARE WERKEN.

Blz.

Het Departement 239

Afdeeling Waterstaat, Wegen en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken.

Personeel van den Waterstaat, de Wegen en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken 242

Afdeeling Stoomwezen.

Organisatie van het Personeel voor het Stoomwezen 242

Afdeeling Post- en Telegraafdienst.

Afdeeling Spoorwegen.

1. Staatsspoorwegen 243
   A. Staatsspoorwegen op Java 243
   B. Staatsspoorwegen op Sumatra 247
   Personeel van de Staatsspoorwegen 247
2. Particuliere Spoorwegen 248
   a. Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij 248
   Directie van de Ned.-Indische Spoorwegmaatschappij 249
   b—d. Verleende concessiën 249
   e. Stoomtramwegen op Java 250

Afdeeling Waterwerken.

Bataviasche Havenwerken 252
Waterwerken in de afdeeling Demak (Residentie Samarang) .. 253
Werken tot behoud en verbetering van het vaarwater in den noordelijken ingang van straat Madoera 254

Personeel en Begrooting.

Blz.

Formatie van het personeel bij het departement der burgerlijke openbare werken..... 255
Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor Nederlandsch Oost-Indië, dienst 1884..... 256

DEPARTEMENT VAN ONDERWIJS, EEREDIENST EN NIJVERHEID.

Het Departement..... 259

Nijverheid.

Afdeeling Mijnwezen..... 259
Reglement op den dienst van het Mijnwezen..... 261
Personeel bij het Mijnwezen (Hoofdingenieurs)..... 265
Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor Nederlandsch Oost-Indië, dienst 1884, voor het Departement van O. E. N.... 265

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Het Departement..... 267
De Marine-etablissementen te Soerabaja en Onrust..... 267
Regeling en samenstelling van het Korps Ingenieurs voor het vak van den Scheepsbouw in Nederlandsch-Indië..... 268
Fabriek voor de Marine en het Stoomwezen te Soerabaja..... 271
De Geographische dienst..... 272
Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting van Nederlandsch Oost-Indië, dienst 1884, voor het Departement der Marine..... 273

NEDERLANDSCH OOST-INDIE.

MINISTERIE VAN KOLONIËN.

Minister van Koloniën: F. G. van Bloemen Waanders.
Audiëntie: Vrijdag ten 1 ure.

Secretaris-Generaal: Jhr. Mr. H. van der Wijck.

DEPARTEMENT VAN BURGERLIJKE OPENBARE WERKEN.

Het Departement.

Directeur: T. C. J. Kroesen.
Secretaris: B. Th. de Bruijn.

Tot den werkkring van het departement behooren:

a. de Waterstaat, de wegen en 's lands burgerlijke openbare werken.

b. het stoomwezen.

c. de post en telegraafdienst.

d. de spoorwegen.

e. De Bataviasche Havenwerken.

f. de waterwerken in de afdeeling Demak (residentie Semarang.)

g. Werken tot behoud en verbetering van het vaarwater in den noordelijken ingang van straat Madoera (Westgat van Soerabaya.)

h. De formatie van het personeel bij het departement der burgerlijke openbare werken.

Afdeeling Waterstaat, wegen en 's lands burgerlijke Openbare Werken.

Bij Koninklijk Besluit van 22 Augustus 1873 n°. 44 (Ind. Stbl. 1874 n°. 53) gewijzigd bij dat van 6 December 1878 n°. 18 (Ind. Stbl. 1879 n°. 102) en dat van 13 December 1880 n°. 24 (Ind. Stbl. 1881 n°. 56) is, met wijziging in zooverre van het Koninklijk Besluit van 26 December 1864 n°. 70 (Ind. Stbl. 1865 n°. 30), de leiding van en het toezicht over de dienst van den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Ned.-Indië, opgedragen aan den directeur der burgerlijke openbare werken en het korps ambtenaren, voor zooveel het technisch gedeelte betreft, samengesteld uit: 4 hoofdingenieurs der 1e klasse, waarvan 3 als inspecteurs, 4 hoofdingenieurs der 2e klasse, 17 ingenieurs der 1e klasse, 25 ingenieurs der 2e klasse, 15 ingenieurs der 3e klasse, 10 adspirant-ingenieurs, 10 architecten der 1e klasse, 10 architecten der 2e klasse, 41 opzichters der 1e klasse, 60 opzichters der 2e klasse en 43 opzichters der 3e klasse.

Voor het Kon. Besluit van 22 Augustus 1873 verwijzen wij naar onzen Almanak van 1882.

Met het plaatselijk en gewestelijk toezicht en beheer over 's lands openbare werken zijn belast de residenten (hoofden van gewestelijk bestuur) (Ind. Stbl. 1877 n°. 238 art. 1).

Een gedeelte der werken wordt toevertrouwd aan de ondergeschikte ambtenaren van bestuur (assistent residenten, controleurs, inlandsche hoofden enz. (Zie Bijblad n°. 3301).

Het overige gedeelte wordt opgedragen aan de technische ambtenaren van den waterstaat (ingenieurs en opzichters), die daarbij de bevelen van het hoofd van het gewestelijk bestuur uitvoeren. Voor dit Kon. Besluit van 1877 n°. 238 verwijzen wij naar den vorigen Almanak

Het Kon. Besluit van 1878 n°. 238 bleek zeer schadelijk te werken. De zorg voor vele openbare werken werd daardoor opgedragen aan niet-technische ambtenaren. Toen de schadelijke gevolgen daarvan ook door de regeering werd ingezien, volgde op 4 Maart 1882 een Kon. Besluit waardoor de opdracht voor de zorg van openbare werken alleen dan aan niet-technische ambtenaren kon geschieden als

1°. de krachten van het technisch personeel te kort mocht schieten of het gebruik van dit personeel door de afgelegenheid van het werk of om andere redenen te duur zou zijn.

2°. Ingeval de bemoeienis met het beoogde werk niet strekt ten nadeele van den gewonen dienst van de landsdienaren, niet behoorende tot het korps der ambtenaren van de openbare werken, die er mede worden belast.

3°. Als die personen voor het hun op te dragen werk geschikt zijn.

Over de ongenoegzaamheid van krachten van het personeel der B. O. W. en de geschiktheid der met de uitvoering te belasten personen beslissen de residenten, doch na voorgelicht te zijn door den eerstaanwezend ingenieur.

Personeel van den Waterstaat, en 's Lands Burgerlijke Odenbare Werken.

Hoofd-Ingenieurs der 1e klasse.

M. J. Schram.
R. C. van der Palm.
S. Verburgh.
F. H. van Egmond.
A. M. S. Hoogerwaard.
J. A. de Gelder.

Hoofd-Ingenieurs der 2e klasse.

J. W. P. Kennis.
C. Gast.
H. J. Roeland.

Afdeeling Stoomwezen.

Het bureau, waarin de aangelegenheden van den dienst van het Stoomwezen behandeld worden, maakt een deel uit van dit departement onder de benaming van »Afdeeling Stoomwezen" en staat onder de leiding van een hoofdambtenaar, die den titel heeft van »Hoofd-Ingenieur, Chef der Afdeeling Stoomwezen".

Voor het personeel van den algemeenen dienst bij het Stoomwezen zie men Ind. Stbl. 1874 n°. 116.

Het reglement, regelende het toezicht op het gebruik van stoomtoestellen in Ned. Indië, is opgenomen in Ind. Stbl. 1873 n°. 218 en gewijzigd bij art. IV van Ind. Stbl. 1879 n°. 213 en Ind. Stbl. 1881 n°. 125. Zie voorts in Ind. Stbl. 1866 n°. 146 de bepalingen, ter verzekering van de goede orde en de openbare veiligheid, bij de uitoefening der stoomvaart hier te lande, zoomede Bijblad 3243, waarbij

wordt aangegeven wie als de gebruikers van een stoomketel behooren te worden beschouwd.

De bepalingen voor het afleggen van het examen voor Ingenieur van het Stoomwezen zijn vastgesteld bij Ind. Stbl. 1874 n°. 70.

Voor de twee besluiten opgenomen in Ind. Stbl. 1874 n°. 116 en in Ind. Stbl. 1874 n°. 70 verwijzen wij naar den vorigen Almanak.

Hoofd-Ingenieur bij het Stoomwezen J. D. Donker Duynvis.

Afdeeling Post- en Telegraafdienst.

Wat deze afdeeling van het Departement van B. O. W. betreft, zie men den Regeerings-Almanak voor Nederlandsch-Indië, 1883.

Afdeeling Spoorwegen.

1. Staatsspoorwegen.

A. Java.

Nadat door de wet van 1875 (Ind. Stbl. n°. 141) was beslist, dat een aanvang zou worden gemaakt met den aanleg van spoorwegen op Java voor rekening van den Staat en wel dadelijk met den bouw eener lijn ter verbinding van Soerabaja, Pasoeroean en Malang, en met het doen van opnemingen elders op Java, werd in verband met den afloop van de ter zake plaats gehad hebbende opnemingen bij de wet van 1878 (Ind. Stbl. n°. 201) en van 1880 (Ind.

Stbl. n°. 138) bepaald, dat mede voor rekening van den Staat zullen worden aangelegd spoorwegen ter verbinding van Sidho-Ardjo (in de lijn Soerabaja-Pasoeroean) met Madioen en Soerakarta met een zijtak naar Blitar en ter verbinding van Tandjong-Priok of van eenig punt der lijn Batavia-Buitenzorg met Tjitjalengka en de vlakte van Bandong.

Als een gevolg van de uitbreiding, welke aan het stelsel van staatsspoorwegbouw op Java werd gegeven, kwam de formatie van het personeel voor den algemeenen dienst en den dienst der staatsspoorwegen op Java tot stand bij Kon. Besl. van 1878 (Ind. Stbl. n°. 234), gewijzigd bij Kon. Besl. van 1880 (Stbl. n°. 195) en wel in dier voege, dat daaraan ook het doen van opnemingen voor nieuwe spoorwegverbindingen, zoomede het toezicht op de particuliere spoorwegen kan worden opgedragen.

De overdracht van dit toezicht op de particuliere spoorwegen met stoom als beweegkracht en op de daarbij in gebruik zijnde stoomtoestellen en rollend materiaal had plaats bij ordonnancie van 1879 (Stbl. n°. 213) zoodat dit toezicht sedert 19 Aug. 1879 onder de bevelen van den Inspecteur-Generaal, chef van den dienst gekomen is. Deze staat aan het hoofd van den geheelen dienst der staatsspoorwegen op Java als hoofdambtenaar met bovengenoemden titel.

Omtrent den aanleg van een spoorweg tusschen Pasoeroean en Probolingo werd bij de behandeling der Indische begrooting voor het jaar 1882 eene beslissing genomen en met de werkzaamheden een aanvang gemaakt.

Voor één verbinding van Tjilatjap met Djokjokarta is het vóór ontwerp ingediend, terwijl ook van Tjitjalengka tot Tjilatjap de noodige opnemingen hebben plaats gehad.

Eene opname van Djokjokarta via Magelang tot Willems en van Magelang tot Poorworedjo is thans onder handen.

Zoodra deze zijn afgeloopen zullen nog worden onderzocht de richtingen voor een spoorweg van Probolingo over Loemadjang, Djember, en Bondoroso naar Kapongan in de residentie Bezoeki, en van eene lijn van eenig punt in de Preangerspoorweg naar Cheribon.

Voor het personeel der exploitatie aan de oosterlijnen is eene nieuwe formatie vastgesteld bij Stbl. 1882 n°. 196 waarbij gerekend is op het personeel dat noodig zal wezen, wanneer de geheele oosterlijnen tot Soerakarta lang ± 450 K.M. in explotatie zullen zijn.

Van de Oosterlijnen (1) kwamen achtereenvolgens in exploitatie de trajecten:

Soerabaja-Pasoeroean	16 Mei 1878,
Bangil-Sengon	1 Nov. 1878,
Sengon-Lawang	1 Mei 1879,
Lawang-Malong	20 Juli 1879,
Sidhoardjo-Modjokerto	16 Oct. 1880,
Modjokerto-Sembong	27 Febr. 1881,
Sembong-Kertosono	25 Juni 1881,

(1) De lijnen in Java worden verdeeld in Ooster- en Westerlijnen, d. i. lijnen ten oosten en ten westen van Soerakarta.

Kertosono-Kediri (zijtak)	13 Aug. 1881,
Kertosono-Ngandjoek	1 Oct. 1881,
Ngandjoek-Madioen	1 Juli 1882,

zoodat nu in het geheel 281,187 K. M. der Oosterlijnen in exploitatie zijn, terwijl nog in aanleg zijn de trajekten Soerakarta-Madioen, Kediri-Blitar en Pasoeroean-Probolingo.

Voor den dienst der exploitatie der Westerlijnen is voorloopig voor het traject Buitenzorg-Soekaboemi eene formatie voor het personeel vastgesteld bij Ind. Stbl. 1881 n°. 24 (1).

Van de Westerlijnen werden in exploitatie gebracht:

Buitenzorg-Tjitjoeroeg	5 Oct.. 1881,
Tjitjoeroeg-Soekaboemi	21 Maart 1882.

De lengte van het geëxploiteerde gedeelte bedraagt 57,7 K. M.

Omtrent de indemniteit voor reis- en verblijfkosten en veldwerk zie Ind. Stbl. 1879 n°s. 142 en 170, 1880 n°. 86 en voor ambtenaren der exploitatie, Ind. Stbl. 1881 n°. 46.

Omtrent het recht om daggeld te declareeren door uit Nederland gezonden ambtenaren in afwachting van de aanwijzing hunner standplaats, zie Ind. Stbl. 1879 n°. 308, aangevuld bij Ind. Stbl. 1882 n°. 186.

Omtrent het in rekening brengen bij definitieve benoeming van diensttijd als tijdelijk ambtenaar bij

---

(1) Met het oog op de aanstaande opening van verdere gedeelten dezer lijn is een nieuwe formatie in overweging.

de exploitatie der staatsspoorwegen doorgebracht, zie Ind. Stbl. 1879 n°. 34.

Wat de organisatie van het personeel voor den dienst en den aanleg der staatsspoorwegen op Java betreft, verwijzen wij naar den Almanak van 1882.

B. SUMATRA.

Spoorweglijnen Oleh-leh-Kota-Radja (Gouvernement Atjeh en onderhoorigheden). Deze weg in 1876 tijdens den oorlog met Atjeh gebouwd en sedert onder het beheer van de militaire genie gebleven, is tengevolge van de splitsing van het militair en civiel bestuur in genoemd gouvernement in den aanvang van 1882 gebracht onder het burgerlijk beheer. Tevens is bepaald dat de lijn verder in het binnenland van Groot-Atjeh langs den Atjeh-rivier tot Gle-Kambong doorgetrokken en in haar geheel als stoomtramweg zal geëxploiteerd worden.

Personeel van de Staatsspoorwegen.

Inspecteur-Generaal, chef van den dienst.

H. G. Derx.

Hoofd-Ingenieurs.

J. K. Kempees.
J. J. Dijkstra.
J. W. IJzerman.
J. C. Schippers.

Hoofd-Ingenieur-werktuigkundige.

J. W. T. van Schaik.

L. T. H. ten Hones, *chef der exploitatie van de oosterlijnen.*
A. C. Uljee, » » » » » *westerlijnen.*

2. Particuliere Spoorwegen.

Zie omtrent het toezicht van regeeringswege uitgeoefend op de door particulieren aangelegd of geexploiteerd wordende spoorwegen het hierboven medegedeelde onder staatsspoorwegen

Omtrent vergoedingen voor reis- en verblijfkosten aan de ambtenaren, belast met het toezicht op de particuliere spoorwegen, zie Ind. Stbl. 1879 n°. 214.

Bij Ind. Stbl. 1871 n°. 113 zijn de bepalingen op het bezigen van beweegbare of tijdelijke spoorbanen vastgesteld.

---

a. Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij.

Bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 28 Augustus 1862 n°. 1 werd aan de Heeren W. Poolman c. s. concessie verleend voor den aanleg van een spoorweg van Semarang langs Soerakarta naar Djocdjokarta, met een zijtak van Kedong-Djatti naar Willem I, 202 K. M. lang. Deze concessie, goedgekeurd bij Kon. Besluiten van 10 Maart en 16 Juni 1863 n°s. 1 en 38 en, voor zooveel noodig, bekrachtigd bij de wet van 6 Juli 1863 (Ind. Stbl. n°. 116) en later gewijzigd bij de wet van 10 April 1869 (Ind. Stbl. 52), is vervolgens overgegaan op de Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij, waarvan de oprichting is goedgekeurd bij Kon. Besluit van 17 September 1863 n°. 37.

Aan voornoemde maatschappij werd tevens concessie verleend voor den aanleg en de exploitatie van

een spoorweg tusschen Batavia en Buitenzorg, 58 K. M. lang, welke concessie voor zooveel noodig werd bekrachtigd bij het Kon. Besluit van 22 Juli 1868 n°. 83 en de wet van 10 April 1869 (Ind. Stbl. 52). voorwaarden van beide concessiën zijn opgenomen in de Bijbladen n°s. 3296 en 3424.

Bij Kon. Besluit van 5 September 1864 n°. 61 (Ind. Stbl. n°. 178), gewijzigd bij dat van 20 Januari 1876 n°. 11 (Ind. Stbl. n°. 82) is bepaald, dat de resident van Semarang en de secretaris van dat gewest, ambtshalve respectievelijk zijn: commissaris van het gouvernement en zijn plaatsvervanger bij het plaatselijk comité van het bestuur der maatschappij in Indië.

Directie van de Ned.-Indische Spoorweg-Maatschappij.

J. van Swieten, regeerings-commissaris in Nederland.

Raad van beheer.

G. C. Daum, *voorzitter.*
J. J. M. Everts, *lid.*

De resident van Semarang, regeerings-commissaris in Ned.-Indië.

Comité van Bestuur.

A. Oltmans, *voorzitter.*
A. J. Pool, } *leden.*
E. M. Collard, }

Concessie is verleend:

b. Gouv. Besluit van 9 Januari 1882 n°. 4 aan H. J. Meertens en de firma Tiedeman en Kerchem voor den

aanleg en de exploitatie van een spoorweg loopende van de benedenstad Batavia over Gedoeng en Roeboe, Soenter-Poeloe en Poeloe-Gadoeng naar Bekasi, van Poeloe-Gadoeng en van Gedoeng-Roeboe naar Pasar-Senin (Weltevreden).

c. bij Gouv. Besluit van 18 Januari 1882 n°. 8 aan N. A. Ruyl en H. B. van Daalen voor den aanleg en de exploitatie van een spoorweg loopende van Tegal over Bandjaran naar Balapoelang met een zijtak van Bandjaran naar Pangla.

d. Concessie is in de maand October 1882 verleend aan D. Maarschalk c. s. voor de volgende trajecten:

van Tegal naar Palapoelang, met een zijtak naar Pangka, 24 K. M. lang, verder van Cheribon naar bovengenoemde lijn en van Pangka naar Semarang, 232 K. M. lang.

e. Stoomtramwegen op Java. (1)

In 1881 is concessie verleend:

1. aan J. F. Dijkman c. s. om, voor zooveel mogelijk over den gouvernements-postweg, eene stoomtramverbinding aan te leggen en te exploiteeren tusschen Semarang en Joana. (Besluit van 18 Maart n°. 5.) (2)

2. aan de firma Dummler en Co. om een stoom-

---

(1) Op den aanleg en de exploitatie van Stoomtramwegen in Ned. Indië is nog geen algemeen reglement ingevoerd.

(2) De concessie aan Dijkman c. s. is overgegaan op eene naamlooze vennootschap, „de Semarang-Joana Stoomtram-Maatschappij". De lijn is in annleg.

tramweg aan te leggen en te exploiteeren door de stad Batavia en tusschen die plaats en Meester-Cornelis. (Besluit van 30 Maart n°. 38. [1])

In 1882:

3. aan A. A. W. Bremer te Batavia tot het aanleggen en exploiteeren van een stoomtramweg ter lengte van ± 20 K. M. van de haven te Pasoeroean door de stad (zooveel mogelijk langs den postweg) naar de dessa Banjoebiroe.

4. aan Th. Slaiter en H. van Rinsam tot den aanleg en de exploitatie van een stoomtramweg naar de stad Soerabaja (Besluit van 10 Augustus n°. 2.)

5. aan M. Couvée tot den aanleg en exploitatie van een stoomtramweg ter hoofdplaats Buitenzorg van af de witte paal tot aan het einde der Chineesche wijk (Besluit van 8 September n°. 4.)

6. aan Thierry Boom tot het aanleggen en exploiteeren van een stoomtramweg in de residentie Soerabaja van Waroe tot Djerebeng met een zijtak naar Prombo.

Bij Ind. Stbl. n°. 132 zijn in de laatstelijk uitgevaardigde regeling betreffende het toezicht op de particuliere spoorwegen (Ind. Stbl. n°. 214) eenige wijzigingen gebracht met het doel op Java het toezicht op stoomtramwegen (spoorwegen met stoom als beweegkracht, waarop vervoer plaats heeft met snelheden van 15 K. M. per uur of minder), van den dienst der Staatsspoorwegen ever te brengen op de

---

[1] De verleende vergunning aan de firma Dummler en Co. is overgedragen aan de Ned. Ind. Tramweg-Maatschappij.

hoofden van gewestelijk bestuur en, voor zooveel het gebruik van stoomketels betreft, op den dienst van het stoomwezen, alles onder de bevelen van den directeur der B. O. W.

Afdeeling Bataviasche Havenwerken.

Bij de Indische begrooting voor 1877 werden door de wetgevende macht in Nederland middelen aangewezen tot den aanleg door den Staat in eigen beheer van eene zeehaven voor Batavia te Tandjong-Priok en van een spoorweg en scheepvaartkanaal tusschen die haven en de hoofdplaats Batavia.

De leiding van en het beheer over den bouw dezer werken is opgedragen aan een Ingenieur (hoofdingenieur) der B. O. W., overeenkomstig de instructie voor dezen, vastgesteld bij het besluit van 13 Juli 1877 n°. 2, Bijbl. 3223. Zie ook Bijbl. 3348, 3473 en 3502.

De aanstelling, de bevordering en het ontslag der ambtenaren, wier maximum-bezoldiging *f* 240,— 's maands bedraagt, is aan den chef van den dienst overgelaten.

J. A. de Gelder, hoofd-ingenieur 2e klasse, chef van den dienst bij de Bataviasche Havenwerken.

Waterwerken in de Afdeeling Demak (Residentie Semarang).

Nadat sedert 1875 verschillende werken in uitvoering waren genomen tot wegneming van de oorzaken der zich telkens herhalende misgewassen in deze afdeeling, namelijk de overstroomingen in den westmoesson en het gebrek aan water in den oostmoesson, zijn bij de Indische begrooting voor 1882 voor het eerst de gelden toegestaan, voor ieder der eerstvolgende jaren noodig geacht voor de uitvoering van een volledig plan om in den nog altijd precairen toestand van Demak eene afdoende verbetering te brengen. Dit plan omvat zoowel den waterafvoer en de irrigatie als den aanleg van wegen en de inrichting der kanalen voor de scheepvaart. De kosten zijn op ongeveer *f* 9,500,000 en de tijd van uitvoering op 11 of 12 jaren beraamd.

De leiding van en het beheer over deze werken is opgedragen aan een ingenieur der 1e klasse van den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken, chef van den dienst, overeenkomstig de instructie voor hem vastgesteld bij Gouv. Besluit van 12 Juli 1882 n°. 17. Het reglement op het beheer en toezicht op de burgerlijke openbare werken in Stbl. 1877 n°. 238 is op de werken in Demak niet van toepassing. De chef van deze dienst is, evenals die der Bataviasche havenwerken, rechtstreeks gesteld onder den directeur der burgerlijke openbare werken.

Aan den chef is overgelaten de aanstelling, de

bevordering en het ontslag der ambtenaren, wier maximnm bezoldiging niet meer bedraagt dan *f* 200 's maands.

Werken tot behoud en verbetering van het vaarwater in den noordelijken ingang van Straat Madoera (Westgat van Soerabaja).

Bij de Indische begrooting voor 1882 is door de wetgevende macht in Nederland voorloopig een bedrag van *f* 1,000,000 aangewezen, ten einde overeenkomstig de plannen der commissie, ingesteld bij Gouv. Besluit van 16 Augustus 1878 n°. 15, verbetering te brengen in den ongunstigen toestand van het vaarwater in den noordelijken ingang van straat Madoera (het zoogenaamde westgat van Soerabaja), vroeger loopende langs Oedjoeng Pangka en den wal van Sidajoe, doch in den loop dezer eeuw meer oostwaarts opgedrongen naar de zijde van den Madoerawal.

Die verbetering zal bestaan in het verleggen van de monding der Solo-rivier in noordelijke richting langs Oedjoeng-Pangka en eventueel in het leggen van een leidam in eene richting volgens eene gebroken lijn tusschen Oedjoeng-Piring en het rif van Djamoean, welke hoofddam tegen ontgronding zal worden beschermd door 16 dwars- of nevendammen. Voorts worden in verband met de in uitvoering zijnde werken voor het westgat zoowel als met het plan om ook het oostgat van Soerabaja te verbeteren, de opname voor een scheepvaartkanaal uit de Solo-

rivier en een daarmede in verband staande irrigatie van de vallei dier rivier voortgezet en geregelde water- en slibafvoerbepalingen op de Solo- en Brantasrivieren verricht.

De werken worden uitgevoerd onder dezelfde omstandigheden als de waterwerken in Demak. De instructie voor den hoofdingenieur, chef van den dienst, is vastgesteld bij Gouv. Besluit van 23 Juni 1882 n°. 33. De formatie van het europeesch personeel is geregeld bij Gouv. Besluit van 12 Juli 1882 n°. 12 (Jav. Ct. n°. 56). Zie ook het Gouv. Besluit van 12 Augustus 1882 n°. 36.

Aanstelling, bevordering en ontslag van ambtenaren wier maximum traktement niet meer dan *f* 200 's maands bedraagt zijn aan den dienstchef overgelaten.

Maandelijks wordt een verslag der werkzaamheden gepubliceerd in de Jav. Ct.

Formatie van het personeel bij het departement der burgerlijk openbare werken.

De formatie van het personeel bij het departement, beneden den rang van secretaris, is vastgesteld bij Stbl. 1879 n°. 189.

Uittreksel uit de Ontwerp-Begrooting voor Nederlandsch Oost-Indië, dienst 1883.

VIde AFDEELING.

Departement van Burgerlijke Openbare Werken.

A. Bataviasche havenwerken. (1)

één hoofdingenieur, chef van den dienst	*f* 18000,—
één ingenieur, belast met de werken aan den wal, de fabriek en het toezicht op den spoorweg en het rollend materieel.	„ 11400,—
één ingenieur, belast met de maritieme inrichtingen te water, den baggerarbeid, de zeehoofden, het kanaal, de binnen- en buitenhaven	„ 9600,—
twee hoofdopzichters	„ 9600,—
zes opzichters	„ 8400,—

B. Aanleg van Spoorwegen.

I. Algemeene uitgaven voor den dienst.

één inspecteur-generaal, chef	*f* 24000,—
één hoofdingenieur, sous-chef	„ 16800,—
één „ werktuigkundige	„ 13200,—
één ingenieur 2e klasse	„ 7500,—
één adjunct-ingenieur 1e klasse	„ 4800,—
één opzichter 2e klasse	„ 3000,—
één opzichter 3e klasse	„ 2400,—
twee onderopzichters 1e klasse à *f* 1800,—	„ 3600,—

II. Aanleg van de lijn Buitenzorg—Bandong—Tjitjalenga.

één hoofdingenieur	„ 13200,—
één ingenieur 1e klasse	„ 9600,—
één ingenieur 2e klasse	„ 7500,—
één adjunct-ingenieur 1e klasse	„ 4800,—
één bouwkundig ambtenaar 2e klasse	„ 4200,—
één adjunct-ingenieur 2e klasse	„ 3000,—

---

(1) Bij de Bataviasche havenwerken zijn de volgende gedetacheerd, die behooren bij het Corps ingenieurs van den Waterstaat en 's lands B. O. W.

één ingenieur 1e klasse	*f* 9000,—
twee ingenieurs 2e klasse	„ 12000,—
één ingenieur 3e klasse	„ 4200,—
één opzichter 1e klasse	„ 3000,—

twee opzichters 1e klasse à *f* 3600,—	*f* 7200,—
twee „ 2e „ „ „ 3000,—	„ 6000,—
één opzichter 3e klasse	„ 2400,—
vier onderopzichters 1e klasse à *f* 1800,—	„ 7200,—
zes „ 2e „ „ „ 1500,—	„ 9000,—
vier „ 3e „ „ „ 1200,—	„ 4800,—
één adjunct-ingenier-werktuigkundige 1e klasse à *f* 4800,— of werktuigkundig ambtenaar 2e klasse à *f* 4200,—	„ 4800,—

III. Aanleg van de lijn Soerakarta—Blitar—Sidhoardjo.

één hoofdingenieur	„ 13200,—
één ingenieur 1e klasse	„ 9600,—
één werktuigkundige ingenieur 2e klasse	„ 7500,—
één ingenieur 2e klasse à *f* 7500,—, één bouwkundig ambtenaar 1e klasse à *f* 6600,—, of twee ingenieurs 2e klasse à *f* 7500,—	„ 15000,—
één adjunct-ingenieur-werktuigkundige 2e klasse of werktuigkundig ambtenaar 1e klasse	„ 4800,—
drie bouwkundige ambtenaren 2e klasse à *f* 4200,—	„ 12600,—
één adjunct-ingenieur 2e klasse	„ 3000,—
twee opzichters 1e klasse à *f* 3600,—	„ 7200,—
twee „ 2e „ „ „ 3000,—	„ 6000,—
vier „ 3e „ „ „ 2400,—	„ 9600,—
vier onderopzichters 1e klasse à *f* 1800,—	„ 7200,—
zes „ 2e „ „ „ 1500,—	„ 9000,—
vier „ 3e „ „ „ 1200,—	„ 4800,—

IV. Aanleg van de lijn Pasoeroean—Probolingo.

één hoofdingenieur	„ 13200,—
één ingenieur 1e klasse	„ 9600,—
één adjunct-ingenieur 2e klasse	„ 3000,—
één opzichter 1e klasse	„ 3600,—
één „ 2e „	„ 3000,—
één „ 3e „	„ 2400,—
één onderopzichter 1e klasse	„ 1800,—
twee „ 2e „ à *f* 1500,—	„ 3000,—
één „ 3e „	„ 1200,—

C. Exploitatie van staatsspoorwegen.

I. Oosterlijnen.

één chef der exploitatie	„ 10800,—
één ingenieur, chef der afdeeling „onderhoud en bewaking van weg en werken"	„ 6600,—
één adjunct-chef	„ 4800,—

twee sectie-opzichters 1e kl. à *f* 3600,—	*f*	7200,—
drie „ 2e „ „ „ 3000,—	„	9000,—
vijf „ 3e „ „ „ 2400,—	„	12000,—
één ingenieur-werktuigkundige, chef der afdeeling „onderhoud van het materieel"	„	8400,—
één adjunct-chef	„	4800,—
één ingenieur-werktuigkundige, chef der werkplaatsen	„	7200,—
één chef der afdeeling „beweging en vervoer"	„	6600,—
één adjunct-chef	„	4800,—

II. Westerlijnen.

één chef der exploitatie	„	10800,—
één ingenieur, chef der afdeeling „onderhoud en bewaking van weg en werken"	„	6600,—
één sectie opzichter 1e kl	„	3600,—
één „ 2e kl	„	3000,—
één „ 3e kl	„	2400,—
één ingenieur-werktuigkundige, chef der afdeeling „onderhoud van het materieel"	„	6600,—

D. Waterstaat.

vier hoofdingenieurs 1e kl. à *f* 18000,—	*f*	72000,—
vier „ 2e „ „ „ 12000,—	„	48000,—
zeventien ingenieurs 1e „ „ „ 9000,—	„	153000,—
vijfentwintig „ 2e „ „ „ 6000,—	„	150000,—
vijftien „ 3e „ „ „ 4200,—	„	63000,—
tien adspirant-ingenieurs „ „ 3000,—	„	30000,—
tien architecten 1e „ „ „ 5400,—	„	54000,—
tien „ 2e „ „ „ 3600,—	„	36000,—
eenenveertig opzichters 1e „ „ „ 3000,—	„	123000,—
zestig „ 2e „ „ „ 2400,—	„	144000,—
drieenveertig „ 3e „ „ „ 1800,—	„	77400,—

E. Stoomwezen.

één hoofdingenieur	*f*	12000,—
één ingenieur 1e kl	„	9000,—
één „ 2e „	„	6000,—
één „ 3e „	„	3900,—

F. Post- en Telegraafdienst.

één hoofdingenieur	*f*	12000,—
één ingenieur 1e kl	„	9000,—
één „ 2e „	„	6000,—
één „ 3e „	„	3900,—

DEPARTEMENT VAN ONDERWIJS EEREDIENST EN NIJVERHEID.

HET DEPARTEMENT,

Directeur: Mr. W. Stortenbeker jr.
Secretaris: W. P. Groeneveldt.

Nijverheid.

Afdeeling: Mijnwezen,

Deze afdeeling staat onder de leiding van een hoofdambtenaar, die den titel heeft van hoofdingenieur, chef der afdeeling mijnwezen. De dienst omvat:

1. de leiding en, waar noodig, het beheer van 's gouvernements ontginningen van de delfstoffen;

2. het van gouvernementswege in het belang der algemeene veiligheid en van den fiskus houden van toezicht over alle ontginningen van delfstoffen bevattende gronden en daaruit vloeiende fabriekmatige inrichtingen;

3. het openbaar maken van alles, wat op het gebied der geologie, metallurgie en mijnbouw voor de industrie en de wetenschap van belang is;

4. het uitvoeren van eene geleidelijke geologische

en geognostische opname van Nederlandsch-Oostindische bezittingen;

5. het uitvoeren van de onderzoekingen van mijnbouwkundigen aard, die door den Gouverneur-Generaal worden noodig geacht;

6. het uitvoeren van mineralogisch-scheikundige en metallurgische onderzoekingen, en

7. het grondpeilwezen, waaronder verstaan wordt:

a. het opsporen, door middel van diepe grondpeilingen, van nuttige ertsen, gesteenten, kolenlagen, minerale wateren en oliën;

b. de uitvoering der geologische opname, zooals deze aan elke diepe grondpeiling behoort vooraf te gaan, voor het geval de samenstelling van den bodem niet reeds door vroegere grondpeilingen voldoende bekend is;

c. het algemeen onderzoek, in verband tot artesische boringen, naar de voorhanden middelen, tot voorziening van steden en volkrijke plaatsen van drinkwater of tot irrigatie van landbouwgronden, door het opsporen en aanwijzen van daarvoor geschikte natuurlijke bronnen of goed rivierwater (Stbl. 1873 n°. 280).

Bij besluit van 1873 (Ind. Stbl. 280), gewijzigd bij dat van 1882 (Ind. Stbl.), is de formatie van het korps ingenieurs van de mijnen vastgesteld op 3 hoofdingenieurs, 4 ingenieurs der 1e, 4 der 2e en 4 der 3e klasse.

De algemeene voorschriften betreffende de verhouding en den werkkring van de ingenieurs en opzieners bij het mijnwezen zijn vervat in Ind. Stbl. 1852

n°. 37; 1853 n°. 83, 1854 n°. 90, 1855 n°s. 9 en 18; 1857 n°. 119, 1863 n°. 176 en Bijbl. 2224; zie ook Bijbl. 3078. De voorwaarden voor benoembaarheid tot ingenieur bij den dienst der mijnen zijn opgenomen in Ind. Stbl. 1866 n°. 22, zie Ind. Stbl. 1873 n°. 280. Voor het reglement op den dienst van het grondpeilwezen in Nederlandsch-Indië, verwijzen wij naar den vorigen almanak.

Reglement op den dienst van het Mijnwezen.

Ter uitvoering van het besluit, waarbij werd vastgesteld de regeling van den dienst van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië, is door den Gouverneur-Generaal nog het volgende bepaald:

A. *Bevoegdheden en verplichtingen van den Departementschef.*

Art. 1. De Directeur van het Departement van Burgerlijk Algemeen Bestuur, waaronder het mijnwezen behoort, heeft het algemeen beheer en toezicht over dezen tak van dienst.

Hij wijst de standplaatsen aan van de Ingenieurs. Hij benoemt en ontslaat de Opzieners van de 2e en 3e klasse, zoomede de Teekenaars en Klerken bij de verschillende bureaux van het mijnwezen.

Hij benoemt de Commissiën voor het afnemen van de examina der Opzieners en wijst de plaats aan, waar die zullen worden afgenomen.

Hij regelt de samenstelling en den werkkring van het personeel bij de Afdeeling Mijnwezen.

Hij dient jaarlijks aan de Regeering in een uitgewerkt verslag omtrent het Mijnwezen.

B. *Omtrent de diensten en verplichtingen van den Hoofd-Ingenieur en de Ingenieurs* (1).

ART. 2. De Hoofd-Ingenieur, Chef der Afdeeling Mijnwezen, is, onder de rechtstreeksche bevelen van den Directeur van het Departement, belast met de leiding van den dienst van het Mijnwezen en houdt een geregeld toezicht over de werkzaamheden en gedragingen van al de Ambtenaren tot dien tak van dienst behoorende.

Hij is de adviseur van den Directeur van het Departement omtrent alle aangelegenheden, het mijnwezen betreffende, en zorgt voor eene behoorlijke uitvoering der beschikkingen en bevelen van den Directeur.

Hij maakt de rapporten van de Ingenieurs gereed voor openbaarmaking in het in Nederland uitgegeven wordende jaarboek voor het Mijnwezen en zorgt tevens voor de opmaking van het jaarlijksch verslag.

Hij zorgt mede voor de opmaking van de jaarlijksche begrooting van het Mijnwezen.

Hij is buitengewoon komptabele en als zoodanig rekenplichtig aan de Algemeene Rekenkamer voor de gelden en goederen aan zijn beheer toevertrouwd. De verantwoording van een en ander geschiedt in in den vorm en de toezending der rekeningen heeft

---

(1) Volgens Ind. Stbl. 1882 n°. 63, is de betrekking van chef van het mineralogisch-scheikundig-laboratorium opgeheven, waarom de artikelen hierop betrekking hebbende, achterwege zijn gelaten.

plaats op de tijdstippen door de Algemeene Rekenkamer vastgesteld of vast te stellen.

Hij correspondeert met het personeel van de mijnen over alle zoodanige zaken, het Mijnwezen betreffende, welke niet onder de aandacht van den Directeur behoeven te worden gebracht of diens tusschenkomst vereischen en geeft onverwijld kennis aan den Directeur van alle wetenswaardige voorvallen op het gebied van het Mijnwezen.

Art. 3. De Afdeeling Mijnwezen wordt verdeeld in twee bureaux. De Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling, is tevens Chef van het eerste bureau, waarop behooren de correspondentie, het archief, het personeel, zoomede het kabinet van mineralen, de modellen en het teekenwerk.

Het tweede bureau bevat het Mineralogisch-scheikundig-laboratorium.

Art. 4. Wanneer twee of meer Ingenieurs te zamen werken, is de hoogste in rang en bij gelijken rang de oudste of eerstbenoemde met de leiding van het werk belast.

De anderen zijn hem ondergeschikt.

Hij correspondeert met de besturende Ambtenaren van de landstreek, waar hij werkzaam is gesteld, en overigens met den Hoofd-Ingenieur, chef der afdeeling Mijnwezen.

Het van Gouvernementswege in het belang der veiligheid of van den fiskus te houden toezicht over de particuliere ontginningen van delfstoffen bevattende gronden en daaruit voortvloeiende fabriekmatige inrichtingen draagt de Departementschef op aan

de Mijn-Ingenieurs, die hem daartoe het meest geschikt voorkomen; daarvoor bij voorkeur de Ingenieurs aanwijzende, die het meest nabij de plaats van vestiging van zoodanige ondernemingen werkzaam zijn.

ART. 5. Maandelijks dient elk Mijn-Ingenieur aan den Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling, een kort verslag in van hetgeen merkwaardigs door hem gevonden en opgemerkt is of bij het werk voorgevallen is, en zulks onverminderd de verplichting om van zaken of voorvallen van gewichtigen aard onverwijld een afzonderlijk rapport in te dienen.

Ondergeschikt dienende Ingenieurs doen dit door tusschenkomst van hunnen onmiddellijken Chef.

ART. 6. *Handelt over den Chef van het Mineralogisch-scheikundig-laboratorium.*

ART. 7. De Hoofd-Ingenieurs en Ingenieurs der mijnen, belast met onderzoekingen, zijn buitengewone komptabelen en als zoodanig rekenplichtig aan de Algemeene Rekenkamer voor de gelden, ten dienste der onderzoekingen toegestaan, en de voorwerpen en gereedschappen, ten gebruike ontvangen.

De verantwoording van een en ander geschiedt in den vorm en de inzending der rekeningen, heeft plaats op de tijdstippen, door de Algemeene Rekenkamer vastgesteld of vast te stellen.

ART. 8. De declaratiën van reis- en verblijfkosten van de Ambtenaren van het mijnwezen worden ingezonden aan den Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling, die ze onder aantooning of toelichting van de reden of noodzakelijkheid der gedane reizen doorzendt aan den Directeur van het Departement.

De Departementschef en de Hoofd-Ingenieur, Chef der afdeeling mijnwezen, zien nauwkeurig toe, dat de Mijn-Ingenieurs geen reizen ondernemen, die voor den dienst niet noodzakelijk zijn en dat in geen geval declaratiën worden te goed gedaan voor reizen, die niet blijken uitsluitend in 's land belang te hebben plaats gehad.

(Nu volgt de instructie voor de Opzieners en het programma van het examen voor Opziener 1e en 2e klasse. Dit gedeelte wordt als van minder belang zijnde niet opgenomen.)

Personeel bij het Mijnwezen.

Hoofd-Ingenieurs.

P. van Dijk, *Chef der afdeeling.*

J. A. Huguenin, G. P. A. Renaud, } *Hoofd-Ingenieurs.*

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor Nederlandsch-Indië. Dienst 1884.

Departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid.

Afdeeling Mijnwezen.

I. *Mijnwezen in het algemeen.*

drie hoofdingenieurs	à *f* 10800,—	*f* 32400,—
vier ingenieurs 1e klasse	„ „ 7800,—	„ 31200,—
vier „ 2e „	„ „ 5400,—	„ 21600,—
vier „ 3e „	„ „ 3600,—	„ 14400,—
vier opzieners 1e „	„ „ 2400,—	„ 9600,—
tien „ 2e „	„ „ 1500,—	„ 15000,—
tien „ 3e „	„ „ 960,—	„ 9600,—

II. *Opleiding tot Adspirant-Ingenieur voor de dienst der mijnen, benevens daarmede in verband staande uitgaven.*

Toelage à *f* 6,— daags aan drie kweekelingen (berekend over 732 reisdagen)	*f* 4392,—
Toelage aan den mijningenieur-titulair.....	„ 500,—

De kweekelingen der Polytechnische school, die zich voor den dienst in Nederlandsch-Indië bekwamen, genieten, wanneer zij bij eene mijninrichting verblijven, *f* 70,— 's maands, op oefeningsreizen een daggeld van *f* 6,—. In 1884 zal geen van de kweekelingen aan eene mijninrichting vertoeven, doch er zal naar alle waarschijnlijkheid meer gereisd moeten worden dan in 1883.

DEPARTEMENT DER MARINE.

HET DEPARTEMENT.

F. H. P. van Alphen, schout-bij-nacht, adjudant des Konings in buitengewone dienst, kommandant der zeemacht en chef van het Departement der Marine.

F. G. C. de Gendt, secretaris.

De Marine-etablissementen te Soerabaja en Onrust.

Soerabaja. Het reglement op het beheer van en den dienst bij 's lands maritiem-établissement te Soerabaja, alsmede de samenstelling en bezoldiging van het personeel aldaar, voor zoover van belang voor den aanstaanden ingenieur, zijn geregeld bij Ind. Stbl. 1858 nos. 51 en 86; 1859 n°. 92; 1866 n°. 9; 1868 n°. 9; 1869 n°. 37; 1870 n°. 103; 1877 nos. 1 en 206; 1879 n°. 15; 1881 n°. 133 en Bijbl. 1434 en 338.

Het reglement voor het drooge dok is te vinden in Ind. Stbl. 1850 n°. 5.

Onrust. De samenstelling en de bezoldiging van het personeel enz. bij het établissement te Onrust zijn geregeld bij Ind. Stbl. 1864 n°. 13; 1870 n°. 60; 1873 n°. 177; 1877 n°. 1; 1879 n°. 15.

Het reglement voor het dok is opgenomen in Ind. Stbl. 1856 n°. 8.

Nieuwe voorschriften ter regeling van de rechtsmacht van den directeur van het Marine-établissement Onrust en de daaronder ressorteerende eilanden zijn vervat in Ind. Stbl. 1876 nos. 298 en 299.

Over de »Regeling en samenstelling van het korps ingenieurs voor het vak van den scheepsbouw in Nederlandsch-Indië" zie men den Almanak van 1882. Zij is vervat in Ind. Stbl. 1858 n°. 50; 1862 n°. 5; 1866 n°. 9; 1867 n°. 40; 1876 n°. 314; 1877 nos. 1, 61 en 206; 1879 n°. 15 en 1881 n°. 133.

Krachtens machtiging des Konings wordt gearresteerd de volgende

Regeling en samenstelling van het Korps Ingenieurs voor het vak van den scheepsbouw in Nederlandsch-Indië.

ART. 1. De Ambtenaren voor het vak van den scheepsbouw in Nederlandsch-Indië voeren den titel van Ingenieurs voor het vak van den scheepsbouw.

ART. 2. (1) Zij zijn verdeeld in drie klassen, als:

Hoofd-Ingenieur.

Ingenieur 1e klasse.

Ingenieur 2e klasse.

ART. 3. Het getal Ingenieurs 1e en 2e klasse regelt zich naar de speciale organisatie van 's Rijks

---

(1) Bij besluit van 1877 (Ind. Stbl. 61) werd het korps vermeerderd met twee Adspirant-Ingenieurs, welke zoodra ze in Indië zijn aangekomen, zullen ontvangen een tractement van /250,— 's maands en verdere wettige voordeelen.

maritieme instellingen en wordt mitsdien bij afzonderlijk besluit vastgesteld.

ART. 4. (1) Zij zijn bezoldigd met een maandelijksch inkomen van:

	Minimum.	Maximum.
Hoofd-Ingenieur (2)	*f* 750,—	*f* 1000,—
Ingenieur 1e klasse	» 500,—	» 750,—
» 2e »	» 300,—	» 450,—

ART. 5. Zij genieten een driejaarlijksche tractementsverhooging, gelijkstaande aan het een vijfde van het verschil tusschen het minimum en maximum der organieke bezoldiging,

ART. 6. In zeer buitengewone omstandigheden en ter belooning aan personen, die door gedrag, bekwaamheden of dienstijver boven anderen uitmunten, kan, op voorstel van het Marine.Departement, van dezen regel worden afgeweken; met dien verstande nogtans, dat het maximum der bezoldiging nimmer dan na tien jaren dienst in denzelfden rang kan verkregen worden,

ART. 7. De Ingenieurs voor het vak van scheepsbouw in Nederlandsch-Indië zijn of worden beschouwd te zijn burgerlijke Ambtenaren voor een bijzonder vak.

Op hen zijn van toepassing de bestaande of nader vast te stellen bepalingen op de burgerlijke pensioe-

---

(1) Bij besluit van 1863 (Ind. Stbl. 146) werd het minimum en maximum tractement van den Hoofd-Ingenieur verhoogd tot *f* 900,— en *f* 1200,—.

(2) Bij besluit van 1867 (Ind. Stbl. nº. 40) werd de titel *Hoofd-Ingenieur* veranderd in *Hoofd-Ingenieur*, *adviseur*.

nen en verloven, mitsgaders het civiel weduwe- en weezenfonds voor burgerlijke Ambtenaren.

ART. 8. Zij ontvangen hunne aanstelling voor den dienst der Marine in Indië in het algemeen en zijn verplicht de bestemming te volgen, die aan hen, op voorstel van het Marine-Departement, door den Gouverneur-Generaal wordt aangewezen.

ART. 9. In dienst reizende, genieten zij reis- en transportkosten overeenkomstig de bepalingen voor de burgerlijke Ambtenaren, gearresteerd of later vast te stellen.

ART. 10. De Hoofd-Ingenieur voor het vak van scheepsbouw houdt in den regel deszelfs verblijf in Batavia.

Hem wordt een oppasser of boodschapper toegevoegd op een maandelijksche bezoldiging van *f* 12,—.

In de bureaux van het Marine-Departement aldaar wordt hem een lokaal tot kantoor aangewezen.

Voor de betaling van schrijf- en teekenloon, schrijf- en teekenbehoeften, geniet hij eene maandelijksche indemniteit van *f* 150,—.

ART. 11. Hij is rechtstreeks ondergeschikt aan het hoofd van het Marine-Departement, doch is als ambtenaar voor den algemeenen dienst verplicht, de verschillende autoriteiten te dienen van consideratie en advies omtrent alle zaken, in verband staande tot den scheepsbouw en de daaraan verwante wetenschappen.

ART. 12. De kosten, voortspruitende uit de aanstelling van Hoofd-Ingenieur, worden bij afzonderlijke afdeeling van een hoofddeel B, van het IXe hoofdstuk der algemeene begrooting van Nederlandsch-

Indië (Departement van Marine, setendaire inrichtingen) uitgetrokken.

De traktementen der overige Ingenieurs biijven ten laste der maritieme instelling, waaraan zij zijn geaffeliteerd.

(Alsnu volgt een voorschrift omtrent het door de Ingenieurs der Marine te dragen costuum, hetgeen als van minder belang zijnde, wordt weggeiaten.)

Fabriek voor de Marine en het Stoomwezen te Soerabaja.

Deze fabriek, in 1849 door het gouvernement aangekocht, staat sedert 1 Januari 1851 als een afzonderlijke instelling onder het beheer van het departement der Marine. Zij is bestemd om te voorzien in de behoeften van 's rijks zee- en stoomwezen en kan dienstbaar worden gemaakt voor de openbare werken en de overige departementen van algemeen bestuur.

Het reglement voor den dienst bij en het beheer van de fabriek is vastgesteld bij besluit van 29 November 1857 (Ind. Stbl. 169) en gewijzigd en aangevuld bij het besluit van 2 Juni 1863 (Ind. Stbl. 66).

De samenstelling en bezoldiging van het personeel is geregeld bij Ind. Stbl. 1870 n°. 103. De regeling van de belasting der werken bij het établissement is vastgesreld bij Ind. Stbl. 1868 n°. 17.

De Geographische dienst.

Eene organieke regeling van dezen dienst is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1862 n°. 44; 1869 n°. 4 en 1879 n°. 352. Volgens die regeling omvat de dienst:

a. Triangulatiën.

b. Magnetische en meteorologische waarnemingen.

Zie ook Ind. Stbl. 1865 n°s. 86 en 127; 1869 n°. 55 en 1874, n°. 19.

Het personeel van het magnetisch en meteorologisch observatorium is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1875 n°. 38.

De triangulatie van Java wordt aan het meten van lengte- en breedtegraden dienstbaar gemaakt. (Bijbl. n°. 1849.

Personeel bij de Marine-inrichtingen.

Jhr. E. P. de Steurs, Kapt. ter zee tit., Directeur van het marine-établissement te Soerabaja.

C. J. Marinkelle, Kapt.-luit. ter zee, Waarnemend Directeur van het marine-établissement te Onrust.

H. A. Sirks, Directenr der fabriek voor de Marine en het Stoomwezen te Soerabaja (tijdelijk).

Vak van Scheepsbouw.

J. L. von Leschen, hoofd-ingenieur.

Uittreksel uit de Ontwerp-Begrooting voor Nederlandsch Oost-Indië. Dienst 1884.

VIIIste AFDEELING.

Departement der Marine.

A. Uitgaven in Nederland.

Tractementen van adspirant-ingenieurs voor het vak van scheepsbouw in Nederlandsch-Indië, gedetacheerd bij eene van 's Rijks werven in Nederland (1)	Memorie.

B. Uitgaven in Indië.

Personeel voor keuring van houtwerken voor den scheepsbouw.

één ingenieur 2e kl	*f* 3600,—
één eerste of tweede opziener	„ 2520,—

Marine-Etablissement te Soerabaja.

één directeur	*f* 12000,—
één hoofdingenieur	„ 9000,—
één ingenieur 1e kl	„ 6000,—
twee ingenieurs 2e kl. à *f* 3600,—	„ 7200,—
twee adspirant-ingenieurs à *f* 3000,—	„ 6000,—
één officier-machinist	„ 4860,—
één teekenaar	„ 3000,—
vier opzieners, één à *f* 2520,— en drie à *f* 2100,—	„ 8820,—

Marine-Etablissement Onrust.

één directeur	*f* 9600,—
één ingenieur 1e kl	„ 6000,—
één eerste opziener	„ 2520,—
één tweede „	„ 2100,—
één chef van het werktuigkundig atelier	„ 4200,—

Fabriek voor de Marine en het stoomwezen te Soerabaja.

één waarnemend directeur (toelage)	*f*	1800,—
twee ingenieurs 1e kl. à *f* 9000,—	„	18000,—
toelage aan den ingenieur, belast met de waarneming der functiën van eerstaanwezend ingenieur	„	3000,—
één ingenieur 2e kl	„	6000,—
één opziener	„	3600,—

Magnetische en meteorologische waarnemingen.

één directeur	*f*	5400,—
één onderdirecteur	„	5400,—
één rekenaar	„	2400,—

---

(1) Ten vorigen jare meende men dat er na het vertrek van den aspirant-ingenieur, toen nog bij 's Rijks werf te Willemsoord gedetacheerd, weder een nieuwe adspirant-ingenieur zou aangesteld moeten worden. Dit is echter vooralsnog niet noodig, zoodat de post voor memorie kan worden uitgetrokken.

STUDENTENCORPS.

NAAMLIJST DER LEDEN

VAN HET

STUDENTENCORPS.

C. I.	beteekent	Civiel-Ingenieur.
B. I.	»	Bouwkundig-Ingenieur.
W. I.	»	Werktuigkundig-Ingenieur.
S. I.	»	Scheepsbouwkundig-Ingenieur.
M. I.	»	Mijnen-Ingenieur.
T.	»	Technoloog.
IJ.	»	IJker.
V. S.	»	Verschillende Studievakken.

A.

J. N. v. Affelen v. Saemsfoort.	W. I.	van Affelen,	*Koornmarkt* 41.
J. André de la Porte.	C. I.	Kouwenhoven,	*Choorstraat* 2.
Angelbeek.	V. S.		
A. Ardesch.	V. S.	Hoekstra,	*Oude Delft* 249.
R. H. Arntzenius Jr.	W. I.	Collignon,	*Oude Delft* 136.
A. H. P. Augustijn.	W. I.	Blom,	*Binn.watersl.* 24.

B.

R. de Menthon Bake.			*Rotterdam.*
L. M. Barnet Lyon.	C. B. W I.	Heemskerk,	*Binn.watersl.* 12.

H. W. Becking,	v. s.	Vetter,	*Oude Langend.* 7,
F. J. van der Bent,	B. I.	Schenk,	*Houttuinen* 17.
F. A. van den Berg,	v. s.	Reichert,	*Markt* 3.
P. J. A. M. van den Bergh,	C. I.	's Hage,	*Nobelstraat* 2.
P. J. Bertel,	C. I.	Wed. Berkhout,	*Voorstraat* 103.
J. A. Beijerinck,	C. I.	's Hage,	*Nobelstraat* 2.
L. Bienfait,	W. I.	van Ruyven,	*Voorstraat* 1.
B. M. Blijdenstein,	C. I.	Nijenhuis,	*Binn.watersl.* 27.
W. R. C. van Boetzelaer,	C. I.	Zelisse,	*Voorstraat* 2.
R. C. van den Bor,	v. s.	's Hage,	*v. Galenstraat* 50.
P. J. Boreel,	v. s.	Houtzager,	*Koornmarkt* 34.
K. A. R. Bosscha[1],	C. B. W. I.	Karis,	*Hypolitusbuurt.*
S. Bouma,	C. I.	Kroesemeijer,	*Br. Turfm.* 67.
J. Boumeester,	v. s.	Brons,	*Hooikade* 14.
W. H. M. de Bruijn,	C. I.	v. d. Velde,	*v. Leeuwenhoek-cingel* 20*a*.
D. J. Burger,	W. I.	's Hage,	*Trompestraat* 49.
K. Burger,	C. I.	Fauel,	*Papenstraat* 7.
C. van Buysen,	S. W. I.		*Geer* 2.

C.

J. W. Campagne,	v. s.	Faassen,	*Br. Turfm.* 65.
B. M. A. Carp,	T.	Berkhout,	*Voorstraat* 103.
D. H. S. ten Cate,	C. B. I.	Noble,	*Pepersteeg* 10.
F. L. F. la Chapelle,	C. B. I.	's Hage,	*de Ruiterstr.* 61.
S. van Citters,	v. s.	Wed. Berkhout,	*Voorstraat* 103.
Ch. C. Coomans,	C. I.	Wed. de Kok,	*Oude Delft* 23.
J. B. Cores de Vries,	C. I.	de Groot,	*Hypolitusbuurt* 8.
A. L. Couvée,	C. I.	Faassen,	*Br. Turfm.* 65.

D.

A. C. Danckaerts,	S. W. I.	Mej. Berlijn,	*Geer* 68.
L. F. Dankmeijer,	C. B. I.	Lubbers,	*Br. Turfm.* 93.

J. A. E. van Deventer,	v. s.	Mevr. v. Deventer,	*Oranje Plantage.*
A. Boxman Diemont,	T.	Vister,	*Choorstraat* 21.
J. W. C. Diepenheim,	C. B. I.	Klamer,	*Choorstraat* 28.
J. H. K. Dokters v. Leeuwen,	C. B. W. I.	's Hage,	*Heemskerkstr.* 2.
F. L. C. van Doorn,	v. s.	van Noorden,	*Koornmarkt.*
H. Doyer Azn.,	C. I.	van Ree,	*Oude Langend.* 16.
H. Doyer Dzn.,	W. I.	La Heij,	*Oude Delft* 175.
A. J. J. van Dreveldt,	C. I.	Moerman,	*Vrouwenr.* 12.
G. L. Driessen,	C. I.	van Kampen,	*Oude Delft* 175.
D. Drost,	C. I.	Drost,	*Oude Delft* 132.
C. J. van Dijk,	v. s.	Rinkema,	*Koornmarkt* 80.

E.

C. Easton,	v. s.	Antonietti,	*Voldersgraeht* 9.
A. C. J. van Eelde Jr.,	C. I.	Grenier,	*Br. Turfm.* 4.
A. G. A. van Eelde,	C. I.	van de Seijp,	*Voorstraat* 105.
W. C. M. van Eeten,	C. I.	Debertrand,	*Burgwal.*
E. Einthoven,	v. s.	Oudshoorn,	*Oude Langend.* 25.
J. L. Engel,	v. s.	Mevr. Stieltjes,	*Oude Delft.*
G. Engelberts,	v. s.	Breetveld,	*Markt* 74.
W. van Engelenburg,	C. B. I.	Monna,	*Voorstraat* 48.
A. Enthoven,	v. s.	's Hage.	
J. A. van Eijk Bijleveld,	C. I.	Wed. Visser,	*Kolk* 9.

F.

J. G. G. Feith,	C. B. I.	van Moorsel,	*Br. Turfm.* 77.
P. Ferman,	C. B. I.	Nijenhuis,	*Binnenw.sl.* 27.
G. A. Fokker,	W. I.	Bosman,	*Br. Turfm.* 3.
J. François,	C. B. I.	Velthoven,	*Oude Delft* 142.

G.

E. Gerst,	C. B. I.	Kossen,	*Voldersgr.* 18.
A. de Groot,	C. I.	van Kekum,	*Voorstraat* 11.

G. J. de Groot,	C. I.	de Groot,	*'s Hage.*
H. van Gorsel,	C. I.	Schenk,	*Houttuinen* 14.

H.

M. J. van 't Haaff,	C. B. I.	Mension,	*Choorstraat* 11.
T. C. M. Hanegraat,	V. S.	Hanegraat,	*Oude Delft* 255.
Ch. M. A. Hartman,	C. B. W. I.	Jollie,	*Ketelstraat* 122.
M. A. C. Hartman.	C. B. I.	Baer,	*Markt* 33.
M. J. van Hattum,	C. B. I.	Eterman,	*Oude Delft* 154.
P. Hekmeijer,	C. B. I.	Renson,	*Markt* 35.
D. A. R. Hellendoorn,	V. S.	Kloosterman,	*Hypolitusb.* 26.
J. F. R. Hellendoorn,	W. I.	's Hage,	*Riouwstraat* 45.
H. M. Henket,	C. B. I.	Henket,	*Koornmarkt.*
H. J. Heuvelink,	C. I.	Wolf,	*Burgwal* 22.
H. J. Heijting,	V. S.	's Hage,	*Trompstr.* 320.
Th. A. L. Heijting,	V. S.	De Ruyter,	*Voldersgr.* 17.
J. W. van Hille,	V. S.	van Hille,	*Oostcingel* 51.
D. H. van der Hoek,	V. S.	Jollie,	*Ketelstraat* 22.
W. G. ten Hones,	W. I.	's Hage,	*Anna Paul.str.* 3.
J. 't Hooft,	S. W. I.	Berkel,	*Oude Delft* 7.
B. V. E. Houthuijsen,	C. I.	van Kam,	*v. Leeuwenhoek-cingel* 14.
C. Hubers,	C. B. I.	Becht,	*Markt* 46.
J. L. Huijsinga,	C. B. I.	Swarttouw,	*Oude Langend.* 14.
G. F. K. van Huls,	V. S.	Mevr. v. Huls,	*Molslaan* 64.
A. Hulshoff Pol,	M. I.	Kroesemeijer,	*Br. Turfm.* 67.

I.

F. A. R. A. van Ittersum,	C. B. I.	Goudappel,	*Oude Delft* 148.

J.

A. G. Janssen van Raaij,	V. S.	Janssen v. Raay,	*Rotterd. weg* 37.
W. H. L. Janssen v. Raaij,	S. W. I.	Janssen v. Raay,	*Rotterd. weg* 37.

J. Jesse,	v. s.	Huurman,	*Vlamingstr.* 57.
J. H. G. Jordens,	s. i.	Heemskerk,	*Binn.watersl.* 12.

K.

W. H. Kam,	c. b. i.	Schram,	*Nieuwstraat* 5.
P. J. de Kanter,	v s.	van de Velde,	*v. Leeuwenhoek-cingel* 20c.
W. J. Ketjen,	v. s.	de Villereuse,	*Oostcingel.*
D. van Ketwich,	w. i.	Wed. Beukers,	*Voldersgr.* 7.
W. H. Kloppenburg,	c. b. w. i.		*Oude Delft* 47.
T. A. Kloppert,	c. b. i.	Ahsman,	*Voorstraat* 4.
G. Kniphorst,	v. s.	Gijsb.Hodenpijl,	*Haagpoort.*
G. van Breda Kolff,	v. s.	Fezevur,	*Choorstraat* 31.
G.J. Koopman,	v. s.	v. d. Stuit,	*Mart* 46.
J. F. J. de Bruijn Kops,	s. i.	de Bruijn Kops,	*Gasfabriek.*
H. Kuiken,	v. s.	Erkelens,	*Molenstraat.*
C. W. J. Kymmell,	c. b. i.	Molkenboer,	*Koornmarkt* 95.

L.

J. C. F. Laurillard,	w. i.	van Maaren,	*Markt* 81.
S. P. F. Lehmkühl,	c. i.	Wink,	*Oude Delft* 42.
A. van Lennep,	c. i.	Nienhuis,	*Choorstraat* 29.
G. A. van der Leijé,	s. w. i.	Beukers,	*Voldersgr.* 23.
J. Limburg,	c. b. i.	's Hage,	
H. Loudon,	c. i.	's Hage,	
W. F. Loudon,	v. s.	Koster,	*Oude Delft* 162.
F. B. Lijphart,	c. b. i.	Kouwenhoven,	*Choorstraat* 8.

M.

G. Maes,	c. b. i.	Wed. Wigmans,	*Zuidwal* 10.
A. B. Marinkelle,	c. b. i.		*Koornmarkt* 74.
P. H. J. van Marle,	v. s.		

W. Massink,	C. I.	Sar,	*Markt* 44.
P. Mesu,	C. B. I.	Begelinger,	*Oude Delft* 235.
G. H. van der Meulen.	C. B. I.	Brons,	*Hooikade* 14.
J. H. Meursinge Jr.,	V. S.		*Markt* 7.
F. H. de Monté ver Loren,	C. I.	Dujardin.	*Choorstraat.*
W. C. Moojen,	C. B. I.	Huibers,	*Oude Delft* 100.
H. Muller van Voorst,	T.	Averbeck,	*Markt* 37.
W. H. Munder,	V. S.	Heemskerk,	*Binn.watersl.* 12.
S. C. P. v. Musschenbroek,	C. B. W. I.	Leiden,	*Rapenburg* 27.

N.

J. H. Nachmann,	V. S.	Wouters,	*Hypolitusb.* 41.
C. D. Nagtglas Versteeg,	C. B. I.	Monna,	*Voorstraat* 48.
J. W. Nierstrasz,	C. B. I.	Timmermans,	*Br. Turfm.* 69.
L. C. Nijenhuis,	W. I.	Bosschaert,	*Oude Delft* 8.

O.

D. Okhuijzen,	W. I.		*Geer.*
H. van Oordt,	C. B. I.	Waterreus,	*Camaretten.*
F. L. Ortt,	C. B. I.	's Hage,	*Riouwstraat* 63.
K. F. Ozinga,	C. B. I.	Steenbeek,	*Voorstraat* 107.

P.

C. L. J. Palmer v. d. Broek.	C. I.	's Hage,	*Wagenstr.* 122.
J. H. Peelen,	W. I.	Keuhler,	*Voorstraat.*
K. Peereboom,	V. S.	Ahsman,	*Voorstraat* 4.
A. M. Peman Kakebeeke,	C. I.	van Hees,	*Voorstraat* 58.
W. A. Pfeiffer,	V. S.	de Maar,	*Voorstraat* 57.
J. J. F. Pino,	V. S.	Mevr. Pino,	*Oranjeplant.* 39.
A. A. Plasschaert,	S. W. I.		*Korte Geer* 3.
A. O. van der Poel,	V. S.	van Ree,	*Voorstraat* 3.
L. L. Polis,	C. I.	van Kam,	*v. Leeuwenhoek-cingel* 14.

A. J. van de Poll,	C. B. I.	de Kaper,	*Voorstraat* 90.
H. Polvliet,	C. B. I.	van Rijn,	*Oude Delft* 135.
D. Pot,	S. W. I.	Holstein,	*Oude Langend.* 20.
J. Pompe,	C. I.	Koumans,	*Koornmarkt* 83.
K. Pringle,	C. I.	's Hage,	*Balistraat* 74*a*.
C. C. Prins,	S. W. I.	Voorburg,	

Q.

J. F. Quant,	C. B. W. I.	Leiden,	*Hoogewoerd* 14.
P. C. de Quant,	V. S.	Eterman,	*Oude Delft* 154.
J. M. C. Quarles de Quarles,	C. I.	Quarles de Quarles,	*Oranjeplant.* 19.

R.

A. van Raalte,	W. I.	Zaalberg,	*Voldersgr.* 13.
J. J. Raat,	W. I.		*Burgwal.*
W. H. van Raders,	V. S.	Abel,	*Oude Delft* 83.
H. E. Ram,	C. B. I.	Batenburg,	*Hypolitusb.* 45.
J. R. Rebel,	C. I.	Koster,	*Voorstraat* 101.
A. Reijding,	B. I.	van Leeuwen,	*Markt* 57.
L. Rheingantz,	V. S.	Kossen,	*Voldersgr.* 18.
P. du Rieu Fzn.,	B. I.	Mevr. du Rieu,	*Oude Delft* 51.
H. Ris,	V. S.	Schiedam,	*Westvest* 36.
J. A. Roessingh Udink,	C. B. I.	Beyns,	*Voorstraat* 67.
J. P. F. Römer,	W. I.	Wed. v. Veen,	*Koornmarkt* 7*a*.
J. G. F. Rooker,	W. I.	Filedt Kok,	*Oude Delft* 188.
K. F. H. Roos,	C. I.	Mevr. Roos,	*Oude Delft* 237.
W. Rutgers,	C. I.	Wed. de Kok,	*Oude Delft* 123.
W. H. J. van Rijck,	V. S.	Balkenende.	*Noordeinde.*

S.

H. H. Sandberg,	C. B. I.	Vreeswijk,	*Oude Delft* 122*a*
L. van der Sande,	C. I.	v. d. Schot,	*Choorstraat* 56.

A. J. Sandenbergh Matthiesen,	C. B. W. I.	Lorrewa,	*Oude Delft* 176.
E. L. C. Schiff,	W. I.	Collignon,	*Oude Delft* 136.
J. L. Schouten,	C. I.	de Koning,	*Hypolitusb.* 24.
G. van Schouwen,	V. S.	Holtwijk,	*Vrouwjuttenl.* 17.
IJ. A. Schram,	W. I.	Brons,	*Hooikade* 14.
M. G. de Serière,	T.	's Hage,	*Anna Paul.plein.*
N. J. Singels,	W. I.	Donkers,	*Voldersgr.* 28.
H. G. Six,	C. B. I.	Voet,	*Oude Delft* 34.
J. H. Slicher,	C. B. I.	Arentsburch,	*Voorburg.*
A. Snethlage,	V. S.	Weustenraat,	*Voorstraat* 13.
A. L. Snouck Hurgronje,	C. I.	Berkel,	*Oude Delft* 7.
P. A. M. Spaan,	V. S.	Steuerwald,	*Oude Delft* 81.
J. C. Spakler,	C. B. I.	Snippe,	*v. Leeuwenhoekc.*
F. L. W. Steinmetz,	C. B. I.	's Hage,	
J. A. G. van der Steur,	C. B. I.	Wed. Kessler,	*Koornmarkt* 43.
J. J. Stieltjes,	C. B. I.	Mevr. Stieltjes,	*Oude Delft* 4.
H. F. v. Stipriaan Luicius,	W. I.	's Hage,	*Paveljoensgr.* 6.
C. F. Stoel,	C. I.	's Hage,	*Spui* 216.
A. J. M. Stoffels,	C. I.	van Kol,	*Molenstraat.*
J. van Stolk,	C. B. I.	Snippe,	*v. Leeuwenhoekcingel* 20*a*.
L. P. K. Straeter,	V. S.	's Hage,	*Prinsengr.* 37.
H. C. J. Strengnaerts,	C. B. I.	Paters,	*Br. Turfm.* 88.
H. C. Stuart,	C. B. I.	v. d. Boogerd,	*Vrouwenrecht* 1.
F. V. A. de Stuers,	C. B. I.	's Hage,	*Javastraat* 209.
A. Suermondt,	V. S.	Reichert,	*Markt* 3.
H. M. Suermondt,	W. S.	van Doorne,	*Choorstraat* 27.
P. C. Swemer,	C. B. I.	Leiden,	*Mare* 26.
A. van Swieten,	W. I.	's Hage,	*Prinsengr.* 10.
A. Sythoff,	C. B. I.	's Hage,	*v. d. Doesstraat.*

T.

G. den Tex,	c. i. v. d. Pijl,	*Oude Delft* 62.
J. P. Teding v. Berkhout,	s. w. i. Iding,	*Oude Delft* 30.
G. J. van Thienen,	s. w. i. Mev. v. Thienen,	*Rotterd. weg* 8.
J. W. Tideman,	w. s. i.	*Voorstraat* 30.
D. G. Turk,	c. b. i. van Alfen,	*Chaorstraat* 24.
H. Tutein Nolthenius,	t. Schotmans,	*Oude Delft* 120.

U.

G. D. Uittien,	c. i. Voet,	*Oude Delft* 34.

V.

A. van Veen,	s. w. i. Baer,	*Markt* 33.
A. H. W. van der Vegt,	c. i. Jenje,	*Markt* 59.
N. C. H. Verdam,	s. w. i. Kollewijn,	*Vrouwenr.* 15.
C. H. Verhulst,	c. b. i. 's Hage,	*Zwarte weg* 11.
F. W. Vermaasen,	c. b. i. Waterreus,	*Camaretten* 1.
Joh. Veth,	t. Reichert,	*Markt* 34.
N. de Vicq,	w. i. Borking,	*Voorstraat* 100.
P. C. Visser,	c. i. van Kempen,	*Koormarkt* 38.
H. L. C. B. van Vleuten,	v. s. Jenje,	*Markt* 59.
H. de Vogel,	v. s. de Vogel,	*Oude Delft* 129.
J. C. Voorduijn,	s. w. i. Mevr. Voorduyn,	*Oostcingel* 16.
J C. Vorstman,	v. s. Oudshoorn,	*OudeLangend.* 25.
G, de Vries,	s. w. i. van Veen,	*Koornmarkt* 7*a*.
G. J. F. van Vrijberghe de Coningh,	w. i. 's Hage,	*Bazarstraat* 1*c*.

W.

J. F. R. van de Wall,	c. i.	*Oude Delft* 191.
P. F. van der Wallen,	t. Waltman,	*Binnenwatersl.*

H. J. L. Wattendorff,	v. s.	Cieremans,	*Voorstraat* 77.
L. J. K. van Waveren,	s. w. i.	Brons,	*Hooikade* 14.
J. Weeder,	c. w. i.	Wed. Machart,	*Voorstrat* 37.
J. G. H. ter Weele,	c. b. i.	Mevr. Sanders,	*Oranjeplant.* 41.
H. L. Wichers,	c. b. i.	's Hage,	*Anna Paul.str.* 16.
N. Wildeboer,	c. i.	Romeyn,	*Voorstraat* 96.
W. Willink,	w. i.	Koumans,	*Koornmarkt* 83.
D. N. P. Wisboom,	c. i.	Batenburg,	*Hypolitusb.* 45.
J. F. de Witt,	v. s.	Bosschaert,	*Oude Delft* 8.
J. J. Witteveen,	t.	's Hage,	*Celebestraat.*
J. N. Witteveen,	v. s.	Lubbers,	*Br. Turfm.* 93.
P. Witsen Elias,	v. s.	's Hage,	*Huygenstraat* 27.
L. J. van Wijk,	v. s.	Hesse,	*Oude Kerkstr.* 8.
J. P. Wijtenhorst,	c. b. i.	Ahsman,	*Voorstraat* 4.

Z.

E. F. van Zanten Jut,	w. i.	Karis,	*Hypolitusbuurt.*
J. H. Zeeman,	s. w. i.	Koster.	*Voorstraat* 101.

N A A M L IJ S T

der Ingeschrevenen aan de Polytechnische School,

die Leden van het Corps geweest zijn.

H. Paul, c. 1.

G. v. Pelser Berendsberg, c. 1. v. d. Vaart, *Molenstraat.*

H. W. van Rossum, c. 1.

J. J. Stoel, c. 1. Mej. Nieuwenhuys, *Cingelstraat.*

NAAMLIJST

der Ingeschrevenen aan de Polytechnische School, die geen Lid van het Corps zijn.

Mej. M. Baartz,	v. s.	Rotterdam,	
P. C. Baggus,	v. s.	Vlaardingen,	
G. J. Bakkus,	v. s.	Rotterdam,	
J. van der Ban,	v. s.		*Achterom*
K. Barendrecht,	v. s.		*Achterom.*
J. C. van den Berg,	v. s.	Vlaardingen,	*West-Nieuwland.*
E. M. Beukers,	v. s.	Schiedam.	
J. Blokland,	c. b. i.	van Rooijen,	*Binnenw.sloot.*
A. F. de Boer,	c. i.	Krabbelaan,	*Hof van Delft.*
G. J. Bosman,	s. w. i.	Leiden.	
H. C. Bottelier,	v. s.		
H. L. A. Breetveld,	v. s.	Breetvelt,	*Choorstraat.*
M. van Breukelveen,	t.	van Breukelveen,	*Molslaan* 135.
G. Brouwer,	c. b. i.	's Hage.	
A. Brückel,	v. s.	's Hage,	*Ravensteinstr.* 302.
Mej. J. C. Bruining,	v. s.	's Hage.	
J. de Bruyn,	c. i.	's Hage.	
H. van Bijlandt,	v. s.		
G. J. G. van Caspel,	w. i.	Rotterdam.	
A. W. Derens,	m. i.		*Geer* 2.
Mej. C. E. N. Dusttée,	v. s.		
J. G. M. Egelie,	v. s.		
J. M. Erdmansdörfer,	c. b. i.		*Molenstraat.*
L. van Essen,	v. s.	de Keep,	*Oranjeplants.* 2.
J. H. Faber,	c. b. w. i.	Leiden,	*Kaiserstraat.*
H. J. Gatsonides,	w. i.		*v. Leeuwenhoekc.*
Mej. S. B. H. Gips,	v. s.	Schiedam.	

J. van Haarst,	T.	van Haarst.	*Oude Delft.*
J. J. C. Hardenberg,	C. B. W. I.	's Hage.	
M. F. Hardenberg,	S. W. I.	's Hage.	
A. van Hattem Jr.,	V. S.	van Hattem,	*Oude Delft.*
D. Heyen,	C. B. I.	's Hage.	
A. D. Heederik,	C. B. I.	Schiedam.	*Roterd. dijk.*
E. Haverkamp.	C. B. I.	's Hage.	
Mej. E. W. van Hees,	V. S.	's Hage,	*Fagelstraat.*
A. J. Henneveld,	V. S.	Henneveld,	*Binnenwatersl.*
D. Henkemans,	V. S.		
J. P. Heyblom,	C. B. W. I.	Rotterdam.	
M. G. Hoekstra,	C. B. I.	Fundatie van Renswoude,	*Oude Delft.*
F. J. Hondius,	V. S.		
W. de Hoog,	C. B. I.	v. d. Boogerd,	*Vrouwenrecht* 1.
P. M. A. Huurman,	V. S.	Leiden.	
G. N. Itz Djz.,	C. B. I.	Mevr. Toewater,	*Buitenwatersloot.*
P. A. M. Karthaus,	W. I.	Peterse,	*Jacobgerritstr.* 3.
T. Koch,	V. S.		
A. P. van der Kolf,	T.	v. d. Kolf,	
E. H. Koolhoven,	V. S.	Koolhoven,	*Oude Delft.*
F. H. van Kooten,	V. S.	Kralingen.	
M. H. C. Kramers,	W. I.	Schiedam.	
K. A. Lantinga,	V. S.	Riem,	*Oude Delft.*
J. W. N. Merkelbach,	V. S.		*Oranje Plant.*
J. J. van Merkom,	V. S.	Rotterdam,	*Kipstraat.*
A. S. Meijer,	V. S.	's Hage,	*N. haven* 144.
W. Molenbroek,	V. S.	Rotterdam,	*Goudsche S.* 144.
A. W. Morre,	V. S.	Morre,	*Oude Delft.*
W. G. Müller,	V. S.		
P. Mijs,	V. S.		
M. Nooijen,	V. S.		
A. Nijhoff,	L.	's Hage,	*Nobelstraat* 18.
A. W. M. Odé Jr.,	V. S.	Schiedam,	*Rotterd. dijk.*
T. J. van Oppen.	C. I.	Rotterdam.	
S. L. van Oss,	C. B. I.	O. M. v. Rees,	*Buitenwatersloot.*
A. L. Perk,	V. S.	Perk,	*Scheepsmakerij.*
W. van Prehn,	C. I.	's Hage.	
E. L. Prevoo,	C. B. I.	J. Bakker,	*Buitenwatersloot*

H. Rappard,	s. w. i.	Leiden,	*Rapenburg.*
Mej. L. G: Reddengius,	v. s.	's Hage,	*da Costastraat.*
H. J. de Richemont Jr.,	v. s.	Rotterdam,	*Boomgaardstraat.*
Mej. A. M. E. Ringer,	v. s.	's Hage,	*Raamstraat* 26.
W. J. F. de Rijk,	w. i.		*Br. Turfm.* 67.
J. van Rijn,	v. s.	's Hage,	*Trompstr.* 198.
Mej. W. van Salk,	v. s.	Rotterdam,	*Stieltjesstraat* 12.
P. M. A. Schroot,	c. b. i.	's Hage.	
G. H. v. d. Schuyt,	w. i.	Rotterdam.	
L. J. Senf,	v. s.	Senf,	*Br. Turfm.* 49.
L. v. d. Snoek,	v. s.	Vlaardingen.	
Mej. C. E. Stieltjes,	v. s.	's Hage.	*Piet Heinstraat.*
E. A. R. Stocks,	y.		*Oranjestraat.*
W. Stok.	v. s.	Rotterdam,	*Spuiwater* 10.
J. P. Stok,	v. s.	Rotterdam,	*Delfts. Vaart* 10.
Mej. G. van Stolk,	v. s.	Rotterdam,	*Zeemanstraat.*
J. F. P. J. Straatman,	c. b. i.		*Oranjestraat.*
G. B. M. Sühl,	v. s.		
W. L. Thieme,	v. s.		
J. Thooft,	v. s.		*Spoorsingel.*
F. L. Tom,			
F. W. Torberger,	v. s.		
A. H. Tuinenburg,	v. s.	's Hage.	
S. J. Veenstra,	s. w. i.	Leiden,	*Apothekersdijk.*
D. Verheul Jr.,	v. s.	Rotterdam.	
A. J. Versteeve,	v. s.	Vlaardingen.	
P. van Vleuten,	v. s.	Tiel,	*Voorstad.*
M. H. v. d. Wall,	v. s.		*Oranjeplantsoen.*
G. J. v. d. Well,	v. s.	Mevr. Toewater,	*Buitenwatersloot.*
B. Westra,	b. i.	Pennock,	*Voorstraat* 99.
J. M. T. M. van Winkel,	c. i.	Rotterdam,	*Jonkerfransstr.*
J. A. v. d. Wulp,	v. s.	Rotterdam.	

AANTAL DER INGESCHREVENEN

AAN DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

	Leden van het Corps.	Oud-leden.	Niet-leden.	Totaal.
Voor C. I.	45	4	6	55
» B. I.	3	0	0	3
» W. I.	30	0	5	35
» M. I.	1	0	0	1
» S. I.	3	0	0	3
» T.	7	0	3	10
» IJ.	0	0	1	1
» C. B. I.	58	0	13	71
» C. B. W. I.	12	0	4	16
» S. W. I.	13	0	3	16
» V. S.	55	0	62	117
Tot. der ingeschrevenen:	227 (1)	4	97	328

(1) Op 1 November waren 7 leden van het Corps nog niet ingeschreven op de P. S.
Totaal leden van het Corps dus 234.

COMMISSIËN IN HET STUDENTENCORPS.

SENAAT.

A. Suermondt, *President.*
G. L. Driessen, *Secretaris.*
H. Doyer Dz., *Vice-President* en *Thesaurier.*
P. J. Boreel, *Vice-Secretaris* en *Archivaris.*
J. H. Nachmann, *Commissaris.*

Commissie tot redactie van den Almanak voor 1884.

A. van Lennep, *President.*
R. H. Arntzenius Jr., *Secretaris.*
J. G. G. Feith, *Vice-President.*
D. H. van der Hoek, *Vice-Secretaris.*
W. H. van Raders, *Commissaris.*

Stemcommissie en Commissie voor den Schouwburg.

C. W. J. Kijmmell, *Secretaris.*
A. O. van der Poel.
N. de Vicq.

BIJZONDERE COMMISSIËN.

Commissarissen der Societeit „Phoenix".

P. J. Boreel, *President.*
F. A. van den Berg, *Secretaris.*
W. C. Mooyen, *Vice-Presid.* en *Bibliothecaris.*
W. F. Loudon, *Thesaurier.*
J. H. Nachmann, *Comm. v h. Consumabel.*
E. L. C. Schiff, *Comm. v. d. Inventaris.*
..... *Vice-Secretaris.*

Commissarissen van het Muziekgezelschap „Apollo".

F. A. van den Berg, *President.*
L. F. Dankmeijer, *Secretaris.*
J. H. Nachmann, *Vice-Presid.* en *Thesaurier.*
M. A. C. Hartman, *Vice-Secret.*
H. H. Sandberg, *Commissaris.*

Orchest-Directeur.

J. C. Boers, (*Eerelid*).

Commissarissen van het Scherm- en Gymnastiekgezelschap „Odin".

A G. A. van Eelde, *President.*
R. H. Arntzenius Jr., *Secretaris.*
E. L. C. Schiff, *Vice-Presid.*
J. André de la Porte, *Vice-Secret.*
H. E. Ram, *Commissaris.*

Gymnastiek- en Schermmeester.

W. F. H. Hijmans.

Dispuutgezelschap „Vrije Studie".

H. Doyer Dz., *President.*
N. de Vicq, *Secretaris.*
J. H. Nachmann, *Vice-Presid.*
M. A. C. Hartman, *Vice-Secret.*
W. F. Loudon, *Commissaris.*

Debating-Club.

Eere-Voorzitter.
Prof. Mr. B. H. Pekelharing.

A. van Lennep, *President.*
J. André de la Porte, *Secretaris.*
F. L. W. Steinmetz. *Vice-Presid.*

Delftsche Studenten-Roeivereeniging „Laga".

A. G. A. van Eelde, *President.*
..... *Secretaris.*
C. D. Nagtglas Versteeg, *Vice-Secret.* en *Thesaur.*
J. A. E. van Deventer, *Vice-Presid.*
E. L. C. Schiff, *Commissaris* (*waarn. Secret.*)

Delftsche Studenten-Caroussel-Vereeniging.

P. J. Boreel, *President.*
E. L. C. Schiff, *Secretaris.*
C. W. J. Kijmmell, *Commissaris.*

Delftsch Studenten-Tooneel-Gezelschap.

J. H. Nachmann, *President.*
C. J. W. Kijmmell, *Secretaris.*

N. de Vicq, *Vice-Presid.*
A. O. van der Poel, *Vice-Secret.*
D. H. van der Hoek, *Commissaris.*

Leesgezelschap „Baldur".

J. G. G. Feith, *President.*
C. Easton, *Secretaris.*
M. A. C. Hartman, *Vice-Presid.*

Studenten-Afdeeling der Vereeniging „Frederik Hendrik".

P. C. Visser, *Kapitein.*
B. V. E. Houthuijzen, 1e *Luitenant.*
G. den Tex, J. B. Cores de Vries, } 2e *Luitenants.*

Studenten-weekblad „Vox Studiosorum".

L. M. Barnet Lyon, H. E. Ram, } *Correspondenten.*

Studenten-weekblad „Minerva".

R. H. Arntzenius Jr., J. J. Witteveen, J. André de la Porte, J. C. Spakler, } *Redacteuren.*

Technisch Leesgezelschap.

G. J. F. van Vrijberghe de Coningh, *President.*
J. H. Zeeman, *Secretaris.*
J. H. Peelen, *Thesaurier.*

Indologische Vereeniging

Bestuur.

D. H. van der Hoek, *President.*
A. O. van der Poel, *Secretaris.*
P. Witsen Elias, *Thesaurier.*

Commissie tot redactie van 't Jaarboekje.

H. de Vogel M. Hzn., *President.*
Th. Heijting, *Secretaris.*
E. Einthoven, *Commissaris.*

DISPUTEN EN VERDERE GEZELSCHAPPEN.

O. K. W.

N. de Vicq, *President.*
W. H. van Raders, *Secretaris.*
D. A. R. Hellendoorn, *Thesaurier.*

DE VIJF KOLOMMEN.

L. M. Barnet Lyon, *President.*
J. W. C. Diepenheim, *Secretaris.*
H. E. Ram, *Commissaris-Penningmeester.*

F. C. Q. D.

A. C. J. van Eelde, *President.*
....., *Secretaris.*
J. H. G. Jordens, *Commissaris.*

SNELLIUS.

F. A. R. A. van Ittersum, *President.*
H. Wattendorff, *Secretaris.*
L. P. K. Straeter, *Commissaris.*

NACHTEGAAL.

ONDER DEN ZINSPREUK:

»Deez' met zijn zoet gekweel,
Is vogel Philomeel."

CARTESIUS.

ONDER 'T MOTTO:

»Cogito, ergo sum".

..... *President.*
..... *Secretaris-Penningmeester.*

*** ZEELANDIA.**

ONDER HET MOTTO:

»Luctor et emergo".

C. D. Nagtglas Versteeg, *Dijkgraaf.*
D. H. van der Hoek, *Gezworene.*
P. Mesu, *Ontvanger-Griffier.*

*** W 7.**

N. de Vicq, *President.*
A. van Lennep, *Secretaris.*
J. André de la Porte, *Vice-Presid.-Thesaurier.*

*** O. N. S.**

Ch. C. Coomans, *President.*
J. H. Peelen, *Secretaris.*
H. Ris, *Thesaurier.*
J. J. F. Pino, *Vice-Presid.*
C. F. Stoel, *Vice-Secret.*

*** H. O. O. F. T.**

G. J. van Thienen, *President.*
Joh. Veth, *Secretaris.*
G. A. van der Leyé, *Commissaris.*

*** O. R. D.**

H. G. Six, *President.*
G. de Vries, *Secretaris-Penningmeester.*
J. P. F. Römer, *Vice-President.*

*** V. O. N. D. E. L.**

J. André de la Porte, *President.*
J. H. Zeeman, *Secretaris.*
E. Einthoven, *Penningmeester.*

*** N. O. V. A.**

N. J. Singels, *President.*
P. F. van der Wallen, *Secretaris.*
Ph. J. van Marle, *Thesaurier.*

*** COPPERNICUS.**

C. Easton, *President.*
G. H. van der Meulen, *Secretaris-Penningmeester.*
P. Mesu, *Commissaris.*

*** DE GEMEENTERAAD.**

J. H. Nachmann, *President.*
J. J. Witteveen, *Secretaris.*
H. Loudon, *Wethouder* en *Thesaurier.*

* ABRUZ.

ONDER HET MOTTO: »L. D. G."

Lazaroni, *Hoofdman.*
Donizetti, *Schatmeester.*
Garibaldi, *Luitenant.*

* MAKAN NASSI SAMA KERRI.

ONDER HET MOTTO: »SEDOT".

P. C. Visser, *President.*
G. den Tex, *Vice-President.*

* BIERCLUB „HEINEKEN".

ONDER HET MOTTO:

»Hony soit qui mal y pense".

Gerard A. Heineken, *Eere-Voorzitter.*
L. L. Polis, *President.*
B. V. E. Houthuijzen, *Secretaris.*

WANDELGEZELSCHAP „AMBULANTES".

ONDER HET MOTTO: »F. 't W. o. L.

F. A. van den Berg, *President.*
P. J. Boreel, *Secretaris.*
J. H. Nachmann, *Vice-Presid.-Thesaurier.*
W. F. Loudon, } *Commissarissen.*
. . . . . .

PRACTISCHE STUDIE.

J. J. Witteveen, *President.*
H. E. Ram, *Secretaris.*
A. M. Sandenbergh Mathiessen, *Vice-Presid.-Thesaur.*

* KAMERMUZIEK-VEREENIGING.

G. L. Driessen, *President.*
J. J. Witteveen, *Secretaris.*

* DELFTSCHE STUDENTEN-REVOLVER-CLUB.

. . . . . *President.*
J. B. Cores de Vries, *Secretaris.*
B. V. E. Houthuijzen, *Commissaris.*

* LA PHALANGE LYRIQUE.

L. van der Sande, *Directeur.*
. . . . . *Regisseur.*

* DE TORTELDUIVEN.

ONDER HET MOTTO:

»Zwei Seelen und ein Gedanke" of »Liefde is de geldelijde reductie van een bankroet gemoed, dat zijne obligatiën omzet in klinkende munt".

Huibert, *President.*
Klaartje, *Vice-Presidente* en *Secretaresse.*

* DE GEZELLIGE NACHTRUST.

J. J. Witteveen, *President.*
W. F. Loudon, *Secretaris.*
E. L. C. Schiff, *Porder.*
L. F. Dankmeijer, *Nachtklabak.*
W. H. van Raders, *Slaapsteehouder.*

NB. De met een * geteekende gezelschappen zijn door den Senaat niet erkend.

VERVOLG

OP DE

GESCHIEDENIS

VAN HET

DELFTSCHE STUDENTENCORPS

van September 1882 tot September 1883.

Goedgekeurd bij Corpsbesluit van 1 November 1883.

De zeer nuttige gewoonte om jaarlijks in den almanak de geschiedenis van het Corps, gedurende het afgeloopen jaar op te nemen, eischt ook nu weder, dat de feiten, die dit jaar op Corpsgebied voorgegevallen zijn, in dezen almanak gememoreerd worden. Sommige mijner voorgangers hebben er op gewezen hoe moeilijk de taak van verslaggever is. Zij doelden hiermede op het feit, dat men een geschiedenis te schrijven heeft, waarvan de personen die er eene hoofdrol in speelden, zoo goed als allen nog leefden, ja dat de meesten hier nog als student vertoefden.

Mochten eenige der vroegere verslaggevers te klagen hebben over gebrek aan stof, mij dunkt dat het afgeloopen jaar mij stof te over geeft, ja zelfs, dat de keuze wàt te vermelden en wàt achterwege te laten lang niet gemakkelijk is, want evenmin als een Corpsverslag niet te beknopt mag zijn, zoo moet de schrijver ook alleszins vermijden te veel over sommige punten uit te weiden. Daarom wil ik dan ook mijne inleiding niet te lang maken, en dadelijk overgaan tot het beschrijven der werkelijkheid.

Laat ik U dan terugvoeren tot het begin der maand September, die maand, waarin wij onze oude vrienden en kennissen, na eenigen tijd scheidens weer terugzien; die maand, waarin wij van enkelen afscheid nemen, wanneer zij naar elders vertrekken, om opgenomen te worden in de groote maatschappij, en waarin wij tal van onbekenden schoorvoetend tot ons zien komen, zich voorstellende als candidaat-leden. Laat ik u herinneren hoe juist deze maand de meest eigenaardige is van alle maanden, die wij hier in ons goed stadje Delft doorbrengen. Wat al gezelligheid om weer met onze clubgenooten en goede vrienden samen te zijn, wat een genoegen voor sommigen om de groenen op te voeden.

De laatsten hadden er ruimschoots gelegenheid toe, want, was het voorafgaande jaar bepaaldelijk klein in aantal te noemen, dit jaar waren er 55 candidaatleden, die zich bij den secretaris van het Corps hadden doen inschrijven. En daar is het niet bij gebleven, want in den loop van het jaar traden nog 8 nieuwe leden tot het D. S. C. toe. De jaarlijks terugkomende feesten van den groentijd slaagden allen zeer goed. De brulavond was zeer geanimeerd, de groenen race muntte uit door vroolijkheid en de worstelstrijd op »Odin" was zeer belangrijk, evenals drie donderjoolen, waarvan één met fakkeltocht. Op »Odin" en Laga hadden de groenen gelegenheid gehad hunne lichamelijke krachten te toonen, en op een jool, door de 4e en oudere jaren gegeven, een jool, waar in tegenwoordigheid van vele studenten, het schoone dramatische stuk: »David en Bathseba," werd op-

gevoerd, maakten de ouderen kennis met de intellectueele gaven van hunne toekomstige broeders.

Ook de avond van het groenen Theartre was zeer gezellig. De gewone comediestukjes misten hun doel niet, als men namelijk het doel dier vaudevilles beschouwd om de studenten aan 't zingen en schreeuwen te krijgen.

De volgende dag was de datum, waarop het jeugdig groen beschouwd zou worden, als voldoende rijp te zijn: de dag door de candidaat-leden zoo reikhalzend te gemoet gezien. Ik wil niet trachten u de gevoelens te schilderen van hen die stonden geinaugureerd te worden; wij allen hebben het feest medegemaakt, waarop wij, zij het dan ook voor één dag een der hoofdpersonen waren. Tegen half zeven spoedden zich de groenen naar den Doelen waar zij de groote metamorfose van novitius tot student zouden ondergaan. Na een krachtige toespraak van den Heer den Tex, president van het D. S. C., na het antwoord van den praeses van het eerste jaar den Heer Heer G. van Breda Kolff en na het zoet gekweel van tal van nachtegalen stormden de jonge leden naar buiten om daar verwelkomd te worden door hunne oudere broeders, die hen met ongeduld buiten den Doelen verbeid hadden.

Men hield een schoone fakkeltocht door Delft, onder leiding van den hoofdbuitencommissaris C. van der Made; en bracht een serenade aan prof. D. Grothe, ter herdenking van het feit, dat zijne hooggeleerde 50 jaar aan 't onderwijs was verbonden, en aan prof. Legebeke, wijl Z.H.G. in het afgeloopen jaar tot hoog-

leeraar aan de P. S. benoemd was; terwijl prof. Baehr, wien ook een serenade aangeboden was, bedankt had, voor het blijk van waardeering, dat wij hem zoo gaarne gegeven hadden. Daarna begaf men zich weder naar den Doelen om onder het uitstekende presidium van den Heer A. L. Snouck Hurgronje het feest verder voort te zetten.

Den volgenden dag begunstigd door zeer fraai weder had de gewone rijjool plaats. Het jonge eerste jaar had goed geteekend op dit zoo karakterestieke feest, zoodat de optocht bepaald schitterend was te noemen, vooral in vergelijking met het vorige jaar. Men reed, voorafgegaan door de commissie de Heeren G. van Breda Kolff president, J. C. Spakler Secretaris, J. A. Roessing Udink thesaurier en G. Kniphorst commissaris naar de Vink en dineerde op Reineveld, om vervolgens een fantastischen intocht binnen Delft te houden, en zich daarna naar de Societeit Phoenix te begeven.

Zooals altijd was deze kroegjool zeer geanimeerd, doch slechts enkele jong-studenten, konden de vermoeienissen der laatste dagen genoeg weerstand bieden, om tot laat in den nacht te blijven.

Zijn de feesten der inauguratie achter den rug, dan komt gewoonlijk een betrekkelijk kalm tijdperk aan; zoo nu en dan afgebroken door troepjes opgewonden jongelui, die een koffiefuif hebben medegemaakt. Een meer bezadigde gemoedsstemming is er noodig voor de verkiezingen, die ook in dien tijd in groote getale voorkomen.

Reeds in 't begin van September had er een ver-

kiezing plaats, ter aanvulling van de vacature in den Senaat ontstaan, door het vertrek van den thesaurier, den Heer E. Meertens. De Heer J. Schoehuizen werd als zoodanig verkozen, terwijl de andere Senaatsleden in den loop van de maand October aftraden, en na eenige stemmingen constitueerde de Senaat zich als volgt:

R. A. van Holthe tot Echten, *president.*
B. V. E. Houthuijsen, *secretaris.*
J. Schoehuizen, *vice-president* en *thesaurier.*
H. Loudon, *vice-secretaris* en *archivaris.*
A. Suermondt, *commissaris.*

Tevens hadden in die maand de stemmingen plaats voor de stem- en schouwburg-commissie, waarvoor volgende Heeren uit de bus kwamen.

H. Doyer Dz., *secretaris.*
A. G. A. van Eelde.
W. H. Wegener.

Den 9den October waren Laga's roeiers uitgenoodigd deel te nemen aan een wedstrijd, uitgeschreven door het Leidsche Studenten Roeigezelschap »Njord"; helaas, het mocht onze race ploeg niet gelukken, nogmaals het eeremetaal voor onze vereeniging te veroveren.

Op de eerste Corpsvergadadering, na de installatie van den nieuwen Senaat, merkten we reeds dadelijk, dat onder dat bestuur, het Corps zou moeten toonen,

welke innerlijke kracht en energie het bezat, want toen kwamen op nieuw de aanstaande lustrumfeesten op 't tapijt. Daar werd aangenomen de regeling van het kiezen der costumes voor de Historisch-Allegorische optocht; verder werd besloten dat zooals gewoonlijk alle feesten door het Corps zouden worden gegeven. Aan 't slot dier bijeenkomst werd onder luid gejuich, de volgende motie aangenomen.

»De vergadering dankt den Heer den Tex, als Oud-President van 't Corps voor de vele en gewichtige diensten, gedurende zijn 2½ jarig Senatorschap, aan 't Corps bewezen."

In de daarop volgende week, zag men de receptiekamer der P. S. behangen met tal van teekeningen de verschillende costumes der hist.-alleg. optocht voorstellende, door de bekwame hand des heeren A. Reijding ontworpen, waardoor de liefhebbers, ruimschoots in staat werden gesteld, hunne keuze te doen. Later werden zij in de eetzaal der Societeit Phoenix tentoongesteld.

In de maand November bedankte de heer A. Reijding voor het Commissariaat van den almanak, en de President der almanak-redactie stelde voor, deze plaats onvervuld te laten, hetgeen aangenomen werd. De almanak-redactie was dus als volgt geconstitueerd:

H. Doyer Dz., *president.*
W. H. L. Janssen van Raaij, *secretaris.*
J. A. E. van Deventer, *vice-president.*
J. G. F. Rooker, *vice-secretaris.*

Ook voor de maskerade-commissie nam de heer Reijnding zijn ontslag, en gedenkende aan de vele diensten door hem aan het Corps bewezen stelde de heer Suermondt de volgende motie voor, die onder groot applaus werd aangenomen.

» De vergadering met leedwezen kennis nemende van het besluit van den heer Reyding om af te treden als lid der maskerade-commissie, betuigt hem haren dank voor de vele diensten, die hij als zoodanig het Corps heeft bewezen, en spreekt den wensch uit, dat, mocht de maskerade-commissie zijne hulp behoeven, hij haar die niet zal onthouden."

De feestcommissie stelde zich ook in die week samen en wel op de volgende wijze: zij zou n.l. bestaan uit den Senaat en een viertal commissarissen. Nu zou het corps acht personen aanwijzen waaruit de Senaat de vier commissarissen zou kiezen. Zoo kwam dan de volgende commissie tot stand:

R. A. van Holthe tot Echten, *president.*
H. Loudon, *secretaris.*
J. Schoehuizen, *vice-president* en *thesaurier.*
B. V. E. Houthuysen, *vice-secretaris.*
A. Suermondt, *vice-thesaurier.*
L. van der Sande,
S. Bouma,
D. W. P. Wisboom,
J. H. Nachmann,
} *commissarissen.*

Ondertusschen zag het er treurig met den almanak uit. De commissie deelde in de maand Novem-

ber mede, dat er nog geen mengelwerk was ingekomen, dat de proef kon doorstaan, en wees er op, dat wilde men den almanak op tijd laten verschijnen, het er eene zou zijn, waaraan het eigenaardige van een studenten-almanak, namelijk de pennevruchten van de leden van het Corps, zouden ontbreken. Vandaar dat zij vroeg en na eenige discussiën verkreeg, dispensatie van art. 66 der Corpswet, en de toestemming om den almanak op 1 Februari 1883 te doen verschijnen.

Het liep naar de kerstvacantie, het tijdperk waarin wij onze vrienden weder verlaten, om voor een tijd rust en kalmte te vinden in den huiselijken kring. Na de kerstvacantie wachtten ons wederom dadelijk eenige verkiezingen. De heer den Tex in wiens handen de presidentale hamer der maskerade-commissie was toevertrouwd, bedankte, zoodat in twee vacatures moest voorzien worden. Zij constitueerde zich als volgt:

R. A. van Holthe tot Echten, *president.*
J. B. Cores de Vries, *secretaris.*
H. Loudon, *vice-president.*
J. H. Peelen, *vice-secretaris.*
J. H. Nachmann, *commissaris.*

Het was geen gemakkelijke taak, die deze commissie te volbrengen had, want spoedig bleek dat de historisch-allegorische optocht te weinig deelnemers had gevonden. Dit voorop stellende werd in de corpsvergadering van 27 Januari besloten om niet

een historisch-allegorische optocht te houden, maar een maskerade, voorstellende de intocht van Filips, hertog van Bourgondië, en Jacoba, hertoginne van Beijeren, binnen Delft, 29 Juni 1428.

Een week later, op 2 Februari, verscheen het papieren kind van het Corps, en 't is hier de plaats om hulde te brengen aan de afgetredene redactie, die, in spijt van veel last en moeite en weinig medewerking, toch eenen almanak in 't licht gaf waaraan het mengelwerk niet geheel ontbrak.

Ondertusschen heerschte er in 't Corps een zekere stemming van opgewondenheid, die als 't ware diende om ons voor te bereiden tot het waar genieten van de feesten die eenige maanden later zouden plaats hebben. Het 36-jarig bestaan der Societeit Phoenix werd niet officiëel gevierd, doch door een geïmproviseerde gecostumeerde kroegjool alleraardigst herdacht. Verder werd er in die dagen nog een kroegjool in den korten tijd van één avond geschapen en genoten, en er werd dermate feest gevierd, dat men nu nog spreekt van de »feestweek in Februari".

De feestelijke stemming, die gewoonlijk bij het naderen van de Diës-viering heerscht, werd plotseling gestoord door het overlijden van een onzer corpsleden. Het was op den 4^{en} Maart dat de heer P. Barendregt N. Rz., ten gevolge eener slepende ziekte, aan zijne bloedverwanten en vrienden werd ontrukt. Het Corps nam voor zes weken den rouw aan.

Om deze treurige reden had het huishoudelijk concours, dat op 7 Maart door Odin was uitgeschreven, zonder de gewone fakkeloptocht plaats. De dag

zelve boeide ons door interressante wedstrijden, en 's avonds hield men een allergezelligst collation op de Societeit Phoenix.

Daar dit sterfgeval eenige weken voor de Diës plaats had werd deze niet door het Corps gevierd, slechts opende de societeit op 16 Maart haar gastvrije zalen om de oudejaarsavond op gebruikelijke wijze te herdenken.

Eerst werd onze aandacht gevraagd voor 't aardige comediestukje: »Les femmes à Papa."

Tegen het middernachtelijk uur werd het allengs stiller en toen de klok 12 uur sloeg, weergalmden bij den laatsten slag het: »Uren, dagen, maanden, jaren."

Nadat het gezang uitgestorven was, nam onze president, de heer van Holthe tot Echten het woord. Hij schetste ons in breede trekken de geschiedenis van het afgeloopen jaar, wees er op dat eendracht steeds het hoofdsieraad van ons Corps was geweest en moest blijven. Vervolgens memoreerde spreker de gebeurtenissen van het jaar '62, toen het Corps als één man opstond om voor de beginselen der vrije studie te strijden. Zegevierend was het Corps uit dien kamp getreden; en hechter waren sedert die dagen, de grondslagen waarop het Corps was gevestigd. Ook nu dat wij weldra wederom een lustrum feest hadden te vieren, moest die samenwerking blijven bestaan, dan, spreker was er van overtuigd, zou de komende Julimaand op nieuw van den bloei van het Delftsche Studentencorps getuigen! Ten stotte memoreerde hij de verschillende gezelschappen.

De oudejaarsavond werd dit jaar zooveel eerder gevierd, wegens de vroeg invallende paaschvacantie. Deze vacantie toch is het laatste rustpunt voor de examens, en velen die dit jaar tot zulk een proef geroepen, maakten van dien tijd nog ijverig gebruik om zich met de noodige kennis en wetenschap te wapenen.

Bij ons terugkomen in Delft werden zij nogmaals geroepen om te stemmen voor de maskerade-commissie, daar de heer Cores de Vries bedankt had. De heer W. Loudon werd als commissaris gekozen, zoodat deze commissie eindelijk definitief als volgt samengesteld was:

R. A. van Holthe tot Echten, *president*.
H. Loudon, *secretaris*.
J. H. Peelen, *vice-president eu thesaurier*.
J. H. Nachman, *vice-secretaris*.
W. F. Loudon, *commissaris*.

Op 1 Juni nam het Corps den rouw voor drie weken aan wegens het overlijden van H. K. H. Prinses Marianne.

In de maand Maart werd de almanak-redactie gekozen en constitueerde zich aldus:

A. van Lennep, *president*
R. H. Arntzenius, *secretaris*.
J. G. G. Feith, *vice-president*.
D. H. van Hoek, *vice-secretaris*.
J. F. de Witt, *commissaris*.

En zoo naderde men de week waarin het Delftsch Studentencorps door het geheele land van zich zou doen spreken. De week door allen zoozeer verlangd, al moesten velen eerst door den zuren appel, in den vorm van een examen, heen bijten.

Voor de feesten begonnen, zouden er echter nog twee zaken plaats vinden, die iedereen belang inboezemden. Ik bedoel hiermede: de eerste jaarlijksche wedstrijd van den Nederlandschen Studenten Roeibond op 30 Juni te Alfen, en de algemeene Schietwedstrijd op de banen van Frederik Hendrik.

Helaas in beide concoursen moesten wij Delftenaars zwichten voor onze Leidsche broeders. Maar daarom niet getreurd roeiers en schutters. Oefent u er slechts te meer om, opdat gij in volgende jaren weer nieuwe lauweren kunt voegen bij de eens verworvene!

Het laatste concours dat van Frederik Hendrik is te beschouwen als de overgang van de zooeven begonnen vacantie tot de feesten. Voor hen die niet eerder dan Maandag 9 Juli in Delft kwamen, was het een verrassend gezicht om te zien hoe of het oude typische stadje, dank zij ontelbare vlaggen en met frisch groen versierde huizen van aanzien veranderd was. De goede stad zelve noodigde ons uit om even als zij, onze meest feestelijke stemming aan te nemen, en wij zagen die versieringen met pleizier, want zij getuigden ons, dat de sympathie tusschen Delftsche Burgerij en Studenten niet verflauwd was. Toonden zóó alle Delftsche burgers hunne genegenheid voor ons Corps, wij wisten reeds, dat wij medewerking zouden genieten van de meest invloed-

rijke personen. Wij wisten hoe de gemeenteraad met den Burgemeester aan het hoofd ons toegenegen was, het was gebleken uit de ruime gift van *f* 4000 als subsidie voor de feesten ons geschonken. Wij wisten, dat de Hoogleeraar Directeur Dr. J. Bosscha, ons zijn steun niet zou weigeren, dat Prof. Gugel de plannen van de feesttent had ontworpen, en dagelijks de uitvoering daarvan inspecteerde, en dat de heer Le Comte zijn kunstenaarsoog liet gaan over de decoratiën van het feestgebouw, en eindelijk hadden wij reeds gedurende langen tijd tweemaal 's weeks, des avonds van uit de bovenzaal der Eensgezindheid, heerlijke toonen kunnen hooren weerkinken, die ons meldden dat een groote menigte dames en heeren ons zouden behulpzaam zijn, om de muziekfeesten goed te doen slagen. En daar was geen vrees voor, want de grijze Boers, had wederom de leiding daarvan op zich genomen.

Dank daarom aan allen die met ons medewerkten tot het wel gelukken der feesten, gegeven ter viering van het 7e lustrum van ons Corps.

Hulde dan ook aan de maskerade- en feestcommissie, waar de eerste reeds hare beste krachten ingespannen heeft, om de maskerade zoo schoon en schitterend mogelijk te maken, heeft de laatste niet opgehouden te werken voor het goed ten uitvoer brengen der verschillende feesten. En dan nog eere den bekwamen teekenaars, die de costumes ontwierpen en uitwerkten: de heeren Reyding en Peelen.

Aan den dageraad van onze feesten, wachtte ons nog een ander blijk van belangstelling van de Delftsche schoonen. Het was Maandagmorgen 9 Juli, ongeveer

half 11 ure 's morgens, dat alle studenten, die daartoe in de gelegenheid waren, zich naar den Doelen spoedden, om daar een nieuw corpsvaandel van de edele geefsters te ontvangen. Toen wij de zaal binnen kwamen, geheel onder den indruk van het prachtige cadeau, dat ons weldra overgereikt zou worden, was de aanblik overweldigend.

Daar zagen wij voor ons tal van Delftsche dames, allen geschaard om mej. Bosscha, die het hooggewaardeerde geschenk in de hand hield. Onder een plechtige stilte vertelt zij ons, hoe zij de tolk der Delftsche dames is, die het noodig geoordeeld hadden ons met een nieuw vaandel te vereeren. Ons Corps had wel reeds eenige vaandels, doch dat het een Polytechnisch Studentencorps was, stond op geen uitgedrukt. Van daar deze nieuwe banier. Onder een daverend applaus reikte H.Ed. hem over aan den president van 't Corps, den heer van Holthe tot Echten. Deze bedankte uit naam van ons allen voor het nieuwe teeken der goede verstandhouding tusschen burgers en studenten, en eindigde met den wensch uit te spreken, dat het Corps nog lang mocht blijven bloeien onder het nieuwe vaandel.

Na afloop hiervan begaven de meesten zich naar het station, waar om half 12 ure een groot aantal reunisten en vertegenwoordigers der bevriende studentencorpsen zouden aankomen. Het was een aardig oogenblik, toen de trein statig het station kwam binnen rijden, die tal van onbekende vrienden in staat stelde ons te komen bezoeken. Na zich op de societeit een weinig gerestaureerd te hebben, begaf men

zieh tegen 1 uur naar de groen gemaakte zaal der Polytechnische School. Daar zagen wij tal van reunisten, die elkaar herkenden, oude vrienden die elkaar in geen jaren ontmoet hadden, daar zagen wij nieuwe banden aanknoopen tusschen reunist en student.

Tegen half 2 ure treedt de Senaat binnen en dadelijk daarop neemt de heer van Holthe tot Echten het woord.

Hij begint met het welkom toe te roepen aan alle aanwezigen, in 't bijzonder richt hij daarop het woord tot de reunisten. Hij betuigt hun zijne waardeering en dankbaarheid, dat zij hun eigen thuis verlaten hebben, om nog eens, zij het dan ook voor korten tijd te kunnen feest vieren met de tegenwoordige studenten. Daarna spreekt hij nog een hartelijk welkom tot de vertegenwoordigers der andere studentencorpsen om te eindigen met den wensch te uiten dat de reunisten hun oud corps nog mochten terug vinden, en noodigt allen zich bij hem aan te sluiten als hij roept:

Leve het Delftsche Studentencorps!

Hierna een stroom van donderende toejuichingen en het Io vivat door allen uit volle borst gezongen, gevolgd door een doodelijke stilte, als de president het woord vraagt voor den heer Jhr. W. H. F. H. van Raders, president der reunie-commissie. Hij bracht ook namens de reunisten zijn dank voor den welkomsgroet hem zoo even gebracht. Had onze president het D. S. C. een jonge plant genoemd, hij gaf ons te kennen, dat deze plant naast de eeuwen oude eiken van Leiden, Utrecht, Groningen en Amster-

dam tot een krachtigen boom was opgegroeid. Verder drukte hij zijn vreugde uit over de goede verstandhouding tusschen de verschillende studentencorpsen, en hoopt dat het Corps voort moge gaan met zich steeds harmonisch te ontwikkelen. Nogmaals luide toejuichingen en het Io vivat. Men begint daarop met zich in optocht te stellen voor de P. S. terwijl het reunie-bestuur en de Senaat hunne opwachting bij de hoogleeraren en leeraren der P. S. maken.

Hier hield de heer van Raders eene toespraak tot onze hooggeschatte voorgangers op het gebied van wetenschap, die hem door den directeur prof. Bosscha in sierlijke bewoordingen beantwoord werd; terwijl ook de heer van Holthe uit naam van het Corps zijne dankbaarheid en hulde betuigde.

Nu schaarde men zich in de bepaalde volgorde begeleid door eene eere-wacht der Delftsche Studenten-Caroussel-vereeniging, om zich op deze wijze naar het stadhuis te begeven, waar de reunie-commissie en de Senaat ter receptie bij den burgemeester werden toegelaten.

Ook hier spreekt de president der reunie-commissie een woord tot den burgemeester den heer F. M. de Vries van Heijst, en beantwoord deze het met een speech, waarin hij zijne sympathie voor reunisten en studenten uitdrukt. Ook de heer van Holthe sprak eenige goedgekozen woorden.

Nu spoedde men zich in optocht naar het feestterrein. Iedereen was verlangend om de plaats te zien waar gedurende een week zou feest gevierd worden, ter eere van den verjaardag van ons geliefd Corps.

Men had de buitensocieteit Reineveld gekozen om als plaats der hoogtijdviering te dienen. Het was dan ook een schoone gelegenheid, en het inconvenient dat het buiten de stad gelegen was, werd ruimschoots vergoed door de smaakvolle en praktische inrichting. Trad men, de buitensocieteit links latende liggen, het eigenlijke feestterrein binnen, dan zag men een ruime plaats voor zich, hier en daar afgewisseld door groepjes boomen en midden daarin een vijver. Dicht bij den vijver verhief zich de muziektent. De geheele achtergrond werd ingenomen door het kolossale feestgebouw, dat als het ware tot binnentreden uitnoodigde.

Ging men door een der hoofdingangen binnen, dan zag men rechts voor zich het buffet. Links aan het einde der zaal het orchest. Het geheel maakte een grootschen indruk. De wanden waren sierlijk gedecoreerd door onze corpsvaandels en de banieren der verschillende gezelschappen, terwijl ook de wapens der verschillende edellieden, die in de optocht zouden voorkomen, het hunne medebrachten ter opluistering der zaal. Rechts boven de uitgangen die tot de restauratiezaal toegang gaven, een schoone voorstelling van een tournooi. De geheele voorgevel was ingenomen door eene ruime varanda.

Wat al plannen voor de feestweek, wat al luchtkasteelen werden er gebouwd, toen wij voor den eersten maal deze gastvrije zalen betraden. Reeds den eersten dag werd er ruimschoots genoten, niet door keur van smakelijke spijzen, want het diner was niet veel bijzonders en de bediening uiterst slecht; maar

genoten van de gezelligheid die er alom heerschte.

De president der reunie-commissie opende de rij van toasten met een geestdriftvollen dronk op Z. M. den Koning, die dadelijk door middel van de telegraaf aan Hoogstdenzelven werd overgebracht. Met veel enthousiasme zong men daarop 't Wilhelmus van Nassauwe en 't Wien Neêrlandsch bloed.

's Avonds was er café chantant op de societeit. Het was er overvol, want men wist dat het er gezellig en aardig zou zijn. Waren niet alle reunisten na het diner naar onze geliefde kroeg gekomen, om daar nog eens als weleer een kroegjool mede te maken? Een reeks keurige speeches hoorden wij daar, waarvan ik alleen die van den heer L. Udo de Haes, praeses van het Leidsche collegium, wil memoreeren. Hij bedankte ook namens de andere corpsen voor de heusche ontvangst.

De Dinsdag brak aan, de dag door het meerendeel der Delftsche burgerij en door tal van vreemdelingen het meest verlangd; want op dien dag zou Philips van Bourgondië Jacoba van Beijeren tegemoet gaan om samen een intocht binnen Delft te houden. Was het om verschillende redenen lang voor ons geheim gehouden door wie deze twee hoofdrollen vervuld zouden worden, sedert eenige weken was het ons bekend dat de heer G. den Tex de rol van Filips en de heer A. Suermondt de rol van Jacoba op zich hadden genomen. En wij waren daar verheugd mede, want het waren twee figuren die zich uitstekend leenden voor de hooge personen, die zij moesten voorstellen. Daarom onze hulde, maar

nog meer onze dank voor de lasten en moeiten die beiden zich hebben getroost.

Tegen 1 uur zag men tal van ridders door Delft rijden, die zich naar het feestterrein begaven. Het was zulk een vroolijk en blijmoedig gezicht. Schoon weder, het feestelijk aanzien van het met vlaggen getooide Delft, en de sierlijk gedoschte edelen. Iedereen, die dien dag toeschouwer zou zijn, brandde dan ook van verlangen, om den optocht in al zijn schoonheid te zien. Hij liet zich een weinig wachten, maar eindelijk daar zag men hem. De maskerade was niet groot, doch het was opvallend zoo schoon alle costumes elk afzonderlijk reeds waren. Hoeveel schooner dan nog het geheel, waarin vooral de fraaie tegenstelling tusschen de meer donkere en stemmige kleuren der Bourgondiers en de lichte en vroolijke tinten van Beijeren uitkwam. Maar ik wil niet trachten zelfs maar een overzicht er van te geven, want dit zou mij te ver voeren. Alleen dient nog vermeld te worden dat de goede orde hoegenaamd niet verstoord werd, dank zij de goede maatregelen der commissarissen van orde, onder aanvoering van den hoofdcommissaris, den heer A. L. Snouck Hurgronje.

Tegen 8 uur kwam men terug op Reineveld, en vereenigden de gecostumeerden zich tot een allergezelligst diner, dat tot ongeveer half elf werd voortgezet; toen stelde de stoet zich van nieuws af aan op; alles ging geregeld, iets dat bij avond optochten niet altijd kan gezegd worden. In Delft wordt men ontvangen met groote feestvreugde. De geheele stad illumineert, overal waar men komt, luide toejuichin-

gen, bengaalsch vuur, vuurwerk en allerlei blijken van goedkeuring. Men amuseert zich kostelijk; iedereen verkeert in de meest blijmoedige stemmig en hoopt het beste voor de rest van de week.

Maar midden in die feestvreugde worden wij gestoord, er gaat een praatje door het volk, dat ook hen die deelnamen aan den optocht bereikt: het feestgebouw staat in brand! Niemand gelooft het, men lacht en schertst er over, en geen onzer denkt zelfs aan de mogelijkheid er van. Maar ondertusschen volgt de maskerade toch een anderen weg, dan voorgeschreven is. Men gaat naar de Societeit en daar is 't dat de heer van Marken, secretaris der Reunie-Commissie ons als 't ware officiëel de treurmare, waar wij zooeven geen geloof aan sloegen, bevestigd. Groot is de ontzetting; de een vliegt gecostumeerd en al naar het feestterrein, een ander gaat zich nog even verkleeden en haast zich daarop Reineveld te bereiken. En daar aangekomen, ziet men hoe er van het grootsche en kolossale gebouw nog slechts eenige stukken hout liggen te smeulen. Maar och, daar hadden wij ons nog in kunnen troosten, doch wij hadden een ontzettend veel grooter verlies geleden dan 't afbranden van de reeds zoo geliefde feesttent. Onze vaandels waren ook vernietigd. Het vaandel aan het Corps door Z. M. den Koning als Kroonprins nog geschonken, een ander van wijlen Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden, beschermheer der Academie, het derde aan het Corps en aan Appollo door de dames gegeven, en de nieuwe banier die wij nog geen 48 uur de onze mochten noemen. Odin's

vaandel, dat reeds eenige malen zegevierend uit den strijd was gekomen. Het nieuwe vaandel van het Delftsch Studenten Tooneelgezelschap, dat ons dezen winter nog vereerd was geworden; Vrije Studie en Apollo's vaandel, de banier van Ambulantes en die van het oude O. K. W. zij waren allen verloren. Slechts die der Caroussel-vereeniging en van de gezelschappen Abruz en F. C. Q. D. mochten gespaard blijven, wijl zij niet in het feestgebouw aanwezig waren. Er was geen mogelijkheid geweest om deze ons zoo dierbare panden te redden. Toen de brand onder 't orchest uitbrak waren slechts zeer weinigen op 't terrein. Zij die dadelijk het gebouw binnen snelden om de vaandels te redden, werden weldra door de vlammen genoodzaakt om onverrichter zake terug te keeren. Slechts die weinigen hebben kunnen zien hoe of het vuur, dat kolossale gevaarte, waarover eenige maanden lang gewerkt was in minder dan tien minuten geheel vernielde.

De stemming was natuurlijk allertreurigst. Reunisten, gasten en studenten, zij liepen daar voor het brandende hout, zonder iets te kunnen doen. Iedereen bekend of onbekend gaf zijn leed te kennen, want 't is merkwaardig, hoe of een gemeenschappelijk ongeluk ons nauwer verbindt. Maar er moest gehandeld worden en ik durf zeggen er werd gehandeld, zooals niemand had durven verwachten. Terwijl de meesten zich naar de societeit spoedden, begaf de Feestcommissie, de eereleden van den Senaat, het Reunie-bestuur, de burgemeester en den heer Boers zich naar de eetzaal op de societeit om daar te be-

raadslagen, wat men te doen had. Prof. J. Bosscha liet zich vertegenwoordigen.

Lang vergaderde men tot vroeg in den morgen, en de ijver, waarmede die verschillende heeren onze belangen behartigden, kan niet genoeg gewaardeerd worden. Tegen half 4 ure in den ochtend weerklonk de blijmoedige tijding »alle feesten gaan door." En toen men na een korten slaap genoten te hebben opstond waren er overal aanplakbiljetten, die ons verkondigden, dat de Cour plenière op den Doelen zou plaats hebben. Daar in de groote zaal was ijlings een troonhemel opgeslagen en alles zoo netjes gemaakt, dat men twijfelde of men niet altijd het plan had gehad, daar de Cour te houden. Ook de matinée in den tuin der Doelen slaagde goed; het was er vol van belangstellenden. Bouman gaf ons een mooi programma te hooren, toen ongeveer 3 uur de komst van den Hertog en Hertogin op het geïmproviseerde feestterrein werd aangekondigd. Hunne doorluchtige Hoogheden maakten met hun gevolg eene wandeling door den tuin, overal minzaam groetende tegen de frontmakende menigte. In de troonzaal werden zij opgewacht door de verzamelde ridders en edelknapen. Hier ontvingen zij hen, die door knieval hunne eerbied voor de hooggeplaatste personen kwa men toonen. Wij merkten daaronder den hoogleeraardirecteur, den burgemeester, den president der reunisten en de verschillende vertegenwoordigers der bevriende Studenten-corpsen, de eereleden van den Senaat en het gezelschap »Dilletto ed arme", die allen een krans aan de voeten der hoofdpersonen neer-

legden. De poorters uit de Choorstraat gaven te zamen een schoonen ruiker aan de Hertogin door middel van 6 in 't wit gekleede meisjes.

Daar was het dat de president van 't corps, ons een brief voorlas, waarin meer dan 50 reunisten verklaarden ons het eerste nieuwe corpsvaandel te willen schenken, en ook finantiëel wenschten zij te deelen in de ramp, die ons getroffen had. De groote verrassing, die zich van ons meester maakte, uitte zich in een donderend hoera, ter eere van hen, die toonden dat zij niet alleen in naam ons corps nog een goed hart toedroegen.

Dien avond zou er een bal gegeven zijn in 't feestgebouw, maar bij afwezigheid hiervan waren velen nieuwsgierig te zien hoe of men de ruime en schoone balzaal zou vervangen. Het weer was niet direct gunstig te noemen, want tusschen 4 en 7 uur was het zeer buiig, en toch zou het welslagen van den avond geheel van 't weder afhangen, want het voorgenomen bal werd veranderd in een bal champêtre. En tegen het begin der Vauxhall (eerst zouden wij vergast worden op een concert der grenadiers en jagers) klaarde het goddank op, ja zelfs de rest van den avond was het prachtig weer.

Tusschen het gebouw van Reineveld en den vijver had men een plancher gemaakt, waarvan dien avond door tal van danslustigen zou worden gebruik gemaakt. De muziek der uitstekende kapel van de grenadiers en jagers was goddelijk, en toen deze hun programma geëindigd hadden, werden zij vervangen door de husaren, die met meer opgewekte melodiën ons ten

dans noodigden. Het is waar het plankier was wat klein voor de vele liefhebbers, maar men was blijde, dat men ten minste iets had om te dansen; daarenboven werd dit gebrek geheel verholpen door dat men in drie partijen danste. Dezen prachtigen avond te beschrijven behoort voor mij tot de onmogelijkheid. Het gewoel op het plancher, van gecostumeerden en fraai gekleede dames, alles overgoten met een zee van electrisch licht was fantastisch schoon.

Donderdag en Vrijdagavond zouden volgens de feestwijzer de muziekfeesten plaats hebben. Maar wij wisten dat al de partitures der te geven werken door den noodlottigen brand vernield waren. Reeds op den avond des onheils maakte menig muzikaal hart zich ongerust, dat hij twee kunstvolle avonden zou moeten missen. Doch ook in deze zaak was gehandeld. Een der reunisten, oud bestuurslid van »Apollo", den heer H. J. Gompertz had Woensdag de vrijwillige, maar zware taak op zich genomen om naar Amsterdam te gaan en daar met den heer Daniël de Lange de stad te doorkruisen om alle noodige partijen bij elkaar te vinden. En Woensdagmiddag reeds had de feestcommissie een telegram ontvangen, waarbij haar gewaarborgd werd dat in alles voorzien zou worden. Onzen dank aan den ijver van dien reunist, onzen dank aan den bekwamen Dan. de Lange.

Donderdag en Vrijdag avond dan, gingen de muziekfeesten door en wel in 't Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen in den Haag. Hierover wil ik niet uitweiden, daar mijn muziekale kennis te gering is om hierover ook eenige critiek te kunnen

uitoefenen. De eerste avond gaf men de Messias van Händel; de tweede de Loreley van Mendelssohn, het Scherzo gecomponeerd door Boers, de Kreuzfahrer van Niels W. Gade en enkele solostukken.

Het geheel werd uitstekend geleid door den bekwamen Boers, de koren deden onverbeterlijk hun plicht, en de solisten mej. Maria Breidenstein (sopraan), mej. Hermine Spies (alt), de heer Lorenz Riese (tenor) en Emil Fischer (bas) zijn te zeer bekend om verdere commentaar te behoeven.

Wij verheugden ons met den verdienstelijken Boers, toen hij werd toegejuicht en als 't ware onder een bloemenregen bedolven werd na de uitvoering van zijn eigen werk. Maar de couranten uit dien tijd hebben door geheel Nederland den roem van deze avonden verkondigd en daarom wil ik hier verder zwijgen.

Donderdag en Vrijdag middag waren ingenomen door matinées musicales, beiden weinig bezocht, waaraan het ongunstige weder en de repetities van de muziekfeesten schuld waren. Donderdag avond werd het muziekfeest gevolgd door een officieusen kroegjool, die daarom echter niet minder geanimeerd was De kroeg liet zich nog eens in al haar gezelligheid aan de reunisten zien, waarvan velen haar slechts dezen week leerden kennen.

Na afloop van het muziekfeest op Vrijdag avond werd de concertzaal in een zeer korten tijd tot danszaal ingericht. Donderdag waren er slechts weinigen geweest, die in hun costumes waren gekomen, Vrijdag avond echter waren bijna allen in ridder- of fantasiecostuum. Het was voorwaar een schoon gezicht om

van de galerijen af het vroolijke en schitterende bal te aanschouwen. En toen alles zoo goed van stapel liep en de stemming zoo allergenoegelijkst was, toen was er menigeen, die het zware verlies, dat wij geleden hadden, ten minste voor dien avond vergat.

De feesten liepen ten einde, nog slechts een dag en dan zou die plijzierige tijd weder achter den rug zijn. Zaterdag middag werd in beslag genomen door een matinée musicale op de societeit. Daar toonde onze kroeg wederom, dat zij ook uitstekend geschikt was tot het ontvangen van het zwakke geslacht. De tuin, de conversatie-, lees- en eetzalen, alles was te zijner eere versierd. De muziek van Coenen weerklonk vroolijk door het gebouw en overal waar men anders gewoon was vrienden en kennissen te ontmoeten, zag men nu de schoonste en liefste kopjes nieuwsgierig rondkijken.

En nu eindelijk nog de kermesse d'été, gezelliger nagedachtenis. Het feestterrein had een ander aanzien gekregen, dank zij tal van »kramen en spulletjes" met vlugge hand hier en daar opgeslagen. Hier hoorde men de muziek van de kapel des heeren Coenen uit Utrecht, daar weerklonken de tonen van Silberstein's lofdicht, ginds hoorde men de schoone orgelmelodiën uit een in werking zijnde draaimolen opstijgen. Ook het stereotype troepje Duitsche muziekanten ontbrak niet. Midden in den avond een oploop! Het waren de roeiers die op een wedstrijd in Oudshoorn, door de vereeniging Hollandia uitgeschreven, eerste prijzen hadden weten te behalen. Leiden, Utrecht en Delft, zij allen hadden een me-

daille veroverd. Laga had, dank zij de krachten der heeren A. G. A. van Eelde en F. Lijphart, onder commando van den heer J. Pompe, de eerste prijs weggedragen voor tweeriems gieken Juniores. Met veel geestdrift werden zij ontvangen, de raceroeiers, en weldra werd er een eerewacht van gecostumeerden gevormd.

Ongelukkig begon het spoedig daarna te slagregenen, men vluchtte in de groote zaal van Reineveld, waarin van een café chantant genoten kon worden, anderen schuilden in de overvolle doch gezellige muziektent. Men vreesde voor de rest van den avond, doch ziet, zoo nu en dan was het weer gunstig genoeg, dat wij weder naar buiten konden gaan, om daar op het druipnatte plankier nog een dansje te maken, en daardoor in de gelegenheid te zijn van den laatsten feestdag te profiteeren. Hulde daarom aan de talrijke schoonen, die wederom in spijt van zulk weder, hunne fraaie toiletten veil hadden, om ons dien avond nog lang te doen heugen, als uitmuntende in gezelligheid.

En hiermede was de feestweek geeindigd, maar tot onze groote voldoening werd zij nog door één heerlijken avond gevolgd. Op Maandag 16 Juli bood de Delftsche burgerij het Corps in den Doelen een contrapartij, bestaande uit een soirée musicale, gevolgd door bal. Daar was het, dat wij verrast werden door den schoonen aanblik, die de verschillende zalen en den tuin verkregen hadden. Zal het u echter nog verwonderen, als gij weet, dat de bekwame hand van den heer Le Comte, gesteund door den krach-

tigen arm van den burgemeester, dit alles bewerkstelligd had? Ik geloof niet.

Toen de gecostumeerde en andere studenten verzameld waren, werden wij verwelkomd door een toespraak van den Overste van Hillen, vice-president van de commissie tot regeling der contra-partij.

De heer van Holthe tot Echten beantwoordde zijn speech en wees er op hoeveel eer er voor ons in gelegen was, tot zulk een feest te worden uitgenoodigd.

Ten 11 uur ongeveer wachtte ons een heugelijke verrassing. Het was de heer T. M. de Vries van Heyst, voorzitter der commissie, die in zeer sierlijke bewoordingen ons toesprak. Hij loofde de energie door ons Corps in deze week getoond en wenschte, dat de sympathie tusschen burgers en studenten nooit mocht verflauwen. Een luid Iö vivat weerklonk na zijn rede, doch toen dit geëindigd was, nam hij nogmaals het woord, om nu niet voor zich zelf, maar voor iemand anders te spreken. Hij las ons daarop den volgenden brief van Z. K. H. Prins Alexander der Nederlanden, Prins van Oranje, voor.

's Gravenhage, 16 Juli 1883.

Aan
den EdelAchtbaren Heer F. M. DE VRIES VAN HEYST,
Burgemeester van Delft.

EdelAchtbare Heer.

Z. K. H. Prins Alexander der Nederlanden, Prins van Oranje, heeft tot H.Ds. leedwezen vernomen, dat het vaandel aan het Delftsche Studentencorps bij zijn oprich-

ting geschonken, door den brand jongstleden is vernietigd geworden.

Naar aanleiding daarvan draagt Z. K. H. mij op Uwe welwillende tusschenkomst in te roepen om aan het Studentencorps voornoemd mede te deelen, dat Z. K. H. gaarne bereid is een nieuw vaandel aan te bieden, en U te verzoeken het gevoelen van het Corps daarover te willen inwinnen.

Mocht die aanbieding met de denkbeelden van het Corps kunnen strooken, dan zou Z. K. H. slechts ééne voorwaarde daaraan willen verbinden, namelijk dat het uitreiken daarvan zoude geschieden op de wijze, die door den Prins het meest wenschelijk wordt geacht.

Tevens verzoek ik U beleefd, aan Z. K. H. rechtstreeks een antwoord op de beide voorafgaande punten, schriftelijk te willen doen toekomen.

Ten slotte zou het Hoogstdenzelve aangenaam zijn, dat dit schrijven, ingevolge het verlangen van Z. K. H. U toegezonden, woordelijk aan het Delftsch Studentencorps werd voorgelezen.

Bij het volbrengen van deze opdracht heb ik de eer UEdelAchtbare de verzekering van mijne gevoelens van hoogachting aan te bieden.

De Adjudant wd. Hofmaarschalk,
(w. g.) W. C. Hojel.

Toen hij geeindigd had, dreigde de muren der zaal door de hevige toejuichingen te bersten.

Hebben wij ooit zoo vol vuur het Wilhelmus gezongen?

O, wij waren zoo dankbaar dien avond. Wij tintelden van geluk als wij dachten wat wij dien avond ondervonden hadden. Hadden wij niet genoten van

een krachtdadig bewijs der liefde van de burgerij voor het Studentencorps? Was ons niet de belofte toegezegd voor een nieuw vaandel door onzen geliefden Kroonprins? Eén ding speet ons ten zeerste. Het was de afwezigheid van Prof. J. Bosscha, die verhinderd was, dit feest met zijn tegenwoordigheid te vereeren. Het speet ons te meer, omdat hij de man is, die ons steeds de behulpzame hand heeft geboden aan wien wij zooveel te danken hebben.

En zoo waren dan die acht dagen voorbijgevlogen. Veel hadden wij genoten, veel hadden wij ondervonden; wij hebben ons in deze week dikwijls hooren prijzen, nu eens door reunisten, dan weder door burgers of door medestudenten. De eigenschap, die ons corps het meest wordt toegekend en die dan ook in die dagen zoo dikwijls is uitgesproken, het »klein maar krachtig", laten wij ons harer niet onwaardig maken. Wij moeten bedenken, dat hoe meer wij geprezen worden, wij ook des te meer aan die lofbetuigingen hebben te voldoen, en laat dit een reden zijn om allen eendrachtig samen te werken tot den groei en den bloei van het Delftsch Studentencorps!

GEZELSCHAPPEN.

Phoenix. De Phoenix, gedurende de stille vacantiemaanden een welverdienden rust genoten hebbende, opende met het begin der Septembermaand zich kenmerkende door eene buitengewone woeligheid weder

zijne deuren. Men vondt er weder die gezelligheid, waarvan men zoo langen tijd verstoken was geweest; geen wonder dan ook, dat een ieder bij zijn terugkomst in Delft, de allereerste schreden naar de Phoenix richtte. De conversatiezalen en de lommerrijke tuin hadden weder het oude, gezellige aanzien teruggekregen, die men er gedurende eenige weken gemist had en nog verhoogd werd door de aanwezigheid der candidaat-leden bij het Corps.

Als een der eerste feiten, die zich gedurende het afgeloopen jaar hebben voorgedaan, kan de verslaggever wijzen op de kroegjool in het laatst van September gehouden en aan den nieuw geinaugureerden aangeboden. Hoewel als naar gewoonte, de vermoeinissen in aanmerking genomen het officieele gedeelte vroeger dan anders werd gesloten, mag men toch dit kroegfeest als ten volle geslaagd beschouwen.

Een week na deze feestelijkheid bood de tuin der societeit een recht aangenamen en vroolijken aanblik op bij gelegenheid van het kegelconcours in begin October gehouden. De gebruikelijke whist- en biljardconcoursen erlangden eveneens hun plaats in de rij der feestavonden van de Phoenix; het eerste in December, het tweede in Januari.

Het laatste te memoreeren feit in 1882 is de kroegjool in December gehouden, waarbij zich de van feestvreugde getuigende klanken, vermengden met de liefelijke gezangen der bekoorlijke chanteuses, aan wie de Phoenix dien avond onder zijne beschermende vleugelen gastvrijheid verleende. Nauwelijks behoeft hier gereleveerd te worden dat dit feest uitstekend

slaagde en het officieuse gedeelte eerst tegen den ochtend een aanvang nam.

In de eerste twee maanden van 1883 wijst de verslaggever verder op den genoegelijken avond die ons de overreiking der prijzen, behaald bij kegel-, whist- of biljardconcours verschafte. Des middags van denzelfden dag had op de gewone plechtige wijze de overreiking van den almanak plaats.

Konden wij tot nu toe constateeren dat iedere maand de Phoenix het meerendeel zijner leden om zich heen zag verzameld, om hetzij een officieel, hetzij een feest van meer particulieren aard te doen slagen, zooals de feestweek, als wij het zoo noemen mogen, van het gezelschap O. D. S., wiens leden gedurende een zestal dagen het motto »Onderlinge Dronkenschap" getrouw bleven, thans, nu wij de Oudejaarsavond zijn genaderd, kunnen wij er op wijzen hoe de maand Maart bij zijn voorgangers niet heeft ten achteren gestaan.

In de allereerste plaats dan zij hier gememoreerd den avond van den 1sten Maart, de herdenking van het 36jarig bestaan der societeit Phoenix. Moeilijk kan men zich een denkbeeld vormen van den aanblik, die de conversatiezaal bij het binnentreden opleverde. De met kunstige hand overal aangebrachte lampions stelde de gaskronen op den achtergrond en het licht van tallooze kaarsen deed een wonderlijk effect teweeg brengen te midden der onder een lampionhemel feestvierende menigte, waar, onder de gecostumeerden, men enkelen kon bemerken, gestoken in nachtcostuum, slechts in tropische gewesten gebruikelijk.

Een tweetal weken daarna, terwijl nog ieder vervuld was van den zonderlingen en amusanten avond, die ons den 1sten Maart bezorgd had, was de Societeit wederom het verzamelpunt van zoovele Corpsleden. De »Dies Natalis" van het Corps was gekomen en als altijd verleende de Phoenix hare gastvrije zalen ter begroeting van het nieuw ingetreden jaar. De Dies-Comedie, waarvan de vervaardigers waren de heeren Reyding en de Witt, gepaard gaande met een orchestbegeleiding onder den heer Hartman Sr., droeg niet weinig bij tot het welslagen van den avond.

Wij zijn thans genaderd tot dat tijdstip waarop de Phoenix onder gewone omstandigheden zijne zalen slechts matig gevuld ziet met leden. Anders was het dit jaar. De naderende lustrumfeesten deden nu en dan een maskeradegeest ontwaken, die niet anders leiden kon dan tot het begaan van buitensporigheden, anders zoo vreemd in deze stille tijden. Den 5den Mei had op de leeszaal van de societeit eene vergadering van reunisten plaats, ten einde uit hun midden eene commissie te benoemen. Tegen het naderen van den Julimaand zag men van lieverlede de oud-leden weder onder de vleugelen hunner oude Phoenix neergezeten, onder elkander oude herinneringen oprakelende of kennis makende met hunne jongere broeders. De feestweek was aangebroken en ook de Phoenix had veel bij te dragen tot de feestelijkheden welke voor de viering van het 7de lustrum zouden plaats hebben.

Den 9den Juli zag men tal van oud-leden en leden van het D. S. C. in zijne localen vereenigd ter bijwoning van een kroegjool, ook ditmaal weder op-

geluisterd door een rij van nachtegalen, wier zoet gekweel niet weinig het debiet van champagnewijn deed bevorderen. Slaagde dit feest op een uitmuntende wijze, van de kroegjool, die op Donderdag 12 Juli plaats had, kan dit niet in die mate gezegd worden. De gevolgen van den brand van het feestgebouw deden zich ook hier gevoelen. Een deel der feestelijkheden werd verplaatst naar de Residentie en velen die zich wellicht op deze kroegjool hadden vertoond, bleven weg. Ook het café chantant, moest onder de gegeven omstandigheden achterwege blijven. Op Zaterdag 14 Juli daarentegen mocht de societeit zich verheugen in een overvloedig bezoek, zoowel van den kant der leden, als van dien van Delft's burgerij. Eene matinée musicale te geven door de kapel van den heer Coenen, van wege het Corps aangeboden, deden velen hunne schreden naar de Phoenix richten, die zoowel in- als uitwendig feestelijk versierd was. Met dit feest had de Phoenix zijn bijdragen in de viering van het 7de lustrum geleverd.

Aan het eind van dit verslag gekomen is het den verslaggever aangenaam te kunnen constateeren hoe de leden gedurende het afgeloopen jaar zich hunner societeit veel hebben aangetrokken. Moge dit voortdurend zoo blijven!

Apollo. De toestand van het studenten-muziek-gezelschap »Apollo" is dezelfde gebleven. Geen vooruitgang is te bespeuren, het aantal bijgekomen leden was ongeveer gelijk aan dat hetwelk bedankte. Het gezelschap gaf slechts twee concerten en was voor-

nemens eene matinée in September van dit jaar te geven, maar werd hierin door het ongunstige weder verhinderd. Het bestuur gaf zich steeds alle moeite, waar het de belangen van Apollo gold, en de gegegeven concerten waren druk bezocht, van de zijde van het Delftsche publiek.

De finantiëele toestand van het gezelschap is niet schitterend te noemen, zoodat het ook niet in staat was een gift in de feestkas voor de gehouden Lustrumfeesten te storten. Met den meesten aandrang bevelen wij het gezelschap in de sympathie der corpsleden aan; finantiëele steun is noodzakelijk.

Odin. De middag- en avondoefeningen werden in 't afgeloopen jaar, over het algemeen beter bezocht dan het vorige jaar. Daartoe werkte veel mede, een huishoudelijk concours, dat Odin op den 7den Maart, ter viering van het 35-jarig bestaan had uitgeschreven. Men had besloten dat de jury, die over de bekwaamheden der medewerkende gymnasten moest oordeelen, deze keer niet uit gymnastiek-onderwijzers zou bestaan, maar dat eenige oud-leden der vereeniging deze moeilijke taak aangeboden zou worden. Het waren de heeren J. J. Israels, G. S. de Clercq en J. S. van Veen, die bereidwillig dit lastig baantje op zich hadden genomen en daardoor zich den dank waardig maakten van alle leden van Odin.

Het concours begon tegen 1 uur 's middags. De zaal van Odin was met talrijke vlaggen en eenige vaandels versierd, terwijl de jagers hunne vroolijke muziek deden weerklinken; ook het buffet was uit-

stekend in orde. Ongeveer 11 uur 's avonds waren alle concoursen afgeloopen, waarvan wij hieronder de uitslag mededeelen:

Meer geoefenden:

Rekstok.	Prijs:	R. H. Arntzenius.
	Premie:	D. Drost.
Ringen.	Prijs:	G. Kniphorst.
	Premie:	R. H. Arntzenius.
Brug.	Prijs:	J. A. E. van Deventer.
	Premie:	D. Drost.

Minder geoefenden:

Rekstok.	Prijs:	P. Boreel.
	Premie:	J. André de la Porte.
Ringen.	Prijs:	J. André de la Porte.
	Premie:	F. Lijphart.
Brug.	Prijs:	E. Einthoven.
	Premie:	C. van Loon.

Sabel.	Prijs:	A. Snethlage.
	Premie:	C. Beijnen.
Degen.	Prijs:	A. G. A. van Eelde.
	Premie:	H. J. A. Ligtvoet.
Korte stok.	Prijs:	A. G. A. van Eelde.
	Premie:	A. Snethlage.
Lange stok.	Prijs:	B. V. E. Houthuijsen.
	Premie:	A. G. A. van Eelde.

Ver springen.	Prijs:	D. A. R. Hellendoorn.
	Premie:	L. M. Barnet Lyon.
Hoog springen.	Prijs:	J. A. E. van Deventer.
	Premie:	H. L. C. B. van Vleuten.
Paardspringen.	Prijs:	A. Snethlage.
	Premie:	J. F. J. de Bruijn Kops.
Gewichten.	Prijs:	C. W. A. van Rinsum.
	Premie:	G. Kniphorst.

Het was de heer de Clercq die aan 't collation, dat na afloop van het concours op de societeit gehouden werd, de prijzen uitdeelde. Zij bestonden uit zilveren en bronzen medailles, met Odin's eigen stempel op de munt te Utrecht geslagen. Voor men van Odin vertrokken was, om zich naar de societeit te begeven, had de president van Odin, de heer J. F. J. de Bruijn Kops, met een sierlijke rede een kleine gratificatie aan den bode Marksveld uit naam van het gezelschap gegeven. De toespraak werd in vloeiende bewoordingen door hem beantwoord.

Aan 't collation hoorden wij een kruisvuur van speeches, allen meer of min doelende op den bloei van 't gezelschap Odin.

De groote gezelligheid, die het mogelijk maakte, dat, niettegenstaande de groote vermoeienissen, die velen dien dag ondergaan hadden, het collation tot vroeg in den morgen werd voortgezet, getuigt wel, dat de proef, die dit jaar genomen werd, uitstekend slaagde, namelijk om een huishoudelijk concours niet te doen volgen door een kroegjool, maar door een gezamenlijk souper.

Bij deze gelegenheid heeft Odin getoond hoe groote innerlijke kracht het nog bezit, en het is daarom, dat wij vertrouwen kunnen, dat, mocht het nog eens ten strijde geroepen worden, het wederom de goede naam, die Odin eens bezat, glansrijk zal kunnen handhaven.

Debating-club. Er is weder als de vorige jaren weinig belangstelling van den kant der leden geweest, daardoor verkeert de vereeniging niet in bloeienden toestand.

Ofschoon op de laatste vergadering een nieuwe wijze van debatteeren werd ingevoerd, die namelijk, waarbij het bestuur eenige questies aan de orde stelt, die door een der leden worden ingeleid, werd het debat op deze vergadering niet algemeen, omdat weder de krachtige steun niet kwam van de leden, doch van hem die reeds tien jaar de instandhouder der vereeniging is, van onzen geachten Eere-Voorzitter Prof. Mr. B. H. Pekelharing. Ook de heer Huet heeft door de verdediging van eenige voor den ingenieur zoo interessante stellingen een dienst aan de Debating bewezen, die nog lang gewaardeerd zal worden.

Kon zich aan een dergelijke hulp van buiten een weinig meer inwendige kracht paren, dan zou ongetwijfeld de vereeniging een schoone toekomst te gemoet gaan.

Laga. Een jaar, rijk aan gebeurtenissen, maar ook een jaar dat voor Laga zeer ongelukkig genoemd

mag worden, is voorbijgegaan. Het is daarom ook dat ik met een bezwaard gemoed de pen opneem, om u dat afgeloopen jaar weer voor den geest te roepen.

In het voorjaar van 1882 schreef Njord een studentenrace uit tusschen Njord, Triton en Laga. Door bijzondere omstandigheden werd de race uitgesteld tot 9 October 1882, en het was op dien dag dat Njord's uitstekende roeiers voor het eerst aan Laga het eeremetaal ontnamen.

Nochtans zou ik het afgeloopen jaar niet ongelukkig genoemd hebben, als het daarbij gebleven was. In Juni 1883 zou de eerste roeiwedstrijd van den in Februari opgerichten Nederlandschen Studenten-Roeibond, gehouden worden; en daar kon het Laga gegeven zijn, hare geleden nederlaag schitterend te herstellen, daar de vereeniging intusschen een nieuwe racegiek, Juste genaamd, had aangeschaft, indien slechts meer animo tot raceroeien de leden bezield had. Met veel moeite werd er een raceploeg bij elkaar gevonden; waarvan echter één der leden tusschentijds de oefeningen opgaf, zoodat daarvoor een minder geoefende in de plaats moest treden. Doch nog was dit niet genoeg; eenige dagen vóor den roeiwedstrijd was door ongesteldheid één der roeiers verhinderd mee te doen, en het was aan den heer de Bruijn Kops te danken, dat Laga ten minste voor de schande gevrijwaard werd niet uit te komen, wat gelijk stond met eene volslagene nederlaag. Hoe de afloop zou zijn en was van zulk een samenloop van treurige omstandigheden, is, mij dunkt, niet raadselachtig, wat

dan ook gebleken is, want op 30 Juni 1883 te 's Molenaarsbrug bij Alfen, wilde het noodlot, dat Laga binnen het jaar ten tweede male door Njord geslagen werd. Ook dient nog herinnerd te worden, dat door een ongeluk van den stuurman, de Juste op de Willem Barents van Triton inliep, waardoor de strijd tusschen Utrecht en Delft onbeslist bleef. Intusschen ontstond bij de raceroeiers het plan om deel te nemen aan den Internationalen wedstrijd te Amsterdam, waar dan tevens de strijd tusschen Triton en Laga zou beslist worden; daarom is het des te meer te betreuren dat het slechts bij het plan gebleven is.

Doch deze twee nederlagen herdenkende, ben ik de gebeurtenissen vooruit geloopen en zal daarom trachten ze zoo getrouw mogelijk te beschrijven.

In September werd een groenenrace gehouden, waardoor den leden van het Corps een aangename dag werd aangeboden, verbonden met de gelegenheid om nader kennis te maken met de roeikrachten van de candidaat-leden.

Het leden-aantal der vereeniging werd in October dan ook belangrijk vermeerderd, terwijl tevens de heer Waller donateur van de vereeniging werd.

Bij de jaarlijksche verkiezingen voor het Bestuur werd de heer A. G. A. van Eelde president der vereeniging, en constitueerde het bestuur zich verder aldus: W. C. Moojen, secretaris, C. D. Nagtglas Versteeg, penningmeester, J. A. E. van Deventer, vice-president en E. L. C. Schiff, commissaris.

Op voorstel van het bestuur werd in April voor

het eerst een openingstocht van het roeiseizoen gehouden, welke uitmuntte door gezelligheid en zeker bij menig deelnemer nog aangename herinneringen zal opwekken. De tocht had plaats naar het stadje Vlaardingen.

Ongelukkig noemde ik het afgeloopen jaar, en ook niemand zal mij dit ten kwade duiden. Doch nog ongelukkiger zou ik Laga kunnen noemen, indien er alleen twee nederlagen waren te herdenken en geen overwinning. Het is dan ook op het laatst, dat ik uwe aandacht wil vestigen op een lichtpunt, dat zich in Laga's geschiedenis van September 1882 —September 1883 voordeed. Tijdens de maskeradeweek offerden twee leden zich op, om zich te oefenen voor de race van Hollandia te Oudshoorn. Aan die twee flinke roeiers, met name A. G. A. van Eelde en Lijphart, gestuurd door den heer Pompe, heeft Laga het dan ook te danken dat zij nog eenmaal dit jaar eene overwinning mocht behalen. Dat Laga steeds zulke roeiers onder hare leden mag tellen en ik twijfel er niet aan of haar naam zal steeds hoog staan aangeschreven bij hare zustervereenigingen.

Met genoegen kan ik constateeren, dat niettegenstaande het vele gebruik, dat er dit jaar van booten en toebehooren werd gemaakt, de inventaris zich in goeden staat bevindt.

En hier eindigt de verslaggever met de hoop, dat Laga zich spoedig schitterend mag herstellen van de dit jaar geleden nederlagen.

Caroussel-Vereeniging. Door den ongunstigen toe-

stand van de kas en met het oog op de bijdrage, geschonken aan de Corpskas voor de lustrumfeesten werd er dit jaar geene uitvoering gegeven. Daarentegen gaf de Caroussel-Vereeniging nog teekenen van leven in de feestweek. Verscheidene leden vormden een eerewacht bij de inhaling der reunisten, welke zeer op prijs gesteld werd.

We kunnen niet nalaten de vereeniging een voortdurenden bloei toe te wenschen.

Delftsch Studenten-Tooneelgezelschap. In 't afgeloopen jaar werden de goede verwachtingen, die velen zich van het jonge gezelschap gesteld hadden, niet teleurgesteld. Evenals in het vorige, hadden er twee uitvoeringen plaats, de eerste in November, de tweede in Maart.

De eerste voorstelling, waarbij zich op verzoek van 't Bestuur van 't Gezelschap, de Besturen van de Utrechtsche en Groningsche Studenten-Tooneelvereenigingen door eenige hunner leden hadden laten vertegenwoordigen, slaagde uitmuntend. Opgevoerd werden drie stukjes, welke alle luide door het talrijk opgekomen publiek, werden toegejuicht.

Bij de tweede uitvoering, die eenige dagen voor de Diës van 't Corps gegeven werd, had er voor 't Gezelschap eene gewichtige gebeurtenis plaats; 't werd namelijk verrijkt met een prachtig afgewerkt vaandel, een geschenk van vele Delftsche dames; jammer dat deze magnifieke banier zoo spoedig moest verloren gaan, bij den brand van 't feestgebouw.

De bij deze tweede uitvoering opgevoerde stukjes

voldeden zeer goed, 'tgeen de bijvalsbetuigingen, die den spelers van 't publiek ten deel vielen ten zeerste bewezen.

Door een sterfgeval in 't Corps, kon 't officieele bal, dat dien avond de schenksters van 't vaandel aangeboden zou worden, niet doorgaan; toch had er echter een zeer geanimeerd officieus bal plaats. Moge dit jaar voor 't Gezelschap even roemvol zijn als beide vorige, en moge het zich steeds blijven verheugen, in de sympathie der Delftsche burgerij.

Vrije Studie. Het aantal lezingen was dit jaar grooter dan anders door de welwillendheid, waarmede Prof. Mr. B. H. Pekelharing op de eerste lezing de plaats vervulde van den heer Smit Kleine. Deze toch, door een misverstand verhinderd hier op den bepaalden tijd op te treden, boeide ons op de volgende vergadering met zijne voordracht over » Carmen Sylva." De verdere spreekbeurten werden vervuld door Dr. H. J. A. M. Schaepman, Ds. Valès, Prof. Allard Pierson en Mr. W. H. de Beaufort.

Indologische Vereeniging. Voor het eerst kwam de Indologische Vereeniging in den vorigen Almanak een kleine ruimte vragen om hare oprichting en haar doel te vermelden; ook dit jaar zal zij bescheiden zijn.

Op het laatst van October 1882 trad de heer Tollenaar af als president, terwijl de heeren Meertens en Hasselman door het verlaten van Delft voor hun lidmaatschap hadden moeten bedanken, waardoor ook zij in het bestuur moesten vervangen worden.

In November werd het nieuwe bestuur als volgt gekozen:

A. Suermondt, *president.*
C. J. Beijnen, *secretaris.*
J. B. Onnen, *thesaurier.*

Na deze verkiezingen werd de commissie tot redactie van het jaarboekje gekozen; zij was als volgt samengesteld:

D. Tollenaar, *president.*
C. J. Westenberg, *secretaris.*
W. H. Wegener, *commissaris.*

Direct na de verkiezing van het bestuur trachtte het door het uitnoodigen van verschillende met onze koloniën bekende personen, om eene lezing op een der vergaderingen der vereeniging te komen houden, aan het doel hetwelk zich de vereeniging stelde te beantwoorden. Hoewel allen hunne sympathie betuigden met het streven om bij de aanstaande Indische ambtenaren de kennis van onze koloniën te vermeerderen, zoo zag toch het bestuur zijne ijverige pogingen slechts ten deele beloond. De uitgenoodigde personen waren toch, hetzij door drukke bezigheden, hetzij door ziekte of wel door andere oorzaken, verhinderd aan die uitnoodiging gehoor te geven.

Dubbel appreciëerden de leden na deze tegenspoed, welke grootendeels het gevolg was van de late verkiezing van het bestuur, de welwillendheid waarmede de heer Cornelis de Groot op 31 Januari 1883

als spreker optrad met een aangename causerie over Blitong.

In Februari kwam het jaarboekje der Indologische Vereeniging voor 1883 uit, hetwelk, behalve enkele huishoudelijke zaken de vereeniging betreffende, opmerkingen bevatte over de colleges aan de Indische Inrichting gegeven en over het ambtenaars-examen en verder enkele mededeelingen, welke voor den aanstaanden Oost-Indischen ambtenaar van belang werden geacht.

Dat ook het verschijnen van dit jaarboekje door niet-leden der vereeniging met belangstelling werd begroet, bewees het feit, dat enkele andere ingeschrevenen aan de Indische Inrichting hunne opmerkingen omtrent colleges enz. in druk uitgaven.

Een enkel woord van dank zij hier aan de redactie-commissie van het jaarboekje gebracht voor hare werkzaamheden.

In Mei traden het bestuur en de commissie tot redactie af en werden gekozen voor het bestuur:

F. A. van den Berg, *president.*
A. O. van der Poel, *secretaris.*
P. Witsen Elias, *thesaurier.*

voor de redactie-commissie:

C. J. Westenberg, *president.*
A. IJ. A. Looyen, *secretaris.*
D. H. van der Hoek, *commissaris.*

Daar de heer van den Berg de betrekking niet aanvaardde, de heer Westenberg in September naar

Indië vertrok en de heer Looyen Delft verliet, zoo hebben in October en November nieuwe verkiezingen plaats gehad, welker uitslag in een volgend verslag een plaats zal erlangen.

Moge de Indologische Vereeniging, al is het langzaam dan toch zeker, haar voorgenomen doel bereiken, moge zij evenals tot dusver op de sympathie van de hoogleeraren en leeraren aan de Indische Inrichting kunnen rekenen, het is de wensch welke de secretaris hier welgemeend neerschrijft.

Praktische Studie. Hoewel het gezelschap gedurende het afgeloopen jaar slechts ééns van zijn neiging tot tochten houden blijken mocht geven, terwijl voorgaande jaren zulks meermalen placht te gebeuren, zoo is dit geenszins aan achteruitgang van P. S. te wijten; integendeel, de verslaggever kan constateeren, dat P. S. zijn plaats in de rij der erkende Corpsgezelschappen met eere inneemt en deze zal blijven handhaven.

Den 12en November werd ter feestelijke viering van den »Dies Natalis" een tocht naar Haarlem ondernomen; ofschoon de Diesviering steeds binnen Delft plaats had, kan deze combinatie volkomen geslaagd heeten.

In Mei '83 had de installatie der nieuwe leden plaats.

P. S. mag zich weldra verheugen in de viering van zijn Ie lustrum. Wij wenschen het gezelschap in den vervolge den meesten bloei toe!

Baldur. Het traditioneele: »Baldur verkeert in be-

vredigenden toestand", mag hier dit jaar geen plaats vinden. Toch kan de toestand, met 't oog op het vrij groot aantal nieuwe leden, dat zich dit jaar bij 't gezelschap aansloot, nog niet ongunstig genoemd worden.

O. K. W. Het dispuut-gezelschap O. K. W. verkeert nog steeds in een bloeienden toestand. De vergaderingen, waar het nuttige nauw met het aangename samengaat, worden geregeld gehouden en kenmerken zich door groote gezelligheid.

Dat het dispuut nog even jeugdig en krachtig is als altijd, getuige ook dat zijn banier met alle andere banieren van de verschillende corpsgezelschappen zich hoog boven den stoet verhief van reunisten en studenten, die zich op weg begaven naar Reineveld op den eersten dag der lustrumfeesten van 1883. Helaas moet de verslaggever het treurige feit memoreeren, dat ook deze banier met alle andere banieren bij den brand van het feestgebouw den vlammen ten prooi is geworden. Doch evenals het corps toen, nadat het zijn vaandels heeft verloren, krachtig is opgetreden, zoo zal O. K. W. trots dit verlies zijn ouden roem steeds blijven handhaven.

Vijf Kolommen. Sinds een jaar kunnen de Vijf Kolommen zich verheugen in een nieuw leven. Een jaar is voorbijgegaan, waarin veel gewerkt is geworden, al bemerkt de buitenwereld daar niets van. Toen op 16 December 1882 de heeren Rauws en Kretschmar van Veen 't dispuut in jongere handen over-

gaven, had het gedurende een tijdperk van zes jaar gesluimerd. Het archief moest worden nagezien en bij dit onderzoek bleek, dat ettelijke eigendommen van het dispuut waren verloren gegaan. Het afgeloopen jaar werd besteed om uit de overgeblevene bronnen van 1844 en 1846 eene nieuwe wet op te bouwen. 5 October werd deze nieuwe wet geïnstalleerd. De toestand van het gezelschap is verder alleszins bevredigend, zoowel wat betreft hare relaties met het gezelschap O. K. W., als ook de financiëele toestand, en de verslaggever ziet dan ook de toekomst met gerustheid te gemoet.

Zeelandia. Het dispuut-gezelschap Zeelandia hield om de 14 dagen gezellige bijeenkomsten, waar het nuttige aan het aangename gepaard ging, en de vriendschapsband der Zeeuwen meer en meer versterkt werd. De Diës werd met een schitterend souper gevierd.

O. R. D. Dit dispuut werd 8 November 1881 opgericht en verkeert sedert dien tijd in bloeienden toestand, waartoe zeker de opname van nieuwe leden, waardoor het gezelschap zich een lang leven tracht te verzekeren, niet weinig heeft bijgedragen. Eenvoud en gezelligheid kenmerken de vergaderingen.

De Gemeenteraad. De Gemeenteraad liet weinig van zich hooren, slechts een paar zittingen werden gehouden. Het gezelschap mag zich thans in het bezit van een nieuwen voorzitter verheugen, die een

waardig opvolger van zijn uitstekenden voorganger is. Zoodra de schouwburgkwestie nader ter sprake komt, zal de Gemeenteraad zijne zittingen heropenen.

Twee zijner leden vertrokken naar elders, zoodat er weldra plaatsvervangers gekozen moeten worden.

Gezellige Nachtrust. Van de Gezellige Nachtrust valt alleen te zeggen, dat het gezelschap in het afgeloopen jaar eene zeer geanimeerde nachtrust genoot, waaruit het tot op heden nog niet is ontwaakt. Waarschijnlijk zal een spoedig ontwaken nieuwen luister bijzetten.

BIJLAGE A.

FEESTWIJZER *voor de viering van het 35-jarig bestaan van het Delftsch Studentencorps van* 9—14 *Juli* 1883.

De Commissie belast met de regeling der Reunie-feesten, die van Maandag 9 Juli tot en met Zaterdag 14 Juli door de leden van het Delftsche Studentencorps zullen gegeven worden, ter gelegenheid van het 35jarig bestaan van hun Corps, heeft door de uitgave van dezen feestwijzer beoogd een volledig overzicht der feesten te geven aan het belangstellend publiek, dat van de viering van het zevende lustrum wenscht getuige te zijn.

Tot heden toe heeft aan de commissie de gelegenheid ontbroken openlijk hulde te brengen aan de welwillendheid en de hartelijke medewerking, welke zij bij het organiseeren dezer feesten bij velen heeft mogen ondervinden.

In de eersts plaats zij dank gebracht aan leden en oudleden van het Corps, welke hunne medewerking aan deze feesten verleenen, en vooral aan de Reunie-Commissie, welke alle pogingen heeft aangewend om de Reunie te doen slagen.

Het is ons aangenaam hier een woord van dank te kunnen richten tot den Raad dezer Gemeente en tot Burgemeester en Wethouders in het bizonder, voor den krachtigen steun, welke wij ook bij deze feesten wederom hebben mogen ondervinden, ook aan den Burgemeester van Vrijenban den hartelijken dank der Commissie voor zijnen steun en zijne medewerking. Verder aan den verdienste-

lijken Orchest-Directeur J. C. Boers, »de ziel van het musicale leven te Delft", zooals de vorige commissie hem reeds noemde, die ook dit jaar weder al zijne krachten inspande, om het tweedaagsch muziekfeest zoo goed mogelijk te doen slagen; aan de heeren Gugel, Lecomte, enkele oud-leden van het Corps en andere personen, die bij het ontwerpen en opbouwen, versieren en verlichten der feesttent steeds met raad en daad de Commissie hebben bijgestaan.

Aan het bestuur der Buiten-Societeit Reineveld zij bij dezen den openlijken dank der Feestcommissie gebracht voor de ondersteuning haar bij herhaling verstrekt. Zeker niet het allerminst aan de heeren en dames van het koor, welke de Commissie in staat hebben gesteld eenige groote muziekwerken uit te voeren en eindelijk aan die gezelschappen in ons corps, welke door hun steun den luister der feesten hebben verhoogd.

Waar alzoo een feest zal gevierd worden, dat naar wij hopen Delft tot eere zal strekken, daar spreken wij den wensch uit, dat allen de meest aangename herinneringen aan de feesten zullen medenemen, dat het Delftsch Studentencorps zal toonen de medewerking der Delftsche Burgerij op den waren prijs te stellen.

De Feestcommissie:

R. A. VAN HOLTHE TOT ECHTEN, *Pres.*
H. LOUDON, *Secr.*
J. SCHOEHUIZEN, *Thes.*
B. V. E. HOUTHUIJSEN, *Vice-Secr.*
A. SUERMONDT, *Vice-Thes.*
L. VAN DER SANDE.
S. BOUMA.
D. W. P. WISBOOM.
J. H. NACHMANN.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Leden van het Delftsche Studentencorps, Oud-studenten, Leden van bevriende Studentencorpsen, en medewerkers in het koor hebben doorloopende toegang tot alle feesten.

Van wege den Senaat zijn invitatiekaarten uitgereikt.

Zij, die geen invitatiekaart, doorloopend bewijs van toegang tot de feesten, of introductiekaart hebben, kunnen de feesten tegen entrée bijwonen, met uitzondering van de »Matinée Musicale", op Zaterdag 14 Juli, op de Societeit Phoenix.

De invitatiekaarten en doorloopende bewijzen van toegang zijn persoonlijk en den houders wordt verzocht, deze kaarten niet af te geven, tenzij zulks door een van de Leden der feestcommissie wordt verzocht.

Alle andere kaarten moeten aan den ingang worden afgegeven en dient een stuk der kaart als Contra-marque, hetwelk men verplicht is, op verzoek van een der Leden van de feestcommissie te vertoonen. Er zullen geen sorties worden afgegeven.

Alle entréekaarten zijn bij den Heer J. Waltman Jr., Binnenwatersloot, Delft, te bekomen, terwijl voor ieder feest, aan het bureau entrée-billetten verkrijgbaar zijn.

Feestwijzers, Programma's der Maskerade en Tekstboekjes van het muziekfeest zijn eveneens bij den Heer Waltman verkrijgbaar, terwijl de Tekstboekjes ook gedurende de repetitiën en uitvoeringen op het terrein te bekomen zijn.

Alle Kaarten, Feestwijzers, Programma's en Tekstboekjes zijn van het Stempel van den Senaat voorzien.

Men wordt beleefd verzocht, de entrée-kaarten zooveel mogelijk vóór den aanvang van ieder feest bij den Heer Waltman te nemen.

Bij de matinées zal de toegang tot het feestterrein telkens een half uur, en bij de Soirées een uur vóór den aanvang van een concert of feest worden opengesteld.

Op den dag der Maskerade is het feestterrein van 11 uur af den geheelen dag en nacht geopend.

Op Woensdag, Donderdag, Vrijdag en Zaterdag-avond, en in geval van slecht weder is de toegang voor rijtuigen aan de Brasser-kade (weg naar Nooddorp); aan dezen ingang zullen evenwel geen toegangskaarten verkrijgbaar zijn.

Alle ververschingen op het feestterrein welke geleverd zijn door den Heer Verbraak, van het Café du Passage te Rotterdam, moeten à contant volgens achterstaand tarief, betaald worden.

Wanneer iets, hetwelk op het tarief staat, niet verkrijgbaar is, wordt men verzocht zich tot een der commissarissen te wenden, eveneens wanneer men klachten omtrent bediening als anderszins heeft in te brengen.

Namens de Feestcommissie:

H. LOUDON, *Secretaris.*

EXTRA-TREINEN.

Dinsdag 10 *Juli.*

Behalve de talrijke extra-treinen der Holl. IJzeren Spoorwegmaatschappij op dezen dag, vertrekt ten 12 uur 's avonds een trein naar Schiedam en Rotterdam, en een trein naar Amsterdam, stoppende te 's Hage, Leiden en Haarlem.

De Maatschappij tot Exploltatie van Staatsspoorwegen laat op dezen dag de twee volgende Extra-treinen loopen:

Heenreis.			Terugreis.		
Breda.....	V(ertrek)	8,20 vm.	Rotterdam....	V	11,32 's avonds.
Langeweg.....	V	8,36 „	IJsselmonde..	A	11,43 „
Dordrecht.....	V	8,36 „	Barendrecht..	A	11,55 „
Barendrecht.....	V	9,27 „	Dordrecht....	A	12,13 's nachts.
IJsselmonde.....	V	9,42 „	Langeweg...	A	12,46 „
Rotterdam D. P.....	A	9,58 „	Breda.....	A	1,2 „

Op de overige stations, hier tusschen gelegen, rijden bovenstaande treinen door.

De Rijn-Spoorweg-Maatschappij zal op dezen dag een pleziertrein doen loopen van Arnhem, Utrecht en Woerden naar den Haag en terug bij gelegenheid van de Delftsche maskerade op dien dag. De aankomst in den Haag zal vermoedelijk omstreeks 10 uur 's morgens plaats hebben en de terugreis 's avonds omstreeks 9 ure van den Haag.

Donderdag 12 *Juli.*

Holl. IJzeren Spoorweg-Maatschappij.

1. Van Delft naar 's Hage, Leiden, Haarlem en Amsterdam, vertrekkende ongeveer 11.30 's avonds.

2. Van Delft naar Schiedam en Rotterdam, vertrekkende ongeveer 11.35 's avonds.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Van Rotterdam naar Dordrecht, vertrekkende van Rotterdam ongeveer ten 12.5 uur. Aankomst Dordrecht 12,30. Op de tusschengelegen stations rijdt de trein door.

Vrijdag 13 *Juli.*

Holl. IJzeren Spoorweg-Maatschappij.

1. Van Delft naar 's Hage en Leiden, vertrekkende ongeveer 11,30 's avonds.

2. Van Delft naar Schiedam en Rotterdam, vertrekkende ongeveer 11.35 's avonds.

Maatsch. tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Van Rotterdam naar Dordrecht, vertrekkende van Rotterdam ongeveer ten 12.5 uur. Aankomst Dordrecht 12.30. Op de tusschengelegen stations rijdt de trein door.

Voor andere Extra-treinen zie men de aanplakbilletten der verschillende Maatschappijen.

Voor de regeling van den Tramdienst zie men de advertenties of aanplakbilletten.

PRIJZEN DER ENTRÉE-KAARTEN.

De prijzen der toegangskaarten voor een Matinée Musicale zijn: (Maandag, Woensdag, Donderdag of Vrijdag)

voor een Heer..... ..... *f* 1,—
» eene Dame..... » 0,50

Tevens zijn kaarten te bekomen

voor een Heer ..... *f* 1,50
» eene Dame ..... » 1,—

die behalve tot de Matinée van Woensdag of van Vrijdag ook toegang geven tot de repetitie van het Muziekfeest, die op denzelfden morgen om 9 uur aanvangt.

De prijzen der toegangskaarten tot het Feestterrein op Dinsdag, den dag der Maskerade zijn:

voor den geheelen dag . . . . . *f* 1,50
voor de Soirée (na 6 uur) . . . » 1,—

De prijzen der toegangskaarten tot het Vauxhall en bal op Woensdagavond of tot de Kermesse d'été van Zaterdagavond zijn:

voor een Heer . . . . . *f* 3,—
» eene Dame. . . . . » 2,—

De prijzen der toegangskaarten tot het Muziekfeest op Donderdag- en Vrijdagavond zijn:

voor de beide dagen . . . . . *f* 6,—
» iederen dag afzonderlijk. » 3,50

De prijzen der doorloopende bewijzen van toegang voor alle feesten zijn:

voor een Heer. . . . . *f* 12,—
» eene Dame. . . . . » 10,—

Voor het Muziekfeest kan men plaatsen bespreken op Maandag 2 Juli, Dinsdag 3 Juli en Woensdag 4 Juli van 11 tot 3 ure, tegen betaling van *f* 0,25 extra per plaats in het Heerenlogement (Balkenende) op het Noordeinde.

TABLE D'HOTE.

Gedurende de feestweek, uitgezonderd Maandag 9 Juli en Dinsdag 10 Juli, bestaat er gelegenheid om in het feestgebouw op Reineveld te dineeren voor *f* 2 per cou-

vert, buiten den wijn, ten 4 des namiddags. Vóór 6 ure zal het diner moeten afgeloopen zijn.

De kastelein zal na half drie uur van elken dag, geene bestellingen voor de table d'hôte van dien dag behoeven aan te nemen.

's Morgens zullen aan het buffet kaarten verkrijgbaar zijn tot het bespreken der diner's.

BEPALINGEN

betreffende de Studenten-Societeit Phoenix.

De Societeit Phoenix is van 9 tot en met 14 Juli geëmancipeerd voor:

1°. De leden en oud-leden van het D. S. C.

2°. De leden der bevriende studentencorpsen.

3°. De leden der Societeit Standvastigheid en Eensgegezindheid.

Alle andere personen kunnen door leden of eereleden van de Societeit Phoenix geïntroduceerd worden, met uitzondering van hen die in Delft studeerende geen academischen graad bezittende, geen leden van het Corps zijn of geweest zijn; deze personen hebben gedurende de feesten geen toegang tot de Societeit Phoenix.

Bij de matinée musicale van Zaterdag heeft de introductie plaats door middel van kaarten, terwijl de Societeit gedurende die matinée voor bovengenoemde 3 categoriën van personen geëmancipeerd blijft.

Gedurende de feestweek zijn de Societeiten Standvastigheid en Eensgezindheid voor de leden van het Delftsch Studentencorps geëmancipeerd.

Bij voorkomende kwesties wordt men beleefd verzocht zich tot een der commissarissen te wenden.

Alle ververschingen zullen volgens tarief à contant betaald moeten worden.

Het Bestuur der Societeit Phoenix:

L. VAN DER SANDE, *Pres.*
F. A. VAN DEN BERG, *Secr.*
H. LOUDON, *Thes.*
J. B. ONNEN, *Comm. Cons.*
P. J. BOREEL, *Comm. Inv.*
W. H. WEGENER, *Bibl.*
W. C. MOOJEN, *Vice-Secr.*

Maandag 9 Juli.

PLECHTIGE OPENING DER FEESTEN.

De Senaat van het Delftsche Studenten-Corps ontvangt de Reunie-Commissie en de vertegenwoordigers der bevriende Studenten-Corpsen ten $11^1/_2$ ure aan het station.

Ten één ure verzamelen zich de oud-leden en leden van het Corps in zaal 11 der Polytechnische School.

Ten $1^1/_2$ ure komt de Senaat met de Reunie-Commissie en de vertegenwoordigers der bevriende Studenten-Corpsen in de Polytechnische School; de president van den Senaat, de heer R. A. van Holthe tot Echten, opent daarop de feesten met een toespraak.

Terwijl de Senaat met den president en den Secretaris der Reunie-Commissie zijne opwachting bij de in de Prinsenkamer verzamelde hoogleeraren en leeraren der Polytechnische School maakt, wordt de optocht buiten opgesteld.

Van de Polytechnische School begeeft zich de optocht naar het Raadhuis, alwaar de Senaat met den president en den secretaris der Reunie-Commissie zijne opwachting bij den Burgemeester maakt.

Van de markt begeeft zich de stoet naar het feestterrein.

Volgorde van den Trein.

1. Muziekcorps van het 3e Regiment Huzaren onder directie van den heer L. M. Waasdijk.
2. Eerewacht aangeboden door de Delftsche Studenten-Caroussel-Vereeniging.
3. De vaandeldragers van het Corps.
4. De Senaat van het Corps.
5. De Reunie-Commissie.
6. De vertegenwoordigers der bevriende Studenten-Corpsen.
7. De eereleden van den Senaat.
8. De Oud-Studenten.
9. De leden van het Corps met de banieren der gezelschappen.
10. Muziekcorps van het Regiment Vesting-Artillerie onder directie van den heer Keereweer.

De stoet zal de volgende weg nemen:

Polytechnische School. — Pepersteeg. — Markt. — Camaretten. — Hypolytusbuurt, Westzijde. — Oude kerk. — Oude Delft, Westzijde. — Oude Delft, Oostzijde. — Noordeinde. — Haagweg. — Feestterrein.

Na aankomst op het feestterrein

MATINÉE MUSICALE.

Muziek van het Reg. Vesting-Artillerie, onder directie van den heer Keereweer.

Programma.

N°. 1.	Allons y gaiement. Marsch.....	*Govaert.*
» 2.	Ouverture Fantastique.....	*Govaert.*
» 3.	Douce Félicité. Polka pour piston..	*Jaquet.*
» 4.	Fleurs des Champs. 2e Fantaisie....	*Perk.*

» 5.	Fest-Ouverture.....	*Stamm.*
» 6.	Theresen-Walzer.....	*Strauss.*
» 7.	Potpourri Populaire.....	*Keereweer.*
» 8.	Souvenir de l'opera »Romeo et Juliette".....	*Bellini.*

Ten 6 ure des namiddags

REUNIE-DINER

in het feestgebouw, slechts toegankelijk voor Oud-leden en Leden van het Delftsche Studenten-Corps.

Gedurende het diner zal zich het muziekcorps van het 3e Regiment Huzaren onder directie van den heer L. M. Waasdijk doen hooren.

De Reunie-Commissie:

W. van Raders, *Presid.*
H. J. Rauws, *Secret.*
W. K. M. Vrolik.
J. C. van Marken.

L. Albers.
L. E. Asser.
P. J. van den Berkhof.
H. G. van de Sande Bakhuyzen.
B. P. Bilheimer.
L. R. Brants.
R. F. C. de Bruyn.
P. H. A. Martini Buys.
R. J. Castendijk.
J. C. Dirksen.
W. J. van Geer.
J. Hartsen.
A. M. K. W. van Ittersum.
J. de Koning.
J. A. Kretschmar v. Veen.
P. Langerhuizen.
J. Leyds.
F. J. Lugt.
W. K. Mackay.
P. Merkus.
A. L. H. Obreen.
A. E. Rahusen.
F. van Reenen.
J. A. Royer.
A. Schram de Jong.
J. E. Slingervoet Ramondt.
W. T. G. L. Suringar.
J. W. C. Tellegen.
C. D. Vreede.
M. L. de Wildt.

Na afloop van het diner Soirée Musicale op de Societeit Phoenix.

Muziek van het 3e Regiment Huzaren onder directie van den heer L. M. Waasdijk.

CAFÉ CHANTANT.

Dinsdag 10 *Juli.*

MASKERADE,

VOORSTELLENDE:

Den Intocht van Philips, Hertoghe van Bourgongien, Grave van Vlaenderen, van Artoys, enz., en van Jacoba, Hertoghinne van Beieren, Gravinne van Henegouwen, Hollandt en Zeelandt enz. Binnen Delft 29 *Juni* 1428.

MASKERADE-COMMISSIE.

R. A. van Holthe tot Echten, *Pres.*
H. Loudon, *Secr.*
J. H. Peelen, *Thes.*
J. H. Nachmann, *Vice-Secr.*
W. F. Loudon, *Comm.*

Commissarissen van orde.

C. v. d. Made, *Hoofd-Com.*
A. L. Snouck Hurgronje.
J. B. Cores de Vries.
L. L. Polis.
D. Tollenaar.
W. van Rinsum.
A. Reyding.

PROGRAMMA VAN DEN OPTOCHT.

Een detachement Huzaren.

Het Muziekkorps van het derde Regiment Huzaren onder directie van den Heer Waasdijk.

1—2 Klaroenblazers (te paard)... Anonymi.
3 Heraut van Delft (te paard) J. Pompe.
4—5 Stadsbodes..... Anonymi.

6	Arent van Egmonde, Schout van Delft (te paard)		P. J. Boreel.
7	Jacobsz. Ryk	Burgem.	D. H. v. d. Hoek.
8	Dirk van Wael	Burgem.	* * * * * * *
9	Floris Pietersz.	van Delft. Schepenen	Anonymus.
10	Adriaan Elyasz.....	van Delft. Schepenen	»
11	Dirk Claisz. v. Berkel.	van Delft. Schepenen	»
12	Willem Claisz. d. Huyter	van Delft. Schepenen	»
13	Lubbrant Allairdsz.	van Delft. Schepenen	»
14	Gerrit Huygensz.....	van Delft. Schepenen	»
15	Colin van Dornik	Bourgond.	»
16	André Jean.....	Klaroenb.	»
17	Jacob Tacke, Rentmeester van Zuid-Hollandt (te paard)		J. F. R. Hellendoorn.
18	Hugue de Lanoy, Ridder, Heer van Santes, Kamerheer van den Hertog en hoofd der handboogschutters (te paard)		A. Boxman Diemont.
19	Hendrik van Borssele, Ridder, Heer van der Vere. Vlissingen enz. (te paard)		P. A. M. Spaan.
20	Boudewijn van Zwieten, Heer van Calslagen, Tresorier-Generaal van Hollandt en Zeelandt (te paard).....		B. V. E. Houthuysen.
21	Rolandt van Uytkercken, Ridder, Heer van Heemsrode, Heemstede, Henstruit en Hogenbroeck, Stedehouder binnen Haarlem (te paard)		A. J. v. Sandenberg Matthiessen.

22	Jacob Gaesbeeck, Heer tot Gaesbeeck, tot Abcoude, tot Putten ende tot Stryen, Erfmaarschalk van Henegouwen (te paard)	B. M. Blijdenstein.
23	Banierdrager van den Heere Frank van Borssele	K. F. Ozinga.
24	Schildknaap van den Heere Frank van Borssele	C. J. Westenberg.
25	Frank van Borssele, Ridder, Heer van Zuid-Beveland, Zuylen, St. Maartensdijk en Hoogstraten (te paard)	R. A. v. Holthe tot Echten.
26	Aanvoerder der Hertogelijke lijfwacht	J. André de la Porte.
27	Hertogelijke lijfwacht	F. B. Lijphart.
28		H. Burger.
29		J. H. Slicher.
30		J. 't Hooft.
31		P. J. de Kanter.
32		G. C. Vorstman.
33	Antoine de Toulongeon, Ridder, Heer van Monrichard en la Bastie, baron van Traves en Senecy, Kamerheer en Maarschalk van Bourgondie (te paard)	H. Loudon.
34	Vlaenderen — Heraut.	J. Schoehuizen.
35	Bourgogne (Bourg.) — Heraut.	D. W. P. Wisboom.

36	Pages	W. H. Wegener.
37		H. Doyer Dz.
38	FILIPS, HERTOGHE VAN BOURGONGIEN, Grave v. Vlaanderen, van Artoys ende van Bourgongien Palatyn, Heer van Salins en van Mechelen, Ruwaert ende Oir der Landen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt (te paard).	G. den Tex.
39	Stalknecht.	Anonymus.
40	Zwaargewapende schildkn.	L. F. Dankmeijer.
41		E. L. C. Schiff.
42	Guy Guillebaut, Raadsheer, Gouverneur-Generaal van de gewone en buitengewone uitgaven.	A. Enhoven.
43	Amoury Miguel, Secretaris v. d. Hertog	J. v. Stolk.
44	Nicolaas Raolin, Heer van Authune, Kanselier.	D. J. Burger.
45	Geoffroy v. Ostende, Raadsheer.	M. A. C. Hartmann.
46	Henry du Houx, Minstreel.	J. J. Stieltjes.
47	Hoofd van de Pikardiers, Bourgondische boogschutters	Anonymus.
48—55	Bourgondische boogschutters.	»
56	Antoine, Ridder, Heer van Croy, van Renty van Barsur-	

	Aube enz. Graaf van Porcean, van Beaumont en van Guines, Eerste Kamerheer van den Hertog (te paard).....	J. H. Nachmann.
57	Jan V, Heer van Crequi, van Tressin, van Canaples, Kamerheer (te paard).....	J. T. Rebel.
58	Jean de Villers, Ridder, Heer van L'Isle-Adam, Maarschalk van Frankrijk, Raadsheer en Kamerheer van den Hertog (te paard).....	F. A. v. d. Berg.
59	Girard de Bourbon, Heer van La Boulaye, Raadsheer en Opperstalmeester (te paard)...	J. B. Onnen.
60	..... Dordrecht	Anonymus.
61	..... Haarlem	»
62	Banierdr. Leiden	»
63	der steden. Amsterdam	»
64	..... Gouda	»
65	..... Rotterdam	»
66	Beiersche Klaroenblazers	»
67	(te paard)	»
68	Willem van Naaldwijk, Heer tot Naaldwijk en tot Capelle, Maarschalk van Holland (te paard).....	J. H. Peelen.
69	Johan, Burggraaf van Montfoort, Heer van Linschoten	

	en Hekendorp, Opperbevelhebber (te paard)	J. A. Roessingh Udink.
70	Willem, Heer van Brederode tot Steyn en Poelwijk, Bevelhebber der schepen (te paard)	C. W. J. Kymmell.
71	Aanvoerder der Beiersche ruiters (te paard)	A. J. v. d. Poll.
72	Beiersche Ruiters (te paard)	H. E. Ram.
73		L. M. Barnet Lyon.
74		B. M. A. Carp.
75		D. G. Turk.
76		H. H. Sandberg.
77		J. W. C. Diepenheim.
78	Banierdrager van de Hertogin (te paard)	J. T. Pino.
76	Beyeren, Heraut	L. v. d. Sande.
80	Dirk Copier (Pages)	A. Snethlage.
81	Gysbrecht v. Spangen (Pages)	G. L. Driessen.
82	JACOBA, HERTOGHINNE IN BEYEREN, Gravinne van Henegouwe, van Hollandt, Zeelandt en Ponthieu, Vrouwe van Vrieslandt (te paard)	A. Suermondt.
83	Vaclkenier	A. O. v. d. Poel.
84	Stalknecht	Anonymus.
85	Jonckvr. van Gent (Hofd.)	Anonyma.
86	Jonckvr. Spierinck v. Aelborg (Hofd.)	»
87—88	Stalknechten	Anonymi.

89—90 Schildknapen..... Anonymi.
91 Willis Erwin, Kanselier... F. H. de Monté VerLoren.
92 Willem Bye, meester Penthier, (Opperhofmeester).. ..... A. v. Lennep.
93 William Cambier, Secretaris IJ. A. Schram.
94 Johan Grenier, Geheimschrijv. Joh. Veth.
95 Heer Jan van Vijanen, Ridder, Heer van Nyecoop en van der Goye (te paard)... S. Bouma.
96 Gerrit van der Zyl, Heer tot Purmereynde (te paard).... W. H. v. Raders.
97 Heer Floris van Kyfhoek, van Goudriaan en Hendrik-Ido-Ambacht (te paard)..... Ch. C. Coomans.
98 Barthout van Assendelft, Ridder, Baljuw van Medemblik, Heer van Cralingen ..... W. F. Loudon.
99 Willem van Egmond, Heer tot Ysselstein, Leerdam, Schoonevoort en Haastrecht (te paard) M. J. v. Hattum.
100 Diederik v. d. Merwede, Ridder, Heer van Eethen en Meeuwen en Baartwyk, Baljuw van Zuid-Holland, Casteleyn van Geertruidenberg (te paard)..... J. J. Witteveen.
101 Gerard v. Poelgeest, Heer v. Homade (te paard)..... H. J. A. Ligtvoet.
102 } Pijper en Tamboer..... Anonymi.
103 }

104 Hoofdman Vrijwilligers..... Anonymus.

105
106
107
108 } Delftsche Vrijwilligers.... Anonymi.
109
110
111

Het muziekcorps van het Regiment Vesting-Artillerie onder directie van den Heer Keereweer.

Een detachement Huzaren.

Ten 2 ure verlaat de Gecostumeerde Optocht het Feestterrein en zal den volgenden weg nemen:

Reineveld.
Haagpoort.
Noordeinde OZ.
Oude Delft OZ.
Brug bij de Oude Kerk.
Oude Delft WZ.
Binnenwatersloot NZ.
» ZZ.
Oude Delft WZ.
Geer.
Koornmarkt OZ.
Oude Langendijk.
Gedempte Burgwal.
» Brab. Turfmarkt OZ.
Ged. Brab. Turfmarkt WZ.
Jacob Gerritstraat.
Bijbelbrug.
Markt ZZ.
» OZ.
» NZ.
Cameretten.
Hypolitusbuurt OZ.
Voorstraat OZ.
Molenstraat.
Verwersdijk WZ.
Choorstraat.
Heilige Geest Kerkhof.
Oude Delft OZ.

Pepersteeg.
Wijnhaven.
Cameretten.
Voldersgracht.
Vlamingstraat.
Oosterstraat.
Plantsoen.
Oosteinde WZ.
Oude Langendijk.
Markt ZZ.
» OZ.
» NZ.
Cameretten.
Nieuwstraat.
Oude Delft OZ.
Binnenwatersloot ZZ.
Phoenixstraat.
Vest.
Dirk Langestraat.
Kolk.
Voorstraat WZ.
Hypolitusbuurt WZ.
Wijnhaven.
Koornmarkt WZ.
Breedsteeg.
Oude Delft OZ.
Brug over de Pepersteeg.
Oude Delft WZ.
Noordeinde WZ.
Haagpoort.
Feesterrein.

Pauze.

Soirée Musicale op het Terrein.
Stafmuziek van het Regement Infanterie te Bergen op Zoom, kapelmeester de Heer Bouman.

Te 9 ure, na afloop der Pauze:

Reineveld.
Haagpoort.
Noordeinde OZ.
Oude Delft OZ.
Brug bij de Oude Kerk.
Oude Delft WZ.
Binnenwatersloot NZ.
Binnenwatersloot ZZ.
Oude Delft WZ.
Geer.
Koornmarkt OZ.
Oude Langendijk.
Burgwal.
Jacob Gerritstraat.

Bijbelbrug.
Markt ZZ.
» OZ.
» NZ.
Cameretten.
Hypolitusbuurt OZ.
Choorstraat.
Verwersdijk WZ.
Molenstraat.
Voorstraat OZ.
Heilige Geest Kerkhof.
Oude Delft OZ.
Breedsteeg.
Koornmarkt.
Wijnhaven.
Hypolitusbuurt WZ.
Voorstraat WZ.
Kolk ZZ.
Oude Delft OZ.
Brug bij de Oude Kerk.
Oude Delft WZ.
Noordeinde WZ.
Haagpoort.
Feestterrein.

Het Feestterrein zal van 12 ure geopend zijn.

Toegangkaarten voor de Soirée Musicale alleen *f* 1,—, voor den geheelen dag, met inbegrip der Soirée *f* 1,50.

Van $12^1/_2$—$4^1/_2$ uur

MATINÉE MUSICALE.

Stafmuziek van het 3e Regiment Infanterie, onder directie van den heer N. A. Bouwman.

Programma.

1. Feestmarsch ..... *Bouwman.*
2. Ouverture de »Phèdre" (arr. Bouwman). *Massenet.*
3. Künstler Leben, Walzer ..... *Strauss.*
4. Souvenir de l'Opéra »Faust"..... *Gounod.*
5. Ouverture »Guillaume Tell" (arr. Bouwman) *Rossini.*
6. Zwei neue Ungarische Tänze..... *Hofmann.*

7. Ein Albumblatt (arr. Bouwman)..... *Wagner.*
8. Grande Fantaisie sur »les Huguenots"
   Opéra de Meijerbeer..... *Wieprecht.*

Van 7—11 uur

SOIRÉE MUSICALE.

Stafmuziek van het 3e Regiment Infanterie onder directie van den heer N. A. Bouwman.

Programma.

1. Nationale Marsch ..... *Richard Hol.*
2. Instrumentale Inleiding..... *Max Bruch.*
3. *Geschichte aus dem Wienerwald*, Walzer. *Joh. Strauss.*
4. *Arlequin* aus dem Maskenball-scène (arr. Bouwman)..... *Dav. Popper.*
5. 2e Rhapsodie Hongroise van F. Liszt... *Bouwman.*

---

6. *Parsifal*, Vorspiel (arr. Bouwman)..... *R. Wagner.*
7. *Danse Macabre* poème symphonique (arr. Bouwman)..... *Saint-Saëns.*
8. Sérénade (Berceuse) de Ch. Gounod.... *Bouwman.*
9. Marche Egyptienne..... *Joh. Strauss.*
10. Grande Fantaisie sur »l'Etoile du Nord", Opéra de Meijerbeer..... *Bouwman.*

Woensdag 11 *Juli.*

Repetitie voor den eersten dag van het Muziekfeest, des morgens ten 9 ure.

COUR PLENIÈRE,

van Hertoghe Philips van Bourgondie en Hertoghinne Jacoba van Beieren in het feestgebouw, des namiddags ten 2 ure.

MATINÉE MUSICALE

der Stafmuziek van het 3e Regiment Infanterie onder directie van den heer N. A. Bouwman.

Programma.

1. »Mon Salut" Marche de Concert..... *Bouwman.*
2. Ouverture »Ruy Blas" (arr. Bouwman).. *Mendelssohn.*
3. »Serenade" Valse Espagnole..... *Metra.*
4. Fantaisie de l'opera »Le trouvère" de Verdi..... *Bender.*

---

5. Ouverture »Une fête champêtre"..... *Labory.*
6. »Les petite prodiges" Fantasie..... *Dunkler.*
7. *a.* Ronde de Nuit..... *Hiller.*
   b. Alla Mazurka (arr. Bouwman)..... *Gernsheim.*
8. Fantaisie de l'opera »Die Fledermaus".. *Straus.*

Ten zes ure DINER,

aangeboden door den Senaat van het Delftsche Studentencorps aan de Senaten der bevriende Studentencorpsen.

VAUXHALL EN BAL.

Vauxhall ten half acht ure. Bal ten elf ure.

Programma

der Muziek bij den Vauxhall, der Koninklijke Militaire Kapel van het Regiment Grenadiers en Jagers. Directeur de heer H. Völlmar.

1. Jubilaeum Feestmarsch ..... *Völlmar.*
2. Ouverture »Euryanthe" ..... *von Weber.*
3. Variatieën op een thema (Choral St. Antoine) von Haydn ..... *Brahms.*
4. Trauer Marsch a. d. »Götterdämmerung". *R. Wagner.*
5. Viool Concert op. 64..... *Mendelssohn.*

---

6. Ouverture »Guillaume Tell" ..... *Rossini.*
7. Rhapsodie hongroise N⁰. 2 ..... *Liszt.*
8. *a.* La Pendule Introduction et Scherzo Dunkler..... *Ardite.*
   b. Egyptischer Marsch..... *Joh. Strauss.*
9. Fantaisie op motieven uit R. Wagner's »Tannhäuser"..... *Dunkler.*

NB. Nos. 2, 4, 5, 6, 7 en 8 gearr. door Dunkler.
» 3 » » Völlmar.

Donderdag 12 Juli.

MATINÉE MUSICALE.

Muziek van de Kapel van het 3e Regiment Huzaren onder directie van den heer L. M. Waasdijk.

Aanvang ten 2 ure.

Programma.

1. Boccacio Marsch..... *Suppé.*
2. Ouverture Comique..... *Kéler Béla.*
3. Morgenblätter Walzer..... *Strauss.*
4. Fantaisie Brillant..... *Hoffmann.*

---

5. Ouverture »Aurora"..... *Clement.*
6. Streit-Galop..... *Sahann.*
7. Grande Fantaisie de l'opera »Carmen".. *Bizet.*
8. Huzaren-Ritt..... *Spindler.*
9. Souvenir »le Tribut de Zamora"..... *Waasdijk.*

Bij ongunstig weder, in het feestgebouw

STRIJK-ORCHEST.

Programma.

1. Boccacio Marsch..... *Suppé.*
2. Ouverture »La Sirène"..... *Auber.*
3. Künstlerleben Walzer..... *Strauss.*
4. Muzikalische Tauschungen Potpourri.... *Schreiner.*

---

5. Ouverture »Dichter und Bauer"..... *Suppé.*
6. Souvenir »la Mascotte"..... *Andran.*

7. Träumerei Fantaisie..... *Bauer.*
8. Turkische Schaarwache..... *Michaëlis.*
9. »La fille de Madame Angot" Potpourri. *Lecocq.*

TWEEDAAGSCH MUZIEKFEEST,

onder directie van den heer J. C. Boers.

EERSTE DAG VAN HET MUZIEKFEEST.

Aanvang des avonds ten 7 ure.

Der Messias, Oratorium von..... *G. F. Händel.*

Solisten.

Mej. Marie Breidenstein, Concertzangeres uit Erfurt (sopraan).

Mej. Hermine Spies, Concertzangeres uit Wiesbaden (Alt).

De heer Lorenz Rieze, Kon. Saksisch Kamerzanger uit Dresden. (Tenor).

De heer Emil Fischer, Operazanger uit Dresden. (Bas).

Zie verder het Tekstboekje van het Muziekfeest.

De Subcommissie belast met de regeling van het Muziekfeest:

J. SCHOEHUIZEN.
D. W. P. WISBOOM.
J. H. NACHMANN.

Na afloop Soirée Musicale op de Societeit Phoenix.

Muziek van het 3e Reg. Huzaren, onder directie van den Heer Waasdijk.

Café Chantant.

Vrijdag 13 *Juli.*

Repetitie van den tweeden dag van het Muziekfeest des morgens om 9 uur.

MATINÉE MUSICALE.

Muziek van de Kapel van het 3e Reg. Huzaren, onder directie van den Heer L. M. van Waasdijk.

Aanvang ten 2 uur.

Programma.

1. Kaiser Franz Joseph Marsch. . . . . *Resch.*
2. Ouverture »Die Irrfahrt ums Glück." . . . *Suppé.*
3. Frohes Leben, Walzer. . . . . *Strauss.*
4. Grand Potpourri de l'opéra »Freischütz" *Weber.*

---

5. Lustspiel Ouverture . . . . . *Machs.*
6. Um Grünen, Walzer . . . . . *Sahann.*
7. Grande Fantaisie de l'Opéra »Macbeth". *Verdi.*
8. Un jour d'été en Norvège. . . . . *Buissens.*
9. »Allemal Pech." Marsch. . . . . *Michaelis.*

Bij ongunstig weder in het feestgebouw

STRIJK-ORCHEST.

Programma.

1. Garibaldi . . . . . *Leurs.*
2. Ouverture »La Dame Blanche". . . . . *Boieldieu.*
3. Wiener Blut, Walzer . . . . . *Strauss.*
4. Souvenir »La Fille du Tambour Major" *Offenbach.*
5. Dur und Mol, Potpourri. . . . . *Schreiner.*

---

6. Ouverture »Les Dragons de Villars" . . . *Maillart.*
7. »Le Petit Bleu", Walzer. . . . . *Wenzel.*
8. Grande Potpourri »Les Huguenots". . . . *Meyerbeer.*
9. Paulina Marsch. . . . . *Gebr. Semmell.*

TWEEDE DAG VAN HET MUZIEKFEEST.

Aanvang ten 7 ure.

Programma.

1e Afdeeling.

1. Loreley . . . . . *F. Mendelssohn Bartholdy.*
2. Aria uit »die Zauberflöte". . . . . *W. A. Mozart.*
   Gezongen door den heer E. Fischer.
3. Gebet . . . . . *F. Hiller.*
   Blüthenmai . . . . . *Glück.*
   Gezongen door Mej. H. Spies.
4. Aria uit »die Entführung". . . . . *W. A. Mozart.*
   Gezongen door den heer L. Riese.
5. Aria uit »der Freischütz" . . . . . *C. M. v. Weber.*
   Gezongen door Mej. M. Breidenstein.

2e Afdeeling.

6. Ouverture . . . . . *J. C. Boers.*
7. »Die Kreuzfahrer" von . . . . . *Niels W. Gade.*

Na afloop van het Muziekfeest Bal.
Toilette de bal de rigueur.

Zaterdag 14 *Juli.*

's Namiddags ten 2 ure

MATINÉE MUSICALE,

op de Societeit Phoenix,

met introductie van Dames. (Toegankelijk voor houders van invitatiekaarten, doorloopende kaarten en introductiekaarten.)

Muziek van de kapel der d.d. Schutterij te Utrecht, onder directie van den heer C. Coenen.

Programma.

1. Feestmarsch ..... *C. Coenen.*
2. Ouverture »Egmond" ..... *Beethoven.*
3. Rèverie ... . *Henri Vieuxtemps.*
4. Grande Fantaisie de l'Opéra Philemon et Baucis..... *Dunkler.*
5. Ungarische Lustspiel-Ouverture... *Kéler Béla.*
6. *a.* Andante / *b.* Menuetto } ..... *Mendelssohn.*
7. La retraite Militaire ..... *Kontsky.*
8. Fantaisie sur des motifs de Meyerbeer..... *C. Coenen.*

Wandel-Gezelschap »Ambulantes".

REUNIE-DINER

van Leden en Oud-leden op »Reineveld",
's namiddags ten 6 uur.

's Avonds ten 8 uur.

GRANDE FÊTE DE NUIT,
KERMESSE D'ÉTÉ EN BAL CHAMPÊTRE.
CAROUSSELS, TIRS DE SALON

en verdere kermisvermakelijkheden op het terrein.

In den tuin CONCERT van den heer C. Coenen uit Utrecht.

Zomertheater in de Groote Zaal van Reineveld.
Opening van het terrein ten half acht uur.
Aanvang van het Concert ten half negen uur.
Bal Champêtre ten half elf uur.
Programma der muziek in den tuin.
Onder directie van den heer C. Coenen.

1. Huldigings-Marsch . . . . . *R. Wagner.*
2. Ouverture »Une fête Champêtre" . . . . . *Labory.*
3. Erinnerung an Wagner's »Tannhäuser". *Burold.*
4. Aria uit de Opera »Rinaldo". . . . . *Händel.*
5. Grande Fantaisie de l'Opéra »Faust".. *C. Coenen.*

---

6. Ouverture »Riënsi". . . . . *R. Wagner.*
7. »Les Rameaux", Paraphrase. . . . . *Faure.*
8. *a.* Menuetto / *b.* Adagio / *c.* Sérénade — 2e Suite. . . . . *C. Coenen.*
9. Valse Espagnole. . . . . *Métra.*
10. Grande Fantaisie de l'opéra »la Juive". *Halévy.*

De Sub-Commissie belast met de regeling der Kermesse d'été:

S. BOUMA.
B. V. E. HOUTHUYSEN.
H. LOUDON.

BIJLAGE B.

Wi, Schout Borgemeesters ende Schepenen der Stede van Delft

doen condt allen Luden, want die hooggeboren Vorst ende edel Heer Filips bi de gratie Godts Hartoge in Bourgongen, Grave van Vlaanderen, Artoys enz. enz. ende Vrouw Jacob, bi de Gratie Godts Hartoginne in Beijeren Gravinne van Henegouwe, Hollandt, Zeelandt enz. met haar hofgezinde haer getruwe Rade ende Mannen ende Dienres hier incomen zullen met groeten feesten; Verblijt U met argen blischcap in die Jegenwordichkeit des edelen Princen ende der hoge Vrouwe!

Gedaen binnen Delft int jaer ons Heren duyzent vierhonderd en acht en twintig.

BIJLAGE C.

Wi Borgemeesters Schepene Raedt ende Oudermanne der Stadt van Delft doen condt alle Luyden:

Want die hoechgeboren Vorst ende edel heer Philips Hartoghe van Bourgongen Grave van Vlaenderen, van Artoys, ende van Bourgongen Palatyn Heer van Solms ende van Mechelen Ruwaert ende oir der landen van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant ende van Vrieslant.

Ende Jacoba, bi der genade Godts Hertoghinne in Beyeren, Gravinne van Henegouwen, van Hollant van Zeelant van Pontien ende Vrouwe van Vrieslant zullen swoensdaechs die aanstaende is hofhouden. Ende hebben te gast gebeden nalysch van haren groten Staets al dat heerscap geestelic ende waerlic en die Vrouwen.

Ende daer zal grote Singerie hoveseheit ende danserie ghescien die ons niet hieren bueren te vertellen, Want dat het weten die curiael hoflieden ende heren.

Verblijt U mit groter bliscap in die jegenwoordicheyt des Edelen Princen ende der hoechgeboren Vrouwe.

Gedaen 't Delft in Jaer ons Heeren duysent vyer hondert acht ende twintich vyer dagen in Julis.

BIJLAGE D.

VIIe LUSTRUM VAN HET DELFTSCHE STUDENTENCORPS.

9—14 JULI 1883.

NAAMLIJST DER REUNISTEN.

Reunie-Commissie.

W. van Raders 1844, *Pres.*
J. C. van Marken 1862.
W. K. M. Vrolik 1857.
L. E. Asser 1867.
B. J. van den Berkhof 1868.
H. G. van de Sande Bakhuyzen 1855.
B. P. Bilheimer 1869.
L. R. Brants 1871.
R. F. C. de Bruijn 1874.
P. H. A. Martini Buijs 1853.
R. J. Castendijk 1871.
J. C. Dirksen 1875.
W. J. van Geer 1868.
J. Hartsen 1861.
A. M. K. W. v. Ittersum 1852.
J. de Koning 1872.
J. A. van Kretschmar van Veen 1875.
P. Langerhuijzen 1858.
J. Leijds 1848.
W. K. Mackay 1860.
A. L. H. Obreen 1861.
A. E. Rahusen 1877.
J. A. Royer 1868.
A. Schram de Jong 1861.
W. F. G. L. Suringar 1860.
J. W. C. Tellegen 1876.
C. D. Vreede 1855.
M. E. de Wildt 1873.

J. van Alderwerelt Houttuijn 1846.
W. J. Backer 1845,
H. L. A. van den Wall Bake 1874.
E. F. van de Sande Bakhuijzen 1866.
J. L. Bienfait 1872.
W. Blom 1854.
J. H. W. van den Bosch 1859.
C. R. J. Kallenberg van den Bosch 1872.
V. G. A. Bosch 1872.
A. J. Brevet 1861.
B. R. de Bruijn 1869.
J. J. Brutel de la Rivière 1867.
M. Caland 1875.
C. van Citters 1857.
D. de Clercq 1872.
G. S. de Clercq 1879.
A. Collette 1877.
J. van Wickevoort Crommelin 1870.
G. van Diesen 1844.
E. F. van Dissel 1856.
N. van Dissel 1864.
J. Drost 1867.
J. Chr. Estor 1855.
R. Fennema 1867.
T. A. Gaymans 1869.
J. Th. Gerlings 1873.
A. J. Goedkoop van Nelle 1872.
H. Gomperts 1873.
A. Gorter 1869.
C. de Groot 1843.
F. Haitsma Mullier 1862.
H. Hamming 1861.
J. D. Harders 1861.
W. H. van Hasselt 1868.
J. G. von Hemert 1874.
H. Hendriks 1867.
J. P. Hengeveld 1869.
J. A. Heuffar 1861.
J. P. E. Hoeufft 1861.
D. van der Horst 1867.
M. A. van Idsinga 1852.
J. A. Roessingh van Iterson 1865.
J. J. Israëls 1876.
C. J. de Jaager 1867.
W. van Andringa de Kempenaer 1857.
P. C. van Kerkhoff 1876.
J. J. van Kerkwijk 1848.
L. J. Kesper 1856.
Th. M. G. Keulemans 1874.
J. F. Klinkhamer 1874.
J. Kluit 1860.
D. E. C. Knuttel 1875.

A. J. B. Koopmans 1872.
A. L. de Bruijn Kops 1843.
C. J. de Bruijn Kops 1846.
D. H. Korteweg 1865.
L. P. Krantz 1880.
E. J. J. Kuinders 1862.
A. Labouchère 1878.
C. L. M. Lambrechtse 1873.
C. Lely 1871.
D. J. van Lennep 1873.
W. Ligtvoet 1853.
H. Linse 1843.
D. R. J. van Lijnden 1868.
H. Löhnis 1871.
P. Maas Geesteranus 1849.
A. W. Mees 1867.
F. Westerouen van Meeteren 1868.
H. C. van Mens 1874.
N. Th. Michaëlis 1843.
D. Molenaar 1870.
P. J. Mouthaan 1843.
I. J. Mouthaan 1878.
M. Mouw 1863.
E. R. van Nes van Meerkerk 1866.
G. W. H. Peltzer 1872.
W. A. M. Piepers 1863.
D. J. K. Pietermaat 1844.
M. Hollingenus Pijpers 1863.
S. W. van der Ploeg 1866.
A. Ph. van der Ploeg 1871.
W. van de Poll 1846.
J. C. van de Poll 1876.
J. J. Reesse 1873.
M. F. Reijnst 1857.
O. J. A. Repelaer van Driel 1868.
B. W. F. Riemsdijk 1870.
C. T. E. Ribbius 1867.
G. Rijperman 1860.
H. J. Rink 1864.
G. Roodenburch 1873.
L. A. Sandberg 1851.
Th. Sanders 1867.
T. Sanders 1878.
Th. G. Schill 1869.
C. C. Th. Six 1872.
M. Sijmons 1861.
C. Sijthoff 1877.
L. H. Slinkers 1864.
C. W. Snellebrand 1876.
E. Steuerwald 1851.
J. A. Stoop 1875.
A. L. de Sturler 1868.
E. Suermondt 1875.
N. A. M. v. d. Thoorn 1870.
J. L. L. Tilanus 1864.
J. van der Toorn 1844.
H. G. Verspijck 1872.

W. Verweij 1864.
B. Veth 1879.
K. de Vidal de St. Germain 1867.
W. A. Viruly Verbrugge 1846.
W. F. K. L. de Vogel 1844.
H. A. F. de Vogel 1844.
F. G. Waller 1878.
J. W. Witsen Elias 1844.
H. A. van IJsselstein 1877.

TER NAGEDACHTENIS

AAN

P. BARENDREGT N.RZN.

Geboren te Barendrecht 6 Juni 1861,

gestorven te Barendrecht 4 Maart 1883.

MENGELWERK.

STUDENTENLIED.

Galmt, vrienden, uit het heilig lied!
Vult 't glas met schuimend nat!
Spaart je studentenkelen niet,
Maaar zingt: »Iö vivat!"

Heft aan dat lied, o Delftsch Student,
Met opgeheven glas,
Ad fundum na het heerlijk end,
»Nostrorum sanitas!"

Ontbloot het hoofd, zwaait met je hoed,
Slaat die desnoods maar plat,
Als gij je borst verruimen moet,
»Hoera! Iö vivat!"

Vult ijlings weer na 't eerst couplet
Het omgeslagen glas,
En dan weêr dapper ingezet:
»Nostrorum sanitas!"

Klim op den bank of op den stoel,
Waarop je strakjes zat,
Wellicht doortrilt je meer gevoel
Bij 't schoon: »Iö vivat!"

Al is je kroegbeer nog zoo hoog,
Drinkt wijn of 't water was,
En zingt vol vuur met tint'lend oog:
»Nostrorum sanitas!"

Trekt lijntjes, of drinkt broederschap
Met wien je standjes hadt,
Plengt lustigjens het druivensap
En zingt: »Iö vivat!"

Drinkt, vrienden, drinkt en zingt maar luid,
Al kom je waterpas
d' Ons allen dierbren Phoenix uit,
»Nostrorum sanitas!"

Lang leve mijn pijp en mijn potteke bier!

Partijen en woeling, daar weet ik niet van,
  Laat woelen de lui die graag woelen,
Bij vreugde en fuiven daar ben ik je man,
  Daarvoor zal mijn hart nooit bekoelen.
Daar rook ik tabak — en drink met pleizier,
Lang leve mijn pijp en mijn potteke bier!

En siert ook geen zilver bij feesten mijn borst,
  Laat anderen daar vrij naar dingen.
Dat zilver, geloof me, wordt zwaar soms getorst,
  Ik blijf liever lachen en zingen.
Men is zoo veel vrijer — men heeft meer pleizier,
Lang leve mijn pijp en mijn potteke bier!

Wel zeker, 't is prettig de eerste te zijn
  En dwaas is die dat wil bestrijden;
Maar van dat genoegen is dikwijls veel schijn,
  Vraag het hem die uw feesten steeds leiden.
Mijn vreugd is nooit schijnbaar, dat zweer ik je hier,
Lang leve mijn pijp en mijn potteke bier!

Zij zitten daar deftig — en 't valt soms niet ligt,
  Zoo kalm bij feesten te wezen.
Zij zitten daar deftig, maar op hun gezicht
  Is zoo vaak de verveling te lezen.
Mij drukt niet het zilver — en 'k heb dus pleizier,
Lang leve mijn pijp en mijn potteke bier!

Zij drinken champagne en anderen wijn,
  Maar moeten gedurig ook waken
Om kalm te blijven en deftig te zijn,
  En ik heb daar niets meê te maken.
Al drink ik wat veel soms, het hindert geen zier,
Lang leve mijn pijp en mijn potteke bier!

R.

ONDER DE PALMEN.

»En hoe gaat het met onzen vriend Henri?" vroeg mijn vriend Charles. We waren in Indië, midden op Java in het Madioensche, waar mijn vriend de belangen van het goevernement behartigde als controleur bij het binnenlandsch bestuur. Ik kwam kersversch uit Europa, waar ik mijn tweejarigen verloftijd doorgebracht had. Mijn vriend de controleur was al dien tijd op Java gebleven en, nadat mijn verloftijd ten einde was geloopen, was ik weer naar Java teruggekeerd. Voordat ik me echter ter beschikking had gesteld bij het goevernement, zocht ik hem eerst op na jaren lang scheidens, want geen grooter genoegen voor een Europeaan in Indië, dan berichten te ontvangen van het moederland, dacht ik, en zoo zou mijn bezoek hem dubbel welkom zijn. En daarenboven ik had het land dat ik weer terug was; en wat was natuurlijker dat ik me in zoo'n toestand naar hem begaf, hem met wien ik samen gedurende onzen studietijd in Delft reeds lief en leed gedeeld had, en later ook in Indië.

In zulke oogenblikken vindt men er een weemoedig genoegen in om »oude koeien" uit de sloot te halen en zich te verlustigen in allerlei herinneringen van vroegere dagen. Enfin, ieder kent het heimwee.

Hij had me allerhartelijkst ontvangen en we waren weer even vriendschappelijk bij elkaar als weleer; jammer maar dat we niet meer op de oude kamers te Delft zaten, in dien gulden tijd toen we nog geen zorgen kenden en we het leven zoo geheel anders beschouwden als nu. Wel herinnerden me enkele meubelstukken en schilderijen in zijne binnengalerij zijne oude kamers in Delft, maar nu zaten we buiten, en het was avond. De maan, de oostersche maan scheen met al haar pracht; de krekel, anders een trouwen metgezel der bewoners van Java, had zijn eentonig lied gestaakt en heel in de verte hoorden we met het gesuis der bladeren het klagende lied van de soelingan uit de kampong. We zaten, zooals men het noemt, »klimaat te schieten". Ieder in een schommelstoel, onder het genot van een fijne manilla, en al schommelende ons verdiepende in oude herinneringen van lang vervlogen dagen. Op een knaapje tusschen ons stonden de benoodigdheden voor het maken van de traditioneele »brandy and water", en een paar bedienden op eenige passen van ons, lagen uitgestrekt of hurkten op een bank, om na een uitroep van »spada" van onzen kant, direct op te springen

en ons van het noodige te voorzien. Ik was bezig Charles een en ander van mijn pas ontvangen indrukken uit Europa mede te deelen, toen hij op eens met de vraag aankwam waarmede ik het verhaal heb begonnen.

»En hoe gaat het met onzen vriend Henri, hebt ge hem nog gedurende den tijd dat je in Europa was opgezocht?"

»Ja," antwoordde ik, »ik ben bij hem geweest en de prettigste indrukken zijn me steeds van dat bezoek bijgebleven."

»Vertel mij er eens wat van en je zult me genoegen doen uitvoerig hierover uit te weiden, daar ik veel belang stel in alles wat van hem komt. Wat is het toch heerlijk uit den mond van ooggetuigen een en ander te kunnen hooren van onze dierbare achtergelatenen, waarnaar men zoo kan verlangen."

In den toestand waarin ik toen verkeerde verlangde ik niets liever dan te praten over alles wat ik verlaten had; het is zoo weemoedig en toch zoo zoet.

Ik voldeed gaarne aan zijn verzoek en ik begon:

»Zooals je weten zult is Henri getrouwd. Je herinnert je zeker nog wel een paar jaar geleden die kolossale verliefde brieven dateerende van zijn engagementstijd, waarin hij ons zoo dikwijls een denkbeeld trachtte te geven van zijne aanstaande, die de volmaakte mensch verre moest overtreffen; die brieven

vol hoop op de blijde toekomst! Ach, zeiden we toen, wat zal het hem tegenvallen! Maar oude jongen »the struggle for life", zooals wij oudjes die hebben gestreden en nog steeds te strijden hebben, heeft hij nooit gekend en zal hij nooit kennen misschien, want in gemoede Charles, het is toch een feit, dat wij Europeanen veel meer moeite hebben om ons in Indië staande te houden dan in Europa, vindt je niet? Maar Henri's optimisme zal zonder twijfel hem veel verdriet besparen. Hij had eenig geld, zoo zelfs, dat hij zeer goed een huishoudentje kon opzetten en daarbij nog rentenieren. Maar hij is er de man niet naar, om niets te doen; daar heeft hij zelfs geen oogenblik aan gedacht. Nadat hij zijn C had gedaan, is hij bij de waterstaat gekomen. En hij peilde en hij meette, totdat hij in * * * kwam, waar hij geplaatst werd bij het toezicht tot het maken van een brug over de rivier de * * *. Hij ging daar uit en was bepaald zeer gezien. Men mocht dien vroolijken flinken jongen graag lijden en lieten zijne drukke bezigheden hem soms niet toe ergens te verschijnen, dan miste men hem. En o! de jonge meisjes mochten hem zoo graag lijden! Dat mannelijke en fiere trok hun zoo aan en daarbij had hij een »je ne sais quoi" dat menig hartje van blijdschap popelen deed, als hij op casinos of op partijtjes hen aansprak met dat ongedwongene en toch steeds even beschaafde en be-

leefde dat hem zoo karakteriseert. En toch voorspelden we hem een lange bachelorschap, daar hij enorme hooge eischen stelde voor een huwelijk. Herinner jij je niet dat hij telkens lachtte, indien wij hem dit zeiden! En dan zong hij ons als het ware met zijn melodieuse stem de Genestets egoisme voor. Charles, zoo dachten we indertijd, en we hadden het heelemaal mis. Hij heeft geen lang bachelorschap gehad en of dit komt dat hij zoogenaamd »geboft" heeft, ik weet het niet. Maar goed uitgekeken heeft hij, en hij heeft een meisje gevonden waarvan de dichter droomde:

Lippen nimmer moe of bang
Om te kussen en te jokken,
Heel het lieve leven lang
Rozen blosjes, sneeuwen handen,
Hemelsche oogen, elpen tanden,
Ranke leest en vlugge voet,
Armpjes om er in te vliegen
Of een kindje op te wiegen,
En een blij gestemd gemoed.

Lieve Hemel, hoor mijn bede,
Geef haar zachtheid, stille trouw,
En die duizend kleinigheden
Die zoo lief staan in een vrouw.
Kleine tanden, teedere nukken,
Die een gloeiend hart verrukken
Liefdes dartle poëzie,
Geef haar wat zich de engel denken
En uw rijkste gunst kan schenken
En dan — Hemel geef haar mij. —

De forsche Henri van weleer, hij die alles trotseeren zou veranderde nu als een blad op een boom, en dit alles door een paar oogen van een kindje, neen maar, zoo lief en zoo onschuldig dat... maar laat ik de zaken niet vooruitloopen. Piet, die hem toen veel gesproken had vertelde mij, dat hij Henri niet meer herkende, zoo was die fiere, trotsche Henri veranderd. Ik behoef je niet te zeggen dat hij weldra de volle toestemming van zijn aanstaande schoonouders ontving, vooral van mama, die in hem een ideaal schoonzoon vond. Het werd dus een paartje.

Nu kwam de groote kwestie. Als hij in dienst bleef bij de waterstaat dan moest hij op en neer trekken door het geheele land en zijn bruidje zou zoo graag zoo dol graag bij papa en mama blijven, en waarom zou hij niet soliciteeeen voor leeraar in de wiskunde aan de burgerschool, een betrekking die juist vacant was. »Papa zou hem wel helpen en dan zouden ze »in een klein huisje wonen en zij zou altijd bij hem »kunnen blijven en het zou zoo heerlijk zoo dol gezel»lig zijn!" En verbeeld je hij nam zijn ontslag bij den waterstaat en werd leeraar aan de burgerschool, dank zij den grooten invloed van papa.

Tegen de zomervacantie trouwde hij en ging met zijn jonge ega naar Italie. Zijn bruiloft moet alleraardigst geweest zijn naar al de verhalen die ik van Jacqus en Piet die haar bijgewoond hebben kon op-

maken. Piet was met een oom van Henri getuige bij zijn huwelijk dat, zooals je weet, plaats had een jaar vóór mijn vertrek naar Europa.

Nauwelijks aan wal, ontving ik een briefje van Henri waarin hij, behalve een hartelijke welkomstgroet me vroeg of ik, zoodra mijn noodzakelijke bezigheden hier afgedaan waren, lust had enkele dagen bij hem te komen logeeren, hetgeen hem groot genoegen zou doen. Ik schreef hem terug dat ik dat reeds lang van plan was te doen, en het me een waar feest zou wezen zijn gast te zijn, voornamelijk ook om kennis te mogen maken met zijn vrouw. En toen ik goddank alle soesahs van mijn aankomst achter den rug had, meldde ik hem dat ik den volgenden dag tegen half 4 ure zou komen om dan bij hem te komen logeeren. Ik stapte in den trein en begaf me naar * * * * Na een vervelende reis kwam ik er aan. Ik stapte uit den wagen en daar stond ik met mijn koffertje in de eene en mijn reisdeken in de andere hand, wel eenigszins verwonderd dat ik Henri niet zag om mij af te halen. In het eerst dacht ik dat hij door zijn betrekking verhinderd was en ik dacht er juist aan een vigelante te nemen om me zoo naar zijn huis te laten brengen, toen een forsche hand op mijn schouders werd gelegd, die me een hoek van om en bij 180 graden liet beschrijven, zoodat ik te staan kwam tegenover iemand met een

flinke gestalte en die me hartelijk toelachte. Je moet weten dat ik hem nooit gekend heb met een snor, jij misschien ook niet; en de man die me daar eenigszins onzacht omdraaide had een zware blonde knevel, hetgeen natuurlijk de onkenbaarheid bevorderde, want je zult wel vermoed hebben, dat die man Henri in eigen persoon was.

»Bl....., ben jij dat?" riep ik in de eerste oogenblikken van verwarring uit.

»Ja, wel zeker!" en hij stak me zijn beide handen tot verwelkoming toe, steeds lachende dat ik hem niet direct herkend had.

»Welkom, welkom hier in 't land! Kerel, hoe maak je 't?" en we schudden elkander de hand.

Zoo zagen we elkander weer na zooveel jaren scheidens. We hadden elkander voorbij geloopen in het gedrang en ik zeg je, de een herkende den ander niet. Hij vond mij ook zeer veranderd; een indische tint had ik gekregen. En nadat de eerste welkomstgroeten gewisseld waren, spoedden wij ons op weg. Hij wilde een rijtuig bestellen, als reden opgevende dat wij, Indische menschen, nooit gewend waren te loopen, welk voorstel ik natuurlijk met smaad verwierp, zeggende dat ik nog geen »toewan Residen" was, en bovendien ik had al dien tijd in een benauwde coupé moeten zitten en verlangde niets liever dan versche lucht in te ademen.

»En hoe heb je 't gemaakt al dien tijd, plezierige reis gehad en wie van de kennissen en vrienden heb je ontmoet?" enz. enz., over en weer. Zoodoende hadden we veel gesproken en toch nog weinig gezegd.

We namen de hoofdstraat, en in een ommezien bereikten we zijn huis. Het was een deftige gracht. Oude geveltjes zag men er en ook enkele die van jongeren datum waren; toch bedierven deze laatste het geheel niet; integendeel, ze gaven er meer verscheidenheid aan, terwijl de gracht toch op den naam van deftig kon bogen.

In een der ruime woningen, aan deze gracht gelegen, belden we aan: het was Henri's huis. Een dienstmeisje, oud-Hollandsch netjes, liet ons binnen. De gang was goddank niet nauw, iets wat ik in de Hollandsche huizen altijd verfoeid heb. Ik ontdeed me van al het overtollige, mijn hoed, stok, jas etc. etc. en bras-dessus bras-dessous leidde Henri me naar zijn voorkamer.

»Hier heb je eindelijk onzen oud-gast, vrouwtje," en zij stond op en stak me beî haar handen toe....

Neen maar, wat een beelderig vrouwtje! Mijn God, kerel, als je haar zag zou je verliefd op haar worden! Niet groot, eer klein was ze, niet tenger en niet gezet; ik wilde dat ik een beter woord kon vinden om je precies te kunnen uitduiden wat ik meen. Ze had groote donkere oogen, maar oogen weet je,

die meelachen, zoo'n zonneschijntje, maar die toch op sommige oogenblikken iets ernstigs kunnen hebben en ook smeekend. Het haar van achteren opgenomen, was blond, goudgeel van kleur als het ware, en enkele weerbarstige lokken fladderden zoo bevallig om hals en oortjes, dat het me deed vermoeden, dat zij zich gehaast moest hebben bij het opmaken. En een neusje zoo allerliefst en een mondje zoo snoesig, met een rij tanden, heerlijk! Hare trekken om den mond waren zeer regelmatig en bij het lachen vormden zij een paar kuiltjes, die hare schoonheid nog verhoogden. En de wangen! Ja, ik zou je ze onmogelijk kunnen beschrijven. Twee blosjes had ze, van dat lieflijk rood dat zoo frisch afsteekt op het blankste teint die je maar denken kunt. En het toiletje zat zoo netjes om haar welgevormde leden, dat.... Mijn God! kerel, ze zag er zoo lief uit, dat ik smoorlijk, smoorlijk en nog eens smoorlijk van haar werd. In één woord, het was een dotje!"

In al dien tijd dat ik deze opsommingen deed, keek mijn vriend Charles me aan met een glimlach om zijn mond.

»Het is gelukkig," zeide hij, »dat Henri hier niet bij ons zit, anders zou hij....

»Wat!" riep ik uit, »ik heb het Henri openhartig gezegd, hoe ik zijn vrouwtje vond, zelfs voordat hij mij er naar vroeg, en hij lachte toen ook, evenals

jij nu op dit oogenblik. Hij was niet jaloersch, beweerde hij, waarop ik hem toen antwoordde, dat hij er ook geen reden voor had; want als je gezien had, hoe zij hem aanbad en hij haar, ... enfin, het is een gelukkig paartje."

Ik hield op met verhalen, en we zwegen beiden. Ik, nog steeds in de herinnering van den eersten indruk die ik van dat lieve jonge vrouwtje ontving; Charles misschien onder dien van mijne opgewondenheid?

»Gelukkige kerel," barstte Charles eindelijk uit.

»Dat mag je wel zeggen," antwoordde ik. We dachten aan Henri natuurlijk.

»En, hernam Charles na een poos, leefden zij gelukkig? Hoe was ze in haar omgang, haar doen en zijn; vertel me toch alles van hen?"

»Kerel," hervatte ik, »toen ik haar zag, maakte ze zoo'n lieven indruk op me dat we, ik ten minste, ons daar direct geheel thuis voelden; het was alsof ik haar reeds lang kende. Het geheele interieur was ook in overeenstemming met dat alles. De voorkamer zag er allerliefst uit. Ik geloof dat het style Louis XV of XVI was, enfin daar wil ik af zijn. Het geheel had een ouderwetsch tintje en was zeer smaakvol geschikt.

We waren druk aan het praten, terwijl blokken hout in den haard lustig knetterden en de vlam het

vertrek, waar het zoo zoetjes aan donker begon te worden (want het was winter) fantastisch verlichtte. Het was in het schemeruurtje, dat zoo tot gezellg kouten stemmen kan. We zaten voor den haard. Mevrouw had geen oogenblik rust of duur. Nu en dan ging ze de deur uit; wat of ze toch doen moest? En verbeeld je, ze sloofde zich nu uit voor mij: eerst moest ze zich vergewissen of alles in orde was: mijn kamer, het eten etc. Ik zal niet ontkennen, dat het wel een groote eer voor me was, maar daarentegen vond ik het wel een beetje gênant en ook wat mal. »Mijn lieve mevrouwtje," zeide ik, toen de knecht was weggegaan, die de lampen aangestoken had, »als u nog zooveel soesahs maakt, dan kom ik hier nooit meer en het zou mij spijten hier eenmaal gekomen te zijn."

»Maar mijn beste heer," riep Henri uit.

»Neem me niet kwalijk, Henri," interrompeerde ik hem, »dat zijn we in Indië niet gewoon, als ik zoo vrij mag wezen dat te zeggen; waarlijk, het hindert me."

»Maar wie heeft u dan gezegd, dat ik daarom in de weer ben," vroeg ze; en daar stond ze met zoo'n lief uitdagend gezichtje en houding voor me, terwijl ze haar handen op den rug hield.

»Mevrouw, dat heeft Henri me zooeven gezegd en het heeft mijn vermoeden geheel en al bevestigd."

»Wat had je nu weer die dingen te vertellen, malle

jongen," zei ze met zoo'n pruilend lipje, dat Henri op eens van zijn stoel opsprong en zijn armen om zijn vrouwtje sloeg.

Het was alleraardigst, die twee zoo te zien.

»Ja, hoor eens vrouwtje, hij heeft gelijk en je maakt maar geen drukte, hoor! en bovendien alles is immers in orde, niet waar?" En nadat hij haar op een stoel tusschen ons had geplaatst, had ze er eindelijk vrede mee.

»In Godsnaam dan maar," klonk het berustend. U moet het nemen zooals het is en zeggen wanneer u iets ontbreekt."

Henri was de deur uitgeslopen. Waarheen toch? Mevrouw en ik onderhielden nog steeds het gesprek. Na eenige oogenblikken werd de deur weer opengedaan en Henri kwam terug met een kind op de armen.

»O! onhandige vent die ik was! ik had heelemaal vergeten er naar te vragen en ik vrees dat zijn vrouwtje me dat wel een beetje kwalijk heeft genomen. Zoodra het kindje mama zag, stak het zijn armpjes uit en was niet tevreden, voordat zij het in haar armen nam.

»Daar is nu ons kind," zei ze, verzonken bij den aanblik er van; en alsof ze zich op dat oogenblik in eene geheel andere omgeving gevoelde, stond ze daar voor me, het kind in de armen, een teederen, heiligen glans op het gelaat. Wat een gezond

kind was dat! neen maar, wangen om in te bijten, zooals mevrouw dan ook gaarne erkende. Het was een flinke jongen met een paar kijkers, die net zoo mooi waren als die van mama.

»Vindt je dat geen dot van een kind?" riepen vader en moeder tegelijk.

»En zoo ik ooit iets met genoegen en openhartigheid toestemde, dan was het wel nu.

»Zeg ereis: dag meneer!" zei ze, terwijl moederlijke trots haar uit de oogen straalde.

»Dag, meneer," zei hij brutaal weg, me tegelijkertijd aankijkende met zijn oolijke kijkers. En pas had hij het gezegd, of hij werd gesold en gemold door papa en mama tegelijk.

»Och, het is toch zoo'n dot van een jongen," en weer kuste en pakte ze hem, dat hij er warm van werd en scheen zich te willen vrijmaken van de banden, die hem omknelden. Hij wilde loopen: zij zette hem op den grond, hij liep naar zijn vader en vervolgens naar mij. Ik kuste hem ook.

»Kom eens hier, vent!" riep ze hem toe, »vertel reis gauw aan meneer, wiens kindje je bent."

En hij: »van papa en mama."

»Dit werd op het oogenblik als zijn grootste kunststuk beschouwd, want mama nam hem weer op en na zijn papa en ook mij een zoen gegeven te hebben, verdween hij met zijn moeder, die »hem klaar wilde

maken voor het eten" zeide ze, daar de knecht zooeven ons was komen zeggen, dat de soep op tafel stond.

»En hoe vindt je mijn jongen nu?"

»Ik maak je mijn compliment," zei ik glimlachend. En blijkbaar innerlijk tevreden, leidde hij mij de eetkamer binnen, waar mevrouw ons reeds wachtte.

»»Je moet niet denken, Charles, dat ik zooveel houd van beschrijvingen van kamers etc., daar ik je er reeds lang genoeg mede verveeld heb misschien; maar als ik eenige oogenblikken daarbij stil sta, is het alleen om je een denkbeeld te geven hoe lief ze daar wonen. Weet je nu, waaraan Henri's eetkamer me deed denken? Aan een van die plaatjes van de Punch, geteekend door George du Maurier, die ons meestal zulk een huiselijk en smaakvol interieur weergeven. Ziedaar, nu heb ik je eenig idee kunnen geven, zonder je te vermoeien met een dorre opsomming. Weinig meubelen, maar die er waren, van zwaar eikenhout. Je zat daar zoo recht gezellig: de stemming was goed, het diner was goed, in één woord: alles was goed. Je zat daar zoo recht gezellig, zeg ik, en wat me ook zoo aangenaam aandeed, was de groote bedrijvigheid van het jonge vrouwtje, dat was curieus om aan te zien en 't stond haar juist zoo aardig; het was, alsof ze bang was dat alles niet goed van stapel zou loopen. Maar dit liet zich gemakkelijk verklaren uit de reden, dat ik een

der eerste logés was dien ze kregen, hetgeen ik later hoorde. En Henri: aan het hoofd der tafel zat hij als een pater familias met een glans van vergenoegdheid op het gelaat bij het zien van al die bedrijvigheid van het jonge moedertje.

Na het eten gingen we naar boven, naar zijn studeerkamer om een cigaar te rooken. Hij had een ruim studeervertrek. Vele van de meubelstukken kent ge: Henri had er zwak op, verzekerde hij, en elken keer, bij het aanschouwen dier voorwerpen, kwamen er mij souvenirs voor den geest van lang vervlogen dagen. We spraken nog veel over je en ik heb hem al het nieuws aangaande je medegedeeld. Hij betreurde je afwezigheid ten zeerste, vooral toen hij met zijn vrouwtje voor de boekenkast stond, die we hem bij gelegenheid van zijn huwelijk gegeven hebben. Je herinnert je zeker nog wel een teekening daarvan, die Piet ons toegezonden heeft, toen we nog beiden in de Oost waren. Van hem en van zijn vrouwtje, die me dit uitdrukkelijk verzocht, moest ik je den specialen dank betuigen, wanneer ik je nog eens in Indië zag, hetgeen ik bij deze gelegenheid dan ook doe. Het kwam mij voor, dat ze zeer veel belang in je stelde en ze vroeg me zelfs, wanneer je er eens aan zou gaan denken om te repatriëeren, op welke vraag ik natuurlijk het antwoord ben schuldig gebleven."

»Wanneer denk je dat te doen?" vroeg ik Charles ter loops.

»Wel," bromde Charles, »we zullen zien. Bij leven en welzijn over twintig jaar misschien."

En hij blies een rookwolk zoo groot en zoo dik, alsof hij het licht daarmede benevelen wilde.

Daar zat veel in dien rookwolk!

Ik vervolgde: »Overigens stond er nog een piano in zijn studeerkamer; dezelfde, zei hij, die hij in Delft had. En aan den muur hing, behalve de schilderijen van zijn oude kamers, een magnifique portret van zijn vrouw vlak boven zijn schrijftafel en daarop een dito in een standaard, maar dit was van ouderen datum, waarschijnlijk uit zijn engagementstijd.

»»En hoe vindt je mijn huishoudentje?" vroeg hij mij, terwijl hij zijn handen op mijn schouders legde en mij diep in de oogen zag.

»Nu je kunt nagaan wat ik antwoordde. Ik sprak met de volste overtuiging, want in waarheid Charles, mocht ik ooit trouwen, dan zal mijn innige wensch zijn even gelukkig te zijn als hij.

»»Als we geen menschen hebben," zei Henri, dan drinken we hier 's avonds thee; dan zit ik hier te werken en mijn vrouw zit voor de theetafel te borduren of iets anders te doen. Zoo straks komt ze ook als de kleine jongen naar bed is gebracht, want ik beschouw jou bezoek niet als eene visite, niet waar?

»Zoo zaten we in Henri's kamer en o! zoete herinnering:

Ihr bringt mit euch die Bilder froher Tage,
Und manche liebe Schatten steigen auf,
Gleich einer alten, halb verklungenen Sage,
Kommt erste Lieb' und Freundschaft mit herauf.

En we doorleefden weder de dagen van vroeger, en wij herdachten onze vrienden en kennissen en zoo verliepen, eer we het wisten, een paar uren, die me steeds bij zullen blijven. Plotseling spitste ik de ooren: ik luisterde en luisterde... een engelenstem weerklonk, liefelijk en zacht, als kwam zij uit hooger sfeeren, vrede en liefde stichtend. Orgelend en rein, smeltend en ruischend klonken de tonen, als wilden ze een zondaar bekeeren. Het was Schubert's heerlijk »Wiegelied", dat ik hoorde en in mijn verbeelding zag ik het schilderij voor me: Moeder bracht haar kindje naar bed en wiegde het in slaap. O! zalig, zalig vloeide mijn bloed toen door mijn aderen en ik bleef, in gemijmer verzonken, luisteren totdat de laatste tonen wegstierven. Heere, Heere dat alles te mogen bezitten! Het was om er voor te knielen, zoo goddelijk schoon! Ik moet eerlijk bekennen, dat ik tranen in de oogen kreeg, waarachtig waar!

»Henri kon het ook niet langer uithouden. Hij vloog de deur uit, naar de plaats vanwaar het ge-

zang kwam. Toen ze bij ons kwam, verzocht ik haar het lied nog eens te zingen. Henri begeleidde haar op de piano en ik... ik zag dat tafreeltje weer voor me en mijn gemoed liep weer vol.

Zoo verliep de avond, na de thee schertsten we en maakte we muziek, goddelijk! Den geheelen Schubert en Schumann en Rubinstein doorliepen we, Mendelsohn ook met zijn zielvolle »Lieder ohne Worte", en Beethoven niet te vergeten, dien grooten toondichter met al zijn weemoed en grootschheid. In een woord dien avond zal ik nooit vergeten: hij zette de kroon op alles.

»Zoo verliep de eene dag na den ander, totdat mijn logeertijd om was: de eerste indruk, dien ik van die beiden ontvangen had, werd nooit in het minst veranderd.

»Als Henri les moest geven, wijdde ik me aan de litteratuur boven, of ik ging beneden naar Henri's vrouwtje om wat te keuvelen, terwijl zij eenig huiswerk verrichtte of wel we musiceerden samen. Soms deed ik boodschappen met haar en dan gingen we naderhand met ons drieën groote wandelingen doen in de schoone omstreken van het stadje.

Ik zweeg een poos, gooide mijn cigaar, die bijna op was, weg en stak een nieuwe aan. Dikke rookwolken bliezen we en zwegen beiden. Ik zag om mij heen... ik was weer in de werkelijkheid teruggekeerd.

De soelingan hield op met fluiten, en heel in de verte kondigde de bedoeg den Javaan, dat hij zijn gebed moest doen, alvorens zich ter ruste te begeven. Charles bleef nog altijd voor zich uit staren.

»Hoe is het, Charles," vroeg ik hem, »vanwaar die ernst? heb je haar vroeger ook gekend?" voegde ik er op half schertsenden toon bij, het stilzwijgen verbrekende.

»Kerel," sprak hij en langzaam stond hij van zijn stoel op en greep mijn hand, »het was mijn eerste en eenige liefde."

Met zijn andere hand bedekte hij zijn gelaat, hij nokte... en ging weer zitten.

Toen stak hij een nieuwe cigaar op en schonk zich nog een glas »brandy and water" in.

Arme, arme Charles!

G.

VERKEERD BEGREPEN.

We hadden wat zaakjes al mede gemaakt,
Gedronken! ach ettelijk glas,
We hadden hem leelijkjes dikwijls geraakt
Of 't Münchener ganzedrank was.

En toen ze vertrokken naar Oost en naar West,
Toen wenscht' ik ze dikwijls hier weer,
Want 'k zat hier alleen, en al deed ik mijn best,
Alleen. . . . och 't vlotte niet meer.

Dan riep ik de waard wel, hij vulde mijn glas
En kalkte mij aan op de lei,
En 'k sloeg 't weer om, o dat dierbare glas!
Onschatbre herinnering voor mij.

Vaak kreeg ik dan droeve gedachten in 't hoofd,
Ik dacht dan aan d' afscheidspartij,
Ik dacht aan de trouw, die w' elkander beloofd,
Die dierbare vrienden van mij!

Hoe wisselend d'onstoffelijke zaken toch zijn,
Die vriendschap, dra bindt ze niet meer;
De stof slechts is blijvend, mijn glas blijft het mijn,
Al heb ik mijn vrienden niet meer.

Maar als er nu een, die de kroeg hier bezocht,
Een vreemde, een kennis, wie weet!
Eens dronk uit dat glas, waar ik zóó aan verkocht,
Mijn trouwe in liefde en leed.

Waaruit ik gedronken mijn smart'lijkste dronk,
Toen 't vreeselijk uur voor ons sloeg,
Zoo menige traan in de oogen ons blonk
Bij 't tendre adieu van de kroeg....

Dan was toch mijn kleinood onteerd en besmet,
Bezoedeld, beklad en bemorst....
Verschrik'lijke crisis van strijd en verdriet....
»Nog één, waard, dat helpt voor de dorst!

Maar 't was ook het laatste, althans voor dien dag,
Toen 't leeg was.... vergeet ik het ooit?
Ik heb het van tafel gekeild in één slag
En 'k heb 't aan stukken gegooid.

En wat toen gebeurde... de waard en zijn vrouw
Ze hebben wellicht niet geweten,
Wat strijd ik gestreden voor vriendschap en trouw;
Ze zeiden 'k was dronken en hebben me gauw
Vrij pootig hun kroeg uitgesmeten.

3 14 15 9.

LIEFDE DOET DWALEN.

»Wir betreten feuertrunken
Himmlische, dein Heiligthum."
SCHILLER.

Hetgeen ik, lezers, thans aan u verhalen zal,
Geschiedde zeer onlangs, op 't lustrumfeestenbal.
De held is een student, een fuiver eerste soort,
Die echter, 'k zeg 't vooraf, niet tot ons corps behoort,
Maar die, als meer gebeurt met helden en heldinnen,
Ik maar zoo vrij zal zijn, brutaalweg te verzinnen.

Het is een leuke vent, getapt, gezien, geëerd,
Bekend om 't vele geld, dat hij vol vuur verteert,
Die geestig is en ook zeer amusant kan zijn,
Die goede »*poeders*" rookt en veel champagnewijn
Met evenveel pleizier verkwistend soms kan schenken,
Enfin, het ideaal dat men zich maar kan denken!

De man krijgt echter één verschrikkelijk gebrek,
Hij wordt verliefd (en daarna dronken) als een gek.
Het voorwerp van zijn min, dit ziet ge spoedig in,
Wordt in dit schoon verhaal, zooveel als de heldin.
Ze is even schoon en lief, als d' ander leuk en lollig;
Omschrijving verder is gewoon dus overtollig.

Het straks genoemde bal... Neen, neen, bedwing ik mij,
Vervolg ik niet, maar zing 'k in droevig melodij,
Terwijl 'k mijn inkt verdun, door 't drupp'len van een traan,
Hoe 't schoone feestgebouw in rook was opgegaan,
Hoe 't knett'rend, vlammend vuur in lichtkracht had geraced
Met 't elektrieke licht, als dit was aan geweest.

Hoe 't prachtig schoon cadeau, de nieuwe corpsbanier,
Tot asch en rook verging, als was het vloeipapier.
Hoe... ach mijn hart krimpt saam van bittre zielesmert...
Hoe elk gezelschap schier dien dag banierloos werd.
Hoe menig heete traan door 't Delftsche corps geweend werd,
Hoe menig klacht geuit, hoe menig zucht gesteend werd.

Maar ondanks al mijn smart, zing 'k toch een jubelkreet,
Een lied voor den Senaat, die nog in 't ridderkleed
Getooid, zoo waardig sprak: »De feesten duren voort,
»Het vuur dooft nimmer, maar het wakkert aan en spoort
»De energie van 't Corps met scherpe, harde prik'len,
»Om al haar geesteskracht op 't heerlijkst te ontwik'len.

Pardon, mijn lezers, ik beging een plagiaat.
Ik stal uit zek're speech en bracht dit fluks in maat,
Maar 't beeld was schoon en nieuw, en was ik helaas niet
Gebonden, 'k breidde 't uit, maar angstig dat mijn lied
Te lang zal worden en mijn lezers veel te gaperig,
Vang ik 't verhaaltje aan, al is het ook wat slaperig.

Ik haal het scherm omhoog, en 't eerst tooneel geeft trouw
De tuin van Reineveld (doch zonder feestgebouw)
Voor 't oog der lezers thans in sombre tinten weer.
Een harde regenbui daalt van de hemel neer.
Een vuren houten vloer die vrees'lijk primitief is,
Is gladder door het weer dan aan de meesten lief is.

Daar ginder op een pas beplankte ijz'ren stoel
Zit de heldin, en staart vol meelij en gevoel
Nu eens daarheen, waar eens de feesttent stond,
Dan (op dezelfde wijs) weer naar de planken grond,
Waarvan 'k zoo even sprak. Aan hare beide kanten
Is verder de heldin omringd door bloedverwanten.

Een eindje verder zit Vermeer (zoo heet de held)
Die juist een grogje drinkt, dat hij zich heeft besteld.
Of 't kwam door zek're onbekende symphatie
Is hem tot heden toe niet duidelijk, maar zie,
Hij staart naar 't plekje, waar het meisje was gezeten,
En schijnt zijn warme grog met schijf totaal vergeten.

Nu raadt ge wat er komt? Hij laat zijn grogje staan?
Mis, drinkt het spoedig uit, roept een der vrienden aan,
Wordt aan haar voorgesteld, geleid haar naar 't parquet,
Maakt haar een compliment (waarom zij zeer coquet
Haar mondje plooit en lacht) blikt in haar mooie facie
En toont zich meester in de zoute conversatie.

Hij walst (het spreekt van zelf, à trois temps niet à deux)
Carquant à ça, amis, à trois vaut beaucoup mieux
En spreekt terwijl hij danst, aandoenlijk, teer en zacht.
In 't kort, hij wordt verliefd, zooals ge wel verwacht,
Niet waar, mijn lezers, want dat past bij zoo'n verhaaltje
Dat is de dérivée, die hoort bij 't integraaltje!

Gehate dérivés! Gehaat oneindig klein!
U treffe thans de vloek van mijn studentenbrein.
Gij Sturm en gij Frenet, vervelend sommenboek,
Deel dubbel op 't moment in deez' mijn jongste vloek.
Limiten zonder tal, gij groot- en kleinigheden,
Hoe hebt ge mij geplaagd! Hoe heb 'k om u geleden!

O, integralen! 'k Geef mijn jong'lingsboezem lucht,
Hoe heb 'k getranspireerd, hoe heb 'k om u gezucht.
Hoe hebt ge mij vervolgd, wanneer ik waakte of sliep,
Wanneer ik droomde, dat mij 't *B* examen riep.
Hoe hebt ge mij geplaagd op obstinate wijze!
Hoe hebt ge ach mijn haar vroegtijdig reeds doen grijzen.

En nu 'k aan 't vloeken ben, nu spaar 'k noch physica,
Noch u, chemie, noch u, o hooger algebra!
Nu lucht ik ook mijn gal, en spuw ik mijn venijn
Meteen naar Taylor en naar firma Maclaurin.
Wel ben 'k niet politiek, want las het een professer,
Dan liep 'k er leelijk in, want ja ik ben P. S. er.

Maar 'k wil u vloeken, u, o saaie diff'rentiaal,
O functie en limiet, dat u de duivel haal!
Gij zijt godbeter 't veel te droog en afgezaagd,
Dat gij mijn goede luim op 't oogenblik verjaagt.
Dus basta voor van daag, want ik vergat jandorie,
Door al mijn vloeken haast den draad van de historie.

De held werd, vreemd, toch waar, zoo hevig gecharmeerd,
Dat hij reeds droomde dat hij was geëngageerd.
Dat hij den hoogsten graad als doktor had behaald,
En schoonpapa beleefd zijn beeren had betaald.
Wellicht had hij nog lang zoo verder kunnen droomen,
Was er helaas geen eind aan d' eerste wals gekomen.

Hij bracht haar naar haar plaats, zag weer haar teeder aan,
En pinkte uit het oog een dikke afscheidstraan.
Ja, treurig was hij, want, verschrikkelijk verdriet!
Haar balboek was reeds vol en »*champie*" dronk ze niet.
Nieuwsgierig vroeg de held aan een der Delftsche vrinden
Haar woonplaats, zwerend haar dan spoedig weer te vinden.

Gij die verliefd zijt of verliefd soms zijt geweest,
Zult niet verwonderd zijn wanneer gij hoort of leest
Dat thans de held zich niet in 't minste amuseert
En heel de ratteplan maar naar de maan begeert.
Toch hoop ik dat niet één brutaalweg durft beweren
Dat hij d' intrigue vat en 't verdre kan ontberen.

Uit pure ergernis drinkt hij een warme grog
Tot op den bodem leeg, en in een enkle slok.
't Was koud dien avond en dit is de oorzaak dat
Hij 't tweede grogje neemt; want hebt ge kou gevat,
Zei eens de oude vrouw van een van zijne vrinden,
Zult gij bij niets *meer* heil, dan bij cognacgrog vinden.

Hij leegt het derde glas dan met een reunist
Wiens naam hij wel is waar eerst sedert twee uur wist,
Maar dien hij toch beschouwt als een uitstekend vrind
En wien hij nu vertelt hoe hij een meisje mint,
Wier hart hij pogen zal zich eeuwig te verwerven,
Of anders door een schot uit jalouzie zal sterven.

De reunist geeft dan verschrikkelijk roijaal
Een rondje en Vermeer bedrinkt zich nu totaal.
Hij fuift met iedereen, met prolos en student,
Beweert verbazend veel, ziet dubbel op het end,
Drinkt broederschap en sluit bijzondre vriendschapsbanden,
Maar voelt ten slotte zich wat raar in d' ingewanden.

Wat verder op 't terrein met onzen held geschiedt,
Dat schrijf ik uit fatsoen voorloopig liever niet.
Ook hebt ge, lezers, wis een voorraad phantasie
Waarmeê ge dit hiaat vervolgt in poësie.
Genoeg zij 't, als ik zeg, dat toen het 's avonds laat was,
De held van mijn verhaal in kennelijken staat was.

Nu, lezers, denk ge dat, verschriklijk theatraal,
(Niet waar dit hoort er bij) ik een ontmoeting maal
Des gullen gastheers (neem dien stijven vorm voor lief,
Ter wille van de maat schrijf ik de genitief,)
Met onzen held? O, neen! dan hebt ge u bedrogen
En zijt het schoon verhaal een eind vooruitgevlogen.

De gast zocht vergezeld van d' edlen reunist,
Die tusschen haakjes zich ook wel wat had besist,
Naar zijnen gastheer, niets bewerend dan 't adres
Van 't voorwerp zijner min: Gracht X numero zes,
Zoodat zijn mentor rasch in het idee verkeerde
Dat dit de woning was, waar 't jonge mensch logeerde.

Hij gaf dus 't denkbeeld op, dat hij op Reineveld
Den gastheer vinden zou, en zwaaide met den held
Genoeglijk en tevree naar 't grauwe stadje heen.
En richtte meer speciaal hun zwakke wankle schreên
Naar 't hemelsch huis waar jeugd, waar rein- en schoon-
heid troonde,
Dat is in prozastijl waar 't mooie meisje woonde.

Ik zeg u, lezers, voor gij spottend lacht en kijkt,
Dat wat er thans gebeurt veel op een wonder lijkt,
Maar anders kwam 'k helaas onmooglijk tot 't besluit,
En ook de wond'ren zijn de wereld nog niet uit,
Zoodat, hoewel de zaak een ongehoord geval is,
Ik haar verhalen zal of 't werklijk niemendal is.

Het tweetal komt aan 't huis op de ongenoemde gracht,
Probeert het slot der deur en wonder nooit verwacht,
Gehoord! gelogen! nooit vertrouwd nog aan 't papier,
(Dit laatste toch zegt veel), de deur draait in 't scharnier,
En 's helden gids, die in 't verhaal slechts figurant is,
Trekt af in 't vast idee, dat thans de held aan land is.

Nauw valt de voordeur toe, of onze held geeft blijk
Van spoedig sterven of wat 't zelfde is, valt lijk,
Hij legt zich op de trap en slaapt daar ongestoord,
Nadat hij veel lawaai, veel leven en zoo voort
Veroorzaakt heeft. Maar 'k treed niet in détails dier zaken.
'k Verhaal slechts dit: Hij deed het huisgezin ontwaken.

Tableau! De huisheer daalt als spreekt in negligé,
Vol vrees de trappen af, tot op de derde trêe,
De schoonmama in spe, met doodsangst op 't gezicht,
Bleef ietwat hooger staan, fantastisch half verlicht.
En bovenaan de trap vertoonden zich gewapend
De meiden; d' eene flauw, de ander bijna slapend.

De held lag in 't besef van zijne waardigheid
Onwrikbaar stijf ter neer, tot schrik der keukenmeid,
De heer des huizes nog van d' angst een beetje bleek,
Werd rood van boosheid als hij naar den held maar keek.
Maar d' ed'le huisvrouw wist haar echtgenoot te winnen
En zoo bepraatte men wat eig'lijk te beginnen.

Men kwam tot 't braaf besluit, na lang en breed beraad,
Dat, zette men Vermeer ongastvrij op de straat,
Er zeer veel kans bestond dat hij in 't water liep,
Of op de stoep bleef staan en daar dan verder sliep,
En daar men toch een bed nog vrij had tot logeeren,
Was 't Christelijk besluit hem daar te domineeren.

Ik geef u geen verhaal, wat verder in dien nacht
Geschiedde; echter dit: de held sliep lang en zacht,
Eerst toen de middagzon hem 't voorhoofd had gekust,
Ontwaakte langzaam aan Vermeer uit diepe rust.
Hij wreef zich d' oogen uit, dronk toen een groot glas water,
En merkte dat hij in 't bezit was van een kater.

Vervolgens keek de held ontdekkend in het rond,
Keek alle meubels aan of hij soms ietwat vond,
Dat hij van vroeger kon, maar hoe hij peinsde of dacht,
Hij vatte niet wie hem hierhenen had gebracht.
»Enfin," was 't resultaat der katterige droomen,
»Ik kleed mij spoedig aan, 't zal wel in orde komen."

Nauw was hij aangekleed. of vreeselijk brutaal
Verliet hij het vertrek en kwam op een portaal
Waar, hem steeds even vreemd, een dikke looper lag.
Doch waar hij tot zijn vreugd een vrouw'lijk wezen zag,
Die hij, Godlof! ondanks zijn katterige ellende,
Als voorwerp van zijn min, als de heldin herkende.

Wie, lezers, wie beschrijft 't ontdaan, verlegen woord,
Waarmeê hij aan haar vroeg aan wien het huis behoort
Waarin hij zich bevond. Wie schetst zijn bang verdriet
Toen 't meisje zeer verschrikt het breed portaal verliet
En naar beneden ging. Wie maalt de sombre beelden
Die thans door 't minnend brein van onzen jong'ling speelden.

Nadat hij op 't portaal een tijdlang had gestaan,
Was juist Vermeer van plan om er van door te gaan,
Toen d' ed'le gastheer op hem toetrad en in 't kort
Vertelde hoe 't kan gaan, wanneer men dronken wordt,
Waardoor Vermeer ontdaan en ijsselijk ontroerd was,
En niet beweerde dan dat 't vreeselijk beroerd was.

Thans, lezers, nader ik tot 't langgewenscht besluit.
De held had braaf het land en kneep zeer spoedig uit,
Hij gaf een kopssuk aan de werk- en keukenmeid,
Bedankte voor d' ontvangst en voor de vriend'lijkheid,
Beloofde spoedig eens te zullen retourneeren
Om bij het huisgezin zich verder t' excuseeren.

Dit deed hij dan ook trouw een dag of wat daarna,
Hij vroeg toen om excuus aan schoonpa en mama,
(Natuurlijk nog in spe) ontmoette de heldin,
En werd verliefder nog dan ooit voorheen van zin.
En als gij thans verneemt, dat zij geëngageerd zijn,
Dan vraag ik u oprecht: zou dronkenschap verkeerd zijn?

Wel neen, dan spint ge wis uit dit gerekt verhaal
Tot nut en tot vermaak, de volgende moraal:
Zijt gij, o sterflijk mensch, verliefd van hart en zin,
Bedrink je dan totaal en breek bij 't meisje in.
En als ook 't meisje dan van liefde naar en ziek is,
Dan wed ik dat weldra 't engagement publiek is.

ERICHTHO.

TWEE EERSTE JAREN.

I.

Oppositie is een woord
Dat het eerste jaar bekoort.
Steeds in strijd met oude jaren
En zich dan als martelaren
Van hun edel doel beschouwen.
Liefst geen candidaat vertrouwen,
Druk op stemmingen verschijnen,
Van de kroeg zeer vroeg verdwijnen.
Veel gewoel en weinig vreugd,
Eerste jaar dat niet veel deugt!

II.

Voor hen is de Societeit
Bron van veel gezelligheid.
Wat bestuur is te vereeren!
Nooit een oud're critiseeren,
Hem als ideaal beschouwen;
Al zijn raden te vertrouwen,
Naar geen polemiek verlangen.
Altijd vroolijk in hun zangen,
's Avonds laat nog bij elkaar,
Leve zulk een eerste jaar!

J. T.

DE VELDMEIJER.

Dat er oorlog kwam! dat had gestaan in de Hoogveender Nieuwsbode, weekblad voor Hoogveen en omstreken, en als 't daar in stond, zei Geeze van den Veldmeijer, dan was 't waar. 'k Geloof het graag, de zoon van den meester was getrouwd met een nicht van Geeze en die zoon nu was de uitgever van de Hoogveender krant.

Dergelijke relaties brengen 't geloof aan.

Dat er oorlog kwam! dat geloofde niet alleen Geeze van den Veldmeijer, maar dat geloofde 't heele dorp en al de boeren uit de buurt ook, want er was er niet één, die niet wist, dat meester Willem in kon staan voor alles, wat in zijn krant kwam en er was er ook geen, die niet wist, dat Willem »een kunnigen" was en »een besten", ze hadden haast allemaal nog met hem op school gegaan en ze hadden 't altijd gezegd: »Willem dat was er een den warkten met 't heuvt."

Dat er oorlog kwam! dat had de notaris dienzelfden dag, toen de Hoogveender uitkwam aan den burgemeester verteld, Veldmeijers Harmen had er bij gestaan, en toen had de burgemeester toch gelachen... Harmen had de tranen in de oogen gekregen; » dat hei 'j van die ijzervreters," had-i gedacht, want de burgemeester was nog een oud gediende, » ze zien liever, dat ze met de kanonnen door het land rijden dan met de mestkar.

Dat er oorlog kwam! dat geloofde de Veldmeijer zelve en hij was er meer dan iemand van overtuigd. Hij, de man van de politiek had dat eigenlijk al lang moeten hebben voorspeld, en toen 't dan ook in de Hoogveender stond, verklaarde hij met een air van gewicht » 'k had 't wel gedacht, 't kon immers niet anders, de verhouding, zie je, tusschen Duitschland en ons land, 't moest er wel op uitdraaien," en tegen de hooge schouw geleund, de eene hand in de zak, de andere aan zijn Gouwenaar, schudde hij mistroost zijn kale kop, waarom nog een dunne krans van grijze haren.

Zijn kleine heldere oogen, anders niet eigen aan de boeren uit de streek, schoten vuur bij het denkbeeld, waarvan hij maar al te zeer was overtuigd, dat wat in Hoogveen kwam geen nieuws meer was, maar zeker veertien dagen geleden in den Haag bekend was geweest en hij zag reeds hoe 't volk daar

samen liep gewapend met hooivorken en dorsvlegels om achter de soldaten aan meer naar den oorlog te trekken. Want waren de Hollanders, in vredestijd kalm, o zoo kalm, maar als 't er op aan kwam... de geschiedenis had 't bewezen. En de Veldmeijer kende de geschiedenis, daarom was hij zoo goed in de politiek. De andere boeren uit den omtrek wisten 't wel en ze luisterden naar hem met open ooren en open mond als hij vertelde van de verschrikkelijke revoluties, die komen zouden tegen het einde van deze eeuw, revoluties, waar de Fransche òh eigenlijk niks bij was. En dan trilde zijn stem bij dat woord »rrrevoluties" dat de boeren, die er naar luisterden mee begonnen te trillen.

Geen wonder, dat er vele in 't dorp waren, die een verbazend ontzag voor den Veldmeijer hadden gekregen. Door zijn meerdere ontwikkeling, door zijn kennis van de politiek en niet het minst door zijn bekendheid met de politiek toegepast op 't dagelijksch leven, had hij zich op een piedestal weten te plaatsen te midden van zijne domme omgeving, hij had zich opgewerkt tot boerenprofeet, tot raadgever en scheidsrechter, hij was geworden »de Veldmeijer", dat »de" dat drukte 't uit, wat hij was en blijven zou, want hoe ouder hij werd, hoe krachtiger van geest en ook hoe koppiger.

De Veldmeijer was een aangenaam mensch om voor

't eerst te ontmoeten; met dien eerwaardigen grijzen kop, die niet minder eerwaardige onderkin en dien dikken buik, waarover de bretels van zijn broek waren gespannen als hoepels over een vat, maakte hij den indruk van zoo'n »gemüthliche" ouwe.

O, o, die »gemüthlichkeit" van den Veldmeijer! Als er ongelukkig één in zijn weg kwam en zijn plannen wilde tegenwerken, *zijn* plannen, die onfeilbaar waren, omdat *hij* ze had bedacht en *hij* ze zou uitvoeren...., dan kon toch diezelfde bedaarde ouwe losbrullen, dat 't menigen boer benauwd werd om 't hart. En daardoor had hij naast zijn talrijke vereerders een schaar van vijanden gekregen, meest onder de burgers, die hem het leven onaangenaam maakten en zijn humeur niet verbeterden.

Doch van daag, nu het zeker was geworden, »dat er oorlog kwam", nu had niemand zich afgevraagd of hij een vriend of een vijand was van den Veldmeijer, toen deze had geördonneerd, »dat ze maar eens in den Gouden Engel moesten komen om te beraadslagen over den oorlog". En ze kwamen 's avonds, die komen konden en schaarden zich in kringen om het vuur, volgens »'t old gebruuk" vooraan de ouden en daarachter de jongeren.

Bij 't binnenkomen had het menigeen al verwonderd, dat ze den Veldmeijer niet vooraan zagen staan en ook in de gelederen van de jongere boeren werd

hij niet opgemerkt; zou hij dan zelve niet komen? Ja wel! toen er een dertig boeren aanwezig waren, kwam de groote man zelve met de deftigheid en ernst die hier zoo gepast, zoo noodig waren. Qui se fait attendre.... de Veldmeijer deed aan de politiek, aan de toegepaste. Al spoedig ontspon er zich een gesprek tusschen de voornaamste boeren, waarnaar de andere luisterden.

»Nou zou 'j toch zeggen," zei Teunis van 't Haverkate, »van dien oorlog, wou 'k maar zeggen, 'k heb 't gisteren morgen nog gedacht. Toen 'k zoo naar 't dorp kwam met een mandje met knollen voor den dominé, och zie, laa 'k maar zeggen, toen zag 'k zoo de rogge op 't veld, die zoo mooi stond en de aardappels, die bloeiden, en de boomen om de kerk en de nieuwe huizen voor in 't dorp en toen dacht ik bij mijn eigen, jong, dacht ik, nu moest er toch eens een oorlog kòmen met de Pruus, dat zou toch jammer wezen, dacht ik, en 'k zeg 't ook nog tegen Hans, die op 't land stond; Hans, zeg ik, wat zou dat jammer wezen, zeg ik, en met loop ik weer door en ik kon 't me toch maar niet uit 't hoofd zetten. Ik breng de knollen weg en 'k ga in den winkel van Willem van den meester aan om schrijfgerei te halen voor een brief, die 'k aan mijn Hannes wou schrijven. Daar zegt me die Willem, zeg Teunis, zegt-i is dat waar, wat Hans me

daar gezegd heeft, dat we misschien oorlog krijgen met de Pruus! zie als dat waar was, dan kon dat nog net zoo mooi in de krant van morgen. Wat, zeg ik, misschien! als dat niet waar is, zeg 'k, mijn kop der af zeg 'k, waar ik 't van daan heb, dat weet ik niet, maar 'k heb er den heelen morgen mee in 't hoofd geloopen, zeg 'k."

»Zou 'j toch zeggen" bromden eenige boeren in verwondering over Teunis zijn voorgevoel en wilden zich tot den Veldmeijer wenden om ook zijne meening daarover te hooren. Maar ziet, ze keken rond en zochten onder de lui, die in den kring stonden... de Veldmeijer was weg.

Zoo was de toegepaste politiek van den Veldmeijer.

x

OVERPEINZING VAN EEN STUDENT TEGEN MIDDERNACHT.

Hoe 'k ook mijn oog langs 't hemelzwerk laat dwalen
En naar de sterren staar, die in hun schoonheid pralen,
Een ster'beeld zie ik slechts, en dit keert telkens weer,
Mijn blik ontwaart, helaas, slechts u, o groote beer!

STUDENTENLIED.

Heft aan thans, studenten, eendrachtig het lied,
Aan vrijheid en vriendschap gewijd,
Die beiden ons wenken in 't blauwe verschiet,
Betoov'rend, begooch'lend altijd.

Wij vlechten ze samen tot één ideaal,
Waar lachend een ieder naar staart!
Wij zingen hun lof met gevulden bokaal,
Als 't hoogste en schoonste op aard.

De vrijheid, studenten, zij is onze bruid,
Door ons als het dier'ste geëerd!
Wij juichen haar toe en verkondigen luid:
»Vervloekt wie haar reinheid onteerd!"

De heilige vriendschap is d' eenige band,
De eenige boei die ons bindt.
Zij strengelt ons saam, als het helmstroo het zand,
Wen dit wordt gezweept door den wind.

Kom, zingen wij allen met dond'rend geluid,
Wij, kind'ren der zorgen bevrijd,
En drinken we 't glas dan ten bodem toe uit,
Der vrijheid, der vriendschap gewijd!

VARIA.

Varia.

Beziel me, o plaaggeest der beminde Poezij,
Beziel me, o schalke nimf der fijne plagerij.

DE GENESTET.

Noodkreet der Redactie.

En zijn stem was als die eens roependen in den woestijn.

Nieuwe Testament.

Op de Almanak-Redactie.

Met smart zult gij kinderen baren.

Genesis.

Op afgekeurde stukken.

Wenn die von allem dem, was diese Blätter füllt
Mein leser, nichts des Dankes werth gefunden,
So sei mir wenigstens für das verbunden,
Was ich zurück behielt.

LESSING.

Groentijd.

...daar komt geen willen of niet willen te pas. Uit die broek.

JUSTUS VAN MAURIK.

Op would-be donderaars.

Men laat hem voor u zitten, opstaan, de armen bewegen, door de kamer wandelen, alsof het de vraag was van het koopen van een slaaf of slavin.

BEETS.

Sommige rijjool-mutsjes.

Ach, de onnoozele schepsels wenschten slechts een vernisje, om zich belangwekkend te maken.

Moderne Heksen.

Na de Groentijd.

Gossiemijne, jongen! wat ben je opgeknapt?... Je lijkt wel een sjentelman.

JUSTUS VAN MAURIK.

1ste jaar op de kegelbaan.

Men besloot hier steeds weder samen te komen.

SCHLOSSER. *Alg. Gesch.*

Op begrooting Soc. Phoenix.

Intusschen is de schade aan gebroken glasruiten natuurlijk zeer groot. Men schat haar op niet minder dan honderd gulden. Wie zal dat betalen?

N. Delftsche Courant 8 Nov. '83.

Op de rookwaren der S. P.

Wat onzen Hein van goeden smaak zal vinden
Behoeft de voorproef van zijn vrienden.

STARING.

Gemoedelijkheid op kroegjolen.

O, tooverspel van stralen,
Dat aller oog verblijdt,
En 't schoonste der symbolen
Van zoen en vrede zijt.

WAZENAER, *de Regenboog*.

Aan 't eind van een kroegjool.

Alleen een enkele meeuw vliegt hongerig hier en daar.

TOLLENS. *Nova Zembla.*

Na een kroegjool.

Verbazend schouwspel. Dood en leven verbonden tot een grootsch geheel.

CALISH. *Het strand.*

Op iemand, muziekfeest, begin tweede avond.

Een uitstekend oogenblik om zijn portret te maken.

Familie Stastok.

Op.....

...dat aardig alikruikje
heeft er een stemmetje in zijn buikje.

JOBSIADE.

Op.....

Elk nogtans heeft wel te letten
. . . . . .
Dat de pop geen afgod wordt.

DIRK RAFELSZ. CAMPHUIJZEN.

Alweer een student met een schaduw.

Bij dit nummer behoort een bijvoegsel.

Nieuws van den Dag.

Sommige buitengewone opzichters.

Zij komen terug met een verbrand gezicht, een gehavende plunje, een lastige hoop vuil linnen en een ledige beurs.

Camera Obscura. Varen en rijden.

Sommige gezelschappen en disputen.

Maar ik wou meer — ik wou fatsoenlijk begraven worden.

Camera Obscura. Statok.

Zwaar gewapende schildknaap.

En de Ridder dreef rond op een houtvlot.

DON QUICHOT.

Idem.

Und Ross und Reiter sah ich niemals wieder.

SCHILLER, WALLENSTEIN.

Zondag 15 Juli 1883.

Hoeveel geld heeft nu ieder?

LACROIX. *Stelkunst.*

Race te Oudshoorn.

'k Zou ook wel iets willen gebruiken.

JUSTUS VAN MAURIK.

Varia zoeken.

Je prends mon bien où je le trouve.

MOLIÈRE.

Slot Varia.

Denk over dit alles eens na.

Max Havelaar.

Idem.

Ontvang overigens den welgemeenden heilgroet van de Redactie.

J. HOLLAND, *Apenboek.*

Bijlage III.

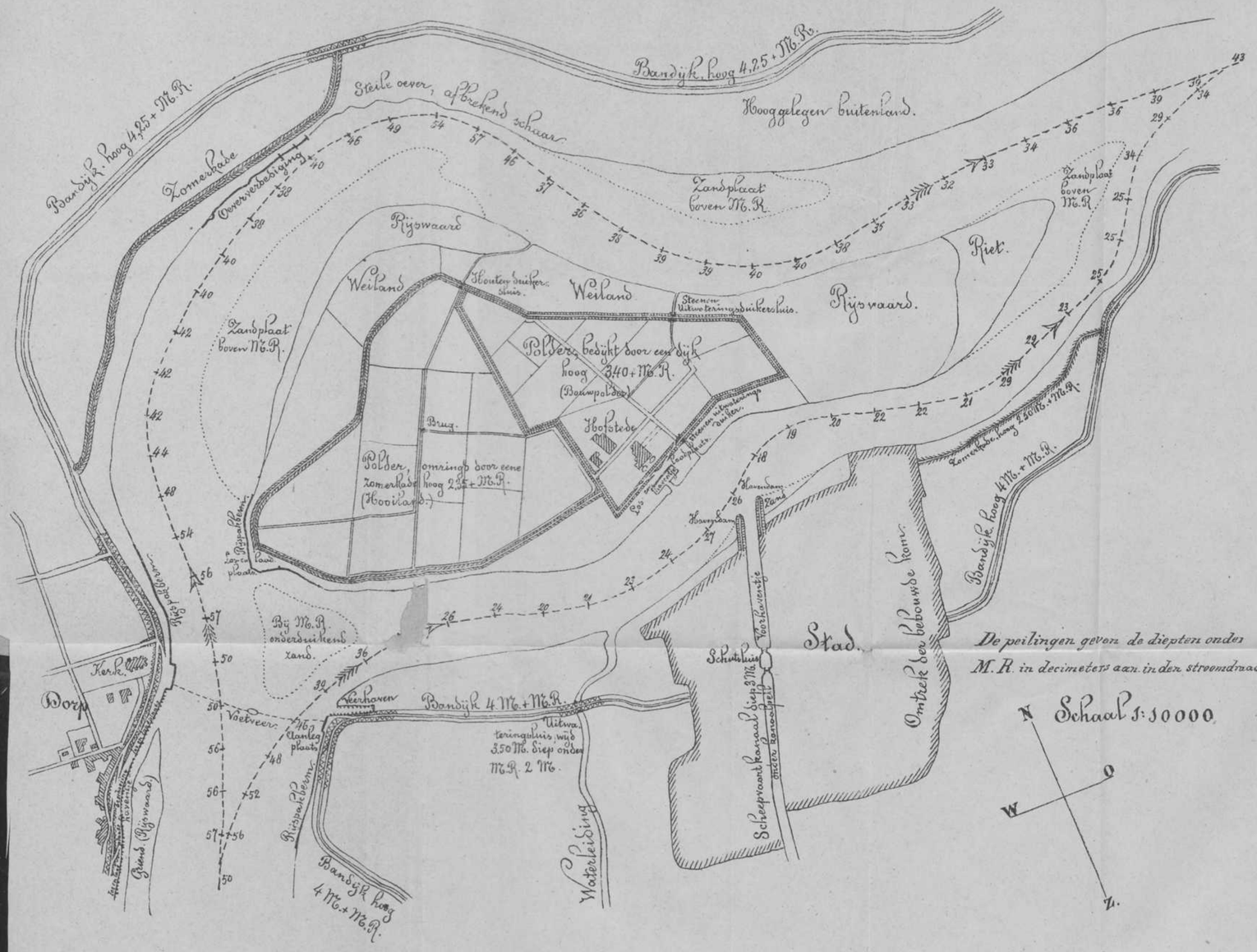

Bijlage I.

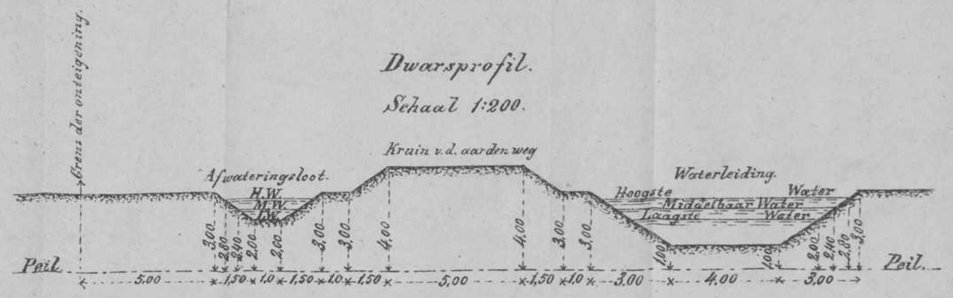
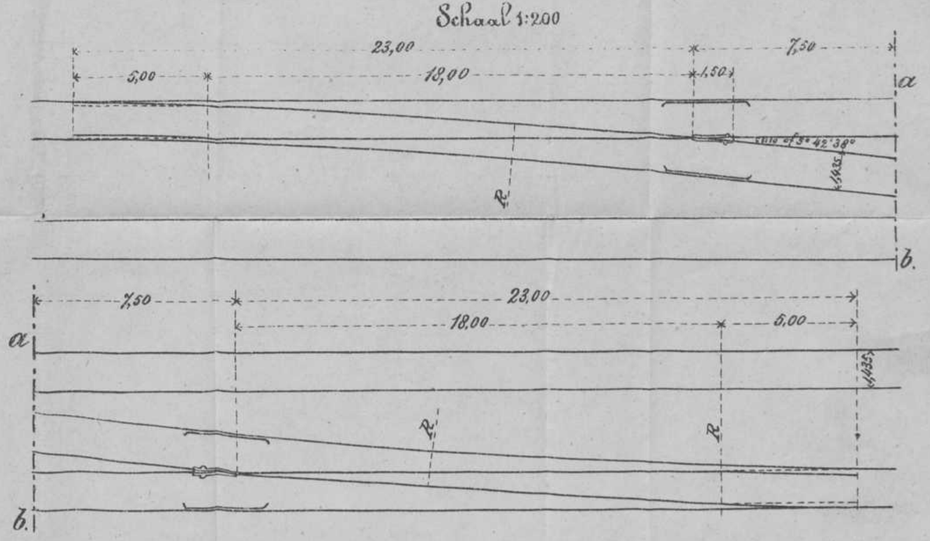
Bijlage II.